

รายงานการวิจัย
เรื่อง
การศึกษาวิเคราะห์คำศัพท์ภาษาไทยเหนือ

หวรรณ พันธุมธา
รุ่งอรุณ ทิมชุนหเถียร
ดาวเชิงหวา
หุเหย์ฝาง

ฝ่ายวิจัย สถาบันไทยศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2540

เรื่อง

เรื่อง

เรื่อง

เรื่อง

เรื่อง

เรื่อง

เรื่อง

เรื่อง

เรื่อง

เรื่อง

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้หากปราศจากการส่งเสริมและอุดหนุนจากสถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเล็งเห็นความสำคัญและคุณค่าของการศึกษาเรื่องราวของชนชาติไท และได้ให้โอกาสแก่ผู้วิจัยเพื่อศึกษา ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

การเก็บข้อมูลเบื้องต้นจะไม่อาจสำเร็จลุล่วงลงได้เลย หากไม่ได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากผู้บอกภาษาชาวไทยเหนือทั้งสองท่าน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดาวเชิงหวา และอาจารย์ หูเหย่ฝาง ซึ่งนับว่าเป็นผู้มีความอดทนสูงมากต่อการถูกซักถามซ้ำ ๆ ซาก ๆ และได้ให้คำตอบอย่างมานะพยายาม ไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อยตลอดระยะเวลาแรมปี ทั้งนี้เพราะการศึกษาเรื่องความหมายเป็นเรื่องละเอียดอ่อน และซับซ้อนมาก ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทั้งสองท่านเป็นอย่างสูง และขอขอบพระคุณอาจารย์หลิวเสี่ยวหรง ผู้บอกภาษาชาวไทยเหนือ ที่กรุณาสละเวลาให้ข้อมูลเพิ่มเติมจนได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์

ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ปราณี กุลละวณิชย์, รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, รองศาสตราจารย์ ดร.ประคอง นิมมานเหมินท์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณา เกரியไกรเพ็ชร และอาจารย์เรณู วิชาศิลป์ เป็นอย่างสูง ที่ได้กรุณาให้ข้อคิดเห็น คำแนะนำอันมีคุณค่า ตลอดจนให้ความช่วยเหลือด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง

ท้ายที่สุดนี้ขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีได้กล่าวนาม ที่ให้ความปรารถนาดี ให้กำลังใจ และให้ความช่วยเหลือด้วยดีตลอดมา

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์คำศัพท์ภาษาไทยเหนือ" มีจุดประสงค์เพื่อรวบรวม วิเคราะห์ และจัดระบบคำศัพท์ภาษาไทยเหนือให้เป็นหมวดหมู่ ข้อมูลภาษาไทยเหนือในรายงานการ วิจัยนี้เป็นข้อมูลที่สำคัญที่อยู่ในเมืองลำ และเมืองขอน จังหวัดใต้คง เพราะเป็นภูมิภาคของ ผู้ บอกลาษา การดำเนินการวิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้บอกลาษา

การนำเสนอข้อมูลทำในลักษณะเดียวกับพจนานุกรม แต่การเรียงคำมิได้เรียงตาม ลำดับอักษร ใช้วิธีเรียงตามหมวดความหมาย ซึ่งอาศัยแนวทาง และกรอบความคิดจากงานวิจัย เรื่อง คำไทเมืองเด็ก ของนวรรณ พันธุเมธา และคณะ

คำศัพท์ที่รวบรวมได้แบ่งตามหมวดความหมายต่าง ๆ ไว้ 17 หมวด คือ บุคคล ร่างกาย ความเป็นไปในชีวิต อาชีพ กิริยาอาการ ลักษณะนิสัยความสามารถและการรับรู้ ความ เชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ค่านิยม ประเพณีและการบันเทิง เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม อาหาร สภาพบ้าน เมืองและที่อยู่อาศัย การพูด สัตว์ พืช โลภ สิ่งของเครื่องใช้ และหมวดคำอื่น ๆ ผู้วิจัยมุ่งที่จะ รวบรวมคำศัพท์ ที่สามารถสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีของชาวไท เหนือ ถ้อยคำที่รวบรวมได้นี้ จะเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาเปรียบเทียบกับภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ อัน จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษากการเปลี่ยนแปลงของภาษาตระกูลไทต่อไป

การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทำให้ได้ข้อสังเกตหลายประการ และทำให้เข้าใจได้ว่าถ้อยคำ สำนวน ไม่ว่าจะเป็นภาษาใดก็ตาม ไม่ได้ทำหน้าที่ทางภาษา หรือทำหน้าที่ในการสื่อสารระหว่าง มนุษย์เท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่ทางสังคมไปด้วยในขณะเดียวกัน ก็บ่งบอกแนวความคิด ความเชื่อ และการดำเนินชีวิตของเจ้าของภาษาด้วย ดังนั้นแม้ว่างานวิจัยนี้ไม่ได้มีจุดประสงค์ที่จะวิเคราะห์ ไปถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของชาวไทเหนือ แต่เมื่อพบข้อสังเกตที่น่าสนใจ ผู้วิจัยจึงได้ บันทึกไว้ในบทนำ เพราะอาจเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจจะได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

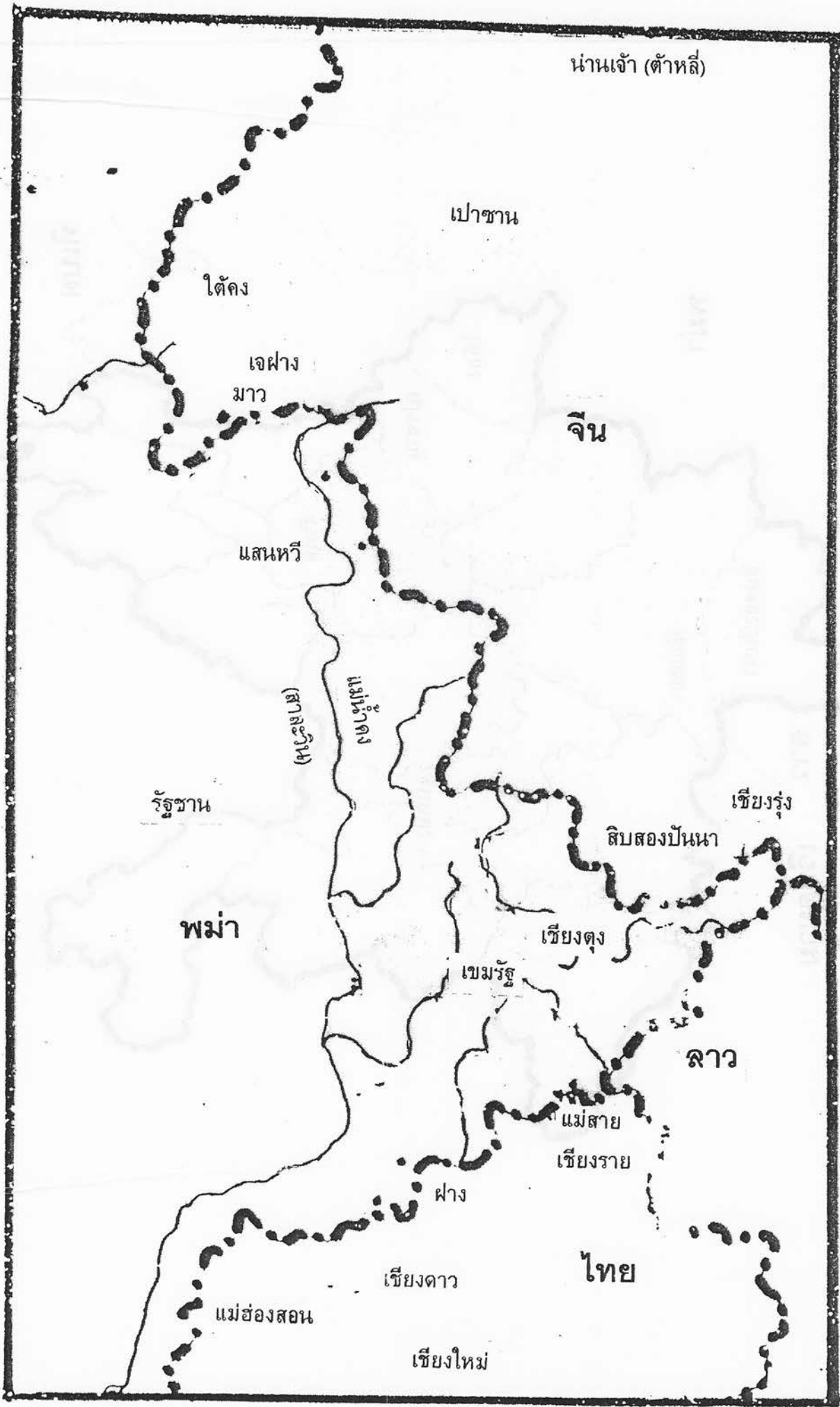
สารบัญ

บทที่	หน้า
ความนำ	1
บทนำ	4
1. บุคคล	
1.1 บุคคลต่าง ๆ	
1.1.1 บุคคลวัยต่าง ๆ	44
1.1.2 บุคคลชาติต่าง ๆ	45
1.1.3 บุคคลที่มีสถานภาพสมรสต่าง ๆ	49
1.1.4 บุคคลที่ทำหน้าที่หรือบทบาทต่าง ๆ	50
1.1.5 บุคคลสถานภาพต่าง ๆ	54
1.1.6 บุคคลที่มีนิสัยหรือความสามารถต่าง ๆ	55
1.1.7 บุคคลสภาพและฐานะต่าง ๆ	57
1.2 บุคคลที่สัมพันธ์กัน	
1.2.1 บุคคลที่สัมพันธ์กันทางเชื้อสาย	59
1.2.2 บุคคลที่สัมพันธ์กันทางการสมรส	63
1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล	64
2. ร่างกาย ส่วนต่าง ๆ และลักษณะ	
2.1 ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายจากศีรษะถึงเท้า	67
2.2 อวัยวะภายในร่างกาย	71
2.3 รอยบนร่างกาย	72
2.4 น้ำและสิ่งสกปรกในร่างกาย	73
2.5 ลักษณะและสภาพของร่างกาย	74
2.6 ลักษณะของส่วนต่าง ๆ ในร่างกาย	76
3. ความเป็นไปในชีวิต	
3.1 การเกิด	82
3.2 การแต่งงาน	84
3.3 การเจ็บป่วย อาการไม่สบาย และความผิดปกติที่เกิดขึ้น ในร่างกาย	
3.3.1 การเจ็บป่วย	87
3.3.2 อาการไม่สบายและความผิดปกติที่เกิดขึ้น ในร่างกาย	89

3.4	การตาย	94
4.	อาชีพ	
4.1	การเพาะปลูก	99
4.2	การเลี้ยงสัตว์	108
4.3	การทอผ้า ย้อมผ้า และเย็บผ้า	109
4.4	การประมง	112
4.5	การค้าขาย การเงิน และการธนาคาร	113
5.	กิริยาและอาการ	
5.1	กิริยาและอาการที่ใช้วัยวะต่าง ๆ	
5.1.1	กิริยาและอาการที่ใช้ปาก ลิ้น ฟัน	116
5.1.2	กิริยาและอาการที่ใช้ตา หู จมูก คอ	118
5.1.3	กิริยาและอาการที่ใช้นิ้ว มือ แขน ไหล่	122
5.2	การยิ้ม หัวเราะ และร้องไห้	
5.2.1	การยิ้ม	127
5.2.2	การหัวเราะ	127
5.2.3	การร้องไห้	128
5.3	การนอน หลับและฝัน	129
5.4	การนั่ง ยืน เดิน และการทรงตัว	
5.4.1	การนั่ง	131
5.4.2	การไ้ขาและเท้า	131
5.4.3	การทรงตัว	133
6.	ลักษณะนิสัย ความสามารถ และการรับรู้	
6.1	คำที่บอกลักษณะนิสัย ความสามารถ และการกระทำ	134
6.2	คำที่บอกสภาพ ลักษณะ และคุณภาพ	137
6.3	คำที่บอกความรู้สึก และประสบการณ์	145
6.4	คำบอกสี กลิ่น รส	
6.4.1	คำบอกสี	151
6.4.2	คำบอกกลิ่น	154
6.4.3	คำบอกรส	156
7.	ความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์	
7.1	คำที่เกี่ยวกับความเชื่อ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และมี	158
7.2	คำที่เกี่ยวกับศาสนา	164

8.	ค่านิยม ประเพณี และการบันเทิง	
8.1	ค่านิยมและประเพณี	173
8.2	การละเล่น 179 - 181	
8.3	นาฏศิลป์และดนตรี	182
9.	เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม การแต่งตัว และการทำความสะอาด	
9.1	เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม	188
9.2	เครื่องประดับ	197
9.3	การแต่งตัว	199
9.4	การทำความสะอาด	202
10.	อาหาร ขนม และเครื่องดื่ม	
10.1	คำที่เกี่ยวกับอาหาร การกิน และการทำอาหาร	206
10.2	อาหารที่ทำจากข้าวและพืชอื่น ๆ	212
10.3	อาหารที่ทำจากเนื้อสัตว์	
10.3.1	อาหารที่ทำจากเนื้อหมู	216
10.3.2	อาหารที่ทำจากเนื้อวัว	218
10.3.3	อาหารที่ทำจากเนื้อไก่	219
10.3.4	อาหารที่ทำจากปลาและหอย	220
10.4	ไข่และอาหารที่ทำจากไข่	221
10.5	เครื่องเทศและเครื่องปรุงรส	222
10.6	ขนม	224
10.7	เครื่องดื่ม	227
10.8	ยาและสิ่งเสพติด	228
11.	สภาพบ้านเมืองและที่อยู่อาศัย	
11.1	สภาพบ้านเมือง	230
11.2	ที่อยู่อาศัย บ้านและส่วนต่าง ๆ ของบ้าน	234
12.	การพูด	
12.1	ถ้อยคำและสำนวน	241
12.2	การพูดลักษณะต่าง ๆ	246
12.3	ลักษณะของเสียงพูด	250
13.	สัตว์	
13.1	สัตว์ต่าง ๆ	

13.1.1	สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม	253
13.1.2	สัตว์ปีก	257
13.1.3	สัตว์น้ำ และสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ	259
13.1.4	แมลง	260
13.1.5	สัตว์เลื้อยคลาน	262
13.1.6	สัตว์ในจินตนาการและนิทาน	264
13.2	ที่อยู่ของสัตว์	264
13.3	ส่วนต่าง ๆ ของสัตว์	265
13.4	อาการของสัตว์	266
14. พืช		
14.1	ต้นไม้	268
14.2	ดอกไม้	270
14.3	ผลไม้	272
14.4	ผัก	277
14.5	ส่วนต่าง ๆ ของพืช	
14.5.1	ใบ	284
14.5.2	ลำต้น	285
14.5.3	ดอก ผล และเมล็ด	286
14.5.4	รากและยางของพืชต่าง ๆ	288
15. โลก		
15.1	โลก หิน ดิน และแร่ธาตุ	289
15.2	สภาพและลักษณะพื้นที่	290
15.3	ปรากฏการณ์ธรรมชาติและภัยธรรมชาติ	292
15.4	สภาพท้องฟ้าและสิ่งที่เห็นจากท้องฟ้า	293
15.5	น้ำและคำกริยาที่เกี่ยวข้องกับน้ำ	
15.5.1	น้ำและแหล่งน้ำ	295
15.5.2	คำกริยาที่เกี่ยวข้องกับน้ำ	297
15.6	คำที่เกี่ยวข้องกับแสงสว่าง ไฟ และการเกิดไฟ	299
16. สิ่งของเครื่องใช้		
16.1	เครื่องเรือน	303
16.2	เครื่องจักสาน	304
16.3	เครื่องครัวและภาชนะต่าง ๆ	306
16.4	เครื่องนอน	311

แผนที่บริเวณเขตไตคังในยูนนาน

ความหน้า

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ในระยะสามทศวรรษที่ผ่านมา การศึกษาแนวทางและทิศทางเกี่ยวกับเรื่องชนชาติไท เป็นเรื่องที่แพร่หลาย และเป็นเรื่องที่วงวิชาการสนใจมากขึ้นเป็นลำดับ การศึกษาองค์ความรู้ของคนไทนอกประเทศ ทั้งผลงานของชาวไทยและชาวต่างประเทศ ต่างช่วยให้มองเห็นพัฒนาการ มองเห็นประวัติศาสตร์ของชนชาติไทได้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประเทศจีนเปิดประเทศรับการลงทุนและการท่องเที่ยว จึงเป็นการเปิดโอกาสให้มีการศึกษาเกี่ยวกับคนไทในประเทศจีนมากขึ้น และมีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างนักวิชาการของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยยูนนาน มหาวิทยาลัยกวางสี และสถาบันชนชาติส่วนน้อยยูนนาน โดยร่วมมือกับนักวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษาของไทย เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยพายัพ เป็นต้น จึงนับเป็นจุดกำเนิดของการศึกษาประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของชนชาติไทในเวลาต่อมา

เรื่องราวของคนไทเหนือ หรือคนไทใต้คง ไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่อีกต่อไป เมื่อสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาได้เสด็จเยือนจังหวัดใต้คง เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2528 และได้ทรงนิพนธ์ถึงสาเหตุที่ทรงสนพระทัยและมีพระดำริจะเสด็จใต้คงไว้ใน “บทนำ” ของหนังสือเรื่อง ยูนนาน ความว่า

“เมื่อเราไปเยือนสถาบันชนชาติส่วนน้อย เขาให้เราไปดู นิทรรศการที่เกี่ยวกับชนชาติส่วนน้อย เขาหวังของเขามากไม่ยอมให้ถ่ายภาพ แต่พวกเราถ่ายภาพกันไปบ้างแล้วก่อนที่จะทราบว่าเขาห้าม ภาพดังต่อไปนี้แสดงให้เห็นภาษาของชนชาติส่วนน้อยบางกลุ่ม ส่วนสองบรรทัดสุดท้ายนั้นแสดงถึงภาษาและตัวอักษรของไตเหนือ (บรรทัดที่ 5) ภาษาและอักษรของไตลื้อ (บรรทัดสุดท้าย) เราก็ออเคยทราบกัน มาว่า ภาษาไทที่พูดที่สิบสองปันนาเรียกกันว่า ไทลื้อ แต่เราไม่รู้จัก ภาษาไทเหนือกันมาก่อน ข้าพเจ้ามีความเห็นว่าอักษรไทเหนือนี้งามดี จึงพยายามซักถามว่าใครเป็นผู้พูดภาษานี้และอยู่ที่ไหน คำตอบที่ได้รับ ไม่ชัดเจนนัก แต่ก็ได้ทราบว่าเป็นภาษาและอักษรของเผ่าไตเหนือ ซึ่งอยู่ในเขตที่มีชื่อว่าเต๋อหง พยายามหาบนแผนที่ก็หาไม่พบ มีแต่การชี้ให้ดูคร่าว ๆ เท่านั้น ถึงอย่างไรก็ดีข้าพเจ้าเกิดความประสงค์อย่างแรงที่จะไปให้ถึงดินแดนของอักษรอันงดงามนี้”
(สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา 2529 : 9-10)

หลังจากเสด็จเยือนยูนนาน สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาทรงพระนิพนธ์ถึงความคล้ายคลึง และความแตกต่างระหว่างคนไตกับคนไทยในหนังสือ ยูนนาน ว่า

“เมื่อพิจารณาดูว่าคนไทย และคนไตเป็นชาติพันธุ์เดียวกันคือหน้าตาเหมือน ๆ กัน (แต่เดี๋ยวนี้หน้าตาไทย ๆ ในเมืองไทยซักจะหายากยิ่งกว่าในมณฑลยูนนานเสียแล้ว) จึงไม่แปลกที่พูดภาษาเดียวกัน มีขนบธรรมเนียมการกินการอยู่ที่คล้ายคลึงกันมาก ถึงอย่างไรก็ดี ข้าพเจ้าคิดว่าในสมัยโบราณคนไทยหรือไตคงอยู่ใกล้ ๆ กันเป็นเผ่า ๆ ไป และมีการไปมาหาสู่กันบ่อย ๆ ครั้นเกิดประเทศขึ้นมีการกันกันด้วยเขตแดน จึงมีการแยกกัน และขาดการติดต่อซึ่งทำให้มีความแตกต่างกันขึ้นมา”

“ข้าพเจ้าต้องเชื่อว่าไทยและไตซึ่งพูดภาษาเดียวกัน มีขนบธรรมเนียมคล้ายกัน นับถือศาสนาพุทธด้วยกัน เคยเป็นพวกเดียวกัน เผ่าเดียวกัน ในสมัยที่คำว่าประเทศยังไม่มี ความหมายนัก และชนชาติมีความสำคัญมากกว่า”

(สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา 2529 : 8)

ด้วยเหตุต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการศึกษาเรื่องราวของชนชาติไท มีความสำคัญและจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจเรื่องพื้นฐานความเป็นมา และการเปลี่ยนแปลงของสังคมวิถีชีวิตไทย จึงได้สนใจที่จะศึกษาภาษาไทยเหนือ เพราะตระหนักว่าภาษาเป็นเครื่องมือในการศึกษาประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของชนชาติ

ตามความเห็นของศาสตราจารย์ ดร.คุณบรรจบ พันธุเมธา ผู้เชี่ยวชาญภาษาไทยกลุ่มต่าง ๆ นั้น ภาษาไทเหนือคล้ายคลึงกับภาษาไตโหลงในมิดจินา ทางตอนเหนือของพม่า และคล้ายคลึงกับภาษาฟาเกในอัสสัม ประเทศอินเดีย มีผู้ศึกษาภาษาไทยเหนือมาแล้วหลายคน เช่น Jimmy G. Harris. William J. Gedney. Yong, Linda Wai Ling. ปราณี่ กุลละวณิชย์ และอัญชลี จุฑะจันทร์ เป็นต้น แต่ยังไม่มีการรวบรวมคำศัพท์ภาษาไทยเหนือไว้เป็นหมวดหมู่ งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาถ้อยคำซึ่งจะสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีของชาวไทเหนือ รวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่อย่างละเอียด ถ้อยคำที่รวบรวมได้จะเป็นพื้นฐานสำหรับการเปรียบเทียบกับภาษาไทยถิ่นอื่นจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษากการเปลี่ยนแปลงของภาษาตระกูลไทต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อรวบรวม วิเคราะห์ และจัดระบบคำศัพท์ภาษาไทยเหนือให้เป็นหมวดหมู่ ได้แก่ คำนามประเภทต่าง ๆ ทั้งนามรูปธรรมและนามธรรม เช่น คำเรียกเครือญาติ คำเรียกอวัยวะ คำเรียกข้าวของเครื่องใช้ และสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ คำที่เกี่ยวกับคติความเชื่อ ประเพณีและการทำมาหากิน คำสรรพนาม คำกริยา คำวิเศษณ์ คำลักษณะนาม คำนับจำนวน คำบอกเวลา และคำเชื่อม เป็นต้น

วิธีดำเนินงาน

1. รวบรวมคำศัพท์ภาษาไทยเหนือโดยการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา บันทึกเสียง และอธิบายคำศัพท์เป็นภาษาไทยอย่างละเอียด
2. วิเคราะห์เพื่อจัดระบบหมวดคำศัพท์ภาษาไทยเหนือ
3. ตรวจสอบความถูกต้อง
4. จัดพิมพ์รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์เพื่อเผยแพร่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแหล่งข้อมูลด้านภาษาไทยเหนือซึ่งมีการวิเคราะห์ และจัดระบบหมวดคำศัพท์อย่างละเอียด ชัดเจน สามารถใช้เป็นแหล่งอ้างอิงได้
2. เป็นเครื่องมือสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของชนชาติไท ตลอดจนการศึกษาความหมายของศัพท์ไทยโบราณ และวิถีชีวิตไทยโบราณ
3. เป็นข้อมูลในการศึกษาวิจัยภาษาถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น
4. เป็นแนวทางในการจัดทำพจนานุกรมภาษาไทยของชนชาติไทยกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป

บทนำ

ไตคัง (Dehong) เป็นชื่อเขตปกครองตนเองของคนไทและจิ่งโป (Dehong-Dai Jingpo Autonomous Prefecture) ในมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ในยูนนานเขตปกครองตนเองไตคังเป็นหนึ่งในเขตปกครองตนเอง 8 เขตของมณฑลนี้ จำนวนเขตปกครองตนเองถึง 8 เขต ในมณฑลเดียวกัน ย่อมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า ทางตอนใต้ของมณฑลยูนนานมีชนชาติกลุ่มน้อยอาศัยอยู่หลายชนชาติ เขตไตคังตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกก่อนไปทางใต้ของมณฑลติดกับดินแดนของพม่า เขตนี้ประกอบด้วย 5 อำเภอใหญ่ในปัจจุบันคือ อำเภอเมืองมาว (Ruili Country) อำเภอเมืองซอน (Luxi Country) อำเภอเมืองวัน (Longchuan Country) อำเภอเมืองล่า (Yingjiang Country) อำเภอเมืองตี้ (Lianghe Country) กับอีก 1 เมืองคือ เมืองวันเที่ยง (Wanding Town) ชื่อเมืองต่าง ๆ เหล่านี้ปัจจุบันผู้คนส่วนใหญ่จะรู้จักชื่อจีนมากกว่าชื่อไท ประชากรของไตคังมีประมาณสามแสนคน ประกอบด้วยชนกลุ่มน้อยสำคัญ 2 กลุ่มคือ กลุ่มไทและกลุ่มคะฉิ่นหรือจิ่งโป (ปราชญ์ กุลละวณิชย์ 2538 : 138)

คำที่ใช้เรียกภาษาไทยที่พูดในเขตไตคังมีหลายคำ เช่น ไตเหลือ ไตเต้อหง คำว่า "ไต" นั้นเป็นคำที่คนไทในเขตไตคังพูดถึงภาษาของตนเอง แต่หากจำเป็นจะต้องจำแนกว่าต่างกับภาษาไทยที่พูดในสิบสองปันนา เขาจะเรียกภาษาของตนเองว่า "ไตเต้อหง" หรือเรียกสั้น ๆ ว่า "ไตเต้อ" เต้อ เป็นคำเดียวกับคำ "ไต" ในภาษาไทยกรุงเทพฯ เขียนเป็น เต้อ เพื่อให้ตรงกับкарแทนเสียงสระ /aw/ ซึ่งเป็นเสียงใกล้เคียงกับที่เจ้าของภาษาใช้ ชื่อไตคังในประเทศจีนออกเสียงว่า "เต้อหง" คำว่า ไตคัง หมายถึงถิ่นที่อยู่ของคนไทที่อยู่ทางใต้ของแม่น้ำคง (สาละวิน) อย่างไรก็ตามถ้าผู้พูดภาษาไทยในเขตไตคังเปรียบเทียบกับภาษาของตนกับภาษาไทยในเขตพม่า เขากลับเรียกภาษาของตนว่าไตเหลือ หรือไทเหนือ และเรียกภาษาไทยในพม่าว่า ไตเต้อหรือไทใต้ เพราะเมื่อเทียบกันแล้ว ถิ่นที่อยู่ของคนไตคังอยู่เหนือกว่าคนไทในเขตพม่านั้นเอง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ชื่อต่าง ๆ ที่ใช้เรียกภาษาในเขตไตคังนั้น ไม่ว่าจะ เป็น ไตเหลือ ไทเหนือ ไตเต้อหง ไทไตคัง ไตเต้อ หรือไทเต้อคง ล้วนหมายถึงภาษาเดียวกัน ขึ้นอยู่กับเหตุผลที่ว่า จะพูดถึงภาษาดังกล่าวในบริเวณใด ด้วยความหมายใด (ปราชญ์ กุลละวณิชย์ 2538 : 139) สำหรับงานวิจัยนี้จะใช้คำว่า ภาษาไทไตคัง เนื่องจากนักภาษาศาสตร์ส่วนใหญ่จะใช้ชื่อตระกูลภาษา ตามด้วยชื่อสถานที่ และผู้บอกภาษาเป็นคนที่เกิดและเติบโตในเขตไตคัง ข้อมูลที่ได้จึงเป็นภาษาไทยที่พูดในเขตไตคังเท่านั้น

ภาษาใต้คงจัดอยู่ในกลุ่มภาษาไทยเหนือหรือใต้เหนือ ซึ่งไม่ได้พูดเฉพาะในเขตใต้คงเท่านั้น แต่ยังคงพูดกันในรัฐคะฉิ่นในพม่า ในเขตเป่าซาน เขตหลินจาง โดยเฉพาะในบริเวณอำเภอปกครองตนเองกึ่งพม่า ในยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ภาษาใต้คงนี้มีภาษาถิ่นย่อยแตกต่างกันไปตามเมือง แต่ความแตกต่างนั้นเป็นเรื่องของศัพท์ และเสียงพยัญชนะในบางคำ ความแตกต่างในเรื่องคำศัพท์ เช่น คำว่า กินข้าว คนไทเมืองล่า ใช้ว่า jam⁶ xaw³ คนไทเมืองซอนใช้ว่า kin⁶ xaw³ ความแตกต่างในเรื่องเสียงพยัญชนะ เช่น คนไทเมืองล่าจะออกเสียง /s/ เมื่อปรากฏ ร่วมกับเสียง /i, e, ε/ เช่น se² lam⁴ (แม่น้ำ) คนไทเมืองซอนจะออกเสียง /s/ เป็น /x/ เป็น xe² lam⁴ หรือ เสียง /t/ เมื่อปรากฏร่วมกับเสียงสระ /i, e, ε/ เช่น tsin⁶ (กิน) คนไทเมืองซอนจะออกเสียง /ts/ เป็น /k/ เป็น kin⁶ คนไทเมืองล่าออกเสียงเป็น tsin⁶ ส่วนคนไทเมืองอื่น ๆ อาจออกเสียงสลับกันไปมาได้

ส่วนระบบเสียงวรรณยุกต์นั้น ทุกภาษาถิ่นย่อยจะมีระบบเสียงวรรณยุกต์ลักษณะเดียวกันคือ 6 เสียงดังนี้

	A	B	C	DS	DL
H	ขา 2-4	บ่า 2-2	เสื่อ 3-1	ดับ 2-4	ปาก 2-2
M	ดา 3-3				
L	นา 453	นั่ง 3-3	ม้า 4-3	นก 4-3	เลือด

ในการบันทึกเสียงคำภาษาไทยได้คงกำหนดสัทอักษรไว้ดังนี้

1. เสียงพยัญชนะ เสียงพยัญชนะเดี่ยวมี 17 เสียงคือ

p	t	k	ʔ
ph	th		
ts			
f	s	x	h
m	-n	ŋ	
w	l	j	

เสียงพยัญชนะทุกเสียงเกิดต้นพยางค์ได้ยกเว้น -n ส่วน p t k m n ŋ j w เกิดในตำแหน่งท้ายพยางค์ได้ด้วย แต่เสียง w เมื่อเกิดในตำแหน่งต้นพยางค์จะออกเสียงเป็น v ส่วนเสียงพยัญชนะกล้ำไม่มีใช้

2. เสียงสระ เสียงสระเดี่ยวมี 9 เสียงคือ

i	u	u
e	ə	o
ɛ	a/a:	ɔ

เสียงสระประสมมีเพียงเสียงเดียวคือ wa

ในการออกเสียงคำต่าง ๆ นั้น ผู้บอกภาษากล่าวว่าสระทุกเสียงยกเว้น a/a: จะออกเสียงเป็นเสียงสั้นหรือเสียงยาวก็ได้แล้วแต่ความสะดวก และเนื่องจากไม่พบคู่เทียบเสียงในคำที่ประกอบด้วยสระเสียงสั้นและเสียงยาว ไม่มีตัวสะกด ผู้วิจัยจึงไม่ได้แยกความสั้นยาวของเสียงสระ และในการบันทึกเสียงได้ใช้สระเสียงสั้นทั้งหมด เพื่อความสะดวกและเพื่อให้เป็นระบบเดียวกัน

ส่วนสระ a/a: จะพบคู่เทียบเสียงในคำที่มีพยัญชนะท้ายเท่านั้น จึงได้แยกความสั้นยาวเฉพาะเสียงสระคู่นี้

3. เสียงวรรณยุกต์ เสียงวรรณยุกต์มี 6 เสียงคือ

เสียง 1 หมายถึงเสียงอย่างเสียงวรรณยุกต์จัตวา ตรงกับเสียง 2-4 เช่น

xi ¹	(ทุกข์)
xa ¹	(หา)
lu ¹	(หนู)
sə ¹	(เสือ)

เสียง 2 หมายถึงเสียงอย่างเสียงวรรณยุกต์ตรี ตรงกับเสียง 453 เช่น

la ²	(นา)
mw ²	(มือ)
pe ²	(แพ)
sa:j ²	(ทราย)

เสียง 3 หมายถึงเสียงอย่างเสียงวรรณยุกต์โท ตรงกับเสียง 3-1 เช่น

taw ³	(ใต้)
law ³	(เหล้า)
me ³	(แพะ)
wa ³	(ถุงเท้า)

เสียง 4 หมายถึงเสียงอย่างเสียงวรรณยุกต์โทสั้น ตรงกับเสียง 4-3 เช่น

maj ⁴	(ไม้)
fa ⁴	(ฟ้า)
lə ⁴	(เนื้อ)
lam ⁴	(น้ำ)

เสียง 5 หมายถึงเสียงอย่างเสียงวรรณยุกต์เอก ตรงกับเสียง 2-2 เช่น

ma ⁵	(บ้า)
maw ⁵	(ใหม่)
pet ⁵	(เปิด)
tho ⁵	(ถั่ว)

เสียง 6 หมายถึงเสียงอย่างเสียงวรรณยุกต์สามัญ ตรงกับเสียง 3-3 เช่น

me ⁶	(แม่)
haj ⁶	(ไร่)
ʔwŋ ⁶	(กลืน)
kon ⁶	(กางเกง)

คำและสำนวนที่ปรากฏในงานวิจัยนี้มีจำนวนจำกัด และบางหมวดคำไม่อาจรวบรวมได้ครบถ้วน เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อจำกัดเรื่องเวลา เพราะผู้บอกภาษามีเวลาพำนักในประเทศไทยเพียง 1 ปี และผู้บอกภาษายังมีภาระหน้าที่ในด้านอื่น ๆ อีกมาก คำที่รวบรวมได้เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยและผู้บอกภาษาร่วมกันกำหนดว่าจะเก็บข้อมูลในหมวดคำใดบ้าง มีเนื้อหากว้างขวางเพียงใด และต้องการให้ครอบคลุมถึงเรื่องใดบ้าง ส่วนใหญ่มักเป็นข้อมูลที่ทั้งสองฝ่ายสนใจตรงกัน ผู้บอกภาษาของงานวิจัยนี้มีเพียง 2 คนคือ ดาวเชิงหวา และหูเห่ย์ฝ่าง

ดาวเชิงหวา เกิดเมื่อปี ค.ศ.1954 ที่อำเภอเมืองลำ อาศัยอยู่ที่เมืองลำจนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จบปริญญาตรีจากสถาบันชนชาติส่วนน้อยมณฑลยูนนาน เคยเข้ารับการอบรมด้านวรรณกรรมไทเป็นเวลา 2 ปีจนมีความรู้เชี่ยวชาญเรื่องวรรณกรรมไทเป็นพิเศษ ปัจจุบันอายุ 42 ปี เป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสถาบันชนชาติส่วนน้อยยูนนาน

หูเห่ย์ฝ่าง เกิดเมื่อปี ค.ศ.1963 ที่อำเภอเมืองซอน อาศัยอยู่ที่เมืองซอนจนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จบปริญญาตรีจากสถาบันชนชาติส่วนน้อยมณฑลยูนนาน หลังจากจบการศึกษาได้ทำงานเป็นอาจารย์ที่สถาบันฯ 1 ปี เคยเข้ารับการอบรมด้านการเรียบเรียงเอกสารโบราณที่มหาวิทยาลัยชนชาติส่วนน้อยปักกิ่ง 2 ปี หลังจากนั้นเข้าศึกษาต่อด้านอักษรศาสตร์ในระดับปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยชนชาติส่วนน้อยปักกิ่ง ปัจจุบันอายุ 34 ปี เป็นเจ้าหน้าที่ของบริษัทการท่องเที่ยว China International Service

คำศัพท์ที่รวบรวมนี้หากเป็นภาษาโบราณ หรือเป็นคำยืม จะบันทึกอักษรย่อไว้ท้ายคำ ดังนี้

- (โบ.) ภาษาโบราณ
- (ป.) ภาษาบาลี
- (ส.) ภาษาสันสกฤต
- (จ.) ภาษาจีน
- (อ.) ภาษาอังกฤษ
- (พม่า) ภาษาพม่า

คำยืมเหล่านี้แสดงให้เห็นความเกี่ยวข้องของคนไทได้คง กับชนชาติอื่นได้ จากข้อมูลจะพบว่า ในภาษาไทยได้คงมีคำยืมภาษาบาลี สันสกฤตมากที่สุด ภาษาจีนเป็นอันดับสอง และภาษาพม่าเป็นภาษาอันดับสาม ภาษาบาลี สันสกฤตรับเข้ามาด้วยอิทธิพลทางศาสนาพุทธ โดยรับจากอินเดีย

ผ่านมาทางพม่า ภาษาจีนรับเข้ามาด้วยอิทธิพลทางวัฒนธรรม ส่วนภาษาพม่าไม่มีข้อมูลมากพอที่จะสรุปได้ว่า รับมาด้วยอิทธิพลด้านใด แต่พอจะสังเกตได้ว่าคำยืมภาษาพมามักเป็นคำ 2 พยางค์ที่ประกอบด้วย ʔa⁶ เช่น ʔa⁶ sa:k⁴ (อายุ) , ʔa⁶ mew² (ชนชาติ) , ʔa⁶ jɔŋ⁵ (สี) , ʔa⁶ la⁶ (โรค) เป็นต้น

การเรียงคำในแต่ละหมวด มิได้เรียงตามลำดับอักษร แต่เรียงตามความหมาย การเรียงตามความหมายนี้แม้จะยุ่งยาก และอาจจะก่อให้เกิดข้อถกเถียงโต้แย้งนานาประการ แต่ก็มิมีประโยชน์ตรงที่สามารถเก็บรวบรวมคำที่มีความหมายคล้ายกันไว้ใกล้ ๆ กัน ช่วยให้เห็นว่าคนไทยได้คงแยกความหมายของคำที่คล้ายกันอย่างไร นอกจากนี้ยังช่วยให้มองเห็นภาพรวมของคำแต่ละหมวดว่าสะท้อนชีวิต ความเป็นอยู่โลกทัศน์ ประเพณีและวัฒนธรรมของคนไทยได้คงได้ชัดเจนพอควร ซึ่งอาจใช้เป็นข้อมูลสำหรับศึกษาเปรียบเทียบกับภาษาของชนชาติไทยกลุ่มอื่นได้ต่อไป อย่างไรก็ตามเพื่อให้ผู้ที่สนใจภาษาไทยได้คงสามารถค้นคว้าได้สะดวก ผู้วิจัยจึงได้จัดทำตารางนี้ค้นคำเรียงตามลำดับอักษรไว้ท้ายเล่มด้วย การเรียงลำดับเสียงพยัญชนะต้นเรียงดังนี้ p- t- k- ʔ- ph- th- ts- f- s- x- h- m- ŋ- w- l- j- การเรียงลำดับเสียงสระเรียงดังนี้ i e ε u ə a a: u o ɔ การเรียงลำดับพยัญชนะท้ายเรียงดังนี้ -p -t -k -m -n -ŋ -w -j และการเรียงลำดับเสียงวรรณยุกต์เรียงดังนี้ 1 2 3 4 5 6

หากเปรียบเทียบภาษาไทยได้คงกับภาษาไทยกรุงเทพฯ จะพบว่าภาษาของคนสองกลุ่มนี้ใกล้เคียงกันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านคำศัพท์ นอกจากนั้นยังมีข้อสังเกตว่ามีคำศัพท์จำนวนมากที่ใช้ตรงกับภาษาไทยถิ่นเหนือ เช่น

sə ³ (เสื่อ) mɔŋ ¹ (หมอน)	ปลอกหมอน
ke ⁵ (แก่) ma:n ³ (บ้าน)	ผู้ใหญ่บ้าน
wan ² (วัน) sin ¹ (ศีล)	วันพระ
xi ³ (ขี้) ja ³ (ยา)	คนติดฝิ่น
tsɔŋ ³	ร่วม
hu ¹ (หู่) laŋ ⁶ (ตั้ง)	จมูก เป็นต้น

ในด้านการสร้างคำ ภาษาไทยได้คงมีคำประสม คำซ้อน และคำซ้ำ ลักษณะเดียวกับภาษาไทยกรุงเทพฯ เช่น

คำประสม

phi ¹ (ผี) hen ² (เรื้อน)	ผีเรื้อน
xon ¹ (ขวัญ) on ³ (อ่อน)	ขวัญอ่อน
la:j ² (ลาย) mu ² (มือ)	ลายมือ
tsaw ⁶ (ใจ) lew ⁶ (เดียว)	ใจเดียว

คำซ้อน 2 พยางค์

fiŋ ³ (ประเพณี) thuŋ ² (กฎ ระเบียบ)	กฎ ระเบียบที่ปฏิบัติ สืบทอดกันมานานจน กลายเป็นประเพณี
moŋ ¹ (หมอง) sa ² (เศร้า)	หมองหม่น
la ³ (งาน) ka:n ⁶ (การ)	ธุระ การงาน

คำซ้อน 4 พยางค์

phət ¹ (เผือด) la ³ (หน้า) ʔa:j ⁶ (อายุ) ta ⁶ (ตา)	อับอาย
xop ⁵ (ชอบ) ma:n ³ (บ้าน) him ² (ริม) moŋ ² (เมือง)	ชายแดน
fiŋ ³ (ประเพณี) kaw ⁵ (เก่า) thuŋ ² (ระเบียบ) huŋ ¹ (นาน)	ประเพณีที่สืบทอดมา แต่โบราณ
ta:n ³ (พูด) sa:j ⁴ (ซ้าย) pa:j ⁵ (ป้าย) xa ⁵ (ขวา)	พูดกระทบไปถึงผู้อื่น

คำประสม

li ⁶ (ดี) te ⁴ (แท้) te ⁴ (แท้)	ดีจริง ๆ
lam ⁶ (ดำ) mit ⁴ (มีด) mit ⁴ (มีด)	ดำมืด ดำปี
hom ¹ (หอม) ʔiŋ ¹ ʔiŋ ¹	หอมอ่อน ๆ

มีข้อน่าสังเกตว่าคนไทยได้คงนิยมใช้คำซ้อน 4 พยางค์ ในขณะที่คำซ้ำ มีใช้น้อยมาก และมักเป็นคำซ้ำเพื่อเสียง ใช้ขยายกริยาหรือกริยาวิเศษณ์

ส่วนการทำคำกริยาให้เป็นนามนั้น ใช้วิธีเติมคำว่า loŋ⁶ หรือ ta:n² (การหรือความ) ไว้หน้ากริยา เช่นเดียวกับที่ภาษาไทยกรุงเทพฯ เติมคำว่า การ หรือ ความ ไว้หน้ากริยา และนิยมใช้เป็นคำซ้อน 4 พยางค์ เช่น

loŋ ⁶ (การ)ka ⁴ (คำ)ta:ŋ ² (การ)xa:j ¹ (ชาย)	การค้าขาย
loŋ ⁶ (ความ)hu ⁴ (รู้)ta:ŋ ² (ความ)han ¹ (เห็น)	ความรู้
loŋ ⁶ (ความ)xi ¹ (ทุกข์)ta:ŋ ² (ความ)xom ¹ (ชม)	ความวิตกกังวล
loŋ ⁶ (ความ)jem ³ (ดู)ta:ŋ ² (ความ)toj ² (ดู)	ความเห็น

ลักษณะทางภาษาที่พบได้มากในภาษาไทยได้คงคือ คำพ้องเสียง ทั้งนี้เป็นเพราะภาษาไทยได้คงมีเสียงพยัญชนะเพียง 17 เสียง ซึ่งน้อยกว่าภาษาไทยกรุงเทพฯ หลายเสียง และหากเทียบกับเสียงพยัญชนะไทยดั้งเดิมที่ศาสตราจารย์ พัง กวย สี ได้กำหนดขึ้นจากวิธีการทางภาษาศาสตร์เปรียบเทียบนั้นมีถึง 38 เสียง ก็ต้องสันนิษฐานว่ามีการรวมเสียงพยัญชนะจำนวนมากในภาษาไทยได้คง ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดคำพ้องเสียงขึ้นได้ แต่มิได้มีความสับสนในการสื่อสาร เพราะคำแต่ละคำในภาษามีหน้าที่ทางไวยากรณ์ต่างกัน ทำให้ผู้ฟังสามารถตีความได้ หรืออาศัยบริบทภายนอกและสถานการณ์ในขณะที่ส่งสารช่วยให้เข้าใจได้ว่าผู้พูดหมายถึงคำใด แต่หากพิจารณาเฉพาะตัวคำศัพท์โดยปราศจากบริบททางภาษาแล้ว ดูเหมือนจะทำให้เกิดความสับสนขึ้นได้ จึงมีวิธีแก้ไขคำพ้องเสียงดังกล่าว โดยการเติมคำเพื่อให้เกิดความแตกต่างกัน (ปราณี กุลละวณิชย์ 2538 : 144) เช่น

คำว่า ja⁶ (ย่า) และ ja⁶ (ยา)

คำพ้องเสียงคู่นี้ คนไทยได้คงเติมคำว่า ja³ (หญ้า) เข้าไปในคำว่า ja⁶ (ยา) เป็น ja³ ja⁶ คำว่า ja³ (หญ้า) น่าจะแฝงความหมายของสมุนไพร จึงทำให้คำพ้องเสียงคู่นี้แตกต่างกันชัดเจนขึ้น

คำว่า mok⁵ (กระบอก) และ mok⁵ (ดอกไม้)

เพื่อให้คำพ้องเสียงคู่นี้แตกต่างกัน คนไทยได้คงเติมคำว่า maj⁴ (ไม้) เข้าไปเป็น mok⁵ maj⁴ (กระบอก) และเติมคำว่า ja³ (หญ้า) เข้าไปเป็น mok⁵ ja³ (ดอกไม้)

คำว่า lin⁶ (ดิน) และ lin⁶ (ตัวลีน)

เพื่อให้คำพ้องเสียงคู่นี้แตกต่างกัน คนไทยได้คงเติมคำว่า tsɛt⁴ (เกล็ด) เข้าไปเป็น tsɛt⁴ lin⁶ (ตัวลีน)

ลักษณะทางภาษาอีกประการหนึ่งที่สังเกตได้คือ เสียงบอกความหมายของคำ ข้อมูลที่เห็นได้ค่อนข้างชัดเจนคือคำบอกสีและคำบอกกรส
เสียงสระ i ในคำขยายคำบอกสี บอกความหมายว่าสิ่งของที่พูดถึงนั้น มีขนาดเล็กเช่น

ləŋ ¹	tsiŋ ⁵	xiŋ ⁵	เหลือง
ləŋ ⁶	tsiŋ ²	hiŋ ²	แดง
xəŋ ⁵	tsiŋ ⁵	hiŋ ⁵	ชมพู
xew ¹	tsiw ²	hiw ²	เขียว

เสียงสระ ɔ ในคำขยายคำบอกสี บอกความหมายว่าเป็นสีที่สวยงาม สะอาด เช่น

phək ⁵	sək ⁵	lək ⁵	ขาว
ləŋ ¹	tsəŋ ⁵	həŋ ⁵	เหลือง
ləŋ ⁶	tsəŋ ⁵	həŋ ⁵	แดง
xəŋ ⁵	tsəŋ ²	həŋ ²	ชมพู
xew ⁵	tsəŋ ²	həŋ ²	เขียว
səm ¹	kət ¹	lət ¹	ฟ้า

เสียงสระ a: ในคำขยายคำบอกสี บอกความหมายว่าเป็นสีที่ไม่สวย ไม่สะอาด เช่น

phək ⁵	sa:k ⁵	la:k ⁵	ขาว
ləŋ ¹	tɕa:ŋ ⁵	ha:ŋ ⁵	เหลือง
ləŋ ⁶	tɕa:ŋ ²	ha:ŋ ²	แดง
xəŋ ⁵	tɕa:ŋ ²	ha:ŋ ²	ชมพู
xew ¹	tɕa:ŋ ²	ha:ŋ ²	เขียว
səm ¹	ka:t ¹	la:t ¹	ฟ้า

เสียงสระ ɔ ในคำขยายคำบอกรสบอกความหมายว่าเป็นรสไม่จัดหรือรสอร่อย เช่น

tɕa:ŋ ⁶	kət ¹	lət ¹	จัดอย่างรสแกงจัด
pə ⁴	lom ⁶	lom ⁶	หวานพอดี
tsem ²	kət ¹	lət ¹	เค็มเล็กน้อย
səm ³	tsəm ¹	kəm ¹	เปรี้ยวเล็กน้อย
phet ⁵	sət ⁴	sət ⁴	เผ็ดเล็กน้อย
wa:n ¹	?ɔŋ ⁶	?ɔŋ ⁶	หวานกลมกล่อม

เสียงสระ a/a: ในคำขยายคำบอกรบอบอกความหมายว่าเป็นรสจัดหรือรสไม่อร่อย เช่น

tsa:ŋ ⁶	ka:t ¹	la:t ¹	ไม่มีรสชาติ
som ³	tsa:m ¹	ka:m ¹	เปรี้ยวจัด
phet ⁵	sa:t ⁴	sa:t ⁴	เผ็ดจัด
fa:t ⁵	ʔa:w ³	ʔa:w ³	ฝาดมาก
xom ¹	tsa:m ¹	ka:m ¹	ขมมาก
xan ²	ja:p ⁴	ja:p ⁴	ขมมากจนลิ้นชา

ข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็นหมวด ๆ ตามเนื้อหา บางส่วนก็พิจารณาได้ยากกว่าควรเข้าไปรวมอยู่กับหมวดใด บางหมวดก็ไม่สามารถรวบรวมข้อมูลได้ครบถ้วน การแบ่งหมวดต่าง ๆ นี้ถือว่าเป็นการแบ่งอย่างหลวม ๆ เจตนาเพียงเพื่อให้ทราบว่ามีเนื้อหาเกี่ยวกับอะไรบ้าง การศึกษาข้อมูลทำให้ได้ข้อสังเกตหลายประการ และทำให้เข้าใจได้ว่า ถ้อยคำสำนวน ไม่ว่าจะ เป็นภาษาใดก็ตามไม่ได้ทำหน้าที่ทางภาษา หรือทำหน้าที่ในการสื่อสารระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่ทางสังคมไปด้วยในขณะเดียวกัน คือบ่งบอกแนวความคิด ความเชื่อ และการดำเนินชีวิตของเจ้าของภาษาด้วย ข้อสังเกตที่ได้จากการศึกษามีดังนี้

1. คำบอกเวลาใน 1 วัน

ho ¹	məŋ ²	saw ¹	เข้ามิด ประมาณตี 4
ho ¹	məŋ ²	leŋ ²	ก่อนฟ้าสว่าง
fa ⁴	leŋ ²	məŋ ⁶	ฟ้าสว่าง ฟ้าสว่างเร็ว ๆ มองอะไรไม่ค่อยชัด
ho ¹	law ¹	tsaw ⁴	เข้าตुरू
wan ²	ʔək ⁵		พระอาทิตย์ขึ้น
fa ⁴	leŋ ²		ฟ้าสว่าง
fa ⁴	leŋ ²	sak ¹	ฟ้าสว่างเต็มที
let ⁵	ʔək ⁵		แดดออก
ho ¹	law ¹		ตอนเช้า ตั้งแต่รุ่งเช้าถึงเวลาก่อนกินข้าวเที่ยง
			อาจใช้คำว่า ka:ŋ ⁴ law ¹ ก็ได้

ka:ŋ ⁶ law ¹	ตอนเช้า มักหมายถึงช่วงสาย ๆ
ka:ŋ ⁶ wan ² , tɔŋ ⁶ wan ²	1) กลางวัน ตรงข้ามกับ กลางคืน
wan ² taŋ ³ lə ¹ ho ¹	2) ช่วงหลังเที่ยงถึงช่วงบ่ายตลอดทั้งบ่าย
wan ² wa:j ⁵	ตอนเที่ยงตะวันตรงหัว
wan ² tok ⁵	ช่วงเย็น เวลาที่พระอาทิตย์ใกล้จะตกดิน
ta:m ² xam ⁶	ประมาณ 4-5 โมงเย็น
wɔŋ ⁴ wɛŋ ⁴	พระอาทิตย์ตก
ho ¹ xam ⁶	เวลาพลบค่ำ โพล้เพล้ พระอาทิตย์ตกแล้ว แต่
ka:ŋ ⁶ xam ⁶	ยังมีแสงเรื่อ ๆ อยู่ ประมาณ 6 โมงเย็น ถึง
wan ² xam ⁶	6 โมงครึ่ง
lap ¹ siŋ ⁵ , lap ¹ swŋ ⁵	เกือบจะมืด เป็นบรรยากาศในขณะที่พระอาทิตย์
ka:ŋ ⁶ xwŋ ²	ตกไปแล้ว แต่ยังมีแสงอยู่ มองอะไรไม่ค่อยชัด
teŋ ⁶ xwŋ ² , luk ¹ leŋ ¹	หัวค่ำ พระอาทิตย์ตกแล้ว แสงหมดแล้ว
teŋ ⁶ xwŋ ²	ประมาณ 6 โมงครึ่ง ถึง 1 ทุ่ม
luk ¹	ตอนค่ำ ช่วงเวลาต่อจากหัวค่ำไปจนถึงเที่ยงคืน
xwŋ ³ xwŋ ²	ตอนค่ำ ไม่ได้เน้นเฉพาะเวลาใดเวลาหนึ่ง
	1) ฟ้ามืด
	2) มืด เช่น ห้องนี้มืดมาก
	กลางคืน ช่วงเวลาหลังเที่ยงคืนถึงตีห้า
	เที่ยงคืน
	ดึก
	ก่อนคืน

จากข้อมูลจะพบว่าเวลาตั้งแต่ดวงอาทิตย์ขึ้นจนถึงดวงอาทิตย์ตก เรื่อยไปจนถึงเวลาที่ดวงอาทิตย์จะขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่งในวันต่อไป มีการแบ่งเวลาละเอียดมาก แต่ไม่มีการระบุเฉพาะเวลาใดเวลาหนึ่งให้แน่นอนลงไป ถ้าสังเกตจากการใช้คำจะเห็นว่ามี การแบ่งเวลาเป็น 3 ช่วงกว้าง ๆ คือ

ช่วงเช้า ช่วงกลางวัน และช่วงกลางคืน ช่วงเช้าคำบอกเวลาจะเป็นไปตามสภาพของท้องฟ้า เช่น ho¹ moŋ² saw¹, ho¹ moŋ² ɛŋ² คำว่า ho¹ moŋ² หมายถึงทิศตะวันออก เพราะในการสร้างบ้านสร้างเมืองนั้น หัวเมืองจะอยู่ทางทิศตะวันออกเสมอ เมื่อสังเกตดวงอาทิตย์ตอนเช้ามีด ไม่ได้ก็สังเกตการเปลี่ยนแปลงของสภาพท้องฟ้าแทน ho¹ moŋ² saw¹ และ ho¹ moŋ² ɛŋ² จึงหมายถึงเวลาที่แสงเงินแสงทองเริ่มจับขอบฟ้าทางทิศตะวันออก หลังจากนั้นเป็นการสังเกตว่าท้องฟ้าสว่างมากขึ้น เช่น fa⁴ ɛŋ² moŋ⁶ mɛŋ⁶, fa⁴ ɛŋ² และ fa⁴ ɛŋ² sak¹ ตามลำดับ

ในช่วงกลางวันการบอกเวลาจะเป็นไปตามการเดินทางของดวงอาทิตย์ เช่น wan² taŋ³ lo¹ ho¹ (ตอนเที่ยง), wan² wa:j⁵ (ตอนบ่าย ดวงอาทิตย์คล้อยต่ำลง) และ wan² tok⁵ (ดวงอาทิตย์ตก)

ในช่วงตอนค่ำและตอนกลางคืนใช้คำว่า ค่ำ และคืน เช่น ho¹ xam⁶ (หัวค่ำ) ka:ŋ⁶ xam⁶ (ตอนค่ำ), ka:ŋ⁶ xwŋ² (กลางคืน), teŋ⁶ xwŋ² (เที่ยงคืน) และ xwŋ³ xwŋ² (ก่อนคืน) เป็นต้น

คำว่า ka:ŋ⁶ จะใช้หมายถึงช่วงเวลาระยะยาว เช่น ka:ŋ⁶ law¹ (ตอนเช้า ตั้งแต่รุ่งเช้าไปจนถึงก่อนเที่ยง), ka:ŋ⁶ wan² (ช่วงเวลาหลังเที่ยงไปจนก่อนค่ำ), ka:ŋ⁶ xam⁶ (ช่วงเวลาจากหัวค่ำไปจนถึงเที่ยงคืน) และ ka:ŋ⁶ xwŋ² (ช่วงเวลาหลังเที่ยงคืนไปจนถึงตีห้า)

นอกจากนี้มีการใช้คำซ้ำเพื่อเสียงในการบอกเวลาที่เป็นช่วงต่อระหว่างเช้ามีดกับสว่าง และช่วงต่อระหว่างกลางวันกับค่ำ ว่า moŋ⁶ mɛŋ⁶ และ wɔŋ⁴ wɛŋ⁴ ซึ่งบอกสภาพธรรมชาติของท้องฟ้าที่มีแสงเรือ ๆ มองอะไรไม่ค่อยชัด

จากข้อมูลจะเห็นว่าคำบอกเวลาจะเปลี่ยนไปตามการเดินทางของดวงอาทิตย์ ซึ่งบอกความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของสังคมเกษตรกรรม สังคมที่ประชาชนดำรงชีพอยู่ด้วยการเพาะปลูกหลายสังคม เช่น ญี่ปุ่น เมโสโปเตเมีย อียิปต์ และอินเดีย ก็เฝ้ามองการเปลี่ยนแปลงของดวงอาทิตย์อย่างละเอียดเช่นกัน อาจเป็นเพราะดวงอาทิตย์เป็นเทพเจ้าสูงสุดในสังคมเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเห็นได้ชัดเจนในสังคมอินเดียที่มีการแบ่งเทพเจ้าแห่งดวงอาทิตย์เป็นหลายองค์ มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามช่วงเวลาที่ดวงอาทิตย์เปลี่ยนตำแหน่งบนท้องฟ้า ส่วนช่วงเวลาระหว่างเที่ยงไปจนถึงเย็น เป็นการแบ่งกว้าง ๆ ไม่ละเอียดมากเหมือนช่วงอื่น ๆ เนื่องจากไม่สามารถสังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงของดวงอาทิตย์ได้นั่นเอง

การเฝ้ามองการเปลี่ยนแปลงของดวงอาทิตย์นั้น น่าจะมีเหตุผลอันเนื่องมาจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการเพาะปลูก เพราะจะทำให้รู้ลักษณะและสภาพของดินฟ้าอากาศในแต่ละวันว่าแตกต่างกันอย่างไร การเฝ้าสังเกตธรรมชาติจากวันเป็นเดือน จากเดือนเป็นปี ทำให้รู้ว่าช่วงระยะเวลาไหนควรทำกิจกรรมการเพาะปลูกอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศ จนสามารถกำหนดกิจกรรมการเพาะปลูกตามฤดูกาลได้ เช่น ช่วงไถนาครั้งแรกจะทำในเดือน 3 ไถนาครั้งที่ 2 และหว่านกล้าในเดือน 6 ดำนาระหว่างเดือน 7-8 และเกี่ยวข้าวในช่วงเดือน 11-12 เป็นต้น

อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบคำบอกเวลาในภาษาไทยได้ตรงกับคำบอกเวลาในภาษาไทยกลุ่มอื่น ๆ เช่น ไทยాయตอน ไทยาหม และไทพ่าเก พบว่าคำบอกเวลาในภาษาไทยได้คงแตกต่างจากคำบอกเวลาในภาษาไทยกลุ่มอื่น ๆ ดังนี้ (เรณู วิชาศิลป์ : เอกสารอัดสำเนา, 3)

ไทยాయตอน	ไทยาหม	ไทพ่าเก	ความหมาย
หน้าไก่		หน้าไก่	เวลาก่อนไก่ขัน
ไก่ขัน		ไก่ขัน	เวลาไก่ขัน
ลุกซึก		วันรุ่ง	เวลาเช้าตรู่
ซุกหน้า			เวลาล้างหน้า
กินงาย	กินงาย	กินงาย	เวลาอาหารเช้า
วายนาย	วายนาย	วายนาย	เวลาหลังอาหารเช้า
อาบซุก	อาบซุก	อาบซุก	เวลาอาบน้ำ
กินวัน	กินวัน	วันเที่ยง	เวลาอาหารกลางวัน
วายนวัน	วายนวัน	วันชಾಯ	เวลาหลังอาหารกลางวัน
	เปิดไก่เข้าเล่า	วันลง	เวลาบ่าย
สาวลงทุ่ง	สาวลงทุ่ง	สาวลงทุ่ง	เวลาเย็น
วัวควายมาแหล่ง	วัวควายมาบ้าน	วัวควายมาบ้าน	เวลาใกล้ค่ำ
ไก่เข้าเล่า	ไก่ต้อมเล่า	วันค่ำ	ค่ำ
	พองเพรา (อาหารเย็น)	หัวค่ำ	เวลาอาหารเย็น
	เข้านอน	เที่ยงคืน	กลางคืน
		นอกหนัก (ตัก) ฟากเย็น	ตัก

คำบอกเวลาที่ปรากฏในภาษาไทยायตอน ไทยาหม และไทพ่าเก เรียกชื่อตามกิจกรรมแต่ละช่วงเวลาในชีวิตประจำวัน ซึ่งแตกต่างจากภาษาไทยใต้คงที่เรียกชื่อตามสภาพของท้องฟ้า และตำแหน่งของดวงอาทิตย์

2. การนับวันเดือนปี

คนไทยได้คงใช้ระบบการนับปีเหมือนกับชนชาติไทยอีกหลายกลุ่มคือ ระบบการนับ 60 เป็น 1 รอบ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความคิด ความเชื่อประเพณี และพิธีกรรมอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปรากฏในพงศาวดาร บันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และตำราโหราศาสตร์ ระบบการนับปีแบบนี้คนไทยได้คงเรียกว่าระบบ ka:n⁶ tsu⁶ (จ.) ระบบ ka:n⁶ tsu⁶ นี้เรียกในศิลาจารึกสมัยสุโขทัยว่าระบบหนไทย แปลว่าระบบทางไทยหรือคติไทย แสดงว่าเป็นที่รับรู้กันว่าเป็นระบบที่คนไทยใช้กันมานาน เป็นการบอกศก (ศักราชโบราณ) และปีคู่กัน คำที่นำมาเข้าคู่กันนั้น ชุดหนึ่งมี 10 คำ เรียกว่า then⁶ ka:n⁶ (จ.) คือแม่ปี เป็นคำบอกศก ประกอบกับคำอีกชุดหนึ่ง มี 12 คำ เรียกว่า ti⁵ tsu⁶ (จ.) คือลูกปี ชื่อลูกปี 12 ชื่อนี้มีสัตว์ประจำทำนองเดียวกับนักษัตรของไทยคือ หนู ควาย เสือ กระต่าย มังกร งู ม้า แพะ ลิง ไก่ หมา และหมู

นอกจากนี้การนับระบบ 60 เป็น 1 รอบ ยังใช้ในการนับวันอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งใช้ในการพิจารณาวันดี วันร้าย เพื่อประกอบการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในปัจจุบันผู้รู้เรื่องการดูวันดี วันร้ายเหลือน้อยเต็มที มักเป็นผู้สูงอายุในหมู่บ้าน หรือผู้รู้ตำราโหราศาสตร์เท่านั้น ตำราที่บอกวันดี วันร้าย น่าจะเป็นความเชื่อทางโหราศาสตร์เบื้องต้นของคนในสังคมไทโบราณ ภายหลังเมื่อรับความเชื่อในด้านอื่น ๆ จากศาสนาพราหมณ์และพุทธ จึงได้จดจารไว้เป็นหลักฐาน เป็นตำราสำหรับปฏิบัติกันในครอบครัวหรือในหมู่บ้าน กิจกรรมที่มักจะต้องพิจารณาหาวันที่เหมาะสมที่สุดคือ วันไถนาวันแรก วันเอาข้าวขึ้นยุ้ง วันแต่งงาน วันขึ้นบ้านใหม่ วันเดินทางไปต่างเมือง วันเย็บผ้าท่มหรือที่นอน เป็นต้น เช่น เชื่อว่าวันที่จะไม่เอาข้าวขึ้นยุ้งคือ วันหนู และวันไก่ เพราะหนูและไก่จะกินข้าวเสียหายหมด ควรจะเป็นวันหมู เพราะถือเคล็ดเรื่องความอุดมสมบูรณ์ หรือวันขึ้นบ้านใหม่ควรจะเป็นวันเสือ เพราะเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจ เป็นต้น

การนับวัน นอกจากการนับ 60 เป็น 1 รอบเพื่อการใช้ประโยชน์ทางโหราศาสตร์แล้ว ยังมีการนับวันอีกวิธีหนึ่งที่ใช้ในชีวิตประจำวันคือ การนับตามวันภาค (วันตลาดนัด) เนื่องจากทุก ๆ 5 วันจะเป็นวันภาคใหญ่ ดังนั้นคนไทยได้คงจะนับวันเป็นวันภาค (5 วัน) วัน 2 ภาค (10 วัน) วัน 3 ภาค (15 วัน) ตามปรกติมักไม่นับเกิน 2 ภาค ถ้าเกิน 2 ภาค จะนับเป็นกลางเดือน หางเดือน หัวเดือน เดือนหน้า เป็นต้น แสดงว่าสังคมไม่ซับซ้อนและไม่ใช้ลักษณะสังคมใหญ่ การนับวันตามวันที่มีตลาดนัดจึงไม่สับสน

ส่วนการนับเดือน คนไทใต้คงใช้ระบบทางจันทรคติ ตามระบบนี้ปีอธิกมาสก็จะมี 13 เดือน มีเดือนแปด 2 หน้าง เดือนเก้า 2 หน้าง เรียกว่า loŋ⁶ sɔŋ⁴ (เดือนซ็อน) บางเดือนมี 29 วัน หรือ 28 วัน เรียกว่า loŋ⁶ ʔɔŋ⁵ (เดือนอ๋อน) บางเดือนมี 30 วัน หรือ 31 วัน เรียกว่า loŋ⁶ jaw⁵ (เดือนใหญ่) การกำหนดนับลำดับของเดือน คนไทใต้คงนับเดือนเร็วกว่าคนไทยภาคกลาง 2 เดือน คือนับเดือนที่ 1 ตรงกับเดือนพฤศจิกายน เช่นเดียวกับคนไทยภาคเหนือ ชื่อเดือนเริ่มตั้งแต่ loŋ⁶ tseŋ⁶ (เดือนหนึ่ง) loŋ⁶ kam⁶ (เดือนสอง) loŋ⁶ sa:m¹ (เดือนสาม) loŋ⁶ si⁵ (เดือนสี่) เรียงตามลำดับเรื่อยไปจนถึง loŋ⁶ sip¹ sɔŋ¹ (เดือนสิบสอง) ชื่อเดือนจะเป็นคำบอกลำดับยกเว้นเดือนหนึ่งและเดือนสอง คำว่า tseŋ⁶ ใน loŋ⁶ tseŋ⁶ (เดือนหนึ่ง) นั้นหมายถึงการเริ่มต้นปีใหม่ การเริ่มต้นสิ่งดีงาม ในภาษาไทยภาคเหนือใช้คำว่า เดือนเกียง หรือเดือนเจียง สันนิษฐานว่าอาจเป็นคำที่รับมาจากภาษาจีน เพราะในภาษาจีนมีคำว่า เจียง ที่แปลว่าการเริ่มต้นปีใหม่เช่นกัน ส่วน loŋ⁶ kam⁶ (เดือนสอง) นั้น คำว่า kam⁶ หมายถึง ละเว้น ในเดือนสองคนไทใต้คงจะงดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเดินทางไปต่างเมือง และไม่ทำการมงคลใด ๆ เช่น การปลูกเรือน การแต่งงาน เพราะต้องใช้เวลาสำหรับเตรียมทำนา เนื่องจากจะเริ่มไถนาครั้งแรกในเดือน 3 จึงถือเอาเดือน 2 เป็นเดือนสำหรับเตรียมเครื่องมือ เครื่องใช้ และซ่อมแซมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็น

คำว่า kam⁶ นั้นมีใช้ทั้งในภาษาไทย และภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ ดังนี้ (เรณู วิชาศิลป์ : เอกสารอัคราณา, 4)

กำ, ก้ำม (โบ.)	น. กรรม เช่น ใช้เจ็บหมอดั่งกำไว้, ท่านว่าเป็นกำมของเขเอง (อัยการเบ็ดเสร็จ)
กำ	ไทยอาหม หมายถึง ข้อห้าม, ห้าม, ขัดขวาง
กำ	ไทยคำดี หมายถึง sin
กำ	ไทหนุง หมายถึง taboo, abstain
กำ	ไทดำ หมายถึง taboo, to abstain from
กำ	ไทขาว หมายถึง to be taboo, to abstain from
กำ	ไทใหญ่ หมายถึง do, practice, keep
กำ	ไทพ่าเก หมายถึง to observe, to believe in, to be superstitious
กำ	ล้านนา หมายถึง ก1 จับ ถือ ครอบครอง ก2 ระมัดระวัง สำรวม เช่น กำกั้น

		ก3	เรียกกิริยาที่ต้องกระทำด้วยความสำรวมว่า	กำ หรือ
			หมายถึง	เข้ากำ
กำ,คะลำ ลาว	หมายถึง		เว้นจากการทำผิด	งตเว้นของผิด
กำ,คะลำ อีสาน	หมายถึง		น. ของต้องห้าม	
			ก. เว้น เช่น	คะลำกิน คะลำปาก

จะเห็นได้ว่าคำว่า กำ คะลำ ขะลำ หรือ คะลำ เป็นคำไทโบราณที่ใช้อยู่ในวิถีชีวิตของคนไทหลายกลุ่ม มีความหมายแก่นตรงกันคือ ข้อห้าม แต่ความหมายย่อยและขอบเขตของการใช้ อาจจะแตกต่างกันไป เนื่องจากบางกลุ่มรับคำอื่นมาใช้แทน ทำให้ความหมายของคำว่า กำ เบาลง เช่นในล้านนา และอีสาน บางครั้งก็ลากเข้าความเป็นคำภาษาบาลี (กัมม) หรือคำสันสกฤต (กรรม) ดังที่เคยพบคำว่า เข้ากรรม อยู่กรรม ผลของการฝ่าฝืน กำ คือเกิดอัปมงคล ความชั่วร้าย จัญไร ซึ่งคำไทและไทยในถิ่นอื่นใช้คำว่า ชืด (ล้านนา) เช็ด (ลาว) เข็ญ (ไทพ่าเก) เมื่อคำเหล่านี้มีที่ใช้มากขึ้น ความหมายของคำว่า กำ ก็มีที่ใช้บ่อยลงตามถิ่นต่าง ๆ จนในที่สุดหายไปจากภาษาเช่น ภาษาไทยมาตรฐาน เป็นต้น

จากข้อมูลเหล่านี้จะเห็นได้ว่า การเรียกชื่อเดือนในภาษาไทยได้คั้งนั้น ใช้คำบอกลำดับที่ ตั้งแต่เดือนสามเป็นต้นไป ส่วนเดือนหนึ่งและเดือนสองไม่ใช้คำบอกลำดับที่ว่า เดือนอ้าย และเดือนยี่ แต่เรียกตามกิจกรรมที่ปฏิบัติกันเป็นประจำทุกปี

การนับวัน เดือน ปี ตามระบบดังกล่าวมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับความเชื่อทางโหราศาสตร์ คนไทได้คั้งทุกคนให้ความสำคัญกับวัน เดือน ปีเกิด และเวลาดกฟากซึ่งต้องรักษาไว้ เป็นความลับ จะใช้เฉพาะเมื่อถึงคราวจำเป็นต้องให้หมอผีดูฤกษ์ยาม เช่น ดูวันฝังศพ ดูว่าคู่แต่งงาน ดวงสมพงษ์กันหรือไม่ และที่ใช้บ่อยที่สุดคือดูเพื่อหาสาเหตุว่าเหตุใดเจ้าของดวงจึงป่วย และรักษาไม่หาย

ในภาษาไทยได้คั้งมีคำว่า se³ ta⁵ หรือ sit⁴ ta⁵ ตรงกับภาษาไทยกลางคือคำว่า ชะตา หมายถึงเวลาเกิดของบุคคลนั้น ๆ ความเชื่อเรื่องชะตามีพื้นฐานมาจากความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ซึ่งโยงความสัมพันธ์ระหว่างเวลาดกฟากกับการโคจรของดาวต่าง ๆ คนไทได้คั้งเชื่อว่า วัน เดือน ปี และเวลาดกฟากจะส่งผลโดยตรงต่อมนุษย์ในแง่ความสั้นยาวของชีวิต สุขภาพ รูปร่าง ลักษณะ ยศถาบรรดาศักดิ์ ทรัพย์สิน ชาติตระกูล และสติปัญญา อาจกล่าวได้ว่าคนไทได้คั้งก็มีโลกทัศน์แบบเดียวกันกับคนไทถิ่นอื่น ๆ ทั่วไปคือ มองว่าทุกสิ่งทุกอย่างต้องสัมพันธ์กัน ไม่มีสิ่งใดอยู่ตามลำพังได้ ชีวิตต้องพึ่งพาปัจจัยทางธรรมชาติ โลกทัศน์แบบนี้มีผลให้เกิดพฤติกรรมยอมรับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นว่าเป็นสิ่งที่ไม่อาจห้าม ไม่อาจควบคุม ไม่อาจแข่งขัน และไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ เพราะชะตาชีวิตกำหนดให้เป็นเช่นนั้น ในแง่นี้ชะตาจึงมิใช่คำอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตเท่านั้น แต่ยังเป็นการยอมรับความชอบธรรมของเหตุการณ์ หรือความเป็นไปในชีวิตด้วย

3. คำบอกทิศทาง

ho ¹ məŋ ²	ทิศตะวันออก
ha:ŋ ¹ məŋ ²	ทิศตะวันตก
la ³ wan ² ʔok ⁵	ทิศตะวันออก
la ³ wan ² tok ⁵	ทิศตะวันตก
la ³ hɔŋ ⁵ , tseŋ ⁵ hɔŋ ⁵	ทิศเหนือ
pa:j ⁶ tsa:n ² , tau ³ tsa:n ²	ทิศใต้
si ⁵ tseŋ ⁵ pət ⁵ la ³	ทั่วทุกทิศ
fa:j ⁵ lə ¹	ฝ่ายตะวันออก
fa:j ⁵ tau ³	ฝ่ายตะวันตก
məŋ ² lə ¹	เมืองเหนือ บริเวณภาคเหนือของใต้คง
məŋ ² tau ³	เมืองหรือดินแดนในพม่าที่มีคนไทอาศัยอยู่ ชาวใต้คงเรียกคนไทแถบนี้ว่า taj ² tau ²

ในการเรียกชื่อทิศนั้น ในภาษาไทยใต้คงใช้คำว่า la³ wan² ʔok⁵ (ทิศตะวันออก) และ la³ wan² tok⁵ (ทิศตะวันตก) ไม่แตกต่างจากในภาษาไทยถิ่นอื่น หรือภาษาไทกลุ่มต่าง ๆ อาจเป็นเพราะทิศทั้งสองมีความเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนที่ของดวงอาทิตย์ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ทุกคนเห็นร่วมกัน และทิศทั้งสองคงเป็นทิศสำคัญในการคูทิศทางของคนแต่ก่อนร่วมกัน อย่างไรก็ตาม คำที่บอกทิศตะวันออก และตะวันตกก็ยังมีเรื่องให้ตั้งข้อสังเกต เพราะอาจจะใช้คำว่า ho¹ məŋ² (ทิศตะวันออก) และ ha:ŋ¹ məŋ² (ทิศตะวันตก) ได้ด้วย ทั้งนี้เป็นคำบอกทิศที่สัมพันธ์กับทิศทางในการสร้างบ้านเมืองในสมัยโบราณ เนื่องจากแต่ก่อนนี้ในการสร้างเมืองหรือหมู่บ้าน จะเริ่มสร้างหัวเมืองทางทิศตะวันออก ส่วนท้ายเมืองหรือท้ายหมู่บ้านจะอยู่ทางทิศตะวันตก หรือในคำบอกเวลา เช่น ho¹ məŋ² lɛŋ² (เช้าตรู่) หมายถึงมีแสงสว่างทางทิศตะวันออกนั่นเอง ทำให้คำว่า ho¹ məŋ² กลายความหมายไปนำไปใช้เป็นคำบอกทิศได้ด้วย

คำที่อาจทำให้สับสนได้ง่ายคือคำว่า lo¹ (เหนื่อ) และ tau³ (ไต) ในภาษาใต้คงใช้คำว่า เหนื่อ ในความหมายว่า บน หรือตอนบน และใช้คำว่า ไต ในความหมายว่าล่าง หรือตอนล่าง ไม่ได้ใช้เป็นคำบอกทิศเหมือนในภาษาไทยกลาง ดังนั้นในคำว่า fa:j⁵ lo¹, fa:j⁵ tau³ จึงไม่ใช่ฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ แต่หมายถึงฝ่ายบนและฝ่ายล่าง คำว่า fa:j⁵ (ฝ่าย) นั้นเป็นคำที่ใช้ในการแบ่งจำนวนบ้านเรือนในหมู่บ้านออกเป็นส่วน ๆ ในชนบทเมืองชนบ้านที่ปลูกเรียงกัน 2-3 ซอยจะเรียกรวมกันเป็นฝ่าย และเนื่องจากสภาพภูมิประเทศเป็นที่สูงเทลาดลงมาสู่ที่ต่ำ ผู้ที่อาศัยอยู่ในที่ต่ำจึงเรียกผู้ที่อาศัยอยู่ในที่สูงว่า fa:j⁵ lo¹ (ฝ่ายเหนื่อ) คือฝ่ายที่อยู่ตอนบน ในทำนองเดียวกันผู้ที่อาศัยอยู่ในที่สูงก็เรียกอยู่ในที่ต่ำว่า fa:j⁵ tau³ (ฝ่ายไต) คือฝ่ายที่อยู่ตอนล่าง

ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อพิจารณาตามผังการสร้างเมือง หรือการสร้างบ้านนั้น ผู้ที่มาสร้างที่อยู่ก่อนจะต้องตั้งบ้านเรือนทางทิศตะวันออก ผู้ที่มาสร้างทีหลังก็สร้างขยายออกไปทางทิศตะวันตก ประกอบกับสภาพพื้นที่และสภาพภูมิประเทศที่ทางทิศตะวันออกเป็นที่สูง เทลาดต่ำลงมาทางทิศตะวันตก ดังนั้นคำว่า fa:j⁵ lo¹ (ฝ่ายเหนื่อ) จึงหมายถึง บ้านเรือนที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก และ fa:j⁵ tau³ จึงหมายถึง บ้านเรือนที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกนั่นเอง

นอกจากนี้คำว่า เหนื่อ และไตในท้องที่ต่างกันอาจบอกทิศทางที่แตกต่างกัน หากกำหนดการบอกทิศโดยอาศัยการไหลของลำน้ำเป็นหลัก คนที่อยู่ในรัฐฉานของพม่าตลอดไปจนถึงเขตยูนนานของจีนมักจะเรียกชื่อกลุ่มของตนเองตามชื่อของลำน้ำที่ตนอาศัยอยู่ ทิศทางการไหลของลำน้ำ สาขาย่อยของแม่น้ำสายหลักในภูมิภาคนี้มีทั้งที่ไหลจากเหนือลงสู่ใต้ จากใต้ขึ้นเหนือ และสายที่ไหลจากตะวันออกสู่ตะวันตก คนไทในอดีตตั้งบ้านเรือนเรียงรายไปตามที่ราบริมน้ำ เพราะอาศัยแม่น้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต การกำหนดทิศทางจึงอาศัยลำน้ำเป็นหลักว่า เหนื่อน้ำ หรือใต้น้ำ คือตอนบนของลำน้ำหรือตอนล่างของลำน้ำ ดังนั้นเมื่อภูมิภาคนี้ลำน้ำมีทิศทางการไหลแตกต่างกัน คำว่า เหนื่อน้ำ และใต้น้ำจึงบ่งบอกทิศทางที่แตกต่างกันด้วย

ชาวไทเมมาอาศัยอยู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำเมมาในพม่า เรียกทิศตะวันออก ทิศตะวันตกว่า เหนื่อ และไต เพราะลำน้ำเมมาไหลจากดินแดนจีนทางตะวันออกของทุ่งเมมาทางทิศตะวันตก ไหลไปสบกับแม่น้ำคำในพม่า แล้วจึงไหลไปรวมกับแม่น้ำอิรวดี ดังนั้นเหนื่อน้ำของชาวไทเมมาก็คือทิศตะวันออก ใต้น้ำก็คือทิศตะวันตก ดินแดนสองฟากฝั่งแม่น้ำเมมาคือทิศเหนือและทิศใต้ ดังนั้นคนไทเมมาแถบตอนใต้แม่น้ำเมมาคือในเขตพม่าจึงเรียกคนไทในยูนนานว่า ไทเหนื่อ (บรรจบ พันธุเมธา 2522, หน้า 193) คืออยู่เหนือแม่น้ำเมมา ครั้นถือเอาแม่น้ำคง (สาละวิน) ซึ่งไหลจากทางทิศเหนือลงสู่ทิศใต้เป็นหลัก คนไทในยูนนานก็เรียกตัวเองว่า ไทใต้คง เพราะอยู่ทางใต้ของแม่น้ำคง ดังนั้นไทเหนื่อกับไทใต้คงก็หมายถึงสิ่งเดียวกัน

ส่วนคำว่าทิศเหนือและทิศใต้ใน ภาษาใต้คงใช้คำว่า la³ hɔŋ⁵, tseŋ⁵ hɔŋ⁵ (ทิศเหนือ) และ pa:j⁶ tsa:n², tau³ tsa:n² (ทิศใต้) ซึ่งใช้ตรงกับชาวไทใหญ่ ไทมาในรัฐฉาน (หน้าห้อง-ปลายชาน) และชาวไทพ่าเก ไทคำตี้ในรัฐอุสสัม (หน้าห้อง-ปลายชาน) การเรียกชื่อทิศเหนือและทิศใต้เช่นนี้ถือตามธรรมเนียมการปลูกเรือนของคนไทแต่โบราณนั่นเอง ธรรมเนียมการปลูกเรือนของคนไทแต่โบราณนั้นคำนึงถึงสภาพสภาพภูมิอากาศ และประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก คนไทใต้คงปลูกเรือนลักษณะเดียวกับคนไทยภาคเหนือคือปลูกเรือนขวางตะวัน หันด้านจั่วไปแนวเหนือ-ใต้ ด้วยถือว่าถ้าวางแนวจั่วไปทางตะวันออก-ตะวันตกแล้วเป็นอัมภมถล (อรศิริ ปาณินทร์ 2538, หน้า 99) แต่ตามเหตุผลที่แท้จริงแล้วภูมิภาคแถบนี้มีอากาศหนาวเย็น การวางรูปเรือนแบบนี้ทำให้ได้รับแดดอบอุ่นตลอดวันทั่วทุกห้อง ส่วนนอกชานเรือนจะอยู่ทางทิศใต้ซึ่งรับแดดได้ทั้งช่วงเช้าและช่วงบ่าย ชานเรือนจึงเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ ใช้เป็นที่ตากเสื้อผ้า ที่นอน ผ้าห่ม ตากเมล็ดพันธุ์พืช และใช้เป็นที่พักล้าง ส่วนที่อยู่ห้องนอนจึงอยู่ทางทิศเหนือ เป็นส่วนที่ปิดมิดชิด ผงักทึบ มีช่องเปิดน้อยเพื่อความอบอุ่น ดังนั้นคำว่า หน้าห้องและปลายชานจึงใช้เป็นการเรียกทิศเหนือและทิศใต้มาจนทุกวันนี้ ในภาษาใต้คงคำว่า la³ hɔŋ⁵ (หน้า) หรือ tseŋ⁵ แปลว่าทิศ, เบื้องส่วนคำว่า hɔŋ⁵ แปลว่าห้องนอน [ดังปรากฏในคำสอนว่า xaw³ hən² ja⁵ xaw³ hɔŋ⁵ ถ้าชายหนุ่มไปหาผู้หญิงที่บ้านอย่าเข้าไปในห้องนอน-ผู้บอกภาษา] คำว่า la³ hɔŋ⁵ ก็คือทิศที่เป็นห้องนอนนั่นเอง ส่วนคำว่า pa:j⁶ tsa:n² หรือ tau³ tsa:n² ก็น่าจะหมายถึงทิศใต้ที่ใช้เป็นชานบ้านนั่นเอง

ในปัจจุบันแม้ว่าลักษณะของบ้านในใต้คงจะเปลี่ยนไปเป็นบ้านชั้นเดียวยกพื้นเล็กน้อยตามวัฒนธรรม ที่ได้รับอิทธิพลจากจีน แต่ก็ยังคงยึดถือคติหันหน้าบ้านไปทางทิศตะวันออกเช่นเดิม ทั้งนี้พ้องกับคติจีนที่ว่าเปิดหน้าบ้านรับพลังแสงอาทิตย์ทุกเช้า จะทำให้รุ่งเรืองมีอำนาจ ในปัจจุบันบ้านของคนไทใต้คงโดยเฉพาะในเมืองชอน และเมืองล่าหันหน้าบ้านไปทางทิศตะวันออก มีลักษณะเป็นบ้านชั้นเดียวยกพื้นเล็กน้อย มีห้อง 3 ห้องเรียงกันเป็นแนวหน้ากระดาน ห้องกลางเป็นห้องที่ใหญ่ที่สุด ใช้เป็นห้องรับแขกและมีแท่นบูชาบรรพบุรุษอีกสองห้องที่ขนาบห้องกลางอยู่นั้น ห้องทางทิศใต้เป็นห้องของผู้ที่สำคัญที่สุดในบ้านคือ พ่อ แม่ เพราะคติจีนถือว่าทิศใต้เป็นทิศที่ดีที่สุด ทั้งนี้เพราะประเทศจีนเป็นเมืองหนาว ทิศใต้เป็นด้านที่รับแดดได้เต็มที่ ห้องทางทิศเหนือเป็นห้องของลูกสาว ชานบ้านจะอยู่เลยออกไปจากห้องนอนลูกสาวเพื่อความสะดวกในการซักล้าง ตากเสื้อผ้า และไม่มีเสียงดังรบกวนห้องทางด้านใต้ของพ่อแม่ หน้าบ้านเป็นลานกว้างมีดอกสัตรี ทางทิศใต้เป็นยุงข้าว ชั้นบนของยุงข้าวเป็นที่นอนของลูกชาย และทางทิศเหนือเป็นห้องครัว หลังบ้านเป็นสวน ดังนั้นหากพิจารณาคำบอกทิศเหนือและทิศใต้จากลักษณะการปลูกเรือนของคนไทใต้คงในปัจจุบันอาจทำให้เข้าใจสับสนได้

อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าทิศซึ่งมีเพียง 4 ทิศนี้มีความสำคัญต่อการประกอบกิจกรรม และพิธีกรรมของคนไทตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันไม่น้อยไปกว่าเรื่องของเวลาหรือฤกษ์ยาม การกำหนด ทิศทางในเบื้องต้นแรกเป็นไปตามธรรมชาติ และเพื่ออาศัยธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ต่อความเป็นอยู่ใน ชีวิตประจำวันของผู้คนมากกว่าจะเกิดจากความเชื่อทางศาสนาหรือโชคลาง และทิศทางที่กำหนด นั้นก็ไม่แน่ชัดดังวัดจากเข็มทิศ การเรียกชื่อทิศจึงแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิศาสตร์ของแหล่งที่ตน อาศัยอยู่

4. คำที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงาน

การแต่งงานเป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์แบบหนึ่งที่พบได้ในทุกสังคม หรือแทบทุก สังคม ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะเป็นรากฐานของการตั้งครอบครัวต่อไป แต่ละสังคมนรูปแบบของการ หาคู่ครองก็แตกต่างกัน ในสังคมของคนไทได้คงมีวิธีการหาคู่ครอง 3 วิธีคือ

- 4.1 การแต่งงาน ในภาษาไตคงใช้คำว่า het^5 xek^5 หมายถึงการทำพิธีเพื่อรับผู้มาเป็น แยกคือสมาชิกใหม่ในครอบครัว งานแต่งงานของชาวไตคงจะจัด 3 วัน คือฝ่ายหญิง เลี้ยงแขกฝ่ายตน 1 วัน ฝ่ายชายเลี้ยงแขกฝ่ายตน 1 วัน และเป็นวันแต่งงาน วันทำพิธี 1 วัน การหาคู่ครองแบบนี้เจ้าบ่าวหรือญาติฝ่ายเจ้าบ่าวจะมอบทรัพย์สินให้แก่บิดา มารดาของเจ้าสาว ทรัพย์สินนี้เรียกว่า set^4 tsa^4 ตามรูปศัพท์แปลว่า สัจจะ หมายถึง สินสอด เป็นการให้ทรัพย์สินแสดงความตั้งใจ แสดงความสัตย์ที่จะขอฝ่ายหญิงมาเป็น คู่ครอง แต่เดิมนั้นสินสอดเป็นค่าชดเชยให้พ่อแม่ หรือครอบครัวของฝ่ายหญิงที่ต้อง สูญเสียแรงงานทางเศรษฐกิจไป เนื่องจากหลังจากแต่งงานแล้วฝ่ายหญิงต้องออกไปอยู่ กับครอบครัวของฝ่ายชาย ปัจจุบันสินสอดดูเหมือนจะกลายเป็นสิ่งของหรือเงินตราที่ให้ เป็นค่าตัวของฝ่ายหญิง เพราะสินสอดจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับคุณลักษณะ 3 ประการ ของฝ่ายหญิงคือ ความสวย ความสามารถในการทำงานทั้งในบ้านและนอกบ้าน และ อายุ ถ้าฝ่ายหญิงสวยมาก เก่งมาก และอายุน้อย ค่าสินสอดจะสูงมาก ดังนั้นนอกเหนือ จากคำว่า set^4 tsa^4 อาจใช้คำว่า ka^6 $xing^2$ (ค่าตัว) ได้ด้วย นอกจากนี้สินสอดยังเป็นเครื่องแสดงฐานะทางเศรษฐกิจ และสถานภาพทางสังคมของครอบครัวคู่สมรสด้วย มีข้อน่าสังเกตว่าผู้หญิงที่มีอาชีพค้าขาย ไม่ได้ทำอาชีพทางการเกษตร ค่าสินสอดจะต่ำ มาก เนื่องจากเป็นค่านิยมต่อต้านระบบทุนนิยมของรัฐบาลจีนในอดีต

4.2 การจุดคร่า เป็นการหาคู่ครองที่ฝ่ายชายใช้กำลังจุด บังคับหรือทำร้ายฝ่ายหญิงให้ยอมมาเป็นภรรยาของตน ภาษาใต้คงเรียกผู้หญิงที่ถูกจุดไปแล้วหนีกลับมาได้ว่า sa:w¹ (สาว) la:k⁴ (ลาก) ha:t⁴ (กลับมาอีกครั้ง) หมายถึงหญิงที่ถูกจุดไปแล้วพ่อแม่พี่น้องฝ่ายหญิงไปแย่งตัวกลับมาได้ หรือหญิงที่ถูกจุดหนีกลับมาได้ การจุดคร่าอาจพิจารณาได้เป็น 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรกเป็นการใช้กำลังจุดคร่าฝ่ายหญิงจริง ๆ เพื่อเอาตัวมาเป็นภรรยา ซึ่งอาจมีสาเหตุหลายประการ เช่น มีความขัดแย้งระหว่างครอบครัว ฝ่ายหญิงไม่ปลงใจด้วย มีผู้ชายหมายปองฝ่ายหญิงหลายคน หรือสาเหตุอื่น ๆ อีกลักษณะหนึ่งเป็นเพราะครอบครัวของฝ่ายหญิง เรียกค่าสินสอดสูงมากเกินไป จึงใช้ชีวิตจุดเพราะเมื่อถูกจุดไปแล้วครอบครัวของฝ่ายหญิงจำต้องยินยอมให้แต่งงานกัน โดยลดค่าสินสอดลง หรือได้สินสอดตามแต่ที่ฝ่ายชายจะให้ สังคมใต้คงใช้ชีวิตจุดคร่ากันอย่างแพร่หลาย เปิดเผย และไม่เห็นเป็นเรื่องผิดปกติ แต่ถ้าหากครอบครัวของฝ่ายหญิงยืนยันไม่ยินยอมให้แต่งงานกัน ฝ่ายหญิงต้องกลับมาอยู่บ้านตนเอง และต้องแต่งกายเหมือนคนที่แต่งงานแล้ว อย่างไรก็ตามสามารถแต่งงานใหม่ได้ในโอกาสต่อไป

4.3 การพาหนี สังคมใต้คงใช้ชีวิตนี้มากขึ้นในปัจจุบัน เพราะเป็นทางเลือกของชายหญิงที่พยายามหลบหนีจากข้อกำหนดของสังคม หรือข้อกำหนดของครอบครัว ส่วนใหญ่มักเป็นเพราะฝ่ายชายยากจนกว่าฝ่ายหญิงสถานภาพทางสังคมแตกต่างกันมาก จึงพากันหนีออกไปจากสังคมไปใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอื่น ส่วนใหญ่มักไปอาศัยอยู่ในประเทศพม่า เมื่อหนีไปแล้วครอบครัวทั้งสองฝ่ายจะไม่ไปตามหา เพราะรู้้อยู่แก่ใจว่าหนีไปกับใคร จนกระทั่งเวลาผ่านไประยะหนึ่งจึงกลับมา เมื่อกลับมาแล้วฝ่ายหญิงจะเข้าไปอยู่ในครอบครัวของฝ่ายชายโดยไม่มีการแต่งงาน และไม่ต้องขอขมาญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงเหมือนสังคมไทยบางกลุ่ม คนใต้คงจะเรียกผู้หญิงที่มีคู่ครองด้วยวิธีนี้ว่า sa:w¹ (สาว) koj² (หนีไป) ha:t⁴ (กลับมาอีกครั้ง)

ตามปกติเมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายหญิงจะไปอยู่บ้านฝ่ายชาย จนเมื่อมีลูกหรือครอบครัวนั้นมีสะใภ้คนต่อไป จึงแยกออกไปตั้งครอบครัวของตัวเอง ด้วยเหตุผลที่ได้ดูแลพ่อแม่ตอบแทนบุญคุณระยะหนึ่ง หรืออาจเป็นเพราะเหตุผลทางเศรษฐกิจ ลูก ๆ จะแต่งงานแยกครอบครัวไปจนเหลือลูกชายคนสุดท้ายที่เลี้ยงดูพ่อแม่ หากครอบครัวใดไม่มีลูกชายต้องใช้การแต่งงานแบบ xwɔk³ xoɔj¹ (ขึ้นเขย) คือ รับฝ่ายชายเข้ามาอยู่บ้านฝ่ายหญิง การขึ้นเขยไม่นิยมทำกันเพราะฝ่ายชายจะสูญเสีย

สิทธิในการเป็นผู้นำครอบครัว เพราะการแต่งงานแบบขึ้นเขยนั้นฝ่ายหญิงจะเป็นผู้ออกค่าสินสอด และค่าใช้จ่ายในการแต่งงานทั้งหมด ซึ่งเท่ากับฝ่ายชายขายสิทธิของตนให้ฝ่ายหญิง ยิ่งไปกว่านั้นลูกคนแรกจะต้องใช้นามสกุลของฝ่ายหญิงด้วย ลูกคนต่อไปจึงจะได้รับอนุญาตให้ใช้นามสกุลของฝ่ายชาย

การแต่งงานของคนใต้คงนั้นพี่น้องจะต้องแต่งงานตามลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าลูกคนโตในครอบครัวเป็นผู้ชาย น้องสาวจะแต่งงานก่อนพี่ชายไม่ได้ บางครอบครัวน้องสาวต้องเป็น sa:w¹ thaw³ (สาวแก่) ทั้ง ๆ ที่มีชายหนุ่มมาหมายปองหลายคน แต่แต่งงานไม่ได้ถ้าพี่ชายยังไม่ได้แต่ง (พี่ชายไม่ได้แต่งงานอาจเป็นเพราะพิการหรือความประพฤติเสียหาย) บางครอบครัวหากน้องสาวจะแต่งงานก่อนพี่ชาย ต้องขออนุญาตพี่ชาย และจ่ายเงินจำนวนหนึ่งเป็นค่าขออนุญาตด้วย แสดงให้เห็นว่าเป็นสังคมที่ยกย่องผู้ชายซึ่งรับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมจีน

ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วถือว่าเป็นผู้ใหญ่แล้ว ต้องวางตัวอย่างเหมาะสม กิริยามารยาทต้องสงบเสงี่ยมเรียบร้อยและสำรวมอย่างยิ่ง เมื่อมีแขกมาเยี่ยมบ้านจะกินข้าวร่วมกับแขกไม่ได้ต้องกินในครัว และไม่ไปไหนกับผู้ชายเป็นอันขาดแม้กระทั่งไปกับสามี

ผู้หญิงที่ชอบเที่ยวกลางคืน ผู้หญิงที่มีสามีโดยไม่เปิดเผย หรือมีความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้ชายก่อนแต่งงาน จะถูกสังคมตราหน้าว่าเป็น ma:¹ (หมา) หากมีลูกเด็กจะถูกสังคมเรียกว่า luk⁴ ?e¹ ma:¹ หรือ ?e¹ ma:¹ (ลูกหมา) หมายถึงเด็กที่ไม่มีใครรับเป็นพ่อ หากในหมู่บ้านมีเรื่องราวหรือมีเหตุการณ์ผิดปกติเกิดขึ้นมักจะโทษว่าเป็นความผิดของ ma:¹ และ ?e¹ ma:¹ ซึ่งจะต้องทำพิธี la:ŋ⁴ ma:n³ (ล้างบ้าน) เพื่อขจัดความสกปรก และเภทภัยต่าง ๆ การล้างบ้านนั้นคือพิธีที่ฝ่ายชาย (ซึ่งเป็นพ่อของเด็ก) ออกเงินเลี้ยงแขกเป็นการยอมรับผิด แต่ไม่ต้องแต่งงานด้วย ผู้หญิงที่ทำพิธีล้างบ้านแล้วจะไม่ถูกเรียกว่า ma:¹ อีกต่อไป แต่ชาวบ้านจะเรียกว่า sa:w¹ la:ŋ⁴ ma:n³ (สาวล้างบ้าน) ซึ่งแสดงสถานภาพที่แตกต่างจากคนทั่วไป เป็นการลงโทษทางสังคมและเป็นการจัดระเบียบสังคมที่ค่อนข้างเคร่งครัด เป็นตัวอย่างของคนในสังคม ไม่ให้ประพฤติดีปฏิบัติเช่นนั้นต่อไป

ในภาษาใต้คงมีคำว่า ?en³ ma:¹ (เล่นหมา) หมายถึงผู้หญิงกับผู้ชายมีความสัมพันธ์ทางเพศกันโดยไม่ได้แต่งงาน แต่ถ้าผู้หญิงถูกข่มขืนนอกบ้านจะใช้คำว่า tek⁵ xo² (กตคอ) ถ้าผู้ชายเข้าหาผู้หญิงที่แต่งงานถึงในบ้านแล้วจะใช้คำว่า xaw³ hoŋ⁵ (เข้าห้อง) ในภาษาใต้คงจึงมี

สุภาชิตสอนชายว่า xaw³ ma:n³ ja⁵ xaw³ son¹ (เข้าบ้านอย่าเข้าสวน) xaw³ hən² ja⁵ xaw³ hɔŋ⁵ (เข้าเรือนอย่าเข้าห้อง) หมายความว่าถ้าผู้ชายไปบ้านอื่นซึ่งมีลูกสาว อย่าเข้าไปในสวน เพราะสวนจะอยู่หลังบ้าน ซึ่งเป็นที่ลับตาคน ยิ่งถ้าเข้าทางประตูสวน ซึ่งเป็นประตูเล็กยิ่งไม่สมควร เพราะอาจทำให้เกิดข้อครหาได้ว่าลักลอบพบปะกัน ต้องเข้าทางประตูหน้าบ้านเพื่อแสดงตนอย่างเปิดเผย และเมื่อขึ้นไปบนเรือนแล้วต้องไม่ถือวิสาสะเข้าไปในห้องนอนของผู้หญิงเป็นอันขาด เพราะเป็นห้องส่วนตัว ผู้หญิงและผู้ชายไม่ควรอยู่กันตามลำพังเพราะอาจมีพฤติกรรมที่นำความเสื่อมเสียมาให้ทั้งสองฝ่ายได้ หรืออาจถูกตำหนิจากสังคมได้

ผู้หญิงที่เป็น sa:w¹ thaw³ (สาวแก่) มีสถานภาพทางสังคมต่ำมาก สังคมได้คงมีข้อกำหนดว่าผู้หญิงที่ไม่ได้แต่งงาน เวลาตายห้ามญาติพี่น้องร้องไห้ในประเพณีร้องไห้งานศพ ต้องจ้างคนอื่นมาร้องไห้แทน และเวลาที่จะหามศพออกจากบ้านต้องเอาด้านหัวออกก่อน ในขณะที่ถ้าเป็นคนปรกติจะเอาด้านหัวออกก่อน ทั้งนี้ถือว่าไม่ได้ทำหน้าที่สำคัญของการเป็นมนุษย์คือไม่ได้ดำรงเผ่าพันธุ์

ส่วนผู้หญิงที่เป็นหม้ายในภาษาไทยได้คงแยกความแตกต่างของคำว่า me⁶ ma:j³ (แม่หม้าย) และ me⁶ ha:ŋ³ (แม่ร้าง) คำว่า me⁶ ma:j³ หมายถึงผู้หญิงที่เป็นหม้ายใช้ในความหมายทั่วไป ส่วน me⁶ ha:ŋ⁴ หมายถึงผู้หญิงที่ย่าร้างกับสามี แม่หม้ายที่สามีตาย ญาติพี่น้องจะจัดการหาสามีใหม่ให้หลังจากที่สามีตายได้ 1 ปี แต่ถ้าเป็นแม่หม้ายที่ย่าร้างกับสามี พ่อแม่ญาติพี่น้องจะจัดการให้แต่งงานใหม่ได้โดยไม่ต้องรอให้ถึง 1 ปี มีข้อน่าสังเกตว่าหากหญิงที่เป็นหม้ายนั้นเคยมีสามีเป็นชาวฮั่น จะไม่มีใครแต่งงานด้วย เพราะถือว่าเป็นชากเหลือเดนจากชาวฮั่น นอกจากนั้นยังมีค่านิยมว่าชายไต้คงที่แต่งงานกับหญิงฮั่นหรือหญิงต่างเผ่าจะถูกจำกัดสิทธิจากสังคมไม่ให้เป็นผู้นำหรือเป็นหัวหน้ากลุ่มในการทำงานใด ๆ ทั้งสิ้น

5. คำว่า “ตาย”

แม้ว่าการตายจะเป็นเรื่องปรกติธรรมดาของมนุษย์ที่จะต้องเกิดขึ้นกับทุกคน แต่คนส่วนใหญ่ก็ไม่อยากนึกถึงและพูดถึง เพราะมักจะคิดว่าเป็นเรื่องที่ทำให้เศร้าโศก เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดการสูญเสีย ดังนั้นโดยปกติจึงหลีกเลี่ยงคำว่า “ตาย” และใช้คำอื่นเพื่อให้เกิดความกระทบกระเทือนใจ และรู้สึกสูญเสียน้อยลง ในภาษาไทยไต้คงมีคำที่ใช้แทนคำว่า “ตาย” จำนวนมากดังนี้

กลุ่มที่ 1	siŋ ³ sa:k ⁴ (พม่า) wa:j ² pa:n ⁶ siŋ ³ tsaw ⁶ lon ⁵	ใช้เฉพาะผู้ที่ตายในหน้าที่ เช่น ตำรวจ ทหาร หมดวัย ใช้กับคนที่มีความประพฤติไม่ดี เช่น คนร้าย โจร สิ้นใจ ใช้กับพระภิกษุ
กลุ่มที่ 2	xwŋ ² məŋ ² xwŋ ² fa ⁴ xaw ³ məŋ ² ʔa ⁶ la:j ² ka: ⁵ məŋ ² ti ² pa:n ⁶	ขึ้นเมือง (สวรรค) ใช้เฉพาะกับผู้ใหญ่ คนที่มีชื่อเสียง หรือผู้สูงอายุที่ทำความดีมากๆ ขึ้นฟ้า ใช้เหมือนกับ xwŋ ² məŋ ² เข้าเมืองนรก ไปเมืองนิพพาน
กลุ่มที่ 3	siŋ ³ ka:m ⁵ sut ⁵ ka:m ⁵ ma ⁵ lan ⁵ la ⁴ (ป.)	สิ้นกรรม เป็นคำสุภาพ สุตกรรม หมดกรรม ใช้กับผู้ตายก่อนวันอันสมควร มรณะ ใช้เป็นภาษาเขียน ปรากฏในเรื่องทางพุทธศาสนา
กลุ่มที่ 4	ha ⁵ səw ⁶ ta:j ⁶ ha ⁵ ta:j ⁶ lip ¹ ta:j ⁶ ləŋ ²	โรคหามาเอาไป ใช้กับคนชั่ว ตายท่า ใช้กับคนชั่ว ตายเพราะของมีคมหรือสัตว์ทำร้าย
กลุ่มที่ 5	lon ² phe ²	ใช้กับเจ้าเมือง

เมื่อพิจารณาคำเหล่านั้นแล้วจะเห็นว่าส่วนใหญ่มีความหมายเฉพาะที่ทำให้ขอบเขตของการใช้แตกต่างกัน แต่ในแง่ของการสร้างคำที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความเชื่อ อาจจัดเป็นกลุ่ม ๆ ได้ 5 กลุ่ม คำในกลุ่มแรกเป็นคำที่บอกการสิ้นสุด ได้แก่คำว่า siŋ³ sa:k⁴ (สิ้นอายุ) wa:j² pa:n⁶ (หมดวัย) siŋ³ tsaw⁶ (สิ้นใจ) และ lon⁵ (หลุดออกจากที่ยึด) สำหรับคำว่า siŋ³ tsaw⁶ (สิ้นใจ) นั้นบอกลักษณะทางกายภาพ คือสิ้นลมหายใจ และคำว่า lon⁵ หมายถึงหมดไป สิ้นสุดไปตามสภาพร่างกาย เป็นคำที่บอกลักษณะทางกายภาพเช่นกัน

คำในกลุ่มที่ 2 เป็นคำกริยาที่แสดงการเคลื่อนที่จากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่ง แสดงความเชื่อว่าการตายเป็นเรื่องของการเดินทาง ส่วนความมีชีวิตอยู่เป็นจุดตั้งเดิมหรือจุดตั้งต้นแห่งการเดินทางส่วนจุดหมายนั้นบ่งสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อได้แก่ สวรรค์ นรก และเมืองนิพพาน

คำในกลุ่มที่ 3 มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในศาสนาพุทธ ได้แก่เรื่อง กรรม การนิพพาน คำว่ากรรม เกี่ยวข้องกับสภาพที่มีลมหายใจและสภาพที่ไม่มีลมหายใจของมนุษย์ ความมีชีวิตอยู่นั้นเชื่อว่ามีดี เป็นทุกข์ เวลาตายไปก็เชื่อว่า สิ้นกรรม หรือหมดกรรม

คำในกลุ่มที่ 4 ใช้คำว่า ห่า หรือใช้คำว่า ตาย โดยตรง ไม่หลีกเลี่ยงคำว่าตาย เพราะเป็นการตายที่ผิดปรกติคือตายเพราะถูกทำร้าย หรือผู้ตายไม่ใช่คนดี ตายไปเพราะพฤติกรรมที่คนในสังคมรังเกียจ เมื่อตายไปก็ดูเป็นเรื่องไม่ร้ายแรงอะไร จึงไม่จำเป็นต้องใช้คำอื่น

คำในกลุ่มที่ 5 เป็นคำราชาศัพท์ ใช้กับเจ้าเมืองเท่านั้น คำว่า loŋ² phe² (นอนแพร) บอกวิสาขที่ใช้รองรับผู้ตาย สำหรับผู้ตายที่เป็นคนธรรมดาอาจจัดให้ผู้ตายนอนบนเสื่อ หรือผ้าขาว แต่สำหรับผู้ตายที่เป็นเจ้าเมือง จะจัดให้นอนบนผ้าแพรซึ่งเป็นผ้าที่มีฐานันดรศักดิ์หรือผู้ที่มีฐานะดีเท่านั้นจะหามาใช้ได้ การใช้ผ้าแพรเป็นเครื่องแสดงฐานะทางสังคมเป็นอิทธิพลที่รับมาจากจีน

นอกจากคำว่า “ตาย” ที่แบ่งขอบเขตการใช้และแบ่งตามความหมายที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความเชื่อและประเพณีแล้ว คนไทใต้คงยังแยกการใช้คำว่า “ศพ” อีกด้วย เช่น ถ้าใช้ทั่วไปจะใช้คำว่า to⁶ ta:j⁶ (ร่างกายตาย) ถ้าต้องการหลีกเลี่ยงคำว่า ตาย จะใช้คำว่า xap⁴ ka⁵ ja⁴ (คราบกาย) ซึ่งใช้ได้ทั้งคนและสัตว์ แต่ถ้าใช้คำว่า ha:ŋ⁶ ka⁵ ja⁴ (ร่างกาย) จะใช้กับคนเท่านั้น ทั้งคำว่า to⁶ ta:j⁶, xap⁴ ka⁵ ja⁴ หรือ ha:ŋ⁶ ka⁵ ja⁴ ล้วนแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่อยู่ภายนอกคือร่างกาย กับสิ่งที่อยู่ภายในคือลมหายใจหรือชีวิต เมื่อไม่มีชีวิตไม่มีลมหายใจก็คงเหลือแต่ร่างกายหรือคราบภายนอกเท่านั้น

6. คำที่เกี่ยวข้องกับการเกิด

ภาษาไทยใต้คงมีคำว่า “เกิด” ใช้ 4 คำคือ han¹ la³ (เห็นหน้า), ket⁵ (เกิด), ket⁵ la³ (เกิดหน้า) และ tok⁵ fa:k⁴ ja:t² lin⁶ (ตลกฟากหยาดดิน) คำว่า han¹ la³ และ ket⁵ มีใช้เหมือนกับภาษาไทยกลุ่มอื่น ๆ คำว่า ket⁵ la³ เป็นคำประสม ส่วนคำว่า tok⁵ fa:k⁴ ja:t² lin⁶ เป็นคำซ้อน นิยมใช้ในภาษาเขียน นอกจากนี้ยังมีคำว่า leŋ⁴ luk⁴ ซึ่งใช้ในความหมายว่าออกลูก หรือตกลูกใช้ได้ทั่วไปทั้งคนและสัตว์

คำที่หมายถึงการอยู่ไฟมีใช้ถึง 4 คำซึ่งมีความหมายปลีกย่อยและขอบเขตของการใช้แตกต่างกันดังนี้

1. ju⁵ loŋ⁶ (อยู่เดือน) คำนี้จะใช้ในขอบเขตที่กว้างกว่าคำอื่น ๆ ใช้ได้ทั่วไป ไม่เฉพาะเจาะจงว่าผู้พูดเป็นใคร คำนี้เน้นระยะเวลาว่าหลังคลอดผู้หญิงที่เป็นแม่ จะต้องอยู่ในบริเวณที่จำกัด ไม่ออกไปไหนเป็นเวลา 1 เดือน ในภาษาไทยถิ่นภาคเหนือก็ใช้คำนี้เช่นกัน
2. ju⁵ la:j⁶ (อยู่ตาย) คำนี้มีขอบของการใช้คือ ผู้พูดคำนี้มักจะเป็นสามีของผู้อยู่ไฟ เมื่อพูดถึงภรรยาว่าอยู่ในระหว่างอยู่ไฟ คำนี้เน้นความหมายของคำว่า la:j⁶ (ตาย) คือ ไม่ทำอะไร อยู่เฉย ๆ ทำงานไม่ได้
3. kam⁶ loŋ⁶ (กำเดือน) คำนี้ผู้พูดมักจะเป็นผู้สูงอายุ เน้นความหมายของคำว่า kam⁶ (กำ) คือข้อห้าม ข้อกำหนด สำรวม ระวัง เพราะในระยะ 1 เดือนนี้ผู้หญิงที่อยู่ไฟจะต้องระมัดระวังเรื่องอาหารการกิน และมีข้อห้ามมากมาย ในระหว่าง kam⁶ loŋ⁶ นี้เป็นที่ทราบกันดีในสังคมว่า ห้ามชายหนุ่มไปเยี่ยมเป็นอันขาด เพราะถือว่าเป็นผู้นำสิ่งที่ไม่ดีมาสู่เด็กเกิดใหม่ ความเชื่อเช่นนี้อาจเป็นเพราะตามปรกตติหญิงที่แต่งงานแล้ว สังคมก็มีข้อกำหนดไม่ให้อยู่ตามลำพังกับแขกผู้ชาย ไม่ไปไหนต่อไหนกับผู้ชาย แม้ว่าจะเป็นสามีหรือญาติก็ตาม ต้องสำรวมระวัง กิริยาตลอดเวลา ยิ่งในระหว่างอยู่ไฟย่อมมีสภาพไม่น่าดูมากกว่ายามปรกติ จึงห้ามไม่ให้แขกที่เป็นชายหนุ่มไปเยี่ยมหญิงอยู่ไฟ
4. law² loŋ⁶ (ระหว่างเดือน) คำนี้ผู้พูดมักจะเป็นเพื่อนของผู้หญิงที่กำลังอยู่ไฟ เน้นความหมายว่าเป็นช่วงอยู่ระหว่างอยู่ไฟ 1 เดือน

เมื่ออยู่ไฟครบ 1 เดือนแล้วก็ถึงเวลาออกไฟซึ่งในภาษาไทยใต้คงใช้คำว่า ?ok⁵ loŋ⁶ (ออกเดือน) เจ้าของบ้านจะเชิญญาติพี่น้องมาที่บ้านให้มาพบปะกันเพื่อดูหน้าเด็กเป็นครั้งแรก

พิธีกรรมที่ทำเมื่อเด็กอายุครบ 3 วันเรียกว่าพิธี ?a:p⁵ sa:m¹ (อาบสาม) คือพิธีอาบน้ำให้เด็ก หลังจากพิธีอาบน้ำจะเป็นพิธี sa:g⁶ tsa:w⁶ ซึ่งรับวัฒนธรรมมาจากจีน เป็นพิธีที่คนเมืองล่านิยมปฏิบัติกัน เป็นการจัดพิธีเช่นผีเมื่อเด็กมีอายุครบ 3 วันถือว่าเมื่อพ้นจาก 3 วันแล้วเด็กจะเป็นลูกคน เด็กจะปลอดภัย ผีจะไม่เอาไป เมื่อเด็กอายุครบ 1 เดือนจะมีพิธี lu⁶ loŋ⁶ (ดูเดือน) เป็นการฉลองวันเกิดครบ 1 เดือน ญาติพี่น้องที่เป็นหญิงจะนำไข่ไก่ ข้าวสาร และไก่ตัวเมียมาเยี่ยมและรับประทานอาหารร่วมกัน lu⁶ loŋ⁶ ก็คือการทำญาติพี่น้องมาดูเด็ก มาเยี่ยมเด็กเมื่ออายุครบเดือนนั่นเอง หลังจากนั้นจะไม่มีการทำพิธีอะไรอีกจนกว่าเด็กจะอายุครบ 1 ปี จึงจะมีการทำพิธี

ma:n² suj⁵ (เต็มปี) เป็นพิธีที่ได้รับอิทธิพลมาจากจีน เช่นเดียวกับพิธี sa:n⁶ tsa:w⁶ พิธี ma:n² suj⁵ เป็นการฉลองวันเกิดเมื่อเด็กอายุครบ 1 ปีเต็ม ในการฉลองญาติพี่น้องจะนำ หนังสือ ปากกา ของเล่น เครื่องเย็บปักถักร้อย และเครื่องมือประเภทต่างที่ใช้ในการประกอบอาชีพมาวางไว้ ให้เด็กหยิบ เป็นการทำนายอนาคต พิธีนี้คนเมืองล่า เมืองดี และเมืองวันนิยมทำกันมากกว่าเมืองอื่น ๆ

ในวัยเด็ก เด็กจะมีชื่อตัว 2 ชื่อ คือชื่อเล่นและชื่อจริง ชื่อเล่นในภาษาใต้คงใช้คำว่า tsu⁶ ʔa:n⁵ (ชื่ออ่อน) ผู้ตั้งชื่อเล่นมักเป็นพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ ส่วน tsu⁶ ʔaw⁶ la:j² (ชื่อเอาลาย) คือชื่อจริงนั้นจะตั้งเมื่อเด็กไปโรงเรียน คำว่า ʔaw⁶ la:j² แปลว่าเรียนหนังสือ ชื่อจริงผู้ตั้งมักจะเป็นครูและจะเป็นชื่อภาษาจีนกลาง บางครอบครัวคนในครอบครัวไม่ทราบเลยว่า tsu⁶ ʔaw⁶ la:j² ของเด็กชื่ออะไร เพราะใช้เฉพาะเมื่ออยู่ในโรงเรียนเท่านั้น

ตามประเพณีนิยม เด็กที่มีอายุระหว่าง 6-10 ปีต้องบวช อาจจะบวช 3 เดือนหรือ 3 ปี เพื่อเป็นเครื่องแสดงว่าเป็นคนดี หรือได้รับการอบรมมาดีแล้ว เป็นการเปลี่ยนสถานภาพจากเด็กไปสู่การเริ่มเป็นผู้ใหญ่ เมื่ออายุครบ 10 ปี เด็กชายจะนิยมสักลายทั้งตัว เพื่อแสดงความเป็นชายชาติตรี เป็นผู้กล้าหาญและอดทน ในอดีตผู้ชายที่ไม่สักลายจะไม่มีผู้หญิงมาชอบเลย เพราะถือว่ายังไม่เป็นผู้ใหญ่ และไม่กล้าหาญดังคำพังเพยที่ว่า lam⁶ tsan⁵ pen⁶ tsa:j² la:j² tsan⁵ pen¹ (คำจึงเป็นชาย ลายจึงเป็นเสือ) หมายความว่าคนที่ผิวดำเพราะกรำงานหนัก จึงจะถือว่าเป็นชาย และคนที่ตัวลายเพราะสักจึงจะถือว่าเป็นเสือ หมายถึงองอาจ กล้าหาญ เป็นชายชาติตรี

7. การตั้งชื่อ

คนไทยใต้คงแต่ละคนตลอดชีวิตจะมีชื่อหลายชื่อตามวาระและโอกาสต่าง ๆ เมื่อยังอยู่ในวัยเด็กก่อนเข้าโรงเรียน เด็ก ๆ จะมีชื่อที่ขึ้นต้นด้วยคำบอกลำดับว่าเป็นลูกคนที่เท่าไรในครอบครัว คำบอกลำดับสำหรับใช้นำหน้าชื่อเด็กชายคือคำว่า ʔa:j³ (หนึ่ง), ʔe⁵ (สอง), sa:m¹ (สาม), sa:j⁵ (สี่), ʔo⁴ (ห้า), lok⁴ (หก) เช่น ʔa:j³ thon² คำว่า ʔa:j³ บอกว่าเป็นลูกชายคนแรกของครอบครัว คำว่า thon² เป็นชื่อตัว ส่วนเด็กหญิงใช้คำบอกลำดับดังนี้ je³ (หนึ่ง), ʔi⁵ (สอง), ʔa:m⁶ (สาม), ʔaj⁵ (สี่), ʔo³ (ห้า), ʔok¹ (หก), ʔek¹ (เจ็ด) เช่น je³ fa:ŋ¹ คำว่า je³ บอกว่าเป็นลูกสาวคนแรกของครอบครัว คำว่า fa:ŋ¹ เป็นชื่อตัว แต่ถ้าเป็นลูกสาวคนสุดท้ายมักจะให้ชื่อว่า koj⁶ (ก้อย) ชื่อก่อนเข้าโรงเรียนนี้เรียกว่า tsu⁶ ʔa:n⁵ (ชื่อเล่น) พ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่จะเป็นผู้ตั้งให้

เมื่อเข้าโรงเรียน เด็ก ๆ จะใช้ชื่อที่เป็นทางการซึ่งตั้งเป็นภาษาจีนกลาง ประกอบด้วยชื่อ 3 พยางค์ พยางค์แรกจะเป็นแซ่ ซึ่งคนไทยได้คงได้รับอิทธิพลการใช้แซ่มาจากคนจีน เช่น กงจิ้น เหวิน หวงห้วยคุน ดาวเซิงหวา เป็นต้น ชื่อเหล่านี้ครูที่โรงเรียนมักจะเป็นผู้ตั้งให้ เรียกว่า tsu⁶ ʔaw⁶ la:j² (ชื่อเอาลาย) หมายถึงชื่อที่ใช้เมื่อเรียนหนังสือ

เมื่อแต่งงานแล้วและมีลูก คนทั่วไปจะไม่เรียกชื่อตัวอีกต่อไป แต่จะใช้คำว่า po⁶ (พ่อ) และ me⁶ (แม่) นำหน้าชื่อลูกคนแรก เช่น po⁶ ʔa:j³ seŋ¹ (พ่ออ้ายแสง) หรือ me⁶ ʔa:j³ seŋ¹ (แม่อ้ายแสง) เป็นต้น

สำหรับผู้ชายเมื่อบวชแล้วจะมีชื่อใหม่ ซึ่งพระเป็นผู้ตั้งให้ และเมื่อสึกออกมาก็จะมีชื่อใหม่อีกโดยเติมคำว่า saŋ⁵ (สังข์) เข้าไปท้ายชื่อตัว เช่น ʔa:j³ xam² saŋ⁵ (อ้ายคำสังข์) คำว่า saŋ⁵ บอกความหมายว่า เคยบวชแล้ว

เมื่ออายุล่วงเข้าวัยชรา หญิงและชายที่ทำบุญมามาก ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม จะได้รับการยกย่องจากสังคมโดยใช้คำว่า pha⁴ ka⁵ (สาวกของพระพุทธเจ้า) นำหน้าชื่อตัว เช่น pha⁴ ka⁵ xam² คำว่า pha⁴ ka⁵ มีทั้งหมด 4 ลำดับชั้นคือ

1. pha⁴ ka⁵ แสดงว่าได้ทำบุญมามาก
2. pha⁴ ka⁵ ta⁵ แสดงว่าได้ทำบุญใหญ่กว่าลำดับที่ 1
3. pha⁴ ka⁵ thi⁵ แสดงว่าได้ทำบุญน้อย
4. pha⁴ ka⁵ loŋ¹ แสดงว่าได้ทำบุญขั้นสูงสุด

สำหรับ pha⁴ ka⁵ loŋ¹ ไม่ต้องใช้ชื่อตัวประกอบด้วยเพราะสังคมขนาดเล็ก คนในสังคมจะทราบดีว่าหมายถึงใคร

ส่วนหญิงและชายวัยกลางคนจนถึงวัยชราเมื่อลูก ๆ โตขึ้นมีครอบครัวไปหมดแล้ว และมีลูกสะใภ้คอยปรนนิบัติดูแล ก็จะไปวัด ฟังธรรม และปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดี คนเหล่านี้จะมีชื่อใหม่อีกคือ มีคำว่า tham² (ธรรม) นำหน้าชื่อตัว เช่น tham² seŋ¹ (ธรรมแสง), tham² xam² (ธรรมคำ) เป็นต้น

ชาวใต้คงที่เป็นชายและมีอาชีพรับราชการ หากมีเชื้อสายเจ้าเมืองจะมีคำว่า tsum³ ตามหลังชื่อตัว เช่น koŋ⁶ tsum³ (กอนจุ่ม), ma:k³ tsum³ (มานจุ่ม) แต่หากไม่มีเชื้อสายเจ้าเมืองจะมีคำว่า ʔiŋ⁵ ตามหลังชื่อ เช่น ko⁵ ʔiŋ⁵ (โก้อิ่น), wəj⁵ ʔiŋ⁵ (เว่ยอิ่น) เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าวิธีการตั้งชื่อได้สะท้อนให้เห็นค่านิยม ในเรื่องความสัมพันธ์ฉันท์ญาติโดยตั้งชื่อบ่งลำดับที่ในครอบครัว สะท้อนอุดมคติทางพุทธศาสนา และสะท้อนลักษณะการปกครองระบบมูลนายอีกด้วย

8. ระบบเครือญาติ

ระบบเครือญาติหมายถึง ความสัมพันธ์ทั้งหมดที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสายเลือด การแต่งงาน การรวมกลุ่มญาติประเภทต่าง ๆ คำที่ใช้เรียกญาติประเภทต่าง ๆ รวมทั้งหมายถึงพฤติกรรมของญาติประเภทต่าง ๆ ที่มีต่อกันด้วย ระบบเครือญาติเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เป็นความผูกพันทางสังคมที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นรากฐานของการรวมกลุ่มทางสังคม

การลำดับความสำคัญระหว่างญาติสนิทกับญาติห่าง ๆ ในระบบเครือญาติ อาจเป็นผลมาจากการที่ชนชาติใหม่ได้มีสกุลวงศ์มาแต่เดิม รู้จักกันเฉพาะชื่อตัว ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเลือกสนิทสนมกับวงศ์ญาติจากสายบิดาและสายมารดาจำนวนหนึ่ง

คนไทยได้คงนับญาติ 7 รุ่นอายุเช่นเดียวกับคนไทยถิ่นต่าง ๆ คือนับขึ้นไปจากรุ่นตัวเอง 3 รุ่นคือ po⁶ (พ่อ), pu⁵ (ปู่) และ len¹ (ทวด) และนับลงจากรุ่นตัวเองอีก 3 รุ่นคือ luk⁴ (ลูก), la:n¹ (หลาน) และ len¹ (เหลน) น่าสังเกตว่าคำว่า len¹ มี 2 ความหมายคือ ทวด และเหลน การแก้ไขการพ้องความหมายของคำทำได้โดยเติมคำว่า pu⁵ (ปู่) หรือ ʔe¹ (เด็ก) เข้าไปข้างหน้าเพื่อบ่งวัยให้ชัดเจนขึ้นเป็น pu⁵ len¹ (ทวด) หรือ ʔe¹ len¹ (เหลน) หรืออาจเป็นไปได้ว่าแต่เดิมมีใช้ 2 คำคือคำว่า pu⁵ len¹ และ ʔe¹ len¹ ต่อมาภายหลังเกิดการตัดคำเหลือเพียงคำว่า len¹ คำเดียวทำให้เกิดคำพ้องความหมายขึ้น นอกจากนี้มีการใช้คำซ้อน 4 พยางค์เมื่อหมายถึงบรรพบุรุษคือ pu⁵ mɔŋ⁵ kɔŋ⁵ len¹ คำว่า pu⁵ และ len¹ เป็นคำเรียกญาติ ส่วนคำว่า mɔŋ⁵ และ kɔŋ⁵ เป็นคำบอกเวลา คำว่า mɔŋ⁵ แปลว่ายาวนาน และคำว่า kɔŋ⁵ หมายถึง (บรรพบุรุษรุ่น) ก่อน

ในภาษาใต้คงมีคำว่า พ่อ ใช้ถึง 3 คำแตกต่างกันไปตามเมืองต่าง ๆ คือ te⁶ (เตี้ย) ใช้ที่เมืองลำ เมืองดี และเมืองวัน ซึ่งได้รับอิทธิพลจากคนจีนมาก , po⁶ (พ่อ) ใช้มากที่เมืองขอนแก่น และ ʔu³ (พ่อ) ใช้เฉพาะที่เมืองมวกเท่านั้น ส่วนคำว่า แม่ มีใช้เพียงคำเดียวคือ me⁶

คำว่า ตาและยาย ในภาษาใต้คงใช้คำเดียวกันคือ la:j² (นาย) ไม่มีการแยกเพศชายและหญิง แต่ถ้าต้องการแยกความหมายให้ชัดเจนว่า พ่อของภรรยาจะใช้คำว่า pu⁵ la:j² และแม่ของภรรยาจะใช้คำว่า ja⁶ la:j² คือเติมคำว่า pu⁵ (ปู่) และ ja⁶ (ย่า) เข้าข้างหน้าเพื่อบอกเพศชายและหญิง แตกต่างจากภาษาไทยเพราะคำว่า ปู่และย่า เป็นคำเรียกญาติสายพ่อ ส่วนที่เมืองขนอใช้คำว่า ๗¹ ja⁶ (ยาย) และ loŋ¹ ๗¹ (ตา) คำว่า ๗¹ หมายความว่า “มีคุณค่า” ส่วนคำว่า loŋ¹ ก็คือคำว่า “หลวง” นั่นเอง นอกจากนี้ที่เมืองล่า เมืองตี และเมืองวัน ก็มีการใช้คำว่า loŋ¹ la:j² (ตา, ยาย) ด้วย การใช้คำว่า ๗¹ สะท้อนความคิดเรื่องการนับถือผู้อาวุโสอย่างชัดเจน เห็นว่าผู้สูงอายุโดยเฉพาะตากับยายนั้น เป็นบุคคลที่มีคุณค่าของครอบครัว และส่งผลให้สังคมใต้คงเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับผู้อาวุโสมากแม้ว่าจะไม่ใช่ญาติ

การนับญาติทางสายการแต่งงานมีคำเรียกที่ซับซ้อนและละเอียดลออเช่น

pu⁵ loŋ⁶ พ่อแม่ของภรรยา เรียกพ่อของสามี หรือพ่อแม่ของสามีเรียกพ่อของภรรยา

ja⁶ loŋ⁶ พ่อแม่ของภรรยาเรียกแม่ของสามี หรือพ่อแม่ของสามีเรียกแม่ของภรรยา

te⁶ loŋ⁶ พี่น้องของฝ่ายภรรยาเรียกพ่อของสามี หรือพี่น้องของฝ่ายสามีเรียกพ่อของภรรยา

me⁶ loŋ⁶ พี่น้องของฝ่ายสามีเรียกแม่ของภรรยา หรือพี่น้องของฝ่ายภรรยาเรียกแม่ของสามี

การนับญาติของฝ่ายสามีหรือฝ่ายภรรยาดังกล่าว ใช้คำว่า loŋ⁶ (เกี่ยวดอง) เป็นเครื่องหมายว่าไม่ใช่ญาติสายตรง แต่เป็นญาติที่เกี่ยวข้องกันทางการแต่งงาน

ในสังคมใต้คนนั้นเมื่อแต่งงานแล้วภรรยาไม่เรียกพ่อของสามีตรงๆ เมื่อพูดกับคนอื่น แต่จะเปลี่ยนไปใช้คำว่า tsaw³ hən² (เจ้าเรือน) หรือ tsaw³ (เจ้า) เป็นการให้เกียรติสามีว่าเป็นเจ้าของบ้าน เป็นคนสำคัญเป็นใหญ่ในบ้าน และเมื่ออยู่ในบ้านสะใภ้จะเรียกพ่อแม่และพี่ของสามีโดยใช้คำว่า tsaw³ (เจ้า) ด้วยเสมอเช่น

po⁶ tsaw³ , te⁶ tsaw³ พ่อสามี

me⁶ tsaw³ แม่สามี

pi⁶ tsaw³ พี่ชายสามี

คำว่า “สะโก” นั้นมีที่ใช้เพียง 3 คำเท่านั้นคือ luk⁴ paw⁴ (ลูกสะโก) la:n⁴ paw⁴ (หลานสะโก) และ loŋ⁴ paw⁴ (น้องสะโก) ทั้งนี้เพราะคำว่า paw⁴ ซึ่งแปลว่าเฝ้าดูแล บอก สถานภาพและหน้าที่ของผู้เป็นสะโกคือต้องดูแล ประณินบัณฑิตฝ้ายสามมี จึงใช้คำว่า paw⁴ กับรุ่นอายุ ที่สูงกว่าไม่ได้ ถ้าเป็นรุ่นอายุที่สูงกว่าจะใช้แตกต่างกันออกไป เช่น

pi ⁶ xam ² (พี่คำ)	พี่สะโกมีเชื้อสายเจ้าเมือง
pi ⁶ la:ŋ ² (พี่นาง)	พี่สะโกใช้ที่ชนบท
pi ⁶ fa ⁴ (พี่ฟ้า)	พี่สะโกใช้ในเมือง
me ⁶ la ⁴ (แม่หน้า)	หน้าสะโกใช้ที่ชนบท
la ⁴ fa ⁴ (หน้าฟ้า)	หน้าสะโกใช้ในเมือง
me ⁶ lo ² (แม่อา)	อาสะโกใช้ที่ชนบท
ʔa ⁶ fa ⁴ (อาฟ้า)	อาสะโกใช้ในเมือง

จากข้อมูลจะเห็นว่าในรุ่นอายุสูงกว่าผู้พูดไม่ต้องใช้คำว่า paw⁴ แสดงว่าไม่มีหน้าที่ ต้องเฝ้าดูแลผู้พูดหรือประณินบัณฑิตผู้พูด นอกจากนี้การใช้คำยังบอกถึงที่อยู่ของผู้พูดว่าเป็นคนใน ท้องถิ่นหรือคนในเมือง และยังแยกฐานันดรศักดิ์ ที่แตกต่างกันอีกด้วยระหว่างผู้มีเชื้อสายเจ้าเมือง กับคนธรรมดา

ส่วนคำว่า xoj¹ (เขย) ไม่แยกด้วยรุ่นอายุที่แตกต่างกัน แต่แยกใช้ตามเพศของผู้พูด เช่น

pi ⁶ xoj ¹ (พี่เขย)	พี่เขย น้องสาวภรรยาเรียก
pi ⁶ ma:w ⁵ (พี่บัว)	พี่เขย น้องชายภรรยาเรียก

คำว่า xoj¹ ที่ประกอบกับคำอื่น ๆ ไม่มีการแยกความแตกต่างในด้านการใช้ เช่น

luk ⁴ xoj ¹	ลูกเขย
la:n ¹ xoj ¹	หลานเขย
la ⁴ xoj ¹	หน้าเขย
ʔa ⁶ xoj ¹	อาเขย
te ⁶ xoj ¹	อาเขย

คำว่า $te^6 xoj^1$ (อาเขย) นำสังเกตตรงที่ใช้คำว่า te^6 (เตี้ย) แทนคำว่า $?a^6$ (อา) ได้ หมายความว่าถ้าญาติผู้นั้นมีศักดิ์เป็นน้องของพ่อ แม้ว่าจะเป็นเพียงอาเขย ก็นับถือว่าเป็นพ่อด้วยเช่นกัน การนับถือว่าอาเป็นพ่อนั้น ลักษณะเช่นนี้มีใช้ที่เมืองมวด้วยคือจะเรียก อา ว่า $?u^3 ?a:w^6$ (พ่ออาว) เป็นการใช้คำที่บ่งบอกการนับถือญาติฝ่ายพ่ออย่างชัดเจน เพราะในคำว่า $lu\eta^2$ (ลุง) นั้น แม้ว่าจะเป็นพี่ชายของพ่อ แต่ก็ไม่ใช่คำว่า $?u^3 lu\eta^2$ เพราะคำว่า $lu\eta^2$ (ลุง) ใช้เรียก พี่ชายของแม่ได้ด้วย สันนิษฐานว่าแต่เดิมน้องชายของพ่อน่าจะเป็นผู้มีความสำคัญหรือมีส่วนในการตัดสินใจของคนในครอบครัวรองจากพ่อ

อย่างไรก็ตามแม้ว่าในภาษาใต้คงจะใช้คำเรียกญาติที่แตกต่างออกไปจากภาษาไทย ดังกล่าวข้างต้น แต่ก็ยังคงมีลักษณะร่วมที่เหมือนกันคือ คำเรียกญาติ แสดงรุ่นอายุที่แตกต่างกัน ถึง 7 ชั่วคน แสดงความเป็นญาติทางสายพ่อหรือสายแม่ แสดงว่าญาติผู้นั้นเป็นชายหรือหญิง เป็นต้น

9. คำที่เกี่ยวกับอาหาร

คนไทใต้คงมีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับข้าวเช่นเดียวกันชนเผ่าไทกลุ่มต่าง ๆ คนใต้คงนิยมบริโภคข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก และยังใช้ข้าวทำขนมและอาหารหลายชนิด โดยทั่ว ๆ ไปข้าวมี 2 ชนิดคือ

1. $xaw^3 lo^1$ ข้าวเหนียวมักใช้ทำขนม
2. $xaw^3 ?a:n^6$ ข้าวเจ้ามักใช้ทำอาหาร ข้าวเจ้าที่นิยมใช้กันมี 2 ชนิดคือ
 - 2.1 $xaw^3 tsaw^4$ (ข้าวเช้า) เป็นข้าวเจ้าพันธุ์ที่ใช้เวลาปลูกระยะสั้น ให้ผลเร็ว (คำว่า $tsaw^4$ แปลว่า เร็ว) คนส่วนใหญ่ปลูกข้าวชนิดนี้ไว้ขายเพราะปีหนึ่งปลูกได้ 2-3 ครั้ง ถ้าเป็นข้าวสาร เรียกว่า $xaw^3 xε\eta^1$ (ข้าวแข็ง)
 - 2.2 $xaw^3 la^3$ (ข้าวล่า) เป็นข้าวเจ้าพันธุ์ที่ใช้เวลาปลูกระยะยาว ให้ผลล่าช้า ปีหนึ่งปลูกได้ครั้งเดียวขานาไม่นิยมปลูกข้าวชนิดนี้เพราะขายยากราคาแพงคนที่ มีนาเหลือจะปลูก $xaw^3 la^3$ ไว้กินเองถ้าเป็นข้าวสารเรียกว่า $xaw^3 ?on^3$ (ข้าว نیم) ใช้หุงเป็นข้าวสวยเท่านั้นไม่นิยมนำไปเป็นอาหารชนิดอื่น $xaw^3 ?on^3$ นี้เป็นที่ทราบกันดีว่าหอม نیم และอร่อย

คนไทยได้คงกินข้าววันละ 4 มื้อคือ

1. xaw³ kon³ ho¹ law¹ อาหารเช้า อาจกินได้ตั้งแต่ 6 โมงเช้าถึงเที่ยงวัน ส่วนใหญ่จะกินระหว่าง 6 โมงถึง 10 โมงเช้า นิยมกินข้าวก่อนเป็นอาหารเช้า ข้าวก่อนคืออาหารที่ปั้นเป็นก้อน นำติดตัวไปกินเวลาทำงานในทุ่งนา
2. xaw³ law¹ อาหารกลางวัน กินพร้อมกันทั้งครอบครัว
3. xaw³ phoj¹ อาหารว่าง กินประมาณ 4-5 โมงเย็น มักเป็นอาหารที่เหลือจากอาหารกลางวัน
4. xaw³ xam⁶ อาหารค่ำ กินประมาณ 3-5 ทุ่ม กินพร้อมกันทั้งครอบครัวหลังจากกลับจากทุ่งนา ในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวมักกินอาหารค่ำหลัง 5 ทุ่ม เพราะ ต้องช่วยกันลงแขกแลกเปลี่ยนแรงงานกัน

วิธีทำข้าวให้สุกมีหลายวิธี คือ

1. lok⁴ xaw³ หรือ ta:w³ xaw³ (ลวกข้าว) คนได้คงส่วนใหญ่ใช้วิธีนี้คือนำข้าวแข็งมาหนึ่งจนสุกครึ่งหนึ่งแต่ยังกินไม่ได้เพราะข้าวจะแข็งมาก ต้องนำข้าวที่หนึ่งแล้วเอามาแช่น้ำประมาณ 15 นาที ให้ข้าวบานแล้วจึงนำไปนึ่งต่ออีกครั้งหนึ่งจะได้ข้าวนิ่ม การนำข้าวมาแช่น้ำนี้เองที่เรียกว่า lok⁴ xaw³ หรือ ta:w³ xaw³
2. luŋ³ xaw³ (นึ่งข้าว) การทำข้าวให้สุกด้วยวิธีการนึ่งในหวด
3. tsaw³ xaw³ (เจ้าข้าว) การนำข้าวมาต้มจนได้ที่ แล้วใช้ทัพพีที่มีรูสงข้าวขึ้นนำไปนึ่งต่อจนสุก
4. huŋ¹ xaw³ (หุงข้าว) การทำข้าวให้สุกด้วยวิธีการต้ม หรืออาจเรียกว่า tom³ xaw³ (ต้มข้าว) ก็ได้

การที่ต้องนึ่งข้าวถึง 2 ครั้ง หรือนำข้าวไปต้มก่อนแล้วจึงนำไปนึ่งซ้ำอีกครั้งนั้นเป็นเพราะข้าวเจ้าที่ใช้กินเป็นอาหารนี้เป็นข้าวแข็งซึ่งแข็งมาก หากนึ่งเพียงครั้งเดียวจะใช้ทำข้าวก้อนเท่านั้น ซึ่งเด็กและผู้สูงอายุจะไม่ชอบกินเพราะย่อยยาก โดยเฉพาะผู้ป่วยจะไม่กินข้าวก้อนเลย การนึ่ง 2 ครั้งจะทำให้ข้าวนิ่มขึ้น

คำที่น่าสนใจคือคำว่า tsaw³ xaw³ (หุงข้าว) และ huŋ¹ xaw³ (หุงข้าว) เพราะแตกต่างกับภาษาไทยทั้งสองคำ ภาษาไตคงใช้ในความหมายว่า ต้มข้าว แต่ tsaw³ xaw³ ต้องนำข้าวที่ต้มแล้วไม่ึ่งต่ออีกครั้งหนึ่งในภาษาไทยถิ่นกลางและถิ่นอื่น ๆ ของไทยใช้คำว่า huŋ¹ xaw³ ในความหมายว่า ทำให้ข้าวสุกด้วยวิธีหุง อาจหุงแบบเช็ดน้ำหรือไม่เช็ดน้ำก็ได้ เมื่อข้าวสุกแล้วจะได้ข้าวสวย ในขณะที่ huŋ¹ xaw³ ของคนไตคงจะได้ข้าวต้ม ส่วนในภาษาไทยถิ่นเหนือคำว่า xaw³ tsa:w³ (ข้าวเจ้า) หมายถึง ข้าวสวย หรือ พันธุ์ข้าวเจ้า ก็ได้

นอกจากนี้คำว่า huŋ¹ xaw³ หรือ tom³ xaw³ ในภาษาไตคงยังใช้ในความหมายว่า ทำอาหาร หรือทำครัวได้ด้วย

วิธีทำอาหารของไทไตคงคล้ายคลึงกันกับคนไทกลุ่มอื่น ๆ และคนไทยถิ่นต่าง ๆ คือมีการ ja:ŋ³ (ย่าง) , piŋ³ (ปิ้ง) , tsi⁵ (จี้) , mok⁵ (หมก) , ʋuŋ¹ (ตุ๋น) , phaw⁴ (ทอด) , xo³ (ผัด) , keŋ⁶ (แกงจืด) , tom³ (แกงเผ็ด) , tso² (แกงที่มีรสเปรี้ยว) , la:n⁶ (ต้มจนเปื่อย) , sa³ (ยำ) และ tun⁵ (นึ่ง) เป็นต้น การทำอาหารประเภทแกงจะมีความแตกต่างจากคนไทยภาคกลางค่อนข้างมากเพราะคำว่า keŋ⁶ ของคนไตคงจะหมายถึงแกงจืด คือแกงประเภทที่ไม่ปรุงรส จะใส่เฉพาะเกลือเท่านั้น ส่วนคำว่า tom³ จะหมายถึงแกงประเภทที่มีรสเผ็ดหรือแกงที่ปรุงรสอื่น ๆ เช่น พะโล้ เป็นต้น แต่คำว่า tso² จะใช้ในความหมายเดียวกับคนไทยภาคเหนือ คือหมายถึงแกงผักที่มีรสเปรี้ยวแต่ไม่เผ็ด เช่น ผักกาดจ้อ แต่ถ้าเป็นแกงประเภทแกงส้มของคนไทยภาคกลาง จะเรียกว่า tom³ เพราะมีรสเผ็ด

ถ้าสังเกตคำที่ใช้ในการกินข้าวจะพบว่าคนไตคงได้รับอิทธิพลจากจีนอย่างเห็นได้ชัดเจน เช่น คำว่า ka:j⁵ xaw³ หรือ koj⁶ xaw³ แปลว่า พูยข้าวเข้าปาก คำว่า kip⁴ phak¹ แปลว่า คีบผัก ซึ่งทั้งสองคำต้องใช้ตะเกียบเป็นเครื่องมือในการกิน และเมื่อกินข้าวอิ่มแล้วจะต้องตักน้ำแกงใส่ลงในชามข้าวแล้วยกขึ้นชด แสดงว่าอิ่ม เรียกว่า sok⁵ lam⁴ phak¹ ถ้าใช้เครื่องมืออื่น ๆ แทนน้ำแกง เช่น น้ำชา น้ำตะไคร้หอม จะเรียกว่า sok⁵ lam⁴ ja³ ju⁴ หรือ sok⁵ lam⁴ leŋ³ ตามปรกติในฤดูหนาวมักจะใช้น้ำที่ได้จากการต้มยอดผัก ในฤดูร้อนมักจะใช้น้ำตะไคร้หอม หรือน้ำทับทิม ส่วนน้ำชาจะใช้ได้ตลอดทั้งปี

10. คำที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกาย

ในสังคมไทยได้ต้องการแต่งกายของผู้หญิงจะบอกสถานภาพว่าแต่งงานแล้วหรือยัง ส่วนการแต่งกายของผู้ชายไม่แสดงสถานภาพสมรสแต่แสดงความแตกต่างเรื่องวัยของผู้สวมใส่ดังนี้

10.1 การแต่งงานของผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน

sə ³ we ⁴ la ³ pw ¹ sa:w ¹	เสื้อป้ายด้านหน้าติดกระดุมข้างขวา
sə ³ tɔŋ ⁴ tek ⁵ pw ¹ sa:w ¹	เสื้อผ่าหน้า (คนในเมืองนิยมใส่)
sin ³ ma:n ⁶	ผ้าชิ้นที่มีลายแบบพม่า
səw ² maj ⁶	ผ้าคลุมไหล่ เป็นผ้าต่วน สีดำ ชายผ้ามีพู่ห้อยสี่เหลี่ยม และแดง ไม่กว้างมากลักษณะคล้ายๆ ผ้าพันคอที่เป็นแถบยาว ใช้คลุมกันหนาว หรือใช้คลุมเพื่อความสวยงาม นิยมใช้ในช่วงตรุษจีน
kup ¹ ləm ¹	หมวกชนิดหนึ่ง ทรงสูงแหลม โคร่งทำด้วยไม้ ใฝ่
səw ² ho ¹ pw ¹ sa:w ¹	หมวกสูง 2 นิ้ว ทำด้วยใบไม้ชนิดหนึ่งคือใบแจงตวย พันผ้าสีดำทับอีกชั้นหนึ่งใช้เฉพาะเมื่อไปงานฉลอง
kɔŋ ⁵ xon ¹ ho ¹ , kɔŋ ⁵ jəw ¹	ถักผมเปียแล้วพันรอบศรีษะ
xɔt ⁵ jəw ¹	เกล้าผมเป็นมวยต่ำบริเวณท้ายทอย
ŋwɔŋ ² hu ¹	ต่างหูห้อยเป็นวง

10.2 การแต่งกายของผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว

sə ³ pw ¹ me ⁶	เสื้อผ่าหน้า
sin ³	ผ้าชิ้นสีดำ ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะนุ่งชิ้น 2 ชั้น ชั้นในผืนบางกว่าชั้นนอก
sa:j ¹ ka:p ⁵	ผ้ารัดเอว เป็นผ้าผืนยาวใช้พันรอบเอวผ้าชิ้น
sa:j ¹ phe ²	สายแพร ใช้พันทับ sa:j ¹ ka:p ⁵ อีกชั้นหนึ่งนิยมใช้ สีเขียว แดง หรือชมพูใช้เมื่อไปงานต่างๆ

pha ³ tsoŋ ⁵ xa:t ⁴ ti ⁶ pa ⁵	ผ้าคลุมไหล่ เป็นผ้ากำมะหยี่ มีชายครุย
sɛw ² ho ¹ pw ¹ me ⁶	หมวกสีดำ สูงประมาณ 1/2 ฟุต
sɛw ² pa:t ⁴	ผ้าขนหนูโปกคีระชะ สีชมพู เหลืองอ่อน หรือขาว
xo:t ⁵ kaw ³	เกล้าผมเป็นมวยสูงกลางศีรษะ
xaj ⁵ kaw ³	เครื่องประดับผมรูปไข่ ไข่ใส่ในมวยผมเพื่อให้มวยผมเป็นทรงสวยงาม ได้รูป
xat ¹ kaw ³	ปิ่นปักผม ทำด้วยไม้หรือกระดูก ไข่ขัดมวยผม
pe ⁵ hu ¹	ต่างหูแบบใส่ติดหู ไม่ห้อยเป็นวง ไม่เป็นสายยาว
pok ⁴ ka:w ³	ผ้าพันน่อง สีดำ พันตั้งแต่ข้อเท้าถึงหัวเข่า
wa ³	ถุงเท้า [ถ้าพ่อแม่สามีไม่สวม ลูกสะใภ้ก็จะไม่สวมด้วย]
kep ⁵ tin ⁶ fa ⁵ ja:ŋ ⁶ huŋ ²	รองเท้าพื้นยาง ตัวรองเท้าทำด้วยผ้า

- 10.3 การแต่งกายของผู้ชาย

sə ³ we ⁴ la ³ pw ¹ tsa:j ²	เสื้อป้ายหน้าติดกระดุมด้านขวา สำหรับชายหนุ่ม มักเป็นสีน้ำเงิน
sə ³ toŋ ⁴ tɛk ⁵ pw ¹ tsa:j ²	เสื้อผ่าหน้า สำหรับชายสูงอายุ มักเป็นสีดำ
mo ³ ho ¹ tsen ¹	หมวกสักหลาด สำหรับชายสูงอายุ
soŋ ² tin ⁶	รองเท้าทำจากป่านหรือหวาย ชายสูงอายุมักใช้เมื่อไปตัดพินบนภูเขา หรือเข้าป่า

จากข้อมูลจะสังเกตได้ว่าผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะแต่งตัวเรียบร้อย รัดกุม มิดชิดกว่าผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน และสีสันทันจะไม่ฉูดฉาด สวยงาม เท่าผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะเห็นความมิดชิด เรียบร้อยมากเป็นพิเศษ เช่น ต้องนุ่งผ้าชั้นสองชั้น ต้องพันผ้ารัดเอว ถ้าไปงานพิเศษต้องพันผ้าแพรทับผ้ารัดเอวอีกชั้นหนึ่ง และยังต้องพันผ้าพันน่องอีกด้วย นอกจากนี้แม่จะโปกคีระชะด้วยผ้าขนหนูมิดชิด ก็มีข้อห้ามไม่ให้ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วปล่อยผม หรือสยายผมให้ผู้อื่นเห็น

เป็นอันขาด ต้องเกล้าผมให้เรียบร้อย ใส่ kaj⁵ kaw³ และใส่ xat¹ kaw³ ทั้ง ๆ ที่ไม่มีใครเห็น เพราะโพกศีรษะหรือสวมหมวกตลอดเวลา สำหรับผู้หญิงที่เป็นหม้ายจะใช้เสื้อผ้าสีดำที่ผู้หญิงที่แต่งงานทั่ว ๆ ไป

ผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานคนไทยได้คงเห็นว่ายังเป็นเด็กอยู่ ไม่ต้องระมัดระวังเรื่องความเรียบร้อยมากเท่าผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว ผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานมักสวมกางเกงขายาวไว้ชั้นใน แล้วนุ่งผ้าขึ้นทับอีกชั้นหนึ่ง จึงไม่ต้องนุ่งผ้าขึ้นสองชั้น และไม่ต้องพันผ้าพันน่อง

แต่เดิมนั้นคนไทยได้คงโบราณมีการใช้ผ้าขึ้นตามสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกัน เช่น

sin ³ soŋ ¹ tin ⁶	ผ้าขึ้นสีดำ ที่ชายขึ้นมีสองแถบ ใช้ได้ทั่วไป
sin ³ sa:m ¹ tin ⁶	ผ้าขึ้นสีดำ ที่ชายขึ้นมีสามแถบ ใช้เฉพาะชาวเมือง
sin ³ si ⁵ tin ⁶	ผ้าขึ้นสีดำ ที่ชายขึ้นมีสี่แถบ เฉพาะผู้มีเชื้อสายเจ้าเมืองไซ
sin ³ phe ²	ผ้าขึ้นแพร เฉพาะผู้มีเชื้อสายเจ้าเมืองไซ

ในปัจจุบันเมื่อไม่มีการปกครองระบบเจ้านาย และความเจริญกระจายไปสู่ชนบทมากขึ้น การแต่งกายที่แสดงชนชั้น และสถานภาพทางสังคมก็เปลี่ยนไป ปัจจุบันผ้าขึ้นทั้งสี่แบบใช้ได้ทั่วไป

ส่วนการแต่งกายของผู้ชายแตกต่างกันเพียงชายหนุ่มจะสวมเสื้อป้ายด้านขวา สีนํ้าเงิน ชายสูงอายุสวมเสื้อผ่าหน้า สีดำ และในปัจจุบันชายหนุ่มในเมืองใหญ่ก็นิยมสวมเสื้อผ่าหน้า เช่นเดียวกับชายสูงอายุ ความแตกต่างจึงมีเพียงสีเสื้อที่สีดำกว่าชายสูงอายุเท่านั้น

11. คำสรรพนาม

ในภาษาไทยได้คงมีคำสรรพนามใช้ 3 พจน์คือ

บุรุษที่ 1	เอกพจน์	ทวิพจน์	พหูพจน์
	kaw ⁶	ha ²	tu ⁶
	kaw ⁶ xa ³		haw ²
	ʔe ¹		haw ² tsej ²

บุรุษที่ 2	maw ²	xə ¹	su ¹
	maw ² pw ¹ thaw ³		su ¹ tsej ²
บุรุษที่ 3	man ²	xa ¹	xaw ¹
	man ² pw ¹ thaw ³		xaw ¹ tsej ²

คำสรรพนามบุรุษที่ 1 เอกพจน์ มีคำว่า kaw⁶ (กู) ใช้ได้ทั่วไป คำว่า kaw⁶ xa³ (กูข้า) ใช้เมื่อต้องการให้เป็นทางการ และคำว่า ʔe¹ แปลว่าเด็ก เทียบได้กับคำว่าหนูในภาษาไทยกลาง เป็นคำที่ผู้น้อย หญิงหรือชายก็ได้ใช้แทนตัวเองเมื่อพูดกับผู้ใหญ่

คำสรรพนามบุรุษที่ 1 ทวิพจน์ มีคำเดียวคือ ha² (เรา) ใช้แทนผู้พูด 1 คนกับผู้ฟัง 1 คน รวมกันเป็น 2 คน

คำสรรพนามบุรุษที่ 1 พหูพจน์ มีคำว่า tu⁶ (ดู) และ haw² (เรา) คำว่า haw² มักใช้แทนตัวผู้พูดเมื่อมีผู้ฟังจำนวนมาก หรือพูดในที่สาธารณะ ส่วนคำว่า haw² tsej² (พวกเรา) ใช้เมื่อต้องการจำกัดกลุ่มผู้พูดเฉพาะเจาะจงว่ากลุ่มไหน

คำสรรพนามบุรุษที่ 2 เอกพจน์ มีคำว่า maw² (มัน) ใช้ได้ทั่วไป และคำ maw² pw¹ thaw³ (มันผู้เฒ่า) ใช้แทนผู้ฟังที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไปเพื่อแสดงความเคารพ

คำสรรพนามบุรุษที่ 2 ทวิพจน์ มีคำเดียวคือคำว่า xə¹ (เขือ) ใช้แทนผู้ฟังจำนวน 2 คน

คำสรรพนามบุรุษที่ 2 พหูพจน์ มีคำว่า su¹ (สู) ใช้ได้ทั่วไป และ su¹ tsej² (พวกสู) ใช้เมื่อต้องการจำกัดกลุ่มผู้ฟังเฉพาะเจาะจงว่ากลุ่มไหน

คำสรรพนามบุรุษที่ 3 เอกพจน์ มีคำว่า man² (มัน) ใช้ได้ทั่วไป และคำว่า man² pw¹ thaw³ ใช้แทนผู้ที่ถูกกล่าวถึงที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไปเพื่อแสดงความเคารพ

คำสรรพนามบุรุษที่ 3 ทวิพจน์ มีคำเดียวคือคำว่า xa¹ (เขา) ใช้แทนผู้ที่ถูกกล่าวถึงจำนวน 2 คน

คำสรรพนามบุรุษที่ 3 พหูพจน์ มีคำว่า xaw¹ (เขา) ใช้ได้ทั่วไป และ xaw¹ tsəj² (พวกเขา) ใช้เมื่อต้องการจำกัดกลุ่มผู้ที่ถูกกล่าวถึง เฉพาะเจาะจงว่ากลุ่มไหน

เมื่อพิจารณาการใช้คำสรรพนามเหล่านี้แล้ว จะเห็นว่ามีความแตกต่างจากภาษาไทย ภาคกลางคือ ไม่มีการใช้ตามเพศ แต่วิธีการใช้อื่น ๆ ที่เหมือนกันคือคำนึงถึงเรื่องพจน์ ความใกล้ชิดสนิทสนมและการแสดงความยกย่อง นับถือผู้อาวุโส ส่วนที่ในภาษาไทยภาคกลางไม่มีคือ ไม่มีการใช้สรรพนามทวิพจน์

เมื่อศึกษาภาษาถิ่นต่าง ๆ ก็พบว่าคำสรรพนามที่มีใช้ในแต่ละถิ่นมีทั้งที่ตรงกันและแตกต่างกัน เช่นภาษาไทยถิ่นเหนือ และถิ่นอีสาน มีคำสรรพนามบุรุษที่ 1 ว่า กูและข้าตรงกัน แต่คำสรรพนามที่ใช้เพื่อแสดงความสุภาพสำหรับเพศหญิงในภาษาไทยถิ่นเหนือจะใช้ ข้าเจ้า และภาษาไทยถิ่นอีสานจะใช้ว่า ข้อย ภาษาไทยถิ่นเหนือมีคำว่า เป็น หรือเฟิ่น เป็นสรรพนามบุรุษที่ 1 เอกพจน์ ใช้เมื่อพูดกับเพื่อน และเป็นสรรพนามบุรุษที่ 3 ใช้แสดงการยกย่องตรงกับคำว่า ท่าน ในภาษาไทยภาคกลาง ส่วนในภาษาไทยถิ่นอีสานคำว่า เฟิ่น ใช้เป็นบุรุษที่ 3 เพื่อแสดงความยกย่องเท่านั้น ไม่ปรากฏใช้เป็นบุรุษที่ 1

ประคอง นิมมานเหมินท์ ได้ศึกษาวรรณคดีโบราณของไทยภาคกลาง และของล้านนา พบว่ามีการใช้สรรพนามทวิพจน์ 4 คำคือ (2536 : 66)

1. รา หรือ ฮา เป็นบุรุษที่ 1 ทวิพจน์ ใช้แทนผู้พูดกับผู้ฟังรวมจำนวน 2 คน
2. เมื่อ เป็นบุรุษที่ 1 ทวิพจน์ ใช้แทนผู้พูดจำนวน 2 คน หรือผู้พูดกับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้ฟัง รวมจำนวน 2 คน
3. เขื่อ เป็นบุรุษที่ 2 ทวิพจน์ ใช้แทนผู้ฟังจำนวน 2 คน
4. ขา เป็นบุรุษที่ 3 ทวิพจน์ ใช้แทนผู้ถูกกล่าวถึงจำนวน 2 คน

พระยาอนุมานราชชนได้กล่าวถึงภาษาไทยคำดีว่ามีสรรพนามใช้ 3 พจน์คือ (อ้างในประคอง นิมมานเหมินท์, 2536 : 66)

	เอกพจน์	ทวิพจน์	พหูพจน์
บุรุษที่ 1	เก่า	ฮา	ตู, เฮา
บุรุษที่ 2	เมีย	เขื่อ	สู
บุรุษที่ 3	มัน	ขา	เขา

เมื่อพิจารณาตามข้อมูลดังนี้ก็อาจสันนิษฐานได้ว่า ในสมัยโบราณคนไทยมีสรรพนามทวิพจน์ใช้ 4 คำคือ ทา เพื่อ เชื่อ และขา ปัจจุบันในภาษาไทยได้คงเหลือ 3 คำคือ ทา เชื่อ และขา ในภาษาไทยคำที่เหลือ 3 คำคือ เรา เชื่อ และขา ส่วนในภาษาไทยภาคกลาง และภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ ไม่มีใช้เลย อาจเป็นเพราะยุ่งยากเกินไปหรือมีที่ใช้เฉพาะเกินไปจึงไม่มีความจำเป็นต้องแยกคำใช้ต่างหาก เพราะคำสรรพนามทวิพจน์มักใช้กับคนสองคนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกันมากเท่านั้น เช่น ผัวเมีย พี่น้อง และเพื่อนสนิท

บทที่ 1

บุคคล

1.1 บุคคลต่าง ๆ

1.1.1 บุคคลวัยต่าง ๆ

pa:n⁶

pa:n⁶ ʔɛn³

ʔe¹ lɛŋ⁶

ʔe¹ ʔɔn⁵

pa:n⁶ lum⁵

pen⁶ lum⁵ pen⁶ sa:w¹

kon² lum⁵

ma:w⁵ thew⁵

sa:w¹ thew⁵

pu¹ ma:w¹ pu¹ sa:w¹

kon² ma:w¹ kon² sa:w¹

kon² lum⁵ kon² ki⁶

pa:n⁶ ka:ŋ⁶

kon² pa:n⁶ ka:ŋ⁶

puw¹ loŋ¹ , pu¹ loŋ¹

วัย

วัยเด็ก

เด็กแดง ๆ อายุไม่เกิน 1 ขวบ

เด็ก ๆ อายุตั้งแต่ 1 ขวบ - 14 ปี

วัยรุ่น วัยหนุ่มสาว

เป็นหนุ่มเป็นสาว

คนวัยรุ่น

เด็กชายที่กำลังย่างเข้าวัยหนุ่ม

อายุ 14-15 ปี

เด็กสาวที่กำลังย่างเข้าวัยสาว

อายุ 14-15 ปี

คนหนุ่มคนสาว ไซ้ทั่วไป

คนหนุ่มคนสาว ไซ้เมื่อเล่าเรื่อง หรือ

ไซ้เป็นทางการ

คนหนุ่มสาวที่สุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง

สามารถทำงานต่าง ๆ ได้ดี

วัยกลางคน

คนวัยกลางคน

ผู้ใหญ่ คำว่า puw¹ ไซ้ที่เมืองล่า

คำว่า pu¹ ไซ้ที่เมืองซอน

pa:n⁶ thaw³pu¹ thaw³kon² thaw³thaw³ pu¹ tsa:j², pu¹ thaw³thaw³ pu¹ jɨŋ², ja⁶ thaw³thaw³ ma:n³ke⁵ ma:n³ ke⁵ son¹thaw³ ma:n³ ke⁵ son¹

1.1.2 บุคคลชาติต่าง ๆ

kon² lum³ fa⁴pha¹ sa⁵taj²ka³ ma:n³ taj² məŋ²

วัยชรา

คนสูงอายุทั้งหญิงและชาย เป็นภาษาพูด

คนสูงอายุทั้งหญิงและชาย ใช้เมื่อเล่าเรื่อง
หรือใช้เป็นทางการ

ชายสูงอายุ

หญิงสูงอายุ

ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน มีความสามารถด้านต่าง ๆ
ชาวบ้านเคารพนับถือ และขอคำปรึกษาเพื่อ
แก้ปัญหาต่าง ๆผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ในเหมือน thaw³
ma:n³ แต่เน้นความสำคัญเรื่องอายุ
มากกว่าความสามารถคนในโลก เป็นภาษาเขียนหรือใช้ในเรื่อง
ที่เกี่ยวกับศาสนา

ชนชาติ เช่น

pha¹ sa⁵ taj² (ชนชาติไท)ชนชาติไท เป็นชื่อใหม่ที่ทางการจีนใช้เรียก
คนไทได้คง เริ่มใช้เมื่อประมาณปี ค.ศ.1956
แปลตามรูปศัพท์ว่า ชำบ้านไทเมือง
หมายถึงชาวไท หรือ ชนชาติไท

pa:j² ji⁶ (จ.)

เป็นชื่อที่คนจีนเรียกคนไทได้คงในสมัยราชวงศ์ซ่ง
เมื่อประมาณ 900 ปีมาแล้ว แปลว่า เสื้อสีขาว
หมายความว่า ข้าทาส ในสมัยนั้นจีนมีอำนาจเหนือ
คนไทและเอาคนไทไปเป็นทาส คนที่เป็นทาสต้อง
ใส่เสื้อคลุมสีขาว คนไทจะรู้สึกว่าคุณถูกเมื่อถูก
เรียกด้วยคำนี้

sew³ mən³ (จ.) ,
sew³ tsew⁵

เป็นชื่อที่คนจีนเรียกคนไทได้คงในสมัยราชวงศ์ถัง
เมื่อประมาณ 1,000 ปีมาแล้ว แปลว่า หน้าลาย
เนื่องจากคนไทสมัยนั้นนิยมสักลายทั้งตัว

tsin⁶ tsw⁵ (จ.)

เป็นชื่อที่คนจีนเรียกคนไทได้คงในสมัยราชวงศ์ถัง
เมื่อประมาณ 1,000 ปีมาแล้ว แปลว่า ฟันทอง
ในสมัยนั้นคนไทที่ฐานะดี นิยมใส่ฟันทอง
เพื่อความสวยงาม

jin⁶ tsw⁵ (จ.)

เป็นชื่อที่คนจีนเรียกคนไทได้คงในสมัยราชวงศ์ถัง
เมื่อประมาณ 1,000 ปีมาแล้ว แปลว่า ฟันเงิน
ในสมัยนั้นคนไทที่ฐานะปานกลางนิยมใส่ฟันเงิน
เพื่อความสวยงาม

xəj⁶ tsw⁵ (จ.)

เป็นชื่อที่คนจีนเรียกคนไทได้คงในสมัยราชวงศ์ถัง
เมื่อประมาณ 1,000 ปีมาแล้ว แปลว่า ฟันดำ
เพราะว่าคนไทกินหมาก

phu⁵ (จ.)

เป็นชื่อที่คนจีนเรียกคนไทได้คงในสมัยราชวงศ์เว่ย
และราชวงศ์จิ้น เมื่อประมาณ 1,500 ปีมาแล้ว

ta:n⁶ (จ.)

เป็นชื่อที่คนจีนเรียกคนไทได้คงในสมัยราชวงศ์ฮั่น ตะวันออก เมื่อประมาณ 1,700 ปีมาแล้ว แปลว่า บรรพบุรุษของคนไท ชื่อนี้จะรวมถึงคนไทที่อาศัย อยู่ในพม่าด้วย

tɛn³ je³ (จ.)

เป็นชื่อที่คนจีนเรียกคนไทได้คงในสมัยราชวงศ์ฮั่น ตะวันตก เมื่อประมาณ 2,000 ปีมาแล้ว คำนี้ ปรากฏในบันทึกประวัติศาสตร์ หมายความว่า บรรพบุรุษของชนชาติไทที่อาศัยอยู่ทางทิศตะวันตก ของมณฑลยูนนาน

taj² la³

คนไทในเมืองล่า เมืองล่าเป็นแหล่งการศึกษา ประชาชนทั้งในตัวเมืองและชนบทมีความรู้สูง นิยมประกอบอาชีพรับราชการ

taj² ti²

คนไทในเมืองดี คนไทเมืองดีและเมืองล่าจะมี บุคลิกคล้าย ๆ กัน การแต่งกาย วัฒนธรรม ภาษา ได้รับอิทธิพลจากจีนอย่างเห็นได้ชัด

taj² xon¹

คนไทในเมืองซอน เมืองซอนเป็นเมืองที่เจริญที่สุดใน จังหวัดใต้คง สภาพความเป็นอยู่ของคนในเมือง และชนบทแตกต่างกันมาก

taj² wan²

คนไทในเมืองวัน คล้าย ๆ ไทเมืองล่า มีการผสมผสาน กับชนชาติอื่น เช่น พม่า จีน ชาวเขา

taj² ma:w²

คนไทในเมืองมาว ลักษณะเด่นคือ พูดจาอ่อนหวาน บุคลิกคล้ายคนพม่า มักประกอบอาชีพค้าขายมากกว่า รับราชการ การศึกษาไม่สูงนัก

taj² tse⁶ fa:ŋ¹taj² sip¹ soŋ¹ pan² la²taj² məŋ² xə²taj² məŋ² kuŋ¹taj² tsin² ku³taj² ə¹taj² taw³taj² law² tse⁶

คนไทในเมืองเจฝาง เจฝางเป็นตำบลหนึ่งของ
เมืองขอนแก่น ภูมิประเทศเป็นที่ราบ มีภูเขาล้อมรอบ
มีแม่น้ำไหลผ่าน ที่ดินอุดมสมบูรณ์มาก ข้าวเจฝาง
เป็นข้าวที่มีชื่อเสียงที่สุด ในสมัยก่อนข้าวที่นำไป
ถวายเจ้าฟ้าต้องมาจากเจฝาง

คนไทในสิบสองปันนา

คนไทในเมืองแก้ว เมืองแก้วอยู่ในจังหวัดลู่เจียง
ซึ่งเป็นเขตปกครองตนเองของชาวเขาลีซู

คนไทที่นี้พูดภาษาไตคัง

คนไทในเมืองกึ่งหมา กึ่งหมาเป็นอำเภอที่มี

อาณาเขตติดต่อกับพม่า ไม่ได้อยู่ในไตคัง มีชาวเขา
เผ่าต่าง ๆ อาศัยอยู่มาก ภาษาคคล้ายกับภาษาไตคัง

คนไทในเมืองจิ้นกู่ อำเภอจิ้นกู่อยู่ทางอยู่ทางทิศเหนือ
ของสิบสองปันนาและไตคัง เป็นที่อยู่ของชาวเขา
เผ่าต่าง ๆ ปะปนกัน ภาษาคคล้ายกับสิบสองปันนา
มากกว่าไตคัง การแต่งกายคล้าย ๆ ชาวฮั่น

คนไทเหนือ อาศัยอยู่ในประเทศจีน ทางทิศเหนือ
ของพม่า

คนไทในพม่า

คนไทในเมือง เซ่น

taj² law² tse⁶ məŋ² ma:w²

(คนไทในเมืองมาว)

taj² law² tse⁶ məŋ² wan²

(คนไทในเมืองวัน)

taj² ma:n³ lok⁴ , pan²law² ma:n³taj² lip² taj² lɛŋ¹ma:n⁶ka² la² (พม่า) ka² la² xa:w¹ka² la² lam⁶

คนไทยที่อยู่ในหมู่บ้าน ตามชนบท

ของเมืองต่าง ๆ ทำไร่นานา

คนไทยที่อยู่ในชนบทห่างไกล

ไม่ได้ติดต่อกับเมือง

คนพม่า

คนต่างชาติผิวขาว มักหมายถึงฝรั่ง

คนต่างชาติผิวดำ เช่น คนอัฟริกัน

1.1.3 บุคคลที่มีสถานภาพสมรสต่าง ๆ

pho¹me⁶ja⁶ loŋ¹me⁶ loŋ¹pho¹ ma:w¹ me⁶ sa:w¹sa:w¹ la:k⁴ ha:t⁴sa:w¹ koj² ha:t⁴me⁶ ma:j⁶ , sa:w¹ pəŋ¹ tam²paw¹ ma:w⁵ , pu¹ ma:w⁵

ผัว

เมีย

เมียหลวง อายุมาก

เมียหลวง อายุไม่มาก

ผัวเมียที่ต่างแต่งงานเป็นครั้งแรก

สาวที่ถูกหนุ่มจุดไปแต่งงาน แต่ไม่สำเร็จ แต่พ่อแม่

พี่น้องฝ่ายหญิงไปแย่งตัวกลับมาได้ หรือสาวที่ถูก

จุดหนีกลับมาตัวเอง

สาวที่หนุ่มพาหนีแต่ไม่ได้แต่งงานกัน เพราะพ่อแม่

พี่น้องฝ่ายหญิงไม่ยอม หรือพ่อแม่ฝ่ายชายไม่เห็นด้วย

สาวจึงกลับมาอยู่บ้านตนเอง

ผู้หญิงที่มีคู่หมั้นแล้ว

ชายหนุ่มที่ยังไม่ได้แต่งงาน

ma:w⁵ thaw³
ma:w⁵ lut⁴ pa:n⁶

paw¹ sa:w¹ , pu¹ sa:w¹
sa:w¹ thaw³

paw¹ te⁶ , pu¹ po⁶
paw¹ me⁶ , pu¹ me⁶
pen⁶ hən²

po⁶ ma:j³
po⁶ ha:ŋ⁴
me⁶ ma:j³
me⁶ ha:ŋ⁴

ผู้ชายที่อายุมากแล้วแต่ยังไม่ได้แต่งงาน
ผู้ชายที่อายุมากแต่ยังไม่ได้แต่งงาน ในขณะที่
เพื่อนรุ่นเดียวกันแต่งงานกันหมดแล้ว

หญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน

ผู้หญิงที่อายุมากแล้วแต่ยังไม่ได้แต่งงาน

ผู้ชายที่แต่งงานแล้ว

ผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว

1) ผู้หญิงหรือผู้ชายที่มีครอบครัวแล้ว

2) ออกเรือน มีเรือน

พ่อหม้าย ไซ้ได้ทั่วไป

พ่อหม้ายที่หย่าร้างกับภรรยา

แม่หม้าย ไซ้ได้ทั่วไป

แม่หม้ายที่หย่าร้างกับสามี

1.1.4 บุคคลที่ทำหน้าที่หรือบทบาทต่าง ๆ

kon² məŋ²
tsəŋ² ʔu² pha² ka⁵
sa:ŋ⁵ xa⁵ (ป.)
ja⁶ ha:n²
sa:ŋ⁵ xa⁵ ja⁶ ha:n²
ho¹ lu⁵

ประชาชน

ราษฎร

พระสงฆ์ ไซ้ทั่วไป

พระสงฆ์ หมายถึงพระที่ปฏิบัติเคร่งครัดมาก

พระสงฆ์

ผู้นำพิธีกรรมทางศาสนา เป็นชายสูงอายุในหมู่บ้าน
มีผู้คนเคารพนับถือมาก มีความรู้ ความชำนาญ
ในการทำพิธีต่าง ๆ ทางศาสนา

tsaw¹ tsɔŋ², kon² tsɔŋ²
 pu⁵ tsɔŋ²
 kon² hən²

sa:ŋ⁵ tha:k⁴
 kon² haj⁶ kon² la²
 po⁶ haj⁶ me⁶ la²
 kon² het⁵ la²
 kon² het⁵ haj⁶
 sa⁵ la⁵
 mo¹ la:j²

ʔe¹ ʔaw⁶ la:j²
 ka:n⁵ pu⁵ (ป.)
 tse² le²
 la:k⁴ sam² ma²
 sək⁵
 sək⁵ xen¹
 kon² xen¹
 lak⁴ ma⁵ lom⁵

อ่านพระคัมภีร์ได้ตามทำนองการอ่านที่ถูกต้อง
 วัดที่ไม่มีเจ้าอาวาส ho¹ lu⁵ จะเป็นผู้เทศน์
 ให้ชาวบ้านฟัง

ผู้ดูแลวัด

ຄຸທັສຕ໌ ຜູ້ຄຽງເຮືອນ ປຽກດີໄມ້ໄຂ່ ໄຂ່ເຈືາະເມື່ອ
 ກ່ຽວເຖິງເລື່ອງທາງສາສນາ

คนที่เคยบวชแล้ว

ชาวไร่ชาวนา

ชาวนา

ชาวไร่

ผู้ชำนาญ ไซ้ได้กับทุกอาชีพ

ตามรูปศัพท์แปลว่าผู้รู้หนังสือ หมายถึงครู
 แต่ถ้าใช้คำว่า ครู นำหน้าชื่อ จะใช้คำว่า mo¹
 คำเดียว เช่น mo¹ sɛŋ¹ (ครูแสง)

นักเรียน

ข้าราชการ

เลขานุการ

วิศวกร

ทหาร

ข้าศึก

ศัตรู

เพศฆมาต ทำหน้าที่ฆ่านักโทษ เดิมเป็นทหาร
 ของเจ้าฟ้า ปัจจุบันเป็นข้าราชการ

kon² tsom²

pu¹ ho¹

pu⁵ ke⁵

mo¹ ja³

mo¹ hap⁴ ʔe¹

mo¹ lu⁶, mo¹ ta:k⁴ ka⁵ la²

mo¹ phi¹

ja⁶ mot⁴

mo¹ ja³ saw² jo³

mo¹ lot⁴ man⁶

kon² ka⁴ kon² xa:j¹

me⁶ ka⁴

po⁶ ka⁴

tsa:ŋ⁶ xam²

tsa:ŋ⁶ ŋon²

tsa:ŋ⁶

tsa:ŋ⁶ lek⁵

tsa:ŋ⁶ maj⁴

kon⁶ ka:j⁵ hen²

tsa:ŋ⁶ lin⁶

คนติดตาม

ผู้นำ

ผู้อาวุโสของหมู่บ้านที่ชาวบ้านเคารพนับถือ

1) หมอ

2) พยาบาล

หมอดำแย

หมอดู เช่น ดูลายมือ ดูรูปร่างหน้าตา ดูดวง

1) หมอผี รักษาโรคด้วยไสยศาสตร์

ใช้วิธีการเข้าทรง

2) คนขอทาน

1) แม่มด มีทั้งในชีวิตจริงและนิทาน อำนาจ

เวทมนตร์ สาปแช่งให้คนอื่นเป็นอันตราย

2) หมอทำเสน่ห์

หมอจีนแผนโบราณ

หมอนวดแผนโบราณ

คนที่มีอาชีพค้าขาย

แม่ค้า

พ่อค้า

ช่างทอง

ช่างเงิน

ช่างทองแดง ช่างทองเหลือง

ช่างเหล็ก

ช่างไม้

ช่างก่อสร้าง

ช่างปั้น

tsa:ŋ⁶ hin¹kon² tha¹ ho¹kon² jɛp⁴ sə³kon² me² tɛŋ⁵kon² ka³ tsəŋ²tsaw³ xa:m²tsaw³ tsəŋ²kon² ʔen³ tsəŋ²la:ŋ² tsəŋ²xun¹ tsəŋ²la:ŋ² tha:t⁴ siŋ⁵xun¹ tha:t⁴ siŋ⁵luk⁴ tsa:ŋ³ma:w⁵ luk⁴ tsa:ŋ³sa:w⁵ luk⁴ tsa:ŋ³kon² tsaw⁴xa³ tsaw⁴tsaw³ hən² , tsaw³ xɛk⁵me⁶ muj⁴ (จ.)tsaw³ xɛŋ⁴kon² ho² ka²me⁶ mok⁵ ja³kon² tson⁶ (ป.,ส.)

ช่างแกะสลักหิน

ช่างตัดผม

ช่างตัดเสื้อ

ช่างไฟฟ้า

ช่างฟ้อน

ช่างขับร้อง แต่งเพลงเอง ร้องเอง

ครูละคร สอนเล่นละคร เขียนบทเอง

และร้องเอง

นักแสดงละคร

นางเอกละคร

พระเอกละคร

นางเอกหนัง

พระเอกหนัง

ลูกจ้าง

ลูกจ้างชาย

ลูกจ้างหญิง

คนใช้ ใช้ได้ทั่วไป

คนใช้ มีสถานภาพต่ำกว่า kon² tsaw⁴

เจ้าภาพ เจ้าของงาน

แม่สื่อ เดิมแม่สื่อเป็นตัวแทนของฝ่ายชาย

ไปสู่ขอฝ่ายหญิง ปัจจุบันทำหน้าที่แนะนำให้

หนุ่มสาวรู้จักกันด้วย

นักมวย

คนขับรถ

โสเภณี

โจร

kon² mw² ja:w²
pu¹ lak⁴

ขโมย ประเภทลักเล็กขโมยน้อย

ขโมย ประเภทที่ทำเป็นอาชีพ

1.1.5 บุคคลสถานภาพต่าง ๆ

lo⁵ fa⁴
tsaw³ wəŋ⁴ , la⁵ tsa⁵ (ป.)
ta:ŋ² te⁵ wi⁵ (ป.)
xun¹ səŋ¹
ta:ŋ² səŋ¹
tsaw³ fa⁴

กษัตริย์ เป็นภาษาเขียน หรือใช้ในคำประพันธ์

พระเจ้าแผ่นดิน ราชา

ราชินี

เจ้าฟ้าชาย

เจ้าฟ้าหญิง

เจ้าเมือง เป็นคำนำหน้าชื่อ เช่น

เจ้าฟ้าแชเตาเป็นเจ้าเมืองของเมืองล่า

ญาติพี่น้องเครือญาติของเจ้าฟ้า พวกมีเชื้อสายเจ้า

เช่น เขาเป็น fa⁴ loŋ¹

เจ้าเมือง

เจ้าเมือง ใช้ในการเล่นละคร

เรียกเจ้าฟ้าต่าง ๆ และเจ้าเมืองว่า

xun¹ məŋ² หมายถึง ผู้มีอำนาจในบ้านเมือง

เจ้าชาย ใช้ในนิทาน

เจ้าหญิง ใช้ในนิทาน

บรรดาศักดิ์ที่เจ้าเมืองตั้งให้ชายที่มีเชื้อสายเจ้าเมือง

เมื่อเข้ารับราชการจะใช้คำว่า tsum³ ตามหลังชื่อ

เช่น kon⁶ tsum³ , ma:n³ tsum³

fa⁴ loŋ¹

tsaw³ məŋ²
ka:ŋ⁴ ke⁵ me⁶ məŋ²
xun¹ məŋ²

xun¹ xəm⁶
la:ŋ² xəm⁶
tsu⁶ tsum³

tsw⁶ ʔin⁵tsw⁶ pha² ka⁵tsw⁶ tham²ho¹ sək⁵luk⁴ sək⁵tsaw³ tsi², tsaw³ ki²pu⁵ swŋ⁵ (โป)pu⁵ ka:ŋ⁴, pu⁵ ka:ŋ^{4v} pu⁵ ke⁵ke⁵ ma:n³

บรรดาศักดิ์ที่เจ้าเมืองตั้งให้ชายที่ไม่มีเชื้อสาย
เจ้าเมือง เมื่อเข้ารับราชการจะใช้คำว่า ʔin⁵
ตามหลังชื่อ เช่น wəj⁵ ʔin⁵ ko⁵ ʔin⁵
ชื่อที่พระตั้งให้ เป็นการยกย่องให้เกียรติคนที่
ฐานะดี แล้วทำบุญมาก เคยให้ทานอาหารแก่คน
จำนวนมาก หรือเคยถวายพระประธาน จะมี
คำนำหน้าชื่อว่า pha² ka⁵ เช่น pha²
ka⁵ ma:n³ sɛŋ¹

ชื่อที่พระตั้งให้สำหรับหญิงและชายที่เข้าวัด
ถือศีลเป็นประจำ อายุ 50 ปีขึ้นไป ใช้คำว่า
tham² นำหน้าชื่อ เช่น tham² hɔŋ²,
tham² ma:n⁵ sɛŋ¹

แม่ทัพ

ทหารที่ไม่มียศ ไม่มีตำแหน่งในกองทัพ

เจ้าอาวาส

นายอำเภอ

กำนัน

ผู้ใหญ่บ้าน

1.1.6 บุคคลที่มีนิสัยหรือความสามารถต่าง ๆ

kon² xa:n⁴kon² xak¹, kon² xak¹ xɔŋ²kon² si⁴ ti⁴kon² tsaw⁶ li⁶

คนขี้เกียจ

คนขยัน

คนเรียบร้อย สงบเสงี่ยม พุดน้อย

คนใจดี

kon² mək⁴

kon² tsaw⁶ kɛn⁵

kon² tsaw⁶ kot⁴

kon² tsaw⁶ sw⁶

kon² tsaw⁶ ʔon³

kon² tsaw⁶ ʔon⁵ tsaw⁶ ʔon³

kon² ləŋ²

kon² mək⁴ kon² ləŋ²

kon² ha:j⁴

ʔe¹ ha:j⁴

xa³ phu⁵ mək⁴ , xa³ pu¹ mək⁴

kon² mɛn¹ kon² xew¹

kon² wa:w²

kon² sin¹ , kon² hin¹

ʔɔŋ³ xwɯn³

kon² lom² loŋ¹

kon² ʔɔŋ³ ʔɛŋ³

kon² ʔɔŋ¹ ʔɛŋ¹

คนใจร้าย

คนใจแข็ง

คนใจคด

1) คนซื่อตรง

2) คนเปิดเผย พูดตรง

คนใจอ่อน ขี้สงสาร หรือ

กลัวคนอื่นตำหนิ ไม่กล้าทำอะไร

คนโหดร้าย

คนดุร้าย

เด็กชน เด็กเกเร

1) คนร้าย

2) ลูกน้องของคนร้าย

คนที่ชอบพูดบิดเบือนความจริง สร้างเรื่อง
ปิดบังความจริง หรือพูดให้ร้ายคนอื่น

คนที่ชอบแต่งตัวสวย ให้เพศตรงข้ามสนใจ
จะเป็นชายหรือหญิงก็ได้

คนที่ชอบแต่งตัวทันสมัยเกินงาม หรือ
แต่งตัวไม่เหมาะกับวัย เช่น อายุมาก แต่
แต่งตัวเหมือนวัยรุ่น

คนบ้ายอ

คนเสียงดัง

คนขี้อ่อน

คนที่พูดเปลี่ยนไปมาจนคนฟังไม่มั่นใจว่าจะ
เอาจริง

kon² lup¹ la:p¹
 kon² lup¹ la:p¹ lup¹ lip¹
 pɛŋ³ lu⁴ law³
 ja³ xa² ho¹ sa:ŋ⁴
 kon² sa:n⁴

kon² kat⁴
 kon² ŋə³
 kon² ka²
 ɛ¹ fə¹

คนที่ทำงานไม่ละเอียด ไม่รอบคอบ
 ไม่ระมัดระวัง ทำให้คนอื่นไม่วางใจ
 คนที่ชอบทำให้คนอื่นแตกแยกกัน
 คนที่ไม่มีความคิดเป็นของตนเอง ไม่มีจุดยืน
 คนชอบกินจุบจิบ เห็นอะไรก็อยากกิน
 แต่ไม่กินมาก
 คนเก่ง
 คนโง่
 คนที่ไม่มีความสามารถ ไม่เก่ง
 คนที่ไม่มีความสำคัญ

1.1.7 บุคคลสภาพและฐานะต่าง ๆ

pu⁵ lik¹ sa⁴ (โบ)
 pu¹ tsa:j²
 pu¹ jɪŋ²
 kon² sɛn³

kon² hɛn³

kon² haŋ³

ผู้ชาย
 ผู้ชาย
 ผู้หญิง
 1) คนสะอาด
 2) คนที่สามารถทำอะไรได้ทุกอย่าง
 และทำได้ดี ใช้ในเมือง
 1) คนสะอาด
 2) คนที่สามารถทำอะไรได้ทุกอย่าง
 และทำได้ดี ใช้ในชนบท
 คนสกปรก หมายถึงลักษณะการแต่งกาย
 และการกระทำ

lu² law², poŋ² law³

xi³ ja³

si³ ja³

kon² jɔŋ⁵

kon² won², kon² lət⁴

kon² lət⁴, kon² won²

kon² lət⁴, kon² jɔŋ⁵

kon² ŋa⁴

kon² thən⁵

kon² pen⁶

kon² xək⁴ kon² xa²

kon² mi²

sat⁴ the² (ส.)

kon² pha:n¹ (จ.)

คนติดเหล้า

คนติดฝิ่น ไซ้ในเมือง

คนติดฝิ่น ไซ้ในชนบท

คนบ้า คนเสียดสติ

คนบ้า ๆ บอ ๆ ไม่เต็มบาท

คนบ้า

คนปัญญาอ่อน ดูแลตัวเองไม่ได้

บางที่พูดไม่ได้

คำว่า thən⁵ ตามรูปศัพท์แปลว่าป่า
ที่น้ำกล่วเมื่อเข้าไปแล้วจะต้องหลงทาง

kon² thən⁵ หมายถึง คนที่อาศัย
อยู่ในป่า ไม่มีความรู้ ไม่มีความเจริญ

คนไข้

คนที่ดีพร้อมทั้งฐานะ การงาน นิสัย และ
ครอบครัว

คนรวย อาจรวยจากการค้า หรือมี

ที่นามาก มีวัวควายมาก

เศรษฐี คนที่อยู่อย่างสุขสบาย ไม่ต้องทำงาน

คนจน

1.2 บุคคลที่สัมพันธ์กัน

1.2.1 บุคคลที่สัมพันธ์กันทางเชื้อสาย

pu⁵ mɔŋ⁵ kɔŋ⁵ le¹
 pu⁵ mɔŋ⁵ kɔŋ⁵ len¹
 la⁶ sɛŋ¹
 la⁶ xam²
 la⁶ pa²
 la⁶ phe²
 te⁶ (จ.)
 me⁶

ʔu³
 po⁶ ʔɔk⁵
 me⁶ ʔɔk⁵
 te⁶ ʔɔŋ⁵
 me⁶ ʔɔŋ⁵
 po⁶ len⁴
 me⁶ len⁴
 loŋ¹
 ja⁶
 loŋ¹ ʔɔŋ⁵

บรรพบุรุษ

พ่อ ใช้ในคำประพันธ์

แม่ ใช้ในคำประพันธ์

พ่อ เป็นภาษาเขียน

แม่ เป็นภาษาเขียน

พ่อ ใช้ทั่วไป

1. แม่ ใช้ทั่วไป

2. ผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว เมื่อมีลูก ญาติ ๆ ที่
 อายุมากกว่าจะไม่เรียกชื่อโดยตรง แต่จะใช้
 คำว่า ตามด้วยชื่อลูกคนโต

พ่อ ใช้เฉพาะที่เมืองมว

พ่อแท้ ๆ

แม่แท้ ๆ

พ่อเลี้ยง

แม่เลี้ยง

พ่อบุญธรรม

แม่บุญธรรม

ปู่

ย่า

ป้าน้อย

ja⁶ ʔon⁵
 la:j²
 ja⁶ la:j²
 pu⁵ la:j²
 ʔu¹ ja⁶
 loŋ¹ ʔu¹
 len¹

luŋ²
 te⁶ luŋ²
 pa³
 me⁶ pa³
 po⁶ la⁴
 maw⁵ xun¹

fa⁴
 ʔon⁵

ʔa⁶

ʔa⁶ xoj¹

je⁶ loŋ¹

ย่าน้อย

ยาย หรือ ตา ไซ้ที่เมืองล่า

ยาย ไซ้ที่เมืองล่า

ตา ไซ้ที่เมืองล่า

ยาย ไซ้ที่เมืองซอน

ตา ไซ้ที่เมืองซอน

1. ทวด

2. ลูกของหลาน ไม่ใช่เป็นคำเรียก
 ถ้าเรียกจะใช้ la:n¹

ลุง

ลุง เป็นคำยกย่อง

ป้า

ป้า เป็นคำยกย่อง

น้า (น้องชายของแม่)

น้า (น้องชายของแม่) ไซ้ที่เมืองล่า แสดงว่า
 มีเชื้อสายเจ้าเมือง

น้า (น้องสาวของแม่)

น้า เป็นคำที่ใช้เมื่อเรียกน้องสาวหรือน้องชาย
 ของแม่

อา (น้องชาย หรือ น้องสาวของพ่อ) มักพบใน
 ภาษาเขียน

อาเขย ตามปรกติ คำว่า ʔa⁶ จะไม่ปรากฏ
 ลำพัง ต้องใช้ประกอบรูปคำอื่นเสมอ

1. อา (น้องชายพ่อ) ไซ้กันทั่วไป

2. ลูกชายของปู่ยาย

ʔu¹ ʔa:w⁶

luk⁴

luk⁴ tsa:j²

luk⁴ sa:w¹

la:ŋ² tsa:j²

luk⁴ ko⁵ ʔom³

luk⁴ kwj⁶

ʔa:j³

ʔe⁵

sa:m¹

saj⁵

ŋo⁴

wu² (จ.)

lok⁴

hok⁵

lu³ (จ.)

je³

ʔi⁵

ʔa:m⁶

ʔaj⁵

ʔo³

ʔok¹

ʔek¹

อา (น้องชายของพ่อ) ไซ้เฉพาะที่เมืองล่า
และในตัวเมืองขอนแก่น แสดงว่ามีเชื้อสายเจ้าเมือง

ลูก

ลูกชาย

ลูกสาว

ลูกสาวลูกชาย เป็นภาษาเขียน

ลูกคนโต

ลูกคนสุดท้าย ท้อง คำว่า kwj⁶ มักนำมาตั้งเป็น
ชื่อลูกสาวคนสุดท้าย

ลูกชายคนโต

ลูกชายคนที่ 2

ลูกชายคนที่ 3

ลูกชายคนที่ 4

ลูกชายคนที่ 5 ไซ้ที่เมืองมา

ลูกชายคนที่ 5 ไซ้ที่เมืองขอนแก่น

ลูกชายคนที่ 6 ไซ้ที่เมืองมา

ลูกชายคนที่ 6 ไซ้ที่เมืองขอนแก่น

ลูกชายคนที่ 6 ไซ้ที่เมืองขอนแก่น

ลูกสาวคนโต

ลูกสาวคนที่ 2

ลูกสาวคนที่ 3

ลูกสาวคนที่ 4

ลูกสาวคนที่ 5

ลูกสาวคนที่ 6

ลูกสาวคนที่ 7

luk⁴ ʔok⁵luk⁴ tsom²ʔə¹ lam⁴ tsu⁴ʔə¹ ma¹luk⁴ ʔok⁵ la:n¹ xaj⁵pi⁶pi⁶ ʔa:j³ loŋ⁴ tsa:j²tsa:j²pi⁶ tsa:j²pi⁶ sa:w¹se² (จ.)tse² (จ.)la:n¹la:n¹ tsa:j²la:n¹ sa:w¹

ลูกของตัวเอง มักใช้เมื่อต้องการแยกแยะระหว่าง
ลูกของตัวเองกับลูกเลี้ยง เช่น คนนี้เป็นลูกจริง
คนนั้นเป็นลูกบุญธรรม

ลูกติดแม่ ลูกติดพ่อ

ตามรูปศัพท์แปลว่าลูกซู้ หมายถึง ลูกที่เกิด
โดยพ่อแม่ไม่ได้แต่งงานกัน

ตามรูปศัพท์แปลว่าลูกหมา หมายถึง
เด็กที่ไม่มีใครรับเป็นพ่อ ลูกไม่มีพ่อ

เลือดเนื้อเชื้อไข

พี่ ใช้ได้ทั้งหญิงและชาย

พี่ชายน้องชาย เช่น 2 คนนี้เป็นพี่ชาย
น้องชายกัน

พี่ชาย ใช้เป็นคำเรียก

1. พี่ชายแท้ ๆ

2. พี่ชายซึ่งเป็นลูกของญาติ

พี่สาว

พี่สาว ใช้ที่ชนบท

พี่สาว ใช้ในเมือง

1. ลูกของพี่ ลูกของน้อง

2. ลูกของลูก

3. เหลน

หลานชาย

หลานสาว

1.2.2 บุคคลที่สัมพันธ์กันทางการสมรส

pu¹ po⁶ , pu¹ te⁶

pu¹ me⁶

pu⁵ loŋ⁶

ja⁶ loŋ⁶

pu⁵ tsaw³

ja⁶ tsaw³

te⁶ tsaw³ , po⁶ tsaw³

me⁶ tsaw³

pu⁵ ta:j²

ja⁶ ta:j²

luŋ²

luŋ² fa⁴

pi⁶ tsaw²

ผู้ชายที่แต่งงานแล้ว

ผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว

ปู่ เป็นคำที่พ่อและแม่ของฝ่ายภรรยาใช้เรียกพ่อของฝ่ายสามี หรือพ่อและแม่ของฝ่ายสามี ใช้เรียกพ่อของฝ่ายภรรยา ใช้กันทั่วไป

ย่า เป็นคำที่พ่อและแม่ของฝ่ายภรรยาใช้เรียกแม่ของฝ่ายสามี หรือพ่อและแม่ของฝ่ายสามี ใช้เรียกแม่ของฝ่ายภรรยา ใช้กันทั่วไป

ปู่ ใช้เหมือนกับคำว่า pu⁵ loŋ⁶ แต่มี

ผู้น้อยมาก เพียง 3-4 หมู่บ้านเท่านั้น

ย่า ใช้เหมือนกับคำว่า ja⁶ loŋ⁶ แต่มี

ผู้น้อยมาก เพียง 3-4 หมู่บ้านเท่านั้น

พ่อสามี ใช้กันทั่วไปแต่ po⁶ tsaw³

ใช้น้อยกว่า te⁶ tsaw³

แม่สามี

พ่อของภรรยา

แม่ของภรรยา

พี่เขยของพ่อหรือพี่เขยของแม่ ใช้กันทั่วไป

พี่เขยของพ่อหรือพี่เขยของแม่ ใช้ที่เมืองขอนแก่น

พี่ชายของสามี

tsa:j²
 te⁶ loŋ⁶
 me⁶ loŋ⁶
 luk⁴ xoj¹
 luk⁴ paw⁴
 la:n¹ xoj¹
 la:n¹ paw⁴
 la⁴ la⁴
 la⁴ xoj¹
 me⁶ la⁴
 ʔa⁶ fa⁴
 ʔa⁶ xoj¹
 me⁶ to²
 pi⁶ xoj¹
 pi⁶ ma:w⁵
 pi⁶ fa⁴
 pi⁶ la:ŋ²
 pi⁶ xam²

1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

pen⁶ pi⁶ pen⁶ loŋ⁴
 pen⁶ pu⁵ pen⁶ ja⁶
 pen⁶ xun¹ pen⁶ la:ŋ²
 kan³ haw², fa:j⁵ haw²,
 pha:k⁴ haw²

พี่ชายของสามี ใช้เพื่อแสดงความสนิทสนม
 พ่อสามีหรือพ่อภรรยาของพี่หรือของน้อง
 แม่สามีหรือแม่ภรรยาของพี่หรือของน้อง
 ลูกเขย
 ลูกสะใภ้
 หลานเขย
 หลานสะใภ้
 หน้าเขย ใช้ในเมือง
 หน้าเขย ใช้ที่ชนบท
 หน้าสะใภ้
 อาเขย ใช้ในเมือง
 อาเขย ใช้ที่ชนบท
 อาสะใภ้
 พี่เขย แสดงว่ามีเชื้อสายเจ้าเมือง
 พี่เขย ใช้ทั่วไป
 พี่สะใภ้ ใช้ในเมือง
 พี่สะใภ้ ใช้ที่ชนบท
 พี่สะใภ้ แสดงว่ามีเชื้อสายเจ้าเมือง

เป็นญาติกัน
 เป็นสามีภรรยากัน
 เป็นเจ้าเป็นนาย
 ฝ่ายเรา

kan³ pən⁶ , fa:j⁵ pən⁶
 pha:k⁴ pən⁶
 pi⁶ loŋ⁴ kan⁶

pi⁶ kaw⁵ loŋ⁴ huŋ¹

pi⁶ ʔok⁵ loŋ⁴ xaj⁵
 xoŋ¹ heŋ³
 sa:j¹ ja:t⁵ lam⁴

kuŋ⁵ kan⁶

mo⁶ xa:t⁵ jaw² sa:n¹

me² pha:t⁵ luk⁴ ja:n¹

kon² mut⁴

kon² ta:m² tsaw⁶

ฝ่ายตรงข้าม ฝ่ายเขา

พี่น้องกัน ญาติกัน เช่น สองคนนี้เป็น
 พี่น้องกัน สองครอบครัวนี้เป็นญาติกัน
 ญาติพี่น้องเก่าแก่ มีความสัมพันธ์กันมาหลาย
 ชั่วคน เช่น ไทยกับจีน เป็น pi⁶ kaw⁵
 loŋ⁴ huŋ¹

ญาติสนิท

คนรัก

1. คู่รัก
2. สิ่งที่ส่งผลให้หนุ่มสาวได้มาเป็นคู่รักกัน
 (บุพเพสันนิวาส)

1. คู่สมรสที่เหมาะสมกัน ทั้งฐานะ การศึกษา
 ชาติตระกูล
2. เพื่อนที่เข้ากันได้ดี

ตามรูปศัพท์แปลว่ากำนับว่าที่เด็ดแล้ว
 ยังเหลือใย ใช้เปรียบเทียบกับคนรักที่ต้อง
 แยกจากกันทั้ง ๆ ที่ยังรักกัน

1. ครอบครัวแตกแยก (หย่ากัน)
2. ครอบครัวพลัดพรากจากกัน
 (เพราะสงคราม)

คนที่รู้จักกันดี

คนที่รู้จักกัน คนที่เข้าใจกัน ใจเฉพาะเมื่อ
 กล่าวถึงความสัมพันธ์ในการทำงานระหว่าง
 หัวหน้ากับลูกน้องเท่านั้น เช่น เขาเป็นคนที่
 ใจหัวหน้า

taj⁴ ko⁴
 ʔəj² ko⁴ , ʔaj² ko⁴
 kaw³ hen² ʔɛp⁵ je²
 te⁶ ʔu³ po⁶ ʔu³
 ʔu¹ ja⁶

me⁶ ʔu³

pu⁵ ʔɔk⁵
 ja⁶ ʔɔk⁵
 pən⁶
 ta³ ʔɛk⁵
 ta³ mau⁵
 pɛk⁵ la³ pɛk⁵ ta⁶
 to⁶ phaw¹ to⁶ man²
 pi⁶ phaw¹ loŋ⁴ man²

เพื่อน ใช้ได้ทั่วไป

เพื่อน ใช้ที่ชนบทเมืองขอนแก่น และเมืองมา
 เพื่อนบ้าน

เพื่อนผู้ชายของพ่อ ใช้ที่ชนบท

1. เด็ก ๆ ใช้คำนี้เรียกเพื่อนผู้ชายของพ่อ
2. พ่อเรียกเพื่อนผู้ชายด้วยคำนี้ตามลูก

เพื่อนผู้หญิงของแม่ ใช้ที่ชนบท

1. เด็ก ๆ ใช้คำนี้เรียกเพื่อนผู้หญิงของแม่
2. แม่เรียกเพื่อนผู้หญิงด้วยคำนี้ตามลูก

ปู่ เป็นคำที่คนนอกครอบครัวใช้เมื่อพูดถึงปู่
 ย่า เป็นคำที่คนนอกครอบครัวใช้เมื่อพูดถึงย่า
 คนอื่น

(คน) ที่ไม่รู้จัก

(คน) ที่ไม่เคยพบกัน

(คน) แปลกหน้า

ตัวใครตัวมัน

พวกใครพวกมัน

บทที่ 2

ร่างกาย ส่วนต่าง ๆ และลักษณะ

2.1 ส่วนของร่างกายจากศีรษะถึงเท้า

ho ¹	หัว
xon ¹ ho ¹	ผม
hon ¹	ขวัญผม
ho ¹ la ³ pha:k ⁵ , la ³ pha:k ⁵	หน้าผาก
ho ¹ tɔŋ ⁵	โหนกที่หน้าผาก
mɔp ⁴ mɛp ⁴	ขมับ
ʔɔk ⁵ lɔk ⁵	ร่องตรงท้ายทอย
ho ¹ kɔp ⁴	โหนกที่ท้ายทอย
la ³	หน้า
kɛm ³	แก้ม
tsun ¹ la ³	โหนกแก้ม
kɛm ³ pɔŋ ⁵	ลักยิ้ม
hu ² laŋ ⁶	จมูก
san ¹ laŋ ⁶	สันจมูก
hu ¹ , min ⁵ hu ¹	หู
me ³ hu ¹	หู ใช้เฉพาะที่เมืองลำ
xon ¹ ta ⁶	คิ้ว
ta ⁶	ตา
laŋ ¹ ta ⁶	หนังตา
ha:ŋ ¹ ta ⁶	หางตา
xɔp ⁵ ta ⁶	ขอบตา

xon ¹ ta ⁶ phɛp ⁴	ชนตา
ma:k ⁵ ta ⁶	ดวงตา
ta ⁶ phək ⁵	ตาขาว
ta ⁶ lam ⁶	ตาดำ
pa:k ⁵	ปาก
piŋ ⁵ sop ⁵ , miŋ ⁵ sop ⁵	ริมฝีปาก
wɛw ⁵ sop ⁵	มุมปาก
ka:ŋ ²	คาง
lot ⁵	หนวด เควา
xo ²	คอ
koŋ ⁶ xo ²	ลำคอ
ka:n ³ xo ²	ต้นคอ
ma ⁵	ป่า
taw ³ ka:p ⁵	รักแร้
xɛn ¹	แขน
ho ¹ xɛn ¹	ต้นแขน
xɛn ¹ sɔk ⁵	แขนช่วงระหว่างศอกถึงข้อมือ
xon ¹ xɛn ¹	ขนแขน
ho ¹ sɔk ⁵	ศอก
xo ⁶ mw ²	ข้อมือ
ʔoŋ ³ mw ²	อ้อมมือ
laŋ ¹ mw ²	หลังมือ
fa ⁵ mw ²	ฝ่ามือ
xon ¹ mw ²	ขนมือ
la:j ² mw ²	ลายมือ
liw ⁴ mw ²	นิ้วมือ

ho ¹ me ⁶ mu ²	นิ้วหัวแม่มือ
liw ⁴ tsi ⁴	นิ้วชี้
liw ⁴ ka:ŋ ⁶	นิ้วกลาง
liw ⁴ ta:m ² ka:ŋ ⁶	นิ้วนาง
liw ⁴ tsiŋ ⁵ tsoj ³	นิ้วก้อย
wa:ŋ ⁶ mu ²	ช่องว่างระหว่างนิ้ว
ta ⁶ mu ²	ข้อนิ้วมือ
kep ⁵ mu ²	เล็บมือ
ho ¹ ʔok ⁵	อก
ʔu ¹ tɔj ³	เต้านม
ʔu ¹ taw ³	เต้านม ไซ้เมื่อพูดกับเด็ก
xon ¹ ho ¹ ʔok ⁵	คนที่หน้าอก
ʔew ⁶	เอว
laŋ ¹	หลัง
pe ⁶ laŋ ¹	แผ่นหลัง
sa:j ¹ li ⁶	สะดือ
pum ⁶	ท้อง
tɔŋ ⁴	ท้องน้อย
ho ¹ law ⁵	หัวหน้า
kon ³	ก้น
fa ⁵ kon ³	ส่วนของก้นที่ใช้นั่ง
ham ¹	อวัยวะเพศชาย เป็นคำหยาบ
xɔj ²	อวัยวะเพศชาย เป็นคำหยาบ
lok ⁴ tsok ⁵	นกกระจอก ไข่ในความหมายเปรียบเทียบ หมายถึงอวัยวะเพศชาย
ji ¹ , hi ¹	อวัยวะเพศหญิง เป็นคำหยาบ

tɛt⁵
 ka:p⁵ hoj¹
 xɔŋ¹ pu¹ tsa:j²
 xɔŋ¹ pu¹ jɪŋ²
 moj¹
 xa¹
 xa¹ loŋ¹
 wa:ŋ⁶ xa¹
 ka:w³
 la³ xɛŋ⁶
 ka:w³ xɛŋ⁶
 xon¹ ka:w³
 ka:w³ pɔm¹
 ho¹ xaw⁵
 ʔen⁶ loŋ⁶
 ta⁶ tin⁶
 tin⁶
 laŋ¹ tin⁶
 fa⁵ tin⁶
 ʔoŋ³ tin⁶
 son³ tin⁶
 liw⁴ tin⁶
 ho¹ me⁶ tin⁶

อวัยวะเพศเด็กหญิง
 กาบหอย ใช้ในความหมายเปรียบเทียบ
 หมายถึงอวัยวะเพศหญิง
 ของผู้ชาย หมายถึงอวัยวะเพศชาย
 เป็นคำสุภาพ
 ของผู้หญิง หมายถึงอวัยวะเพศหญิง
 เป็นคำสุภาพ
 คนที่อวัยวะเพศ
 ขา
 ขาอ่อน ต้นขา
 หว่างขา
 ขาช่วงระหว่างหัวเข่าถึงข้อเท้า
 หน้าแข้ง
 หน้าแข้ง ใช้ที่เมืองขอนแก่น เมืองมา
 ขนหน้าแข้ง
 น่อง
 เข่า
 ข้อพับด้านหลังของหัวเข่า
 ตาตุ่ม
 เท้า
 หลังเท้า
 ฝ่าเท้า
 อุ้งเท้า
 ส้นเท้า
 นิ้วเท้า
 หัวแม่เท้า

kep⁵ tin⁶

เล็บเท้า

2.2 อวัยวะภายในร่างกาย

kɔk¹ ho¹

กระโหลกศีรษะ

ʔɔk⁵ ʔɛk⁵

สมอง

se⁶ hu¹

แก้วหู

hək⁵

เหงื่อ

xew³

ฟัน

xew³ lom²

ฟันน้ำนม

xew³ ʔɔn⁵

ฟันแท้

xew³ la³ tu⁶

ฟันหน้า

xew³ ma¹ lɛm²

เขี้ยว

xew³ xa:j²

ฟันกราม

kɔŋ³ ka:ŋ²

ขากรรไกร

kon³ mo³ xa:ŋ¹

เพดานปาก

lin⁴

ลิ้น

pa:j⁶ lin⁴

ปลายลิ้น

ŋaw³ lin⁴

โคนลิ้น

lin⁴ kaj⁵ jɔt⁵

ลิ้นไก่

koŋ⁶ xo²

กล่องเสียง

koŋ⁶ xo² hoj¹

คอหอย

leŋ¹ kaj⁵ , leŋ¹ law³

ลูกกระเดือก

ho¹ saw⁶

หัวใจ

pɔt⁵

ปอด

tap¹

ตับ

taw⁶
ma:k⁵ lam²
li⁶ xom¹

pem⁴
luk¹ xɛp⁵
kuŋ² laŋ¹
luk¹ si³ xa:ŋ³
ʔen⁶
saj³
saj³ loŋ¹
saj³ ʔɛn¹
thoŋ¹ xaw³
pi⁵ poŋ²

ไต
ม้าม
ดี อวัยวะภายในของร่างกาย
บรรจุน้ำขี้เยียว มีรสขม
สำหรับช่วยย่อยอาหาร
ลิ้นปี่
ตะบัก
กระดุกสันหลัง
กระดุกสี่ข้าง
เอ็น
ลำไส้
ลำไส้ใหญ่
ลำไส้เล็ก
กระเพาะอาหาร
กระเพาะปัสสาวะ

2.3 รอยบนร่างกาย

faj¹
fa³
si³ mɛŋ² mun²
siw¹
pa:n⁶
la:ŋ⁵
sa¹
pɛw³

ไผ่
ฝ่า
ขี้แมลงวัน
สิ่ว
ปาน
ด่าง
กระ
รอยแผลเป็น

hɔj²
 hɔj² ma:t⁵
 hɔj² tsam⁴
 hɔj² ka:n⁴
 hɔj² xew³
 hɔj² hu⁵
 tin⁶ ka⁶ ja:ŋ²

hɔj² tɛk⁵
 muw² tɛk⁵
 tin⁶ tɛk⁵
 son³ tin⁶ tɛk⁵

2.4 หน้าและสิ่งสกปรกในร่างกาย

lam⁴ ʔu¹ taw³
 lət⁴
 xəŋ⁶
 lɔŋ¹
 lam⁴ ŋa:n¹
 jew⁶
 xi³ , si³
 lam⁴ ta⁶
 lam⁴ la:j²
 xi³ ta⁶ , si³ ta⁶
 xi³ muk⁴ , si³ muk⁴

รอย
 รอยแผลที่เกิดจากของมีคม
 รอยขี้
 รอยถลอก
 รอยฟัน (กัด)
 รอยย่น รอยยับ
 ดินกา
 ka⁶ ja:ŋ² หมายถึงนกกกระยาง
 รอยแตก
 มือแตก เพราะทำงานหนัก อากาศเย็น
 เท้าแตก
 สันเท้าแตก

น้ำนมแม่

เลือด

ประจำเดือน ระบุ

หนอง

น้ำอสุจิ

ปัสสาวะ

อุจจาระ

น้ำตา

น้ำลาย

ขี้ตา

ขี้มูก

xi³ muk⁴ saw¹
 xi³ xew³
 xi³ hu¹, si³ hu¹
 xaj² mo⁵
 xaj² xi³ ma⁴

ซี่มุกไส
 ซี่พัน
 ซี่หู
 ซี่รังแค
 ซี่โคลที่เกาะเป็นคราบบนหัวเด็ก
 ไซ้ที่เมืองดี เมืองล่า

2.5 ลักษณะและสภาพของร่างกาย

lət⁴ lom²

1. เลือดลม เช่น เลือดลมดี เลือดลมไม่ดี
 2. อารมณ์

lət⁴ hɛŋ³

เลือดน้อย ไม่มีประจำเดือนทั้ง ๆ ที่
 ยังอยู่ในวัยสาว หรือคนที่ตัวซีด หน้าซีด
 เพราะเลือดจาง

ju⁵ ʔon³

อ่อนแอ ไม่แข็งแรง

ma⁵ man³ hɛŋ² xəŋ⁵

ร่างกายแข็งแรง มีกำลังมาก

ma⁵ jaw⁵ hɛŋ² loŋ¹

เป็นภาษาเขียน

ma⁵ man³ hɛŋ² kwɯm²

ร่างกายแข็งแรง มีกำลังมาก

to⁶ lɛn⁵

เป็นภาษาพูด

ร่างกายแข็งแรง มีกำลังมาก ไซ้ได้ทั่วไป

wa:w²

ร่างกายแข็งแรง เนื้อแน่น ไซ้ได้ทั้งกับ

หญิงและชาย

แข็งแรง กระชุ่มกระชวยแม้ว่าจะอายุมากแล้ว

มักไซ้เป็นนัยว่ายังมีสมรรถภาพทางเพศ

ไซ้ได้ทั้งกับหญิงและชาย

ʔem⁵ hem⁶

ผิวขาว บอบบาง เป็นภาษาเขียน

jom¹

ผอม

jom¹ tiŋ¹ tiŋ¹

ผอมแต่ดูน่ารัก น่าเอ็นดู น่าทะนุถนอม

มักไซ้กับเด็กผู้หญิงและหญิงสูงอายุ

xɔp⁴ jɔm¹
jɔm¹ ta:p¹ ta:p¹

ji² la:t⁴ la:t⁴
ji² ʔen¹ ʔen¹

suŋ¹ soj⁵

ʔɛm⁵

ʔɛm⁵ ʔɔk¹ pɔk¹

ʔɛm⁵ ʔuk¹ puk¹

tan⁶

pi²

pi² ʔɔ¹ tɔ¹

pi² ʔu¹ tu¹ , pi² ʔa¹ ta¹

ha:ŋ⁶ li⁶

ha:ŋ⁶ tsa⁴

maj⁵

ha:ŋ⁶ li⁶ mi² maj⁵

ha:ŋ⁶ li⁶ ʔam⁵ maj⁵

ผอมมีแต่กระดูก

ผอมมีแต่กระดูกและสูงจนน่าเกลียด

มักใช้กับผู้ชาย

สูงแก้ง้าง ใช้กับผู้ชาย

สูงแก้ง้าง ใช้กับผู้หญิง โดยเฉพาะเด็ก

วัยรุ่นที่กำลังเจริญเติบโต รูปร่างยังไม่

สมส่วน

สูงเพรียว ดูคล่องแคล่ว ใช้ได้ทั้งกับ

หญิงและชาย

เตี้ย รูปร่างต่ำกว่าปรกติ ใช้ได้ทั้งคน

สัตว์และสิ่งของ

เตี้ยอ้วน แต่ไม่อ้วนอ้าย

เตี้ยอ้วนไม่น่าดู เพราะอ้วนอ้าย

อวบ เนื้อแน่น ใช้กับเด็กและผู้หญิง

อ้วน

อ้วนกลม ดูน่ารัก

อ้วนดู

สวย

ไม่สวย ขี้เหร่

หน้าตาธรรมดาแต่บุคลิกดี ใช้ได้ทั้งกับ

หญิงและชาย

สวยและบุคลิกดี

สวยแต่บุคลิกไม่ดี

2.6 ลักษณะของส่วนต่าง ๆ ในร่างกาย

ho ¹ la:n ³	หัวล้าน
ho ¹ lo:m ⁶	หัวโล้น
ho ¹ mɛp ⁵	หัวแบน
ho ¹ mit ¹	หัวเบี้ยว ข้างหนึ่งอาจกลมกว่าอีกข้างหนึ่ง
ho ¹ sa ²	ผมหงอก หมายถึงเส้นผมที่เปลี่ยนเป็นสีขาว
ho ¹ hɔk ⁵	ผมหงอกขาว โพลนทั้งศีรษะ
jew ¹ tɛk ⁵	ผมแตกปลาย
la ³ kot ⁴	หน้าที่มีหน้าผากงอกออกมามาก ทำให้ส่วนอื่นของหน้าหักเข้าไป
la ³ tuŋ ⁵	หน้ามีโหนกแก้มสูง
la ³ ɣwɔŋ ⁴	หน้าที่คางยื่น
la ³ kon ³	หน้ามีเนื้อ แก้มยุ้ย มักหมายถึง หน้าของเด็ก
la ³ luk ¹	หน้ากระดูก
la ³ ja:w ² , la ³ ma ⁴	หน้ายาวเหมือนม้า
la ³ mon ²	หน้ากลม
la ³ pom ³	หน้ากลมสั้น
la ³ tom ¹	หน้าเล็กกลม ดูน่ารัก
la ³ kɛt ⁴	หน้าแค้
la ³ hew ⁵	หน้าเหี่ยว
la ³ hu ⁵	หน้าย่น
la ³ juŋ ³	หน้ายุง เพราะมีปัญหาหน้ากอก
la ³ mɔŋ ¹	หน้าตาเศร้าหมอง เพราะไม่สบายใจ (ปัญหาเบากว่าผู้มี la ³ juŋ ³)
la ³ som ³	หน้าบูด หน้างอ

la³ xi¹ la³ moŋ¹
 la³ tsa⁴ ta⁶ xom¹
 la³ saw³ kaw³ tsan²
 la³ fa:t⁵
 la³ xa²
 la³ suk¹ saw¹
 la³ lam⁴ hak⁴
 la³ jom⁴ , la³ jom⁴ la³ jaj⁶
 la³ saw¹ tsaw⁶ ki⁶
 la³ mun⁶
 la³ xaj¹
 la³ xaj¹ joŋ⁶ joŋ⁶
 la³ xaj¹ ta⁶ man²

la³ ʔon³ la³ ʔon⁵
 la³ ki³ (จ.)

maw³ lok⁴ lem¹ law²

la³ lam⁴ tsan²

la³ xoŋ⁵

la³ leŋ⁶

la³ kam⁵

la³ phək⁵

la³ lam⁶

la³ xa:w¹

หน้านิ้วคิ้วขมวด

หน้าบอกบุญไม่รับ หน้าบึ้ง

หน้าจ้อยเพราะถูกตำหนิ

หน้าเจื่อน หน้าเสี้ย

หน้าตามอมแมม

หน้าตาสดใส

หน้าตาน่ารัก มักใช้กับเด็ก

หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส

หน้าตาสดชื่น หน้าตาชื่นบาน

หน้าเป็น ขอบล้อเล่นจนเกินควร

หน้าตามีสง่าราศี

หน้าตามีสง่าราศี

หน้ามีไขมัน ตาแวววาว คูมีสง่าราศี

แสดงว่าเป็นคนมีฐานะดี

หน้าตาแสดงว่านิสัยอ่อนโยน ใจดี

หน้าตาแสดงความตกใจและวิตกห่วงใย

เมื่อได้ฟังเรื่องร้ายแรง

หน้าตาเหมือนโง่ แต่ที่จริงฉลาด

(คมในฝัก)

ลักษณะท่าทางไม่ดี ไม่น่าคบ

ผิวหน้าบางใส เป็นสีชมพู

หน้าแดง (เพราะอาย)

หน้าแดงกำ (เพราะตากแดดมาก

หรือโกรธมาก)

หน้าซีด

หน้าดำ

หน้าขาว

la³ xew¹

la³ xi³ mɛŋ² mun²

la³ pa:n⁶

la³ la:ŋ⁵

la³ siw¹

la³ fa³

la³ la:j²

tuŋ⁵ tuŋ⁵ ta⁶ ta⁶

la³ xon¹

ta⁶ tsan⁶

ta⁶ soŋ¹ xop⁵

la⁶ lam⁶

sɛŋ¹ ta⁶

ta⁶ saw¹

ta⁶ sak¹

ta⁶ xaj¹, ta⁶ xaj¹ ta⁶ xon²

ta⁶ sa:j¹ ʔi⁴ ʔi⁴

ta⁶ jom⁴ ta⁶ jaj⁶

ta⁶ xon²

ta⁶ sa:j¹

ta⁶ hom⁶

ta⁶ xun⁵ suk⁴ suk⁴

ta⁶ lɛŋ⁶ tsa:ŋ² ha:ŋ²

หน้าเขี้ยว เช่น โกรธจนหน้าเขี้ยว

ปวดจนหน้าเขี้ยว

1. หน้าตกกระ

2. หน้ามีขี้แมลงวันมาก

หน้ามีปาน

หน้าค่าง (เป็นโรคกลากเคลื่อน)

หน้าเป็นสิ่ว

หน้าเป็นฝ้า

หน้าลาย (ผิวขรุขระ เป็นรู)

(ผิวหน้า) ขรุขระ หรือ มีสิ่วมาก

หน้ามีหนองเครารู้งรัง

ตาชั้นเดียว

ตาสองชั้น

ตาดำขลับ

ส่วนของดวงตาที่เป็นตาดำ

มีเงาปรากฏอยู่

1. ตาใส แสดงว่ายังไม่ม่วง ใช้กับเด็ก

2. ตาขาวขาวมาก ตาดำดำมาก

ตาใสเป็นประกายแวววาว

ตาคม

ตาทวนหยาดเอี่ยม มีประกายแพรวพราว

ตาก็มีแววรีนเริง

ตาชะม้อยชะม้าย มีชีวิตชีวา

ตาปรือ ตาปรอย

ตาแห้งไม่มีแวว ไม่มีประกาย

ตาขุ่น ตามัว เป็นลักษณะของตาคนสูงอายุ

ตาแดงก้ำอย่างคนที่ดื่มเหล้า

ta⁶ xew¹ tsa:w² ha:w²

ta⁶ xom¹

ta⁶ xom¹ kwk⁴ kwk⁴

ta⁶ tum⁵

ta⁶ tup¹ , ta⁶ lə⁴

lap¹ ta⁶ phi¹ pho¹

ta⁶ lok⁵

ta⁶ mon²

ta⁶ mən²

ta⁶ tsa:k⁵

ta⁶ se⁴ , ta⁶ he³

ta⁶ liw¹

ta⁶ la:w⁵

ta⁶ mət⁵

ta⁶ kəw²

ta⁶ mət⁵ lip¹

hu¹ laŋ⁶ ləm¹

hu¹ laŋ⁶ lo⁵

hu¹ laŋ⁶ mɛp⁵

hu¹ laŋ⁶ pin³

sop⁵ la¹ , piŋ⁵ sop⁵ la¹

ตาเขี้ยวปิด แสดงว่าโกรธ

ตาขุ่นเขี้ยวบอกรามณ์โกรธ

ตาขุ่น แสดงว่าไม่พอใจมาก โกรธมาก

ตาบวม (เพราะร้องไห้มาก)

ตาดี มีหนังตาหนา

ตาปิดไม่สนิทเวลาหลับ

ตาที่เขี้ยวตาสีมาก

ตากลม

ตาพอง

ตาที่ขอบตาล่างร้งตึงมากกว่าปรกติ

ตาเข

ตาเหล่

ตาเล็กข้าง ใหญ่ข้าง มองไม่ตรงคล้าย

ta⁶ liw⁵ เป็นลักษณะไม่ดี แสดงว่า

ไม่มีบุญ และนิสัยไม่ดี โหดร้าย

ตาบอด

ลักษณะตาบอดที่มีแต่ตาขาวไม่มีตาดำ

ตาบอดตาใส

จมูกโค้งปลายแหลมอย่างจมูกฝรั่ง หรือ

จมูกโค้งเป็นสัน

จมูกบี้

จมูกที่ปลายจมูกเขี้ยวขึ้นจนสามารถมองเห็น

รูจมูกได้ชัด

ริมฝีปากหนา เป็นลักษณะของคนซื่อสัตย์

ซื่อตรง ใจคอหนักแน่นมั่นคง

sop⁵ ma:ŋ⁶ , piŋ⁵ sop⁵ ma:ŋ⁶

1. รีมฝีปากบาง เป็นลักษณะของคนที่

xwŋ³ xoj¹

me⁶ law² hɔŋ⁵

po⁶ soŋ⁵ , me⁶ soŋ⁵

ma:w⁵ soŋ⁵

sa:w¹ soŋ⁵

puj⁴ la:ŋ⁴

la:ŋ² la:j¹

วันที่ 1 เรียกว่า wan² ko⁵ lo⁴

(วันเตรียมงาน)

วันที่ 2 เรียกว่า wan² xek⁵

(วันแต่งงาน) ญาติพี่น้องมากันครบ

วันที่ 3 เรียกว่า (wan² waj² xek⁵)

วันเก็บของส่งคืน เช่น ถ้วยชาม เครื่องใช้

เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายชายไปอยู่บ้านฝ่าย

หญิง ซึ่งมีน้อยมาก (ปรกติฝ่ายหญิงไป

อยู่บ้านฝ่ายชาย)

ผู้หญิง 2 คนที่ช่วยเตรียมของแต่งงาน

ช่วยจัดห้องเจ้าบ่าวเจ้าสาว ช่วยเจ้าบ่าว

เจ้าสาวแต่งตัว และประกอบพิธีแต่งงาน

จะเป็นโสดหรือแต่งงานแล้วก็ได้ ปรกติ

me⁶ law² hɔŋ⁵ มักเป็นผู้หญิงสูงอายุ

หรือเป็นพี่สาวของเจ้าบ่าว

ผู้ใหญ่ที่เป็นตัวแทนของฝ่ายเจ้าบ่าว อยู่

ในขบวนมารับเจ้าสาวไปเข้าพิธีแต่งงาน

อาจเป็นญาติหรือพี่น้องของพ่อแม่

เจ้าบ่าว ซึ่งมีผู้คนนับถือมาก

เพื่อนเจ้าบ่าว 2 คน

เพื่อนเจ้าสาว 2 คน

เพื่อนผู้ชายทั้งหมดของเจ้าบ่าวที่มาร่วม

งานแต่งงาน

เพื่อนผู้หญิงทั้งหมดของเจ้าสาวที่มาร่วม

งานแต่งงาน ใช้ที่เมืองลำ

taj² ko⁴xɔŋ¹ fa:k⁵ hap⁴ xɔŋ¹xaw³ xɔj⁵ pɛŋ⁶hap⁴ la:ŋ² maw⁵ kin⁶ xaw³la:ŋ² maw⁵ pa:j³ ləŋ⁶ si⁵xa:m² ma:ŋ⁵ ka⁵ la⁵ (ปล.)ma:ŋ⁵ ka⁵ la⁵ (ปล.)phən¹ xək⁵

เพื่อน ๆ ของเจ้าบ่าวและเจ้าสาว ไข้ที่
เมืองขอนแก่น

ของขวัญที่พ่อแม่เจ้าบ่าวมอบให้เจ้าสาว
เพื่อรับขวัญเจ้าสาว เช่น แหวน กำไล ตุ่มหู
เจ้าบ่าวเจ้าสาวกินข้าวกันสองคน
ในห้องนอนตอนค่ำหลังจากเสร็จงานเลี้ยง
เป็นพิธีที่แสดงว่าตั้งแต่นั้นจะเป็น
สามีภรรยา กัน จะใช้ชีวิตร่วมกันตลอดไป
เป็นประเพณีเมืองล้า

ญาติพี่น้องฝ่ายชายเลี้ยงอาหารสะใภ้ใหม่
เป็นการแนะนำให้รู้จักญาติฝ่ายของชาย
เมื่อถึงเทศกาลตรุษจีนสะใภ้ใหม่ไปไหว้
ญาติพี่น้องของฝ่ายชาย ไปพร้อมกับแม่
และหญิงสูงอายุอีก 1 คน

คำอวยพรในงานมงคลต่าง ๆ เช่น
งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น
คำอวยพรที่ผู้ใหญ่กล่าวแก่เจ้าบ่าว
เจ้าสาวผู้กล่าวคำอวยพรต้องเป็นผู้ชาย
เท่านั้น

โต๊ะกินเลี้ยงในงานแต่งงาน

3.3 การเจ็บป่วย อาการไม่สบาย และความผิดปกติที่เกิดขึ้นในร่างกาย

3.3.1 การเจ็บป่วย

ŋa⁶ la⁵ (พม่า)lo² ka⁵

โรค

โรค

ʔa⁶ la⁵ lo² ka⁵ (พม่า)

loŋ⁶ xaj³ ta:ŋ² la:w¹

tsap¹

ha⁶

ha⁶ lu¹

hən⁴

haw³ so¹ toŋ²

hit¹

hut¹

lo⁵ lə⁴

xaj³ la:w¹ wen⁴ wan²

lət⁴ hɛŋ³

ma³

ma³ mu¹

sw¹ ha:m²

ta:j⁶ pha:k⁵

ʔok⁵ phət⁵

tum⁵

ho¹ ja³ saj²

tum⁵ tsep⁵

tum⁵ xom²

โรคภัยไข้เจ็บ

โรคภัยไข้เจ็บ

(โรค) ติดต่อกัน

โรคทำ เช่น เปิดหรือไถ่เป็นโรค

ตายที่ละมาก ๆ เรียกว่า ta:j⁶ ha⁶

ภาพโรค

โรคเรื้อน

โรคช้ำกลากวงเดือน

หิด

หูด

เนื้องอก

ไข้จับสั้น

1. โรคโลหิตจาง

2. ห้อเลือด

โรคลมชัก เวลาชักไม่มีน้ำลายฟูมปาก

โรคลมบ้าหมู เวลาชักมีน้ำลายฟูมปาก

โรคเหน็บชา

โรคอัมพฤกษ์ และอัมพาต

อีสุกอีใส

ตุ่ม

ตุ่มคันเล็ก ๆ ที่เกิดจากอาการแพ้หญ้า

ชนิดหนึ่งชื่อ ja³ saj² หญ้าชนิดนี้มี

มากตามคูน้ำและตามทุ่งนา

ตุ่มอักเสบ

ตุ่มคัน

pa:ŋ³ta⁶ fa:ŋ² xam⁶ta⁶ mot⁵sop⁵ laj⁶xo² leŋ¹xo² pa:p⁵xo² hot⁵hu¹ lok⁵hu¹ mo⁵ma:n² xot⁵pot⁵ law⁶mεŋ² hoj²tin⁶ xo² xa:t⁵tin⁶ tsan⁴

ก้อนเนื้อแข็งภายในช่องท้อง จะสะสม
คุณค่าอาหารไว้จนหมด ทำให้ร่างกายไม่
เจริญเติบโต เกิดได้ทั้งในคนและสัตว์
ตาฟางตอนค่ำ ตาบอดกลางคืน

ตาบอด

โรคปากนกกระจอก

คอปอก มีเนื้องอกเป็นก้อนที่คอ

คอปอก คอมีขนาดใหญ่กว่าปรกติ

คอตสัน เป็นโรคชนิดหนึ่ง

หูหนวก

หูน้ำหนวก

ท้องมาน เป็นโรคชนิดหนึ่งทำให้ท้องโต

อย่างหญิงมีครรภ์

วัณโรค

โรคน้ำกัดเท้า

โรคชนิดหนึ่งตามข้อนิ้วเท้าจะเป็นรอย

แตกเนื่องจากเท้าอับในช่วงที่อากาศชื้น

มาก จะมีอาการคันและปวดแสบปวดร้อน

รองช้ำ ฝ่าเท้าด้านและปวด มีน้ำใส ๆ

อยู่ระหว่างหนังชั้นนอกกับเนื้อ

3.3.2 อาการไม่สบาย และความผิดปกติที่เกิดขึ้นในร่างกาย

pen⁶ xaj³ pen⁶ tsep⁵wan² ʔam⁶

เจ็บไข

ตะวันทับตา อาการไม่สบายที่เกิดขึ้น

เมื่อนอนหลับในช่วงตะวันตกดิน

ta:j⁶ lət⁴

ta:j⁶ kaj⁵

ta:j⁶ lum²

xi² to⁶

ho¹ tsaw⁶ tɛk⁵

jɔŋ⁵

won²

ʔək⁵ lət⁴

poŋ⁵ lət⁴ , xa:ŋ⁵ lət⁴

hu⁵ lət⁴

lət⁴ xwŋ³ ho¹

ho¹ tɛk⁵

ho¹ pan⁵

ho¹ maw²

ho¹ xun⁶

xwŋ³

ho¹ xaj³

lə⁴ maj³

pen⁶ sa⁶

ta:n³ fan¹

เป็นลมหมดสติ เนื่องจากจิตใจได้รับความ
กระทบกระเทือน มักเกิดในผู้หญิงสูงอายุ
เป็นลมชัก มักเกิดในเด็ก

สลบ หมดสติ

ฟื้นคืนสติ ฟื้นจากสลบ

เสียสติเพราะตกใจมากหรือเสียใจมาก

วิกลจริต เป็นบ้า เช่น คนบ้าที่เดินแก้ผ้า

ตามถนน คนบ้าที่คิดว่าตัวเองเป็นคนอื่น

สติสิ้นเพื่อน บางที่รู้ตัว บางที่ไม่รู้ตัว

เช่น คนที่เสพยาเสพติด

เลือดออก เพราะมีแผลหรือได้รับบาดเจ็บ

เสียเลือดมาก เช่น คลอดลูก อุบัติเหตุ

เลือดคั่ง

เส้นเลือดในสมองแตก

หัวแตก

เวียนหัว

วิงเวียน

มีนหัว

ปวด เช่น

tɔŋ⁴ xwŋ³ (ปวดท้อง)

xew³ xwŋ³ (ปวดฟัน)

ปวดหัว มีไข้ด้วย

ตัวร้อน

เป็นไข้

เพื่อเพราะพิษไข้

mat ¹ ʔa:n ⁶	เป็นหวัด
pen ⁶ ʔa:n ⁶	เป็นหวัด
pen ⁶ mat ¹ ʔa:n ⁶	เป็นหวัด
pen ⁶ mat ¹ pen ⁶ ʔa:n ⁶	เป็นหวัด
hop ⁵	หอบ อากาศหายใจไม่สะดวก มีเสียง หวีดหวิวเนื่องจากหลอดลมเกร็ง มักเกิดในผู้ป่วยโรคหืด
ta ⁶ lap ¹ sung ⁵	หน้ามืด เช่น ลุกเร็วเกินไป
la ³ xam ²	หน้าเหลือง เพราะเป็นโรคตับ
la ³ leŋ ¹	หน้าเหลือง ใช้เปรียบเทียบว่าทำงาน หนักมากจนหน้าเหลือง
la ³ tək ⁵	1. หน้าแตก เพราะอากาศเย็น อากาศแห้ง
ta ⁶ pho ¹	2. อาย เสียหน้า ตาหรีปรีอ ตาดำกลอกไปมา เป็นอาการ ของคนที่ไม่ควบคุมสติไม่ได้ เช่น คนเมา หรือคนที่ถูกผีเข้า
ta ⁶ si ¹ mem ⁶	ตาเขม่น
ta ⁶ ka:ŋ ⁵	เคืองตาเพราะมีสิ่งสกปรกเข้าตา เช่น ฝุ่น ขนตา
ta ⁶ to ³	ตาเป็นต้อ
ta ⁶ leŋ ⁶	ตาแดงเพราะติดเชื้อ
ta ⁶ tsep ⁵	ตาเจ็บ
ta ⁶ la:j ²	ตาลาย ตาพว้า
hu ² laŋ ⁶ tan ⁶	คัดจุมุก
hu ² laŋ ⁶ twk ¹	คัดจุมุก ใช้น้อยกว่า hu ² laŋ ⁶ tan ¹
hu ² laŋ ⁶ lo ²	จุมุกอีกเสบ

sop⁵ tɛk⁵sop⁵ men¹pa:k⁵ xom¹pa:k⁵ tsa:ŋ⁶pa:k⁵ hɛŋ³xo² hɛŋ³xo² tsep⁵hu¹ wa:ŋ⁵ wa:j³xew³ pha:n⁶xew² xon²xew³ hong⁶tɔŋ⁴ xwn³pum⁶ swn⁶ (จ.)tɔŋ⁴ kɛn²tɔŋ⁴ saw⁴ (จ.)tɔŋ⁴ xon⁴pen⁶ tɔŋ⁴tɔŋ⁴ loŋ⁶tɔŋ⁴ lɛŋ⁶tɔŋ⁴ loŋ³xi³ ha:k⁶ sɔŋ¹ hon¹

1. ปากแตกเพราะอากาศหนาว

2. ปากแตกเพราะถูกชกต่อย

1. ปากเหม็น

2. ปากปลาร้า

ปากขม ไม่รู้รสอาหารเพราะไม่สบาย

ปากจืด ไม่รู้รสอาหารเพราะไม่สบาย

ปากแห้ง คอแห้ง กระจายน้ำ

คอแห้ง

เจ็บคอ

หูตึง

เสียวฟัน

ฟันโยก ฟันคลอน

ฟันหลุด

ปวดท้อง

ท้องอืด

จุกเสียดในท้อง

อาการไม่สบายท้อง เพราะกินของ

หมักดองมากเกินไป

อาการปวดมวนในท้อง

ท้องเสีย

ท้องเดิน ถ่ายเป็นน้ำแต่ไม่ปวดท้อง

ถ่ายอุจจาระมีเลือดปนออกมา

ถ่ายอุจจาระเป็นฟอง ถ่ายน้อย

ปวดท้องมาก

อาการอาเจียนและท้องเดิน

(ทั้งลงทั้งราก)

moj⁶moj⁶xun³ moj⁶xat¹man⁶tin⁶ jɔp¹ jɛp¹xom²ka:j²tsep⁵tsɛn² , kɛn²sɛp⁵fok⁴hoŋ²lan⁶

เหนื่อย

เมื่อย เช่น เมื่อยขาเพราะเดินมาก

เมื่อยแขนเพราะหิ้วของหนัก เมื่อยคอ

เพราะก้มนาน

ปวดเมื่อยทั้งตัว เพราะทำงานหนัก

เช่น ทาบของหนัก ดำนาตลอดวัน

ขัดยอก เช่น

laŋ¹ xat¹ (รู้สึกขัดยอกที่หลัง)ho¹ xaw⁵ xat¹ (หัวเข้าขัด)

เคล็ด อากาการที่กล้ามเนื้อแพลง เช่น

ขาเคล็ด เอวเคล็ด หมอที่นวดให้หาย

เคล็ดเรียกว่า mo¹ man⁶

เท้าพลิก เท้าแพลง

คัน

คันเพราะระคายเคืองเนื่องจากถูก

พิษแมลงที่มีขนหรือใบไม้ที่มีขน

เจ็บ เช่น เจ็บแผล ตาเจ็บ

เจ็บอย่างถูกเข็มแทง หนามตำ

แสบ (แผล)

บวมแดง

บวม เพราะถูกพิษแมลงที่มีขน เช่น

ตัวบุง ตัวหนอน

อาการบวมที่บริเวณขาหนีบ มีไข้สูง

เป็นได้ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย การรักษา

ใช้หวีขูดบริเวณที่บวมทุกวันจนกว่า

จะหาย

pen⁶ mun⁵ ma:n⁵ho¹ hə⁵tsam⁴pen⁶ fi¹pen⁶ tsep⁵pəŋ²həm² loŋ¹ , mom⁵ loŋ¹let⁵ʔen⁶ sɔn⁴lə⁴ pəp⁴ʔaj⁶si¹ tsa:m⁶si¹ ʔək⁵wək⁵

เป็นผื่นคัน แดง อาจเพราะแพ้อากาศ

อาหารทะเล เครื่องสำอาง

เป็นผด เป็นตุ่มเล็ก ๆ บริเวณหน้าผาก

เกิดขึ้นหน้าร้อน มักเกิดในเด็ก

ฟกช้ำ

เป็นฝี

เป็นแผล

เป็นแผลพอง มีน้ำใส ๆ ช้ำใน

เป็นหนอง

(เป็น) เทนิบ

(เป็น) ตะคริว

กล้ามเนื้อกระดูก

โอง

จาม

สะเก็ด

อาการอาเจียนในเด็กหลังจากกินนม

3.4 การตาย

ma⁵ lan⁵ la⁴ (ป.,ส.)ta:ŋ² ta:j⁶xa:p⁴ ka⁵ ja⁴ (ป.)ha:ŋ⁶ ka⁵ ja⁴ (ป.)ta:j⁶pək⁴ , xwŋ² məŋ²

ความตาย การตาย เป็นภาษาเขียน

มักใช้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

ความตาย การตาย ใช้ทั่วไป

ศพ ใช้ได้ทั่วไปทั้งคนและสัตว์

ศพ ใช้เฉพาะกับคนเท่านั้น

ตาย ใช้ได้ทั่วไปทั้งคนและสัตว์

ตาย เป็นภาษาพูด ใช้กับผู้ตาย

ที่เป็นผู้ใหญ่

si ŋ³ ka:m⁵ (ป.,ส.)

lon² phe²

siŋ³ sa:k⁴

sut¹ ka:m⁵ (ป.,ส.)

wa:j² pa:n⁶ (ป.,ส.)

siŋ³ tsaw⁶

ta:j⁶ li⁶

ta:j⁶ ha⁶

ta:j⁶ tsa⁴

loj⁶ ta:j⁶

ka:n⁶ ta:j⁶

hən² ta:j⁶

pən³ tsuŋ²

maj⁴ ho¹ loŋ¹

pa⁵ hew⁶

loŋ⁶

xa:m² le¹ ta:ŋ²

ʔa:p⁵ lam⁴ pɯ¹ ta:j⁶

xɔn⁵ se³ pɯ¹ ta:j⁶

ตาย เป็นคำสุภาพ ใช้กับผู้ตาย
ที่เป็นผู้ใหญ่ หรือมีสถานภาพทาง
สังคมสูง

ตาย ใช้กับกษัตริย์หรือเจ้าเมือง

ตาย ใช้กับผู้ที่ตายเพื่อชาติ ตายในหน้าที่
เช่น ทหาร ตำรวจ

หมดกรรม หมายถึงความว่า ตาย ใช้กับผู้
ตายในวัยอันไม่สมควร

ตาย ใช้กับผู้ร้ายหรือคนที่มี

ความประพฤติน่า

สั่นใจ

ตายดี หมายถึงตายด้วยสาเหตุที่เป็นไป

ตามธรรมชาติ เช่น แก่ตาย ป่วยตาย

ตายท่า ตายด้วยโรคระบาด

คลอดลูกตาย ตายทั้งกลม

จัดงานศพ

งานศพ

บ้านที่มีงานศพ

โลงศพ

ต้นไม้ชนิดหนึ่งขนาดใหญ่มากใช้ทำโลงศพ

1. ป่าช้า

2. หลุมฝังศพ

สุสาน

คำชี้ทาง ผู้สูงอายุจะพูดกับคนที่

ใกล้จะตายให้สงบใจ เพื่อวิญญาณ

จะได้ไปหลุมศพถูก

และไปสวรรค์ต่อไป

อาบน้ำให้คนตาย

เปลี่ยนเสื้อผ้าให้คนตายเป็นชุดขาว

phaj² tin⁶ phaj² mu²

ใช้ด้ายสานนิ้วเท้านิ้วมือคนตาย
เพื่อไม่ให้นิ้วพันกัน เกิดชาติหน้า
นิ้วจะได้สมบูรณ์ดี เป็นพิธีกรรม
ของเมืองล้า

xaj⁵ ɲən²

เม็ดเงินเล็ก ๆ สำหรับใส่ปากคนตาย
เพื่อติดตัวไปใช้ในเมืองผี

som¹ xaj⁵ ɲən²

เอาเงินเม็ดเล็ก ๆ ใส่ปากคนตาย

saw⁵ tsuŋ²

เอาคนตายใส่โลง

hom⁵ man³

เมื่อเอาศพใส่โลงแล้ว ญาติของคนตาย
เอาผ้าสีขาวไปคลุมศพ

tam² xaw³

ญาติของคนตายเอาอาหารมาวางหน้า
โลงศพ เช่นคนตายทุกมือเป็นเวลา
3 วัน

ho² lik⁴ le¹ ta:ŋ²

พระสวดคำชี้ทางจากหนังสือ
ให้คนตายฟัง

haj³ pu¹ ta:j⁶

การร้องไห้ในงานศพ มีทำนองเฉพาะ
เนื้อความจะคร่ำครวญถึงความดีของ
คนตาย แสดงความโศกเศร้าของญาติ
พี่น้องที่มีต่อคนตาย

tsi⁵ tsa:ŋ⁶

ผ้าเช่นคนตาย เขียนชื่อคนตาย
และคนที่มอบให้ ญาติและเพื่อนสนิท
เอาไปขึงไม้ไว้ที่บ้านคนตาย

ha:m¹ pu¹ ta:j⁶ ʔok⁵ hən²

ห้ามศพออกจากบ้านเพื่อเอาไปฝัง

mək⁵ la:p⁵

เวลาห้ามศพออกจากบ้าน ลูกชายคนโต
ของคนตายจะถือดาบคุกเข้าหน้าประตูบ้าน
ให้คนอื่นห้ามโลงศพข้ามหัวไป เป็นการ
แสดงความเคารพต่อคนตาย

pa:j³ ho¹ mon⁵ maj⁴

jaw² kon⁶

tsa:k⁴ tsa⁵ ma:j¹ ta:ŋ²

xa¹ sa:j¹ lin⁶

faŋ¹ pu¹ ta:j⁶
fu³ sa:n⁶

ton³ pe⁵ sa⁵

soŋ⁵ xaw³ pu¹ ta:j⁶

เวลาหามศพออกจากบ้าน ลูกหลาน
ของคนตาย ยกเว้นผู้หญิงที่ตั้งครรภ์
คุกเข่าอยู่ข้างหลังลูกชายคนโต
ของคนตายที่ถือดาบ ให้คนอื่นหาม
ศพข้ามหัวไป

เมื่อหามศพไปถึงป่าช้า วางศพบนดั่ง
แล้วฟังพระสวด

ธงขนาดเล็กปลายแหลม ทำด้วย
กระดาษสีขาว ใช้ปักระหว่างทาง
จากบ้านคนตายถึงหลุมศพเพื่อ
ชี้ทางให้คนตาย

หาที่ฝังศพ ใช้ขามกระเบื้องโยนลงบน
พื้นดินในป่าช้า ขามแตกที่ไหนก็ฝังที่นั่น
ฝังศพ

เมื่อฝังศพเสร็จเรียบร้อย ลูกสาวหรือ
ลูกสะใภ้หรือหลานสาวของคนตายนำ
อาหารไปเช่นที่หลุมฝังศพ

ต้นเงินต้นทองที่ทำจากกระดาษใช้วางบน
หลุมศพ และเผาส่งไปให้คนตาย

หลังจากฝังศพเสร็จแล้ว ลูกหลานคนตาย
นำอาหารไปเช่นที่หลุมฝังศพทุกวันเป็น
เวลา 7 วัน วันแรกเอาอาหารไปวางที่
หลุมศพ วันต่อ ๆ มาเอาอาหารวางไกลจาก
หลุมศพมากขึ้นทุกที ๆ วันที่ 7 จะวาง
อาหารไกลจากหมู่บ้านเพียงเล็กน้อย

hap⁴ laŋ⁶ hən²

xwŋ³ loŋ⁶

ha:j⁶ law³

คนตายแล้วระยะหนึ่ง เขิญหมอมือมาทำพิธี
เขิญวิญญาณของคนตายเข้ามาอยู่ในบ้าน
เป็นพิธีกรรมของเมืองล่า แต่สำหรับเมือง
ขอนเชื่อว่าวิญญาณคนตายจะอยู่ในบ้าน
7 วัน เมื่อถึงวันที่ 7 ตอนค่ำ ให้ญาติไปดู
รอยเท้าของคนตายที่ปรากฏบนขี้เถ้าหน้า
เตาไฟ ถ้าเป็นรอยเท้าคนแสดงว่าชาติหน้า
จะไปเกิดเป็นคน แต่ถ้าเป็นรอยเท้าสัตว์
แสดงว่าชาติหน้าจะไปเกิดเป็นสัตว์
ไปเช่นไหว้คนตายที่หลุมฝังศพทุกปี
เมื่อเซ่นวิญญาณคนตายหรือเซ่นผีเสร็จแล้ว
จะเทเหล้าลงบนพื้นดิน เพื่อให้วิญญาณรับรู้

บทที่ 4

อาชีพ

4.1 การเพาะปลูก

ka:n⁶ haj⁶ ka:n⁶ la²

het⁵ haj⁶ het⁵ la²

haj⁶

son¹

son¹ tho⁵

son¹ ha:m²

teŋ⁶ son¹

ta⁶ xa⁵

ʔa:ŋ⁵ mok⁵ ja³

som³

teŋ² (จ.)

การเกษตร

ทำไร่นา

ไร่ เช่น

haj⁶ xaw³ (ไร่ข้าว)

haj⁶ xaw³ fa⁴ (ไร่ข้าวโพด)

haj⁶ ja³ mom⁵ (ไร่ยาสูบ)

สวน เช่น

son¹ mok⁵ ja³ (สวนดอกไม้)

son¹ ma:k⁵ (สวนผลไม้)

son¹ phak¹ (สวนผัก)

son¹ ja³ mom⁵ (สวนยาสูบ)

สวนถั่ว มักปลูกถั่วเหลือง ถั่วปลูก

ถั่วอื่น ๆ จะเรียกว่า son¹ phak¹

(สวนผัก)

สวนที่เคยปลูกพืชผักแล้วทิ้งร้างไว้

คันดินรอบสวน ต้องขุดร่องน้ำ

หรือคูน้ำรอบ ๆ สวนก่อน แล้วเอา

ดินมาก่อเป็นคันดินล้อมรอบสวน

อีกทีหนึ่ง

แบบการสานไม้ไผ่ที่ทำรั้วในหมู่บ้าน

กระถางดอกไม้

ปลูกพืช

ปลูกพืชโดยใช้วิธีหยอดเมล็ดพันธุ์ลงใน

หลุมที่เตรียมไว้

kɔm ⁶	กลบหลุม
xot ⁴ hɔŋ ⁶	ขุดร่องน้ำ ขุดคูน้ำ ขุดคลองน้ำ
xot ⁴ lam ⁴ mo ⁵	ขุดบ่อน้ำ
xot ⁴ xu ²	ขุดคูตื้น ๆ ล้อมรอบสวน มักจะเอาหนาม หรือกิ่งไม้มาปักไว้ในคูกันสัตว์เข้าในสวน
xot ⁴ fun ⁵	ขุดขี้ควาย ขี้หมูในคอกเอามาทำปุ๋ย
tha:ŋ ¹ hɔŋ ⁶	ลอกคลอง ลอกคู
wit ⁴	วิดน้ำ
xa:ŋ ⁵	ระบายน้ำ เช่น ระบายน้ำออกจากนา ระบายน้ำออกจากเขื่อน
thon ³	พร้อมกัน ใช้กับผลไม้ที่สุกพร้อมกัน ทั้งต้น
pon ³	ใช้มือเก็บผลไม้ลงจากต้น เพื่อไม่ให้ซ้ำ อาจใช้วิธีปลิด บิด โดยดึงให้ขั้วผลไม้ ติดมาด้วย
hip ¹	ใช้นิ้วหรือไม้ที่ผ่าให้เป็นร่องคีบ ก้านผลไม้แล้วบิดให้หลุดออกจากต้น ใช้กับผลไม้ที่มีก้านเหนียว
tsok ⁴ , toj ⁵	ใช้ไม้สอยผลไม้ลงจากต้นที่ละลูก
thaj ¹	ไถ
ŋoŋ ² thaj ¹	วงไถ
phe ¹	ควาด
tsək ⁴ thep ⁵	เชือกสำหรับใช้ผูกคอกควาย และบังคับควายให้ไปตามต้องการ
fəŋ ²	ฟางข้าว
sun ¹ fəŋ ²	ฟางข้าวที่มัดเป็นฟ่อน
sun ¹ xa ²	หญ้าคาที่มัดเป็นฟ่อน

xa² tok⁵ ka³

fɔj¹ fət⁵

xo¹

xew²

pha⁴

xew² moŋ³

xew² ma:p⁵

xew² si³

tseŋ⁶ xεŋ²

phen⁵ tso⁴ , lo³ tso⁴

หญ้าคาสำหรับใช้มัดกล้าข้าว

เศษหญ้าคาหรือเศษฟางข้าวที่ใช้

ประโยชน์ไม่ได้แล้ว

อุปกรณ์ขุดดิน ลักษณะเหมือนขอ

มี 2 ชนิด ปลายแหลมและไม่แหลม

ใช้ขุดดินทำสวน ทำนา หรือขุดคลอง

ถ้าที่นาไม่มาก ไม่ต้องไถคราดใช้

xo¹ แทนได้

เคียว มี 2 ชนิดคือ xew² si³ และ

xew² ma:p⁵

มีดพร้า ใช้ตัดไม้ ตัดพิน ทำดอก

ผู้ชายทุกคนจะต้องมีติดตัวตลอดเวลา

เคียวที่ไม่มีฟัน ใช้ที่เมืองล้า

เคียวที่มีคมเรียบ ไม่มีฟัน ใช้เกี่ยวหญ้า

ไหว้ว ควาย กิน ใช้ที่เมืองขอนแก่น

เคียวที่มีฟันเล็ก ๆ เหมือนเลื่อย ใช้เกี่ยว

ข้าว น้ำหนักเบา และขนาดเล็กกว่า

xew² ma:p²

ไม้กวาดที่มีฟันห่าง ๆ 5-6 ซี่ ทำด้วยไม้

หรือโลหะ ใช้เกี่ยวฟางแยกออกจาก

กองเมล็ดข้าว หลังจากที่ดีข้าว

ด้วยไม้ xɔŋ⁴ pa:j⁵ แล้ว หรือใช้

เกลี่ยบู่ในนา

แผ่นไม้กระดานรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า

ใช้ตักข้าวโยนขึ้นไปกลางอากาศ

เพื่อให้ลมพัดเอาละอองฝุ่น หรือ

เศษฟางออกไป ถ้าทำด้วยโลหะ

จะมีลักษณะเหมือนพลั่ว ใช้

kon⁵ tau²

xon⁴ ɲon⁴, xon⁴ pa:j⁵,
xon⁴ ho¹ pe⁶

kan² ma:p⁵

kan² lem¹

mun⁶

son²

jon⁶

pe:m²

ดักข้าวหรือใช้ขูดดินก็ได้ การดักข้าวโยน
ขึ้นไปกลางอากาศเรียกว่า la:ŋ¹ xaw³

ที่ฟาดข้าว ทำด้วยไม้ ปากบาน
ขนาดใหญ่ กว้าง 2 วา ยาว 2 วา เมื่อ
เกี่ยวข้าวแล้ว ฝนตกไม่สามารถนำไป
กองที่ลานนวดข้าวได้ เพราะข้าวจะเปียก
และงอกเสียก่อน ชาวนาจะมัดข้าวฟาด
กับขอบ kon⁵ tau² ให้เมล็ดข้าว
หลุดลงไปภายใน

ไม้ยาว ๆ ปลายงอลักษณะคล้ายไม้เท้า
ขนาดใหญ่ ใช้ดีให้เมล็ดข้าวหลุดออกจาก
ฟางข้าว

ไม้คาน ใช้หาบกระบุง ปลายสองข้างเป็น
รูปสี่เหลี่ยม มีรูเล็ก ๆ ใช้ไม้ขัดไว้
กันไม่ให้ กระบุงเลื่อน

ไม้ปลายแหลม 2 ข้าง ใช้แทงเข้าไปใน
ฟ่อนข้าว สำหรับหาบไปที่ลานนวดข้าว
กระบุง สานด้วยไม้ไผ่ ใช้บรรจุข้าวสาร
หรือข้าวเปลือก

เข่ง มี 2 ชนิดคือ son² ha:ŋ⁵ มักใช้
ใส่หญ้า ผู้ชายเท่านั้นใช้ และ son² thi⁵
มักใช้ใส่สิ่งของต่าง ๆ ใช้ได้ทั้งผู้หญิงและ
ผู้ชาย

ภาชนะลักษณะคล้ายกระบุงเล็ก ๆ ใช้
สะพายไหล่เมื่อไปซื้อของในตลาด

ภาชนะขนาดเล็กสานด้วยไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง
ซึ่งเหนียวมากชื่อ maj⁴ sa:ŋ² ใช้ใส่

tsok⁴ xu³
 loŋ³
 xwŋ¹

sa:ŋ² xaw³ (จ.)

luj¹ lom²

tsa:k⁴ po⁴ xaw³
 koŋ² pat⁴ lam⁴
 fa:j¹
 fa:j¹ put¹

เครื่องมือหรือเครื่องใช้เมื่อออกไปทำนา
 ใช้คาคอเว หนุ่ม ๆ มักจะสาน pɛm²
 ให้คู่หมั้นเป็นของขวัญ pɛm²
 ที่ผู้หญิงใช้จะเล็กกว่าของผู้ชาย
 บุงก็ ใช้ใส่ปุ๋ย
 กระดังฝัดข้าว

ตะแกรงร่อนข้าว ทำด้วยไม้ไผ่ ลักษณะ
 คล้าย loŋ³ แต่เล็กกว่าและมีรู
 จำนวนมาก เวลาใช้ xwŋ¹ จะเอา
 loŋ³ มาวางไว้ข้างใต้เอาข้าวสารใส่ใน
 xwŋ¹ แล้วร่อนให้ข้าวสารลงไป
 อยู่ใน loŋ³ ส่วนที่เหลือจะเป็น
 ข้าวเปลือกหรือเศษฟาง กรวด หิน
 หลังจากนั้นฝัดข้าวอีกครั้งหนึ่ง
 ลานนวดข้าว เป็นลานสี่เหลี่ยมกว้าง
 ใช้ดินเหนียวหรือปูนทาลานดินให้แน่น
 แข็ง และเรียบ

เครื่องฝัดข้าว ใช้ในการ la:ŋ¹ xaw²
 ลักษณะเหมือนพัดลมขนาดใหญ่
 ทำด้วยไม้ใช้มือหมุน เวลาใช้ตักข้าวใส่
 ข้างบน เมล็ดข้าวจะร่วงลงข้างล่าง
 ส่วนฝุ่น ฟางข้าวจะถูกพัดปลิวออกไป
 ทำให้ได้ข้าวที่สะอาด

เครื่องนวดข้าว
 กังหันน้ำ
 ฝาย เขื่อนกันน้ำ
 ฝายพัง

fun⁵

ปุ๋ย เซ่น

fun⁵ fe¹ (ปุ๋ยหมัก)fun⁵ xi³ xa:j² (ปุ๋ยขี้ควาย)fun⁵ xi³ mu¹ (ปุ๋ยขี้หมู)fun⁵ xi³ ma⁴ (ปุ๋ยขี้ม้า)xaw³ tsaw⁴

ข้าวพันธุ์ที่ใช้เวลาปลูกและเก็บเกี่ยวสั้น
 ดันเล็กกว่าข้าวพันธุ์อื่น ๆ สามารถ
 ปลูกได้ 2-3 ครั้งใน 1 ปี ในช่วงที่
 ข้าวไม่พอกิน รัฐบาลส่งเสริมให้ปลูก
 xaw³ tsaw⁴ ปีละ 2 ครั้ง เพื่อ
 เพิ่มผลผลิต คนใต้คงไม่นิยมกิน

เพราะแข็ง ไม่มีรสชาติ ราคาถูกมาก
 ถ้าเป็นข้าวสารเรียกว่า xaw³ xεŋ¹

xaw³ la³

ข้าวพันธุ์ที่ใช้เวลาปลูกและเก็บเกี่ยวนาน
 กว่า xaw³ tsaw⁴ ปลูกปีละครั้งเดียว
 ดันสูงใหญ่ คนที่มีนาหลายแปลงมักปลูก
 xaw³ tsaw⁴ ไว้ขายและปลูก xaw³ la³
 ไว้กินเอง ข้าวพันธุ์นี้หอม นุ่ม กินอร่อย
 ถ้าเป็นข้าวสารเรียกว่า xaw³ ?on³

xaw³ mu⁵ si¹

ข้าวหมู่ สี เป็นข้าวพันธุ์หนึ่งสีดำ กลิ่นหอม
 ราคาแพงมาก ไม่นิยมปลูก ยกเว้นเมื่อมีที่
 นาเหลือว่างอยู่ ใช้กินเป็นข้าวหรือใช้ทำ
 ขนมก็ได้ มี 2 ชนิดคือ

xaw³ mu⁵ si¹ lo¹ (ข้าวเหนียวดำ)หรือเรียกว่า xaw³ pi² xεŋ¹ ก็ได้และ xaw³ mu⁵ si¹ ?a:n⁶ (ข้าวเจ้าดำ)

xaw³ haj⁶haj⁶ho¹ te² la²tək⁵ ka³po⁴ tək⁵ ka³thaj¹ la²phə¹ la²saw⁵ lam⁴ la²tse⁶ fan² xaw³wa:n⁵ ka³thoj³ ka³som³ la²koj⁶ la²ko⁵ te² la²ma:j⁶ la²

ข้าวไร่ ปลูกตามไหล่เขา ไม่ต้องการน้ำ
เชื่อกันว่าคนไทปลูกข้าวไร่มาก่อนข้าวนาลุ่ม
แปลงนา หมายถึงพื้นที่สำหรับทำนา มี
คันทากันล้อมรอบ ขนาดเล็กหรือใหญ่ก็ได้
คันทา

ที่นาส่วนหนึ่งที่กำหนดไว้สำหรับเพาะ
กล้าข้าว

ทำแปลงนาสำหรับตกกกล้า

ไถนา

ไถคราด

ปล่อยน้ำเข้านา

แช่พันธุ์ข้าวประมาณ 1-2 วัน ก่อนที่จะนำ
ไปหว่านในนา

หว่านกล้า

ถอนกล้า คำว่า thoj³ เป็นการถอน
กล้าข้าว ด้วยการหงายมือขึ้นจับกล้าข้าว
แล้วดึงขึ้นมาตรง ๆ

ดำนา

เสร็จสิ้นการดำนา

ข้อมคันทาที่พังลงมาให้มีขนาดกว้าง
และสูงขึ้นเหมือนเดิม

ถอนหญ้าในนาหลังจากที่ดำนาแล้ว

ประมาณเดือนกว่า คำว่า ma:j⁶ เป็นการ
ถอนหญ้าด้วยการคว่ำมือลงจับต้นหญ้า
แล้วดึงขึ้นเฉียง ๆ

fan ² te ²	ใช้มีด พร้า ขนาดยาวฟันหญาตามคันท้าง
tsa:k ⁴	ใช้จอบถางหญ้า
tsa:k ⁴ te ² la ²	ใช้จอบขุดหญ้าตามคันท้าง
hət ⁴ lam ⁴ la ²	ปล่อยน้ำออกจากนาให้แห้ง
xaw ³ ləŋ ¹ fəŋ ² sɔŋ ⁵	ข้าวสุกเป็นสี่เหลี่ยมทองทั้งทุ่ง เป็นภาษาเขียน
xaw ³ ləŋ ¹	ข้าวสุก เป็นภาษาพูด
hoŋ ² xaw ³	รวงข้าว
pa:t ⁵ xaw ³	เกี่ยวข้าว
xɔŋ ³ xaw ³	เอาข้าวที่เกี่ยวแล้วรวมให้เป็นกองเล็ก ๆ
pum ³ xaw ³	เอาข้าวที่เกี่ยวแล้วกองเล็ก ๆ ไปกองรวมกันที่ลานนวดข้าว เป็นกองใหญ่กองเดียว
xaw ³ kiŋ ⁵	รวงข้าวที่ตกหล่นอยู่ในนา หลังจากเก็บเกี่ยวแล้ว มักจะให้เด็ก ๆ มาเก็บไปรวมไว้ที่ลานนวดข้าว
xaw ³ kɛm ⁶ li ⁵	ต้นข้าวที่ออกรวงอีกครั้งหลังจากที่ได้เก็บเกี่ยวไปแล้ว มักจะออกรวงสีเทา ไม่ค่อยมีเมล็ดข้าว
xaw ³ ŋɔk ⁴	ข้าวงอก ข้าวเปลือกที่เก็บมาแล้วมีความชื้นมาก ไม่ได้ตากให้แห้ง จะมีต้นอ่อนงอกออกมา กินไม่ได้ต้องทิ้งไป
pum ² xaw ³	ลอมฟาง ลอมข้าว เมื่อเกี่ยวข้าวแล้วนำมากองรวมกัน ทิ้งไว้ประมาณ 2 เดือน ให้ฟางแห้ง แล้วจึงฟาดข้าวภายหลัง
ja ⁴ pum ² xaw ³	เอารวงข้าวลงมาจากลอมฟาง เพื่อตีข้าว

hɔŋ⁴ xɔŋ¹ xaw³

ta:k⁵ xaw³

phe⁵ xaw³

xaw³ pək⁵

ma:k⁴ ləŋ⁵

xaw³ ha:p⁵

xwŋ¹ xaw³

tam⁶ xaw³

xop⁵ xaw³

luj¹ xaw³

xaw³ sa:n¹

xaw³ ʔa:n⁶

xaw³ xɛŋ¹

xaw³ ʔon³

xaw³ lo¹

xaw³ lo¹ hom¹

xaw³ kum⁶

xaw³ kɔŋ³ xwŋ¹

เรียกขวัญข้าวหลังจากที่เอาข้าวขึ้นยุ้ง
เรียบร้อยแล้ว เพื่อให้ขวัญข้าวเข้าไปอยู่ใน
ยุ้งข้าว ไม่เวร่อนอยู่ในนา เชื่อกันว่าจะทำ
ให้ยุ้งข้าวนั้นมีข้าวไม่รู้จักหมดสิ้น

ตากข้าวเปลือก เอาข้าวในยุ้งฉางออกมาผึ่ง
แดดครั้งละ 2-3 วัน เนื่องจากอากาศชื้น
กลัวว่าข้าวจะงอก

เกลี่ยข้าวขณะที่เอาข้าวออกมาผึ่งแดด เพื่อให้
แห้งเสมอกัน

ข้าวเปลือก

ข้าวเปลือกที่เมล็ดข้างในเต็มสมบูรณ์

ข้าวสีบ ข้าวที่มีแต่เปลือก ไม่มีเมล็ดข้าวข้างใน
ร่อนข้าวให้สิ่งสกปรกและเมล็ดข้าวสีบออกไป

ใช้ครกตำข้าวให้เปลือกข้าวหลุดออกจาก
เมล็ดข้าว

ใช้เครื่องสีข้าวให้เปลือกข้าวหลุดออกจาก
เมล็ดข้าว

ไม่ข้าวสารให้เป็นแบ่ง

ข้าวสาร

ข้าวสารเจ้า แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ

xaw³ xɛŋ¹ และ xaw³ ʔon³

ข้าวสารเจ้าชนิดหนึ่ง เม็ดแข็ง ใช้ทำขนมและ
ขนมจีน

ข้าวสารเจ้าชนิดหนึ่ง หอม นุ่ม กินอร่อย

ข้าวสารเหนียว

ข้าวสารเหนียวชนิดที่มีกลิ่นหอม

ข้าวสำหรับใช้ทำข้าวซอย (ก๋วยเตี๋ยว)

ปลายข้าว

xaw³ jɔj⁶
ham²

ปลายข้าว ไข่เลี้ยงสัตว์ เช่น เป็ด ไก่
รำข้าว

4.2 การเลี้ยงสัตว์

ton⁶ ha:t⁴ , ton⁶ ha:ŋ⁴
ʔɔj⁵

ตอนสัตว์ แต่ไม่ได้ผล สัตว์นั้นยังมีลูกได้อีก

ให้อาหารสัตว์ เช่น

ʔɔj⁵ xaw³ kaj⁵ (ให้ข้าวไก่)

ʔɔj⁵ xaw³ pet⁵ (ให้ข้าวเป็ด)

ʔɔj⁵ lam⁴ mu¹ (ให้อาหารหมู)

ʔɔj⁵ ja³ xa:j² (ให้หญ้าควาย)

ʔɔj⁵ foŋ² xa:j² (ให้ฟางควาย)

lam⁴ tsa⁴

น้ำแช่ข้าวสาร น้ำล้างจาน หรือน้ำที่เหลือ

จากการทำอาหาร เช่น ทำเต้าหู้ รวมเก็บ

ไว้ทำอาหารหมู

fak⁴ phak¹ mu¹

สับผักทำเป็นอาหารหมู

ʔaw⁶ phak¹ mu¹

ไปหาผักให้หมู ไปตามทุ่งนาเพื่อหาหญ้า

และผักที่หมูกินได้มาทำอาหารหมู

leŋ⁴

เลี้ยง เช่น

leŋ⁴ ma⁴ (เลี้ยงม้า)

leŋ⁴ ŋo² (เลี้ยงวัว)

leŋ⁴ xa:j² (เลี้ยงควาย)

leŋ⁴ me³ (เลี้ยงแพะ)

leŋ⁴ pet⁵ (เลี้ยงเป็ด)

leŋ⁴ kaj⁵ (เลี้ยงไก่)

tsa:p⁵

กินเสียงดัง ไข่กับหมู

saj⁴ ja³, sa:n⁴ ja³
muk⁴ mu¹

tha:n³ ma⁴
tha:n³ xa:j²
thoŋ⁵ koŋ⁴

4.3 การทอผ้า ย้อมผ้า และเย็บผ้า

mon²
la:ŋ²
ki⁵
huk¹
pe² ki⁵
fum²
koŋ² wɛŋ⁶
koŋ² pe⁶

lot⁵ maj¹
maj¹ lo⁴
maj¹ xaw¹ huk¹
maj¹ jaw² huk¹

กินหญ้า ไขกับวัว ควาย ม้า

1. รังหมู ที่หมูนอน
2. ไซในความหมายเปรียบเทียบ หมายถึง คนที่ไม่มีระเบียบ ห้องนอนสกปรก กิ่งข้าวของ กระจัดกระจาย

รางไม้สำหรับใส่หญ้าให้ม้ากิน

รางไม้สำหรับใส่หญ้าให้ควายกิน

แรว เครื่องมือดักสัตว์ชนิดหนึ่ง

มีบัวงเขือกติดกับปลายไม้

ต้นหม่อน

ตัวไหม

กี่

ทูก

ไม้เหยียบกี่ทอผ้า

ฟืม

เครื่องปั่นด้ายด้วยมือ

เครื่องมือที่ใช้เปียฝ้ายเพื่อนำไปทำเป็นใจ

หรือเป็นเข็ด

แกนด้าย หลอดด้าย

ด้ายหลอด

ด้ายทอทูก ใช้ผูกส่วนต่าง ๆ ของทูก

ไม่ได้ใช้ทอเป็นผ้า

ด้ายยืน

sa:j¹ hat⁴

maj¹ tam⁵ huk¹
taw⁵

sa:ŋ¹ kuj⁶

tha:n⁴ (จ.) kuj⁶

jet⁴ kuj⁶

ji⁶ maj¹

wɛn⁶ maj¹

wɛn⁶ huk¹, het¹ huk¹,

won⁴ huk¹

xwɛn³ ki⁵

to² huk¹

sɔt⁵ taw⁵

to² la:j² pha³

to² thɔŋ¹

pha³ la:j³

la:j³

kuj⁶

maj¹

pha³ maj¹

maj¹ phɔŋ¹

maj¹ xe¹

maj¹ xu³

mo³ sa:ŋ³

sɛŋ¹ sa:ŋ³

ด้ายยืนที่โยงมาจากกึ่งทอผ้า ชึ่งให้ตั้ง

พันไว้รอบเอาผู้ที่นั่งทอผ้า

ด้ายพุ่ง

กระสวย

สาวฝ้ายให้ฟูขึ้น

ดัดฝ้าย

ใช้มือปั่นด้ายให้เป็นเส้น ไซ้ที่เมืองขอนแก่น

ใช้มือปั่นด้ายให้เป็นเส้น ไซ้ที่เมืองลำ

ถ่ายภาพที่ทำเป็นใจหรือเป็นเข็ดแล้ว

เข้าหลอด

ถ่ายด้ายจากหลอดด้าย พันเข้ากับ

ทูกทอผ้า

ชึ่งให้ตั้งเพื่อจะทอผ้า

ทอผ้า

ทอทูก

พุ่งกระสวย

ทอผ้าสำหรับนำไปเย็บติดกับด้านหน้า

ผ้าห่ม

ทอผ้าสำหรับนำไปทำถุงย่าม

ผ้าไหม

ไหม

ฝ้าย

ด้าย

ผ้าฝ้าย

ด้ายเส้นเล็ก

ด้ายที่ใช้ทำแห

ปอ ไซ้ทอกระสวย

หม้อที่ใช้ในการย้อมผ้า

ภาชนะที่ใช้ย้อมผ้า เป็นโอ่งใหญ่

jom⁴
 moŋ⁵ man³
 jom⁴ maj¹
 jom⁴ la:j³
 jom⁴ sɛw² ho¹
 xa³ maj¹
 fɔk⁴ man³
 lon⁵
 tat¹ sɔ³
 jɛp⁴
 tɛŋ⁶ pha³

fuŋ¹
 sa²
 sam²
 xəw⁵

tho²
 xem¹
 xem¹ tsa:k⁴
 xem¹ kon³ tuŋ⁵
 xem¹ tho⁴

ย้อมผ้า ไซ้ทั่วไป
 ย้อมผ้า ไซ้ที่เมืองล้า
 ย้อมด้าย
 ย้อมไหม
 ย้อมผ้าพันหัว
 ใช้น้ำข้าวแช่ด้ายให้แข็ง
 ชักผ้าดิบให้ขาวและนุ่ม

ดกสี
 ดัดเสื่อ
 เย็บ

เนา เย็บห่าง ๆ ไซ้เข็มใหญ่ ๆ เย็บ
 พอให้ผ้าติดกัน ถ้าเป็นผ้าห่มไม่ต้องดึง
 ด้ายที่เนาออกทีหลัง ถ้าเป็นเสื่อดึงออก
 ชุนผ้า

ปักลายผ้าด้วยมือ
 ปักลายผ้าด้วยเครื่องจักร

การปักแบบหนึ่ง ไซ้ไหมหรือด้ายสีเหลือง
 และด้นทอง ปักเป็นวงกลมต่อ ๆ กัน
 ไซ้ ด้ายสีเหลืองและด้นทองสลับกันไป
 มักใช้ปักหมวกเด็กหรือหมวกหญิงสาว

ถักไหมพรม

เข็มเย็บผ้า

เข็มเย็บจักร

เข็มหมุด

1. เข็มที่มีปลายงอเป็นเงียง
 สำหรับถักลูกไม้
2. ไม้ถักไหมพรม

4.4 การประมง

son³

เครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่งเป็นกระบอกไม้ไผ่ ปลายด้านหนึ่งตันเวลาใช้นำไปตั้งพิงกับคันนา เพื่อตักปลาไหล ที่ลอยมาตามน้ำ เทียบได้กับ ลันของไทย

se¹, xe¹

เครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่ง ถักเป็นตาข่าย ใช้ทอดแผ่ลงในน้ำแล้วค่อย ๆ ดึงขึ้นมา เทียบได้กับแหของไทย

ma:k⁵ xe¹

ก้อนตะกั่วที่ใช้ถ่วงแห

tsom⁵

เครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่ง เป็นร่างแหสี่เหลี่ยม มีคันสำหรับยก เทียบได้กับยอของไทย

met⁵

เบ็ด

xon⁴ met⁵

คันเบ็ด

tsum³

เครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่ง สานด้วยไม้ไผ่ เป็นตา ๆ รูปร่างคล้ายไห มีช่องอยู่ด้านบน สำหรับลวงจับปลาเมื่อสุมปลาได้ เทียบได้ กับสุมของไทย

tum³

เครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่ง ทำด้วยไม้ไผ่ รูปร่างคล้ายข้องใส่ปลา แต่สูงและเรียว สานด้วยไม้ไผ่เป็นแผงกลม คล้ายตะแกรง มีหลักไม้ 2 อันปักไม่ให้เคลื่อนที่ใช้ตักปลา ในที่น้ำตื้น ภายในใส่เหยื่อล่อปลาส่วนใหญ่ ใช้จับปลาดุก เทียบได้กับตุ้มของไทย

xon¹

สวิงจับปลา

fek⁵

เครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่ง สานด้วยไม้ไผ่ที่ เหลาเป็นซี่ ๆ แล้วผูกติดกันเป็นแผง ใช้ ส้อมจับปลา เทียบได้กับฝือกของไทย

mong¹

ข้องใส่ปลา

pɛm² tum³

ข้องใส่ปลาขนาดเล็ก ใช้คาดเอว

xa¹ pa⁶
 ha:ŋ³ pa⁶ , ha:ŋ³ tum³

tot⁴ pa⁶ , tot⁴ xe¹
 taŋ³ pa⁶
 met⁵ pa⁶
 son³ pa⁶

poj⁵ pa⁶
 ŋom² pa⁶
 səw³ pa⁶

tek⁵ pa⁶

หาปลา

เอาเหยื่อไปล่อปลา ใส่เหยื่อไว้ใน
 เครื่องมือดักจับปลาประเภทตุ้ม
 ปักตุ้มไว้ในน้ำ ปลาจะเข้าไปกินเหยื่อ
 แล้วออกไม่ได้

ทอดแห

ยกยอ

ตกปลา

เอาสวิงช้อนตักปลาที่ซ่อนอยู่ในโคลน
 ตักขึ้นมาทั้งทราย โคลน แล้วค่อยหา
 ปลาในสวิง

ระเบิดปลา

งมปลา ใช้สองมืองมหาปลาในน้ำ

ใช้มือเดียวจับปลาในที่จำกัด เช่น กะละมัง
 ถังน้ำ

ใช้มือเดียวกอดหัวปลาไว้กับพื้นไม่ให้ดิ้น
 หลุดไปได้

4.5 การค้าขาย การเงินและการธนาคาร

loŋ⁶ ka⁴ ta:ŋ² xa:j¹
 ka:n⁶ ka⁴ xa:j¹
 ka⁵ ka⁴
 ka⁴ xa:j¹ paj² len⁶
 sw⁴ ho¹ ka:t⁵ xa:j¹
 ha:ŋ¹ ka:t⁵

การค้าขาย

การค้าขาย

ค้าขายทางไกล เช่น ไปค้าขายต่างเมือง

ค้าขายแบบไม่มีที่ขายประจำ ย้ายไปเรื่อยๆ

1. ชื่อหัวตลาดขายท้ายตลาด หมายถึง
 การค้าขายที่ได้กำไรง่าย ไม่ต้องลงทุน
 ลงแรงมาก

2. ฉวยโอกาส

xɔŋ ¹ sw ⁴ xaw ³ tɔŋ ²	สินค้าขาเข้า
xɔŋ ¹ xa:j ¹ ʔɔk ⁵ tɔŋ ²	สินค้าส่งออก
tsaw ³ li ³	เจ้าหน้าที่
kon ² jɔm ² li ³	ลูกหนี้
pwn ² (จ.)	ต้นทุน
tse ² la:ŋ ²	เงินทุน
lam ⁴ mɛt ⁶	กำไร
phəj ⁴ pwn ² (จ.)	ขาดทุน
ha:ŋ ¹ ŋɔk ² , ha:ŋ ¹ so ¹	ดอกเบีย
hap ⁴ xaw ³	รายได้
sw ⁴ ʔɔk ⁵	รายจ่าย
xɔj ⁵ ki ⁵ (จ.)	พนักงานทำบัญชี
tsa:ŋ ⁵	บัญชีรายรับรายจ่าย
ma:k ⁵ pha:n ⁴	ลูกคิด
sɔn ⁵ tsa:ŋ ⁵	1. คิดบัญชี ทำบัญชี
	2. แก้นัด
tse ⁵ so ¹	ยืมเงิน
jɔm ² li ³	เป็นหนี้
pɔj ⁵ li ³	ออกเงินกู้
ku ³ so ¹	กู้เงิน
jin ⁴ xa:ŋ ⁴ (จ.)	ธนาคาร
swn ⁴ so ¹	ฝากเงินกับธนาคาร
pap ⁴ waj ⁴ ŋɛn ²	สมุดฝากเงิน
xi ² (จีน) so ¹	ถอนเงินจากธนาคาร
fa:k ⁵ so ¹	โอนเงิน

pek⁴ sa:n⁵

so¹

so¹ tse³

xep⁵ so¹

so¹ ɲen²

so¹ tɔŋ²

so¹ jɔj⁶

แต่เดิมหมายถึงเงินเหรียญ ต่อมา
 ความหมายกว้างขึ้น หมายถึงเงินตรา
 เงินตรา สิ่งที่ใช้ชำระหนี้และซื้อของได้
 ตามกฎหมาย หมายถึงธนบัตรและ
 เหรียญกษาปณ์
 ธนบัตร
 เหรียญกษาปณ์ มีสองชนิดคือ
 เหรียญเงิน กับ เหรียญทองเหลือง
 เหรียญกษาปณ์ ทำด้วยเงิน
 เหรียญกษาปณ์ ทำด้วยทองเหลือง
 เงินปลีก

กิริยา และอาการ

5.1 กิริยาและอาการที่ใช้ไวยวะต่าง ๆ

5.1.1 กิริยาและอาการที่ใช้ปาก ลิ้น ฟัน

sak ¹	จิก เช่น ไก่จิกข้าว
tɔt ⁵	ตอด เช่น ปลาตอดเหยื่อ
lɔt ⁴	แตะ เช่น แตะกระดูก แตะข้าวโพด
xop ⁵	ขบให้แตก กะเทาะเปลือกโดยใช้ฟัน
ka:p ⁴	1) คาบ เช่น นกคาบเหยื่อ สุนัขคาบเนื้อ 2) กัด เช่น หมากัด ยุงกัด แมลงกัด หนูกัดผ้า
kat ¹	กัดกิน เช่น หนูกัดผลไม้ หรือ เห็นเพื่อนกินขนมชิ้นใหญ่เข้าไป ขอกัดคำหนึ่ง
kin ⁶ xaw ³	กินข้าว ใช้ได้ทั่วไป
jam ⁶ xaw ³	กินข้าว เป็นภาษาพูด ใช้ที่เมืองขอนแก่น
ʔom ⁶	อมไว้ในปาก
xa:j ²	คาย
je:m ⁴	เคี้ยว
kin ⁶ tsa:p ⁴ tsa:p ⁴	เคี้ยวเสียงดัง ใช้กับคนเท่านั้น
ʔwn ⁶	กลืน
ʔwn ⁶ kom ⁶	รีบกลืนโดยไม่ได้เคี้ยว
lut ¹	ดูด เช่น ดูดน้ำ ดูดเส้นบะหมี่
kat ¹ xo ² , xam ¹ xo ²	ติดคอ เช่น ก้างปลาติดคอ ข้าวติดคอ
kam ⁴ xo ²	ฝืดคอ เช่น กินข้าวฝืดคอ
	กลืนไม่ค่อยลง

ʔə ³	เรอ อาการที่ลมในกระเพาะเพื่อ พุ่งออกทางปาก
kɛn ⁴	สำคัญ
ʔɛm ⁴	กระแอม
taw ⁵ lam ⁴ la:j ²	ถ่มน้ำลาย
xa:k ⁴ ʔa:ŋ ³ ʔa:k ⁵	ขาก อาการที่ทำให้สิ่งติดคอหลุดออกมา เช่น ขากเสลด
wɛk ⁵	แหวะ อาการที่เด็กเล็ก ๆ สำรอกอาหาร ออกมา เช่น แหวะนม
lam ⁴ ɲj ⁴	น้ำลายย่อย ใช้กับเด็ก
sop ⁵ laj ⁶	อาการที่เด็กน้ำลายย่อยจนปากเปียก ตลอดเวลา แม้จนเมื่อโตขึ้นก็ไม่หาย
sop ⁵ si ²	อาการที่เด็กมีน้ำลายที่มุมปาก ตลอดเวลา
le ²	1) เลีย
then ² (จ.)	2) คุณ เช่น เอาลิ้นไปคุณพัน
mɛp ⁴ lin ⁴	เลีย
le ² lin ⁴	แลบลิ้น
xa:k ⁵ lin ⁴	ลิ้นจุกปาก
ka:p ⁴ xew ³ ka:p ⁴ ka:ŋ ²	กระเดาะปาก กระดกลิ้นดันเพดานปาก แล้วสลดลง ทำให้เกิดเสียงดัง
kat ¹ xew ³	ขบเขี้ยวเคี้ยวฟัน เป็นอาการแสดงความ โกรธเมื่อทำอะไรใครไม่ได้
sut ¹	กัดฟันในเวลานอนหลับ
	สูดปาก เช่น สูดปากเพราะกินเผ็ด เพราะอากาศหนาว เพราะแสบแผล เป็นต้น

sop⁵ mɛp⁵ , mɛp⁵ mɛp⁵
 mən⁶ mən⁶
 sop⁵ lɛm¹
 sop⁵ mən⁶
 ham² sop⁵
 si¹ lom²
 hup¹ pa:k⁵ , hup¹ sop⁵
 ʔa³ pa:k⁵ ʔa³ ka:ŋ²
 sop⁵ luŋ¹ juk¹ juk¹
 mit¹ sop⁵
 paw⁵ mu²
 tsup¹

เบะปากจะร้องไห้

ทำปากจู้

ทำปากยื่นทำนองไม่พอใจ

เม้มปาก

ผิวปาก

หุบปาก ปิดปาก ไม่อ้าปาก

1) อ้าปาก เปิดปาก

2) อ้าปากค้างเพราะตกตะลึง

ทำปากขมขมขม

บ้ายปากไปทางคนหรือสิ่งของที่ต้องการ
จะพูดถึง

เป่าปาก ใช้นิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้

ดันสองข้างริมฝีปาก ฟันลมออกจาก

ปากทำให้เกิดเสียงดัง

จูบ เช่น จูบแก้ม จูบหน้าผาก จูบปาก

5.1.2 กิริยาและอาการที่ใช้ ตา หู จมูก คอ

lu⁶
 toj²
 jem³
 jem³ toj²
 tsɛt⁴ jem³
 tsɛt⁴ tsa:m²

ดู ส่วนใหญ่จะใช้ประกอบรูปคำอื่น เช่น
tsa:m² lu⁶ (ลองทำดู)

ดู ไซ้ในเมือง

ดู ไซ้ที่ชนบท

ดูแล

ตรวจสอบ

1) ทดลอง

2) ทดสอบ

jem³ tsɛt⁴ jem³ tsa:ŋ⁵
lək⁵ ta⁶ jem³

tsa:j⁴ ta⁶ jem³, tsa:j⁴
ta⁶ toj²

he³ ta⁶ toj², he³
ta⁶ jem³

mi⁵ ta⁶ jem³
lak⁴ jem³

mɛp¹ jem³, mɛp¹ toj²

lom¹ jem³

kan³ ta⁶ toj², tan³
ta⁶ jem³

lew¹ toj²

ŋuŋ² jem³, ŋuŋ² toj²

mi³ ta⁶ toj², mi³

ta⁶ jem³

toj² ha¹

jem³ to⁵ kan⁶

jon⁵ ta⁶ jem³

se⁴ ta⁶ jem³

mun⁶

ดูอย่างละเอียด ดูอย่างสำรวจตรวจตรา

เบิกตา ทำตาโตด้วยความประหลาดใจ

แปลกใจ หรือตกใจ

ชำเลื่องดู ชายตาดู

มองด้วยหางตา

ถ่างตา

ลอบมอง ดูด้วยความสนใจแต่ไม่ให้

อีกฝ่ายหนึ่งรู้ว่าถูกมอง

แอบดู แอบมองตามช่องประตู หน้าต่าง

ด้วยความมอยากรู้อยากเห็น

เมียงมอง แอบเข้าไปมองใกล้ ๆ เป็นกิริยา

ของเด็ก

ใช้มือป้องตาไม่ให้แดดส่องตา

เหลียวดูข้างหลัง

ชะโงกดู

ใช้มือดันหางตาทั้งสองข้างให้ชี้ขึ้น

เป็นกิริยาที่เด็ก ๆ เล่นกัน

มองหา

มองตากัน สบตากัน

มองลงมาจากสวรรค์ เช่น เทวดามองลง

มายังโลกมนุษย์ ใช้ในวรรณคดี

หรือนิทาน

เหลือบตามอง

มอง

məw ² (จ.)	มอง
jeŋ ²	เล็ง
tsaj ⁴	จ้องตาไม่กะพริบ
wa:ŋ ⁵	ชะเง้อมองสิ่งที่อยู่ไกล
han ¹	เห็น
han ¹ sak ¹	เห็นชัด
han ¹ mɔŋ ⁶ mɛŋ ⁶	เห็นไม่ค่อยชัดเพราะแสงไม่พอ
han ¹ law ² hu ¹ law ² ta ⁶	เห็นกับตาตัวเอง
ta ⁶ xɛŋ ¹	ตาแข็ง ไม่่วง นอนไม่หลับ
ta ⁶ kət ⁵	ตากลับ เห็นแต่ตาขาว เช่น
	ก้อนจนตากลับ
ta ⁶ taŋ ³	ตาเหลือกค้าง เป็นอาการของคนที่กำลัง
	จะหมดสติ หรือชัก
ta ⁶ to ⁵ kan ⁶ toj ²	เคลื่อนตาคำให้มาชนกันที่หัวตา
ta ⁶ phew ³	กวาดสายตาคูอย่างรวดเร็ว
ta ⁶ sa:t ⁴	มองผ่านอย่างรวดเร็ว เช่น ขณะที่นั่งรถแล้ว
	มองออกไปทางหน้าต่าง จะเห็นสิ่งต่าง ๆ
	ผ่านตาไปอย่างรวดเร็ว
ta ⁶ ka:j ⁴	ดูผ่าน ๆ ไม่ได้แสดงว่าสนใจ
ta ⁶ lum ²	เหม่อมอง
jeŋ ² ta ⁶	หยีตา เช่น เวลาแดดจัด แดดจ้า ต้องหยีตา
hu ⁵ ta ⁶	หรีตา
pa:n ² ta ⁶ kan ⁶	ประสานสายตากัน ส่งสายตาให้กัน
mun ² ta ⁶	ลืมตา
lap ¹ ta ⁶	หลับตา
kɔm ³ ta ⁵	หลบตา
tsak ⁴ ta ⁶	ขยิบตา หลีวตา

phɛp⁴ ta⁶tsan⁶ ta⁶kət⁵ ta⁶tsak⁴ xon¹ ta⁶hup¹ ta⁶kw⁶ ta⁶ ŋa² xew³hu⁵ hu² laŋ⁶hom¹ kɛm³lom⁶hut¹thoj³ tsaw⁶thoj³ tsaw⁶ jaw⁵thoj³ tsaw⁶ fu⁴ fa⁴fu⁴ fi⁴kan³ lom², kan³hu² laŋ⁶mip¹ hu² laŋ⁶tha:p⁴ hu² laŋ⁶tə⁴ ho¹sa:j⁵ ho¹taw⁶ xo²ŋwŋ² xo²jw⁴ xo²hot⁵ xo²

กะพริบตา

ผินตาไวไม่ให้กะพริบ

ก้อนจันทากลับ

ยักคิ้ว

ขมวดคิ้ว

ถลิ่งตา ขิ่งตา

ทำจมูกย่นเมื่อไม่ชอบใจ

หอมแก้ม

ดม

สูดจมูก สูดดม

หายใจ

ถอนใจใหญ่ เมื่อกลุ้มใจ หรือโล่งใจ

หายใจถี่ด้วยความเหนื่อย

กลั่นลมหายใจ

บีบจมูก

เอามือหรือผ้าปิดจมูก

พยักหน้า

1) สั้นศิวระปฐิเสธ

2) สายหัวเพราะรูสีกระอา

ชะเง้อมอง เช่น เด็กขอทานชะเง้อมอง

อาหารที่คนอื่นกำลังกิน

ชะโงก

ยัดคอขึ้น

หุดคอ

loŋ² xot⁵ xa¹
 loŋ² jet⁵ xa¹
 loŋ² xot⁵
 loŋ² kom⁶ ho¹
 loŋ² lɛŋ⁴
 loŋ² kɛŋ²

mw² ʔam⁶

ta⁶ phi¹ pho¹
 ta⁶ kɛŋ¹
 xɛt⁵

koŋ⁶ xo² mo²
 fan¹ ta:n³
 fan¹
 fan¹ li⁶
 fan¹ tsa⁴
 fan¹ xo¹
 fan¹ haj³
 fan¹ la:k⁵

นอนตะแคงพิบขา

นอนเหยียดขา

นอนขดตัว

นอนคลุมโปง

นอนในที่โล่ง เช่น ศาลา วัด ชานบ้าน

นอนแอ้งแม้ง นอนลงเพราะบาดเจ็บ

ใช้เฉพาะกับสัตว์

เวลานอนเอามือวางบนอก ทำให้เกิด

อาการอึดอัดฝันร้าย

เวลานอนตาปิดไม่สนิท เห็นแต่ตาขาว

ตาแข็ง นอนไม่หลับ

1) ตื่นนอนง่าย

2) ตื่นกลัว ใช้เฉพาะกับสัตว์

กรน

ละเมอ

ฝัน

ฝันดี

ฝันร้าย

ฝันแล้วหัวเราะออกมาจริง ๆ

ฝันแล้วร้องไห้ออกมาจริง ๆ

ฝันเป็นกลางบอกเหตุ เช่น ฝันว่าไฟไหม้ จะ

เสียสมบัติ ฝันว่าจับปลาได้จะเป็นหวัด ฝัน

ว่างกั๊ดจะมีคู่ เป็นต้น

5.4 การนั่ง ยืน เดิน และการทรงตัว

5.4.1 การนั่ง

lan⁶
xop⁴ ho¹ xaw⁵, lo⁴ xop⁴

lan⁶ xoj⁵ pe²
ɲom¹

lan⁶ sa:j⁵ xa¹

lan⁶ xoj⁵ xεn¹

lan⁶ kot⁵ ho¹ xaw⁵

lon² ɲek⁴

lan⁶ ɲek⁴

lan⁶ soɲ² xi¹

lan⁶ kom³ ho¹

lan⁶ kam⁴ ka:ɲ²

lan⁶ xoj⁵ xa¹

ɲop⁴ phen¹

thu¹

นั่ง

1) นั่งคุกเข่า

2) นั่งพับเพียบ

นั่งขัดสมาธิ

นั่งยอง ๆ

นั่งห้อยขา เท้าไม่แตะพื้น แกว่งขาไปมา

นั่งกอดอก

นั่งกอดเข่า

ครั้งนั่งครั้งนอน มีหมอนสอดใต้หลัง มัก
เป็นกิริยาของคนไข้

นั่งฟังพนักเก้าอี้ตามสบาย

นั่งด้วยท่าทางแสดงความกังวลใจ

นั่งก้มหน้า เพราะความอาย

นั่งเอามือเท้าคาง

นั่งไขว่ห้าง

นั่งพับหน้ากับโต๊ะ

ถัด ขยับไปด้วยกัน

5.4.2 การใช้ขาและเท้า

ka:n²

ka:n² xa:j²

tsuk¹

คลาน คลานเข่า

คลาน โดยใช้มือพยุงตัวไปด้วย

ยืน เช่น tsuk¹ sw⁶ (ยืนตรง)

ʔa³ xa¹

jep⁵

jɛŋ⁵

pam⁶

ja:ŋ⁶

hon¹

wɛn¹ , ten¹

tsɔk¹

thip¹

thip¹ ma:k⁵ lom²

si⁵ lɛŋ¹

paj⁶

ja:ŋ⁶ ta:ŋ²

paj⁶ paj⁶ ten³ ten³

paj⁶ paj⁶ lɛn⁶ lɛn⁶

sut⁴

paj⁶ he³ paj⁶ han⁵

paj⁶ sa² han⁵ , ja:ŋ⁶

ha:ŋ⁵

paj⁶ ma¹ jep⁵ tha:n⁵ faj¹

paj⁶ jem³ ha:ŋ⁶ jem³ ŋaw²

อ้าขา กางขา

เหยียบ

เขย่งปลายเท้า

กระตืบเท้า เช่น pam⁶ tin⁶ puk⁴ puk⁴
(กระตืบเท้าถี่ ๆ)

ก้าวเท้าไปข้างหน้า

ถอยหลัง

กระโดดไปข้างหน้า หรือ กระโดดข้ามสิ่ง
กีดขวาง

กระโดดอยู่กับที่เพื่อคว่ำหรือหยิบของในที่
สูง

ถีบ เตะ

เตะฟุตบอล

ถีบจักรยาน

เดิน

หัดเดิน เป็นกิริยาของเด็กเล็ก

เดินบ้างกระโดดบ้าง เป็นกิริยาของเด็ก

เดินบ้างวิ่งบ้าง

เดินลากเท้า

เดินโซเซ

เดินก้าวยาว ๆ

เดินเร็ว ๆ ด้วยปลายเท้า เช่น เดินเท้าเปล่า
บนพื้นร้อน ๆ เดินในที่ที่มีน้ำขังเฉอะแฉะ

เดินไปพลางสำรวจตัวเองไปพลางว่า

แต่งตัวเรียบร้อยดีแล้วหรือไม่

tho ¹	the ¹	เดินก้มตัวลัดเลาะไปตามที่กำบังต่าง ๆ เพื่อ
		ไม่ให้คนอื่นเห็น
xaw ³	ka:t ⁵	เดินจ่ายตลาด
thoŋ ⁶	ka:t ⁵	เดินเที่ยวในตลาด
xaw ³	poj ²	เดินเที่ยวในงาน
paj ⁶	ta:ŋ ²	เดินทาง
tew ²	ta:ŋ ²	เดินทาง ไซ้ในวรรณคดี
pha:j ³	ta:ŋ ²	ตั้นตัน, บุกว่าฝาดง ไซ้ในวรรณคดี
ka ⁵		ไป
leŋ ⁶		วิ่ง

5.4.3 การทรงตัว

xoŋ ³		สะดุด เช่น เดินไปสะดุดกิ่งไม้
to ⁵	sut ¹	เซถลา เพราะเสียหลัก
lom ⁴		หกล้ม
xoŋ ³	lom ⁴	หกล้มเพราะสะดุด
laŋ ⁶	kon ³	หกล้มกันกระแทก
lom ⁴	seŋ ³	หกล้มเอาสี่ข้างลง
	kεŋ ²	
pak ¹	ho ¹	หกล้มเอาหัวที่มไปข้างหน้า
lom ⁴	ʔop ⁴	หกล้มหน้าคว่ำ
	pop ⁴	
pin ⁴	ta:k ⁵	ล้มภายหลัง
	ha:j ¹	
ta:k ⁵	ha:j ¹	ภายหลัง

บทที่ 6

ลักษณะนิสัย ความสามารถ และการรับรู้

6.1 คำที่บอกลักษณะนิสัย ความสามารถ และการกระทำ

tsaw ⁶ li ⁶	ใจดี ชอบช่วยเหลือคนอื่น
tsaw ⁶ maw ⁶	ใจดี ไม่ปฏิเสธเมื่อมีผู้ขอให้ความช่วยเหลือ
tsaw ⁶ wa:n ¹	ใจดี ใจเย็น ไม่โกรธง่าย
tsaw ⁶ jen ⁶	ใจเย็น ไม่โกรธง่าย
tsaw ⁶ ɲe ⁶	ใจเย็น ทำอะไรช้า ไม่รีบร้อน
tsaw ⁶ ja:w ²	1) ใจเย็น มักใช้พูดปลอบใจหรือเตือนสติ เมื่อมีเหตุการณ์ร้ายแรงเกิดขึ้นว่าใจเย็น ๆ ไม่ได้ใช้เป็นคำบอกลักษณะนิสัย 2) มักคิดไกลไปถึงอนาคตข้างหน้า
tsaw ⁶ fot ⁴ , tsaw ⁶ maj ³	ใจร้อน
tsaw ⁶ xɛw ²	อารมณ์เสื่อง่าย
tsaw ⁶ lət ⁴	อารมณ์ร้าย โมโหร้าย เวลาโกรธจะควบคุมตัวเองไม่ได้ ไม่รู้ว่าทำอะไรลงไป
tsaw ⁶ pha:j ²	ใจร้าย ผิดมนุษยธรรม ชอบรังแกสัตว์ ชอบทำร้ายผู้อื่น ด้วยวิธีการป่าเถื่อน
mək ⁴	ใจคอโหดร้าย
tsaw ⁶ kot ⁴ , tsaw ⁶ kot ⁴	ใจคด
tsaw ⁶ mew ³	
tsaw ⁶ man ³	จิตใจแข็งแกร่ง มักใช้ในกรณีที่ได้รับบาดเจ็บ เช่น ถ้าไม่ tsaw ⁶ man ³ จะทนไม่ได้ตายไปเสียก่อน
tsaw ⁶ lew ⁶	ใจเดียว

tsaw⁶ lam⁶

1) ไม่ช่วยเหลือใคร

2) โกรธมากและอยากทำร้ายผู้อื่น เช่น แม่
โกรธลูกมากที่ไม่เชื่อฟัง ในขณะที่จะตี
แม่จะพูดว่า kaw⁶ tsaw⁶ lam⁶ te⁴ həj²
(กุใจดำแล้วนะ)

tsaw⁶ tip¹

ใจแคบ

tsaw⁶ pəŋ¹ pəŋ¹

ใจโลเล

tsaw⁶ jaw⁵

ใจกล้า

tsaw⁶ noj⁴

ซึ่กั้ว

tsaw⁶ ʔon³

ใจอ่อน ขี้สงสาร

tsaw⁶ kɛŋ⁵

ใจแข็ง แม้มี่เรื่องเสียใจก็ไม่ร้องไห้

tsaw⁶ xɛŋ¹

ใจแข็ง ไม่สงสารง่าย ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

tsaw⁶ ka:ŋ³

ใจกว้าง ไม่คิดมาก ไม่กังวล เปิดเผย

ไม่ค่อยถือเป็นอารมณ์

tsaw⁶ sw⁶

ใจซื่อ

tsaw⁶ ha:j⁴

ดู

tsaw⁶ pət¹ไม่ชอบคิดอะไรยาว ๆ ไกล ๆ คิดแต่เรื่อง
เฉพาะหน้าtsaw⁶ tu³ tsaw⁶ tət⁵คิดแต่จะทำเรื่องให้คนอื่นเดือดร้อน ชอบ
ก่อเรื่องtsaw⁶ pha:j¹

ฉลาด

tsaw⁶ phət⁵ tsaw⁶ pha:j¹

เข้าใจเร็ว

tsaw⁶ twək¹ tsaw⁶ tan⁶

เข้าใจช้า

tsaw⁶ lok⁵

หัวช้า

la³ ma:ŋ⁶

หน้าบาง อายเก่ง

la³ la¹

หน้าหนา ไม่อาย

la³ mau³ tsaw⁶ sə¹

หน้าเนื้อใจเสือ

ʔok⁵ la³ ʔok⁵ ta⁶
ho¹ hot¹

hu¹ xət⁵
hu¹ xət⁵ ta⁶ pha:j¹
hu¹ səŋ¹ ta⁶ xam²

lap¹ hu¹ lap¹ ta⁶

hu¹ pin³ ta⁶ liŋ²
hu¹ sak¹ ta⁶ ləŋ²

tin⁶ lak¹ mu² loŋ⁵

tin⁶ maw⁶ mu² ma:ŋ⁶

tin⁶ phət⁵ mu² pha:j¹
phi¹

phi¹ xaw³ phi¹ ʔok⁵
kam² li⁶ kam² tsa⁴
phi¹ səŋ¹ la³ pha⁴ səŋ¹ xom²

ชอบออกงานสังคม ชอบจัดการ

คนที่เข้าสังคมไม่เก่ง ไม่ชอบสูงส่งกับใคร
เก็บเนื้อเก็บตัว

หูไว

หูไวตาไว

หูทิพย์ตาทิพย์ มักปรากฏในวรรณคดีชาดก
หรือนิทาน

ทำเป็นไม่รู้ไม่เห็น เช่น เมื่อเห็นคนอื่น
ทำความผิดก็เฉยเสีย

คนที่ไวใจไม่ได้ มีเล่ห์เหลี่ยมมาก

หูตายังดีอยู่แม้ว่าจะอายุมากแล้ว เช่น
ยังเย็บเสื้อผ้าได้

1) สู้งานหนัก ไม่เลือกงาน

2) ทำอะไรมักเกิดเสียงดัง เช่น เดินดัง
วางของดัง เปิดปิดประตูเสียงดัง

1) ไม่ยอมทำงานหนัก มักใช้ตำหนิคนที่
เรียนหนังสือสูงแล้วไม่ยอมทำงานบ้าน
หรืองานอื่นที่ต้องใช้แรงงาน

2) ทำอะไรมักทำเบา ๆ ไม่ให้เกิดเสียงดัง
เช่น เดินเบา ๆ พุดเบา ๆ วางของเบา ๆ

ทำงานรวดเร็ว เสร็จเร็ว

มีเล่ห์เหลี่ยมมาก ทำให้ผู้อื่นตกหลุมพราง
ได้ง่าย

ผีเข้าผีออก เดี่ยวดีเดี่ยวร้าย อารมณ์ไม่
คงที่

คนที่ทำตัวฝึกฝนเข้าด้วยทั้งสองฝ่ายที่ไม่
เป็นมิตรกัน เพื่อหวังผลประโยชน์ของตนเอง
(นกสองหัว)

tsom² pi⁶ loŋ⁴ʔon³ ʔen³ŋa:j²ʔen³ ha:ŋ⁶sin¹pa:n²mɛw⁴ xɛw⁴xa⁵ la⁵ ke⁵sa:n⁴

คนที่มันนิสัยชอบดูแลเอาใจใส่ ประณีต
 ญาติพี่น้องที่เดินทางมาเยี่ยม
 ให้คนอื่นทำเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้มันจะ
 ทำได้เอง เป็นนิสัยที่ไม่ชอบทำอะไรเอง
 ลักษณะที่สื่อให้เห็นว่าจะเป็นคนชนิดใด
 เช่น เด็กคนนี้มีแววว่าโตขึ้นจะเป็นนักร้อง
 ผู้หญิงที่ชอบหวานแสนให้ผู้ชายมาติดพัน
 หลาย ๆ คน

มีจริต แต่งจริตผิดจากธรรมชาติให้ผู้อื่น
 สนใจ ใช้เฉพาะผู้หญิง

เรียกร้องความสนใจ อาจเป็นการแต่งตัว
 การแสดงกิริยาต่าง ๆ ให้อีกฝ่ายหนึ่งสนใจ
 อยากเป็นสาว เช่น แต่งตัว แต่งหน้า เป็น
 สาวเกินวัย

หยิ่งยโส ชอบดูถูกคนอื่น ใช้ได้ทั้งทำทาง
 และคำพูด

ชอบกินจุบกินจิบ

6.2 คำที่บอกสภาพ ลักษณะ และคุณภาพ

ŋə³lət⁴ saw⁴lum² to⁶ lum² xɪŋ²tsəŋ⁴lup¹ la:p¹

โง่

บ้า ๆ บอ ๆ ไม่เต็มบาท เช่น พูดคนเดียว
 หัวเราะคนเดียว

ขี้ลืม

ทำอะไรซัดซ่า

ทำงานเร็วแต่ไม่ประณีต

jɔk⁵jɔk⁵ jɛk⁵pɔŋ⁵put¹lut¹he⁶lɔk⁴hak¹maw⁵kaw⁵sə³ mɔŋ¹ men³mɔŋ¹ , mɔŋ¹ sa²sa⁵ saw³sɔŋ⁵ ləm³keŋ³tsɛt⁴ʔi¹ tiŋ¹sɛŋ³ , xɛŋ³si⁴ ti⁴ha:ŋ⁶ sɛŋ³ , ha:ŋ⁶ xɛŋ³

1) ฉีกขาด เช่น กระดาษขาด เสื้อขาด

2) หยอกล้อ

ขาดรุ่งริ่ง

ขาดเป็นรู ไขกับเสื้อผ้า

ขาดกันทะลุ ไขกับสิ่งของ เช่น

กบฏ⁶ put¹ (กระบุงขาดกันทะลุ)

หลุด

เกือบจะหลุด เช่น เด็ก ๆ สวมกางเกง

หลวมจนเกือบจะหลุด

(หลุด) ลอก เช่น ผิวลอก หน้าลอก

หัก

ใหม่

เก่า

เสื้อที่ค่อนข้างเก่า

หมอง ไขกับหน้าและสิ่งของ

มอมแมม ใช้ได้ทั้งคนและสิ่งของ

เกลี้ยงเกลา หมดจืด

สะอาด

สะอาดมากเกินไป เกินจำเป็น

เรียบร้อย ใช้ได้ทั่วไป เช่น จัดของเรียบร้อย

เข้าที่ แต่งตัวเรียบร้อย

เรียบร้อย ไขกับการทำงาน เช่น ทำงาน

เรียบร้อย จัดโต๊ะเรียบร้อย

เรียบร้อย ไขกับคน เช่น ทำทางเรียบร้อย

แต่งตัวเรียบร้อย พุดจาเรียบร้อย

สะอาดเรียบร้อย ไขเฉพาะการแต่งตัว

ʔuk⁴ puk⁴

ʔi¹ juk¹ ʔi¹ ja:k¹

sik¹ pik⁴

tɛp⁴ lɛp⁴

ke⁵

ʔon⁵

lum⁵

thaw³

พระรุ้งพระรัง ใช้เฉพาะการแต่งตั้ง

รุ่มร่าม ใช้เฉพาะการแต่งตั้ง

แต่งตั้งทันสมัยมาก

ละเอียด เช่น ทำงานละเอียด

ถามละเอียด

1) ไม่ละเอียด เช่น แป้งที่ไม่ไม่ละเอียด
รำแก

2) แก่ เช่น ผักแก่ หน้าตาแก่

1) อ่อน เช่น ผักอ่อน ยอดอ่อน
เด็กอ่อน

2) อายุน้อย เช่น
kon² ʔon⁵ (คนอายุน้อย)

3) ละเอียด เช่น
mo⁵ xaw³ haw³ ʔon⁵
(ไม่ข้าวให้ละเอียด)

ยังไม่แก่ ใช้เฉพาะกับคนที่แต่งงานแล้ว

เช่น kon² lum⁵ (คนหนุ่ม)

me⁶ lum⁵ (เมียสาว)

ถ้ายังไม่แต่งงานจะใช้ว่า ma:w⁵ ʔon⁵

(หนุ่มน้อย) sa:w¹ ʔon⁵ (สาวน้อย)

1) สูงอายุ เช่น
pu¹ thaw³ (ชายสูงอายุ)
ja⁶ thaw³ (หญิงสูงอายุ)

2) (ชายหญิงที่) อายุมากแล้วแต่ยังไม่ได้
แต่งงาน เช่น ma:w⁵ thaw³ ,
sa:w¹ thaw³

lew ⁵		1) เหนียว เช่น ดินเหนียว
ja:p ⁵		2) เป็นยางติดสิ่งอื่นได้
kwn ²	(จ.)	เหนียว ไม่เปื่อย ขาดยาก เช่น เนื้อเหนียว
kɛn ⁵		เหนียว ไม่เปื่อย ขาดยาก เช่น เนื้อเหนียว
xɛŋ ¹		แข็ง กัดไม่เข้า เช่น หิน เม็ดผลไม้ เนื้อสัตว์
mom ⁶		ที่ตากแห้งเกินไป
sa:n ²		แข็ง ไม่นิ่ม เช่น ข้าวแข็ง
puj ⁵		นิ่มมาก เช่น มะเขือเทศสุกจัด ผลไม้เปลือก
la:n ⁶		บางที่คุดอกกว่านิ่ม เช่น องุ่น มะม่วง
pha:k ⁴ kuk ⁴		ร่วน บั่นไม่ได้
pha:k ⁴ luk ¹		เปื่อย
poj ⁶		เปื่อยจนละลาย
man ² sət ⁴ sət ⁴		ล่อน เนื้อผลไม้ไม่ติดกับเม็ด
jam ²		ล่อน เช่น เนื้อไก่ หมู เปื่อยไม่ติดกระดูก
ja:m ⁶		สด กรอบ ใช้น้ำกับผลไม้
lew ¹		มันเยิ้ม เช่น หน้ามันเยิ้ม หมูมันเยิ้ม
xa ⁵		เปียก เช่น
lo ¹		jam ² fon ¹ (เปียกฝน)
pan ²		sə ³ jam ² (เสื่อเปียก)
		แฉะ
		1) เหลวจนละลาย
		2) ใช้การไม่ได้ เสีย พัง
		ละลาย เช่น เอน้ำตาลละลายน้ำ
		น้ำแข็งละลาย
		ข้น
		เรียบ ไม่ยุ่ง เช่น ผมเรียบ

juŋ ³	รก ยุ่ง ไม่เป็นระเบียบ เช่น ผมยุ่ง บ้านรก
hok ⁴	วางของเกะกะ
juŋ ³ ja:ŋ ³ juŋ ³ jiŋ ³ ,	สกปรกรกรุงรัง ทั้งสกปรก ทั้งรก และไม่
juŋ ³ ja:ŋ ³ juŋ ³ joj ¹	เป็นระเบียบ
joŋ ⁶ joŋ ⁶ jaw ² jaw ²	ยุ่งเหยิง
juŋ ³ jaw ²	วุ่นวายไม่เป็นระเบียบ
man ³	ยุ่งยาก เช่น juŋ ³ jaw ² tsaw ⁶ xo ²
lan ³ tsan ³	(ยุ่งยากใจ)
li ⁶ ŋa:m ²	มันคง แข็งแรง เป็นภาษาพูด
thot ⁴	มันคง แข็งแรง เป็นภาษาเขียน
xək ⁴	ดีงาม
li ⁶ tɔn ²	ดี มักใช้กับวัน เวลา เช่น วันดี เวลาดี
huŋ ² tha ²	ฤกษ์ดี
xa:k ⁴ me ⁵	ดีพร้อม ดีที่สุด ใช้ได้ทั้งคนและสิ่งของ เช่น
ʔa ⁶ la ⁶ ka ² (พม่า)	kon ² xək ⁴ (คนที่ดีพร้อม หมายถึงพระ)
la:p ⁵ la ³	sə ³ xək ⁴ (เสื้อผ้าคุณภาพดีมาก)
tsɔŋ ² tse ²	ดีที่สุด
hat ¹ ha:n ¹	1) เต็บโต
	2) เจริญ
	พัฒนา
	ล้มเหลว เป็นภาษาเขียน
	1) ชุกชน ใช้กับเด็ก
	2) ชอบพูดเล่น ใช้เฉพาะกับผู้ชาย
	ระมัดระวัง ระวัง เช่น
	tsɔŋ ² tse ² to ⁶ xiŋ ² (ระวังตัว)
	กล้าหาญ

xak¹kaj⁴xa:n⁴ʔen⁶ jet⁵ ʔen⁶ ja:w²jin² ja³jin² ʔen³jin² le⁵jin² tu²sa²jon⁵ton⁵tha:k⁴mɛn⁴

ขยัน

1) ขยัน

2) เลี้ยงง่าย

3) บ่อย ๆ

ขี้เกียจ

ดูท่าทางเป็นคนขี้เกียจ

1) ดิถบุหรี

2) ดิถยาเสพติด

ดิถเล่น เช่น เด็ก ๆ ไม่ยอมไปอาบน้ำ

เพราะกำลังดิถเล่น

ดิถเที่ยว

ดิถการพนัน

1) เลิก สิ้นสุดการกระทำ เช่น

เลิกเรียน เลิกงาน

2) ล้มเลิกสิ่งที่ทำอยู่เป็นปรกติ เช่น

เลิกทำงาน เลิกค้าขาย

1) เลิก สิ้นสุดการกระทำ เช่น

เลิกเรียน เลิกงาน

2) หย่อน ไม่ตั้ง

1) หย่อนนม

2) เลิก งดกระทำอย่างถาวร ไข้กับ

ยาเสพติด เช่น เลิกฝิ่น เลิกบุหรี

1) ลาสิก ไข้กับพระ

2) เลิกกลางคัน เช่น เลิกอ่านหนังสือ

เพราะเพื่อนมา

หมด เช่น อาหารหมด

wa:j²lə¹ , kət⁵ha:j¹thi⁵ha:ŋ⁵kap⁴lom¹tan⁶ləŋ³koŋ⁶paw⁵hə⁶ həŋ² pəŋ² saw¹ləm³ju:t⁴xup¹

จบ เช่น ละครจบ ตลาดวาย

1) เหลือ เช่น กินข้าวเหลือ ใช้เงินเหลือ

2) เหลือรอด รอดชีวิต เช่น มีคนเหลือรอด
มาได้ 3 คน

หาย เช่น

so¹ ha:j¹ (เงินหาย)ta:ŋ² pen⁶ ha:j¹ (หายไป หายจากโรค)

ถี่

ห่าง

คับ

หลวม

ตัน

แน่น แออัด เบียดเสียดจนไม่มีที่ว่าง

เช่น คนแน่น เอาหญ้าใส่กระสอบจนแน่น
ในตู้มีเสื้อผ้าจนเต็มจนแน่น

กลวง

1) เปล่า ว่าง เช่น ห้องว่าง กล่องเปล่า

2) เป่า เช่น เป่าปี่ เป่าลม

1) สว่างไสว สดใส

2) รุ่งเรือง ใช้กับการงาน อนาคต
สภาพบ้านเมืองเลื่อมเป็นมัน เช่น ลักษณะของผ้าแพร
ผมที่ใส่น้ำมันผมมาก

ยืด เช่น ยืดหนังสตีก ยางยืด ยืดเวลา

ขยายตัวให้ยาวหรือกว้างออกไปได้

ยุบ บุบ บุ่มลงไป

jom² lan²
 jen⁶ si⁵ jen⁶ phom¹
 tam⁵
 kaj⁶
 xom³
 kit¹

xa:¹ η
 ka:⁶ j
 la:³ kan⁶

swj⁵ (จ.) kan⁶
 pɛn⁵ la:k⁵
 sw⁶

he³

xot⁵
 ηวη⁴
 ηo²

ji⁵
 tiη¹ toη¹
 suk⁴ sa:k⁴

ju⁵ xon³

ซ้ำ เรืองซ้ำ

เจียบ ไม่มีเสียงรบกวน ไซ้กับสถานที่

ต่ำ เช่น ความรู้ต่ำ รายได้ต่ำ ที่ต่ำ
 ไกล

คว่ำ เช่น คว่ำแก้ว รถคว่ำ

เฉียว เฉียด เช่น รถเฉียวคน

เดินเฉียดกัน

ขวาง

ผ่าน เช่น เดินผ่าน ผ่านหน้าบ้าน

คล้ายกัน เหมือนกัน ไซ้เมื่อต้องการเปรียบเทียบ

เทียบว่าเด็กมีนิสัยหรือหน้าตาเหมือนคน

อื่น เช่น หน้าเหมือนพ่อ นิสัยเหมือนแม่

เหมือนกัน คล้ายกัน ไซ้ที่เมืองล้า

เปลี่ยนแปลง

1) ตรง เช่น ยืนตรง ตรงไปข้างหน้า

2) ชื่อ เช่น คนชื่อ

1) เอียง

2) เทน้ำ

ขด

โค้ง งอเล็กน้อย

งอมาก

ติดกันสนิทไม่มีรู ไม่มีช่องว่าง

ติดกันสนิทจนรวมเป็นเนื้อเดียวกัน

1) ยากจน

2) แต่งตัวไม่เรียบร้อย ไม่ถูกต้องตาม

ระเบียบ

อยู่รวมกันที่เดียว กองรวมกัน

ju⁵ tsom⁵ kan⁶, ju⁵

xon² kan

maj³

lum² xing²

ta:ŋ² ja:n²

tot⁴ met⁴

อยู่ปะปนกัน เช่น คนจีนกับคนไทยอยู่

ปะปนกัน

1) ไหมไฟ

2) ร้อน

1) ลืม หายไปจากความจำ

2) ลืมตัว ขาดความรู้สึกถึงฐานะเดิม

ของตน

ระยะทางดูเหมือนไม่ไกล แต่จริง ๆ

ไกลมาก

ไม่เคยมีเรื่องเสื่อมเสีย เช่น

kon² tot⁴ kon² met⁴ (คนที่ไม่เคยทุจริต)

sa:w¹ tot⁴ met⁴ (สาวบริสุทธิ์)

6.3 คำที่บอกความรู้สึก และประสบการณ์

tsaw⁶ wa:j²

tsaw⁶ ha:j¹

tsaw⁶ fa:t⁵, tsaw⁶ xom¹

tsaw⁶ fa:t⁵

tsaw⁶ xom²

tsaw⁶ tsi³, tsaw⁶ ki³

tsaw⁶ tɔŋ³

tsaw⁶ wuk⁴ wa:k⁴

ใจหาย เช่น เมื่อลูกจะเดินทางไกลไม่รู้ว่าจะ

กลับมาเมื่อไร พ่อแม่รู้สึกใจหาย คิดอะไร

ไม่ออก ทำอะไรไม่ถูก

1) ใจลอย

2) ความรู้สึกเมื่อตกใจมาก ๆ

3) ความรู้สึกเมื่อเหนื่อยมาก

อารมณ์ไม่ดี เช่น ลูกไม่อยากคุยกับพ่อแม่

เพราะกำลังอารมณ์ไม่ดี

ไม่ทันใจ เห็นคนอื่นทำอะไรชักช้ารู้สึก

รำคาญ ต้องเข้าไปทำเอง

ร้อนใจ ด้วยความเป็นห่วง

ใจเต้นแรงเพราะความตื่นเต้น

ใจสั้น

maj³ tsaw⁶
 thwŋ¹ ʔok⁵ thwŋ¹ tsaw⁶
 phit¹ tsaw⁶, maw¹ tsaw⁶
 tsa:n³, ʔim⁵ tsaw⁶

tsaw⁶ lak¹
 tsaw⁶ tsa⁴

leŋ¹ tsaw⁶
 tsaw⁶ won²
 tsom²
 tsaw⁶ sə²

tsaw⁶ saw⁶
 tsaw⁶ sak¹
 pɔj⁵ tsaw⁶, tam² tsaw⁶
 tsaw⁶ kaw⁶
 tsaw⁶ jaŋ⁶ pen⁶ tsaw⁶
 la:ŋ³

jen⁶

เสียใจ

เสียใจมาก

เสียใจหลังจากที่ทำผิด

เบื่อก่อนหน้าที่ต้องทำอะไรซ้ำๆ เป็นเวลานาน

หนักใจ

1) หงุดหงิด รำคาญ

2) ไม่สดชื่น

เป็นห่วง

ใจไม่เป็นสุข กระจวนกระจาย

ดีใจ

สุขใจ สบายใจ เช่น ได้พบเพื่อนที่ไม่ได้
 พบกันนาน ได้ดูภาพสวย ๆ ได้ฟังเพลง
 ใจชื่น

สดชื่น

วางใจ คิดว่าจะไม่มีอะไรเกิดขึ้น

ได้ใจ ย่ามใจ

จิตใจไม่อยู่กับเนื้อกับตัว

เย็น เช่น มือเย็น เท้าเย็น ตัวเย็น อาจเป็น
 เพราะอากาศหนาวหรือรู้สึกตื่นเต้น
 ประหม่าก็ได้

1) เย็น หมายความว่าหายร้อน เช่น
 น้ำเดือด ทิ้งไว้ให้เย็น

2) เย็น เมื่อมีลมพัด เช่น ลมเย็น ใช้เฉพาะ
 กับลม

3) ไม่ค่อยมี มีน้อย เช่น

ถนนนี้ kon² jen⁶ (ไม่ค่อยมีคน)

jen⁶ soj¹ soj¹
 la:ŋ³ tsa:t¹ tsa:t¹,
 la:ŋ³ tsut¹ tsut¹
 la:ŋ³ tsot¹ tsot¹

swan²
 ʔun⁵
 ʔun⁵ moŋ⁶ moŋ⁶
 ʔun⁵ mun⁶ mun⁶
 maj³
 maj³ haw³
 maj³ ha⁵ heŋ³

maj³ wa:t⁴ wa:t⁴
 kat¹
 kat¹ tsut¹ tsut¹
 tsa²
 lo⁵ se⁵
 hak⁴
 xaw³ han¹
 peŋ² kan⁶
 kek⁴
 tsaw⁶ tsap¹, tsaw⁶ tsap¹
 tsaw⁶ tsɔj⁶
 xo³ (จ.) kan⁶, thuk¹ kan⁶
 tsan²

เย็นสบาย มีลมพัดเบา ๆ

1) (อากาศ) เย็นจัด เย็นยะเยือก

2) (อาหาร) เย็นชืด

เย็นสดชื่น เช่น ใต้ต้นไม้แข็งเมื่ออากาศ
 ร้อน และเหนียว

ขึ้น เช่น อากาศขึ้น ผ้าขึ้น

อุ่น เช่น น้ำอุ่น อากาศอุ่น

อุ่นเล็กน้อย

อุ่นจัด

ร้อน เช่น น้ำร้อน อากาศร้อน

ร้อนอบอ้าว

ร้อนแห้ง ทั้งร้อนทั้งแห้ง ไม่มีลม

เหงื่อไม่ออก

ร้อนจัด อย่างร้อนแดด

หนาว

หนาวสิ้น

หยาบ ขรุขระ ไม่เรียบ เป็นความรู้สึกเมื่อ

สัมผัส เช่น หินขรุขระ มือหยาบ

เคารพนับถือ

รัก

รักกัน ไข่เฉพาะหนุ่มสาวเท่านั้น

มีความรักซึ่งกันและกัน

ชอบ

ติดใจ ชอบจนฝังอยู่ในใจ

ถูกคอกัน

ซัง ไม่ชอบจนรู้สึกไม่ยากพบไม่ยากเห็น

li⁶ tsan²tsa⁴ kan⁶ma:¹ŋli⁶ kan⁶xɛŋ¹sot⁴ lam⁴ su⁵xa:m⁵xaw³ tsaw⁶xaw³ tsaw⁶ thuŋ¹ʔa:n²kiŋ⁵xaw³ tsaw¹ thop⁵xon⁴xon⁴ tsaw⁶ tso³xaj³ tsaw⁶ tso³

น่าซัง ไซ้กับคน

โกรธกันจนไม่พูดกัน

หมางใจ ผิดใจ จนเลิกคบกัน

กลับมาคืนดีกัน

หวง

ตามรูปศัพท์แปลว่าดื่มน้ำส้มสายชู

หมายความว่าหึง

1) ทุกข์ทรมาน

2) สามารถทนได้ต่อสภาพสิ่งแวดล้อมที่

ไม่ดี สภาพอากาศที่หนาวเย็น หรือ

อาการเจ็บปวดที่เกิดขึ้นกับร่างกาย

คิด

คิดถึง เช่น คิดถึงบ้าน คิดถึงพ่อแม่

คิดเตรียมไว้ เช่น วันหยุดนี้คิดเตรียมไว้ว่า
จะไปที่ไหน จะทำอะไร

เกรง นึกกลัว เช่น หนุ่มสาวไม่กล้าแสดง

ความรักต่อกันในที่สาธารณะ เพราะเกรง

ว่าคนอื่นจะเห็น หรือลูกสะใภ้ไม่กล้า

ตัดสินใจเอง เพราะเกรงว่าแม่สามีจะตำหนิ

นึกขึ้นมาได้ เช่น ของหายไปนานแล้ว นึก

ขึ้นมาได้ว่าอยู่ที่ไหน

ย้อนคิดถึงเรื่องที่ผ่านมาแล้ว

นึกย้อนถึงเรื่องราวที่ผ่านมา เช่น เวลาที่

เห็นเด็กๆ เล่นกันทำให้นึกถึงตอนที่เป็ นเด็ก

คิดไปถึงอนาคต คิดถึงใจคนอื่น

tsaw⁶ hɔj³

hu⁴

hu⁴ tsak¹

ʔa:j⁶ pən⁶

la³ lɛŋ⁶

sa⁵ la³ sa⁵ ta⁶

phət⁵ la³ ʔa:j⁶ ta⁶

ʔa:m²

kaŋ⁶

kaw⁶ kaŋ⁶

li⁶ ko⁶, ko⁶

twən⁵

tsaw⁶ san⁵

twŋ⁵ tso³

ta:j⁶ to⁶

ʔi¹ lu¹

tsaw⁶ ʔon³

mə⁵

tɔm⁴ maj³ xaw³, tɔŋ⁴

maj³ xaw³

1) นึกถึงอยู่ตลอดเวลา

2) ติดค้างอยู่ในใจ

1) เข้าใจ

2) รู้

รู้จัก

อายุ

1) อายุ

2) เสียหน้าที่ถูกผู้อื่นเปิดเผยความลับ
หรือตัวเองทำอะไรผิดพลาดไป

เสียหาย เสียชื่อเสียง

รู้สึกอับอายเพราะผู้ใกล้ชิดประพฤติด

ตนเสื่อมเสีย

สงสัย

1) งุนงง ไม่เข้าใจ

2) ตกใจมากจนควบคุมสติไม่ได้

งง ทำอะไรไม่ถูก

กลัว

ตื่นกลัว

1) ตื่นเต้น

2) ใจสั้น

สะดุ้ง

เหม่อลอย

สงสาร

อ่อนโยน

เปื้อน

หิว

tɔm⁴ maj³ lam⁴
 ʔim⁵
 ʔon³

mɔŋ²

tso² tsa²
 tha:p⁴ tsa:p⁴
 ʔɔŋ¹ ʔɛŋ¹
 ʔa² kat⁴
 mɔŋ² , tau²

ʔa:ŋ³ ʔe¹
 ʔa:ŋ³ paw⁵ mɔŋ² la:j⁶
 ʔa⁶ la²
 soj³
 si¹ ke⁴
 xaw³ laj³
 tsaw⁶ lam¹
 tsaw⁶ lo² pha² (ป.ส.)
 xa:n⁴ han¹
 xaw³ loŋ²
 li⁶ hak⁴
 li⁶ toj²

หิวน้ำ

อึด

- 1) นุ่ม ใช้กับข้าวสุก เช่น ข้าวนุ่ม
- 2) ไม่มีแรง รับประทานอาหารไม่ได้ เช่น
 xo² ʔon³ (ชันคอไม่ได้)
 xa¹ ʔon³ (ขาไม่มีแรง)

นุ่ม เช่น ที่นอน ที่นั่ง หมอน เนื้อสัตว์ที่
 ไม่มีมัน

กระตือรือร้น

ตั้งใจ

ลังเล ตัดสินใจไม่ได้

ทะนงตัวว่าเก่งกว่าคนอื่น

- 1) หวัง เช่น หวังว่าใครจะมาหา หวังว่า
 จะได้อะไร
- 2) รอคอย รอย่อมมีความหวัง

คาดหวัง เช่น แม่คาดหวังให้ลูกเรียนเก่ง

ไม่สมหวัง ผิดหวัง

สมน้ำหน้า

อิจฉา ไม่พอใจที่คนอื่นได้ดี

ริษยา ทนไม่ได้ที่เห็นคนอื่นได้ดีกว่า

อยากได้

อยากได้มาก ๆ โลก

โลภมาก อยากได้เพราะความโลภ

รำคาญตา เพราะเห็นสิ่งที่ไม่ถูกใจ

ง่วงนอน

น่ารัก

น่าดู เช่น หนังสือที่น่าดู ละครน่าดู

li⁶ thom⁵
xɛm⁴

po²
ka⁶

6.4 คำที่บอกสี กลิ่น รส

6.4.1 คำบอกสี

ʔa⁶ jɔŋ⁵ (พม่า)
phə³
phək⁵

phək⁵ tsa:ŋ⁶
phək⁵ sɔk⁵ lɔk⁵
phək⁵ sa:k⁵ la:k⁵
phək⁵ sək⁵ lək⁵
lam⁶
lam⁶ lɛŋ⁶
lam⁶ hək⁵

lam⁶ mit¹ mit¹
lam⁶ muut¹ muut¹

นำฟิ่ง

นำอยู่ ใช้กับสถานที่และสิ่งแวดล้อม เช่น
มอญ² thaj² xɛm⁴ te⁴ te⁴
(เมืองไทยนำอยู่จริง ๆ)

ถูก

แพง

สี

สีตกและไม่มีความมันวาว

ขาว คำว่า phək⁵ ใช้ได้ทั่วไป แต่ถ้า
ปรากฏร่วมกับคำว่าผิว จะใช้ว่า
phiw¹ xa:w¹ ไม่ใช่ว่า phiw¹ phək⁵

ขาวนวล

ขาวสะอาดสะอาด

ขาวซีด

ขาวโพลน

ดำ

ดำออกแดง เช่น ผิวสีดำแดง

ดำ ๆ ขาว ๆ ใช้กับสีผสมที่เริ่มหงอก ยังไม่
หงอกเสมอกันทั้งศีรษะ

ดำมืด ดำปี

มืดสนิท ไม่มีแสงสว่าง

ເອງ ¹		ເລື່ອງ
ເອງ ¹	tsa:ŋ ⁶	ເລື່ອງອ່ອນ
ເອງ ¹	sɛm ³ , ເອງ ¹ xɛm ³	ເລື່ອງເຂັ້ມ
ເອງ ¹	sam ¹	ເລື່ອງໄສ
ເອງ ¹	tsɔŋ ⁵ hɔŋ ⁵	ເລື່ອງສະອາດ ໄສ ນ່າດູ
ເອງ ¹	tsa:ŋ ⁵ ha:ŋ ⁵	ເລື່ອງໄສສະອາດ ເລື່ອງໄສສວຍ
ເອງ ¹	tsiŋ ⁵ hiŋ ⁵	ເລື່ອງ ໃຊ້ກັບສິ່ງຂອງເລັກ ໆ ນ່າຮັກ
ເອງ ¹	xam ²	ເລື່ອງທອງ
ເອງ ¹	xew ¹	ເລື່ອງປັນເຍົາ ເລື່ອງຢ່າງສີໂປໄມ້ທີ່ ກຳລັງຈະລຸດຮ່ວງຈາກຕົ້ນ
ເອງ ¹	pək ⁵ xaj ⁵	ເລື່ອງໄຂ້ໄກ່
ເອງ ¹	xi ³ ja ³	ເລື່ອງແກມນ້ຳຕາດ ຢ່າງສີຂອງເສັ້ນຍາສູບ
ເອງ ¹	pək ⁵ ma:k ⁵ tsɔk ¹	ເລື່ອງຢ່າງສີເປືອກສັ້ມ
ເອງ ¹	xaj ⁵	ເລື່ອງໄຂ້ແດງ ຫມາຍຄື ສີສັ້ມ
ເອງ ¹	ເອງ ⁶	ສັ້ມເຂັ້ມ ໆ
ເອງ ⁶		ແດງ
ເອງ ⁶	sam ¹	ແດງອ່ອນ ໆ ໄສ ໆ
ເອງ ⁶	wa:w ²	ແດງສດ ແດງເລືອດນົກ
ເອງ ⁶	lwat ⁴	ແດງເລືອດໝູ
ເອງ ⁶	xɔŋ ⁵	ບານເຍັນ
ເອງ ⁶	tsiŋ ² hiŋ ²	ແດງ ໃຊ້ກັບສິ່ງຂອງເລັກ ໆ ນ່າຮັກ
ເອງ ⁶	tsɔŋ ² hɔŋ ²	ແດງສວຍ ສະອາດ
ເອງ ⁶	tsa:ŋ ² ha:ŋ ²	ແດງໄສສວຍ ແດງມາກເກີນໄປ
ເອງ ⁶	tsəŋ ² həŋ ²	ແດງຊານ ມັກໃຫ້ເມື່ອມີເລືອດອອກມາ
ເອງ ⁶	kət ⁵	ແດງຄໍລ້າ ໆ ໄສສວຍ
ເອງ ⁶	lam ⁶	ແດງປັນຕຳ ຢ່າງສີເລືອດທີ່ແຫ້ງເກຣອກຮັງ

lɛŋ ⁶	kam ⁵	แดงกำ		
kam ⁵	ma:k ⁵	tsaŋ ⁶	แดงกำอย่างสี่เม็ดทับทิม	
xwŋ ⁵		ชมพู		
xwŋ ⁵	tsa:ŋ ⁶	ชมพูอ่อน		
xwŋ ⁵	ma:k ⁵	tsaŋ ⁶	ชมพูอย่างสี่เม็ดทับทิม	
xwŋ ⁵	kɛŋ ⁶	ho ¹	man ²	ชมพูอย่างสีมันเทศ
xwŋ ⁵	mɔk ⁵	mo ⁶	ชมพูอย่างสีดอกบัว	
xwŋ ⁵	tsiŋ ⁵	hiŋ ⁵	ชมพู ไซ้กับสิ่งของเล็ก ๆ น่ารัก	
xwŋ ⁵	tsɔŋ ²	hɔŋ ²	ชมพูสด ใส และสะอาด	
xwŋ ⁵	tsa:ŋ ²	ha:ŋ ²	ชมพูไม่สวย ไม่สะอาด	
mon ⁵	mo ⁶		สีบัวโรย	
kam ⁵	ma:k ⁵	xə ¹	ม่วงเข้มอย่างสีมะเขือ	
xew ¹			เขียว	
xew ¹	tsa:ŋ ⁶		เขียวอ่อน	
xew ¹	tsam ⁴		เขียวเข้ม เขียวคล้ำ	
xew ¹	saw ¹		เขียวใส	
xew ¹	tsɔŋ ²	hɔŋ ²	เขียวสวย สะอาด	
xew ¹	tsa:ŋ ²	ha:ŋ ²	เขียวไม่สวย ไม่สะอาด	
xew ¹	tsiw ²	hiw ²	เขียว ไซ้กับสิ่งของเล็ก ๆ น่ารัก	
xew ¹	sɔm ⁵		เขียวอมฟ้า	
xew ¹	maw ⁶	phak ¹	ka:t ⁵	เขียวใบผักกาด
xew ¹	mon ⁵		เขียวปนเทา เขียวหม่น	
xew ¹	taw ²	law ⁶	เขียวอย่างเทาเนา (เทาเป็นสาหร่ายสีเขียวน้ำจืด เป็นเส้นละเอียดลอยอยู่ในน้ำ บางชนิดกินได้)	
xew ¹	xi ³	ha:n ⁵	เขียวขี้เถ้า	

tsa:k⁴ tsa⁵koŋ² soŋ²ko² te³ (จ.)lu⁵lu⁵ tsaw³ pha² la²lu⁵ som²lu⁵ tsoŋ³ paw²lu⁵ sa:ŋ⁵ ka:n²sa:ŋ⁵ ka:n²lu⁵ lik⁴heŋ² som², heŋ² xaw³ som²tsa⁵ ka⁴hap⁴ pi⁶ loŋ⁴ kin⁶ xaw³

แล้วบางทีก็เลี้ยงคนที่มาทำบุญด้วย ไม้ที่ใช้ปัก
ธงเรียกว่า saw¹ xɔŋ⁵ (เสาข่อน)

ธงกระดาษหรือธงผ้าขนาดเล็ก เป็นรูปสาม
เหลี่ยม สีขาว สำหรับคนสูงอายุนำไปถวายพระ
พระจะนำไปแขวนในพระวิหาร

เครื่องใช้ในเทศกาลสงกรานต์ ทำจากไม้เป็นรูป
มังกร ช่วงเวลาสงกรานต์เอาตั้งในวัด หรือที่กลาง
แจ้งใกล้วัด ไขใส่ น้ำ เอากระถางรองน้ำที่ไหล
ออกมาเอาไปรดคนอื่น

ผลไม้ ขนมที่ใส่จานไหว้พระหรือเช่นผี

ถวายสิ่งของแก่พระพุทธรูป

ถวายพระพุทธรูปแก่วัด

ถวายอาหารแก่พระพุทธรูป

ถวายร่มแก่พระพุทธรูป เป็นผ้าแพรสีเหลือง
หรือแดงล้อมคันทรมเป็นวงกลม รูปทรงกระบอก

ถวายจีวรแก่พระพุทธรูป

จีวร

ถวายคัมภีร์หรือหนังสือชี้ทางไปสวรรค์แก่วัด

อุทิศส่วนกุศลให้พ่อแม่ มักจะทำเมื่อพ่อแม่ยังมี
ชีวิตอยู่

เตรียมอาหารเพื่อนำไปถวายพระพุทธรูป

เอาอาหารไปเลี้ยงคนที่ไปทำบุญในวัด

ทำบุญให้ทานด้วยการเลี้ยงอาหารญาติพี่น้อง
และเพื่อนบ้าน

jum⁵lu⁵ ta:n²waj⁶waj⁶ pha² la²ʔu² xɛ² , ʔu² sɛ²ho² lik⁴thom⁵ lik⁴xwn³ tsɔŋ²ho² sin¹xa:m⁵ sin¹tuŋ² sin¹pa:n² pha² la²ma:k⁵ tu² ti²kɔk¹ ja³ phaw¹ʔa:ŋ⁵ ja³ phaw¹ja³ phaw¹ten²sam⁵ mi² , mi² tɛŋ⁵

1) นับถือศาสนา นับถือผี

2) เชื่อ เชื่อถือ เชื่อฟัง

ทำบุญทำทาน

ไหว้ เช่น ไหว้พระ ไหว้ผี

ไหว้พระพุทธรูป

คุกเข่าประนมมือไหว้พระ

สวดมนต์จากพระคัมภีร์ ผู้สวดเป็นพระหรือ

คนธรรมดาที่อ่านพระคัมภีร์ เป็นสวดให้ชาว

บ้านที่มาทำบุญในวัดฟัง

ฟังธรรม ฟังเทศน์

ไปถือศีล ปฏิบัติธรรมที่วัดในช่วงเข้าพรรษา

ท่องศีล ท่องดั่ง ๆ ขณะทำงานอื่น เช่น เย็บผ้า

ไปด้วยท่องศีลไปด้วย

1) รับศีล

2) ท่องศีลในวัด ท่องในใจเป็นภาษาบาลี

ถือศีล เช่น ถือศีล 5 ถือศีล 8

1) เข้าพระ

2) อัญเชิญพระพุทธรูปเดินทางจากที่หนึ่งไป

ประดิษฐานอีกที่หนึ่ง เช่น อัญเชิญมาจากพม่า

ลูกประจำ

กระถางรูปขนาดเล็ก ใช้ตามบ้าน

กระถางรูปขนาดใหญ่ ใช้ในวัด

รูป

เทียน ใช้ทั่วไป

เทียน ใช้ที่เมืองล้า

xaw³ tək⁵
 taw³ mək⁵ ja³
 taw³ sɛŋ¹
 phən¹ pa:n⁴

pa:n⁴

taw³ ja:t⁵
 lam⁴ mət⁴ ta⁵ (ป.)
 ja:t⁵ lam⁴
 pak¹

ข้าวตอก

แจกัน ทั่ว ๆ ไปทำด้วยดินเผา

แจกัน ทำด้วยแก้ว

พานใหญ่สำหรับวางผลไม้ บุหรี่และสิ่งของ

อื่น ๆ ถ้าใช้ในบ้านมักใช้ใส่บุหรี่ปะหอบ ขน

ต่าง ๆ ถ้าใช้ในวัดมักใช้ใส่ผลไม้ถวายพระ

พานสานทำด้วยไม้ไผ่ หรือไม้สำหรับใส่สิ่งของ
 ใหว่พระ

ขวดที่ใช้กรวดน้ำ

น้ำมนต์

กรวดน้ำ หยาดน้ำ

ปัก เช่น ปักเทียน ปักธูป ปักธง

คำนิยม ประเพณี และการบันเทิง

8.1 คำนิยมและประเพณี

thuŋ² tsa:m⁵
fiŋ³, fiŋ³ pɛŋ⁶

fi ŋ³ fa⁴ məŋ² kon²

fiŋ³ thuŋ²,
fiŋ³ kaw⁵ thuŋ² huŋ¹
sak¹
sam² ʔa:ŋ²

xew³ xam²

xew³ ŋən²

xon⁵ hɛŋ²

them¹ hɛŋ²

them¹ hən² maw⁵

ประเพณี

1) ประเพณี

2) กฎเกณฑ์ที่ถือปฏิบัติกันในหมู่บ้านซึ่ง
ต้องสอดคล้องกับประเพณี

กฎเกณฑ์ที่ประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาจน
กลายเป็นประเพณี

ประเพณีที่สืบทอดมาตั้งแต่โบราณ

สัก (ลาย)

สักลาย หนุ่ม ๆ มักจะสักรูปมังกร เสือ ที่
หน้าอก เพื่อป้องกันอันตรายจากสัตว์ต่าง ๆ
บางคนสักลายทั้งตัวเพื่อแสดงความกล้า
หาญ เป็นชายชาติวี

ฟันทอง หนุ่มสาวได้คองนิยมครอบฟันทอง
1 ซี่ ข้างซ้ายหรือขวาก็ได้ เพื่อว่าเวลายิ้ม
จะเห็นประกายสีทอง จะครอบฟันทองไป
จนอายุ 35 ปี ถึงถอดออก

ฟันเงิน คนที่ถอนฟันออกเพราะฟันผุ หรือ
ฟันเสีย จะใส่ฟันเงินแทน

แลกเปลี่ยนแรงงานกันในฤดูทำนา

ลงแขกช่วยทำนา

ลงแขกช่วยปลูกบ้านใหม่

them¹ xək⁵them¹ hən² ta:j⁶leŋ⁴ xaw³kum² xaw³hap⁴ ja³ jə⁴tam² pum² xaw³sa:ŋ² tha:t⁴pəj²

ลงแขกช่วยงานแต่งงาน

ลงแขกช่วยงานศพ

กินเลี้ยงในโอกาสที่ชาวบ้านมาช่วยลงแขก

ในฤดูทำนา เช่น ดำนา เกี่ยวข้าว ตีข้าว

เป็นอาหารมื้อค่ำ ผู้ที่มากินจะเป็นผู้ชาย

เท่านั้น ผู้หญิงเมื่อช่วยทำงานเสร็จแล้ว

ต่างคนต่างกลับบ้าน ไม่รวมกินด้วย

กินเลี้ยงในโอกาสพิเศษ เช่น ญาติพี่น้อง

จากเมืองไกลมาเยี่ยม หรือเมื่อมีการล้มวัว

ฆ่าหมู เป็นต้น

ต้อนรับแขก เมื่อครอบครัวจัดงาน เช่น

งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ งานศพ เจ้าภาพ

จะเชิญญาติสูงอายุทั้งหญิงชาย ซึ่งเป็นที่

เคารพนับถือของชาวบ้านมาช่วยต้อนรับแขก

พิธีเชิญปู่ขวัญข้าวจากท้องนาให้เข้าไปอยู่

ในยุ้งข้าว เพื่อรักษาข้าวให้มีกินไปตลอดปี

กินไม่หมด และปีหน้าจะทำนาได้ผลอุดม

สมบูรณ์ต่อไป หลังจากตีข้าวเสร็จแล้ว จะ

ทิ้งข้าวกองหนึ่งไว้ที่ลานนวดข้าว พร้อม

เครื่องเช่น

ถวายเป็นเงิน ทอง ของมีค่าในการสร้างเจดีย์

เพื่อบรรจุในใจกลางเจดีย์ ในสมัยโบราณ

มีการถวายลูกบรจุลงในเจดีย์ด้วย ถือเป็น

เครื่องบูชา

งานฉลอง งานประเพณี งานแสดงสินค้า

poj² kɔŋ² mu²

poj² lu⁵ pha² la²
pa³ je⁶ sw³ wu² (จ.)

ləŋ⁶ lɔm⁶

poj² ləŋ⁶ sip⁵ ha³
poj² pha² ka⁵

poj² lu⁵ lik⁴

le⁵ sa:w¹

poj² kɔŋ² mu² sa:j²

งานสมโภชเจดีย์ แต่ละเจดีย์จะกำหนดวัน
สมโภชต่างกัน มักกำหนดตามตำนานการ
สร้างของแต่ละแห่ง

งานประเพณีถวายพระพุทธรูปแก้ววัด

ประเพณีไหว้พระจันทร์ ได้รับอิทธิพลจาก
จีนเป็นประเพณีเมืองลำ เมืองตีและเมืองวัน
พระจันทร์เต็มดวง หมายถึงวันไหว้พระ
จันทร์

วันไหว้พระจันทร์

งานฉลองเลื่อนฐานะให้คนที่ทำบุญมามาก
จะมีคำนำหน้าชื่อว่า pha² ka⁵ แปลว่า
สาวกของพระพุทธเจ้า

งานประเพณีถวายหนังสือที่เกี่ยวกับ

พุทธศาสนาให้วัด ทุกคนต้องถวายหนังสือ
ให้วัด 2 เล่ม เรียกว่า tham² le¹ ta:ŋ²
(ธรรมะชี้ทางขึ้นสวรรค์) อุทิศส่วนกุศลให้
พ่อและแม่ ถ้าเขียนเป็นก็เขียนเอง ถ้าเขียน
ไม่เป็นต้องจ้างคนอื่นเขียน มักถวายตอนที่
พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ และมักทำในช่วงเข้าพรรษา

ประเพณีอนุญาตให้หนุ่มไปจีบสาวได้ ตอน
กลางคืนหนุ่ม ๆ จะเป่าปี่น้ำเต้าไปหาสาวที่

บ้าน สาวเมื่อได้ยินเสียงปี่น้ำเต้าก็จะออก

มาคุยกับหนุ่มนอกประตูบ้าน โอกาสที่

หนุ่ม ๆ จะ le⁵ sa:w¹ ได้ เช่น ตอน

กลางคืนที่บ้าน ที่ตลาดนัด คูหนึ่งกลาง

แปลง วันตรุษจีน และวันสงกรานต์ เป็นต้น

งานประเพณีก่อกองทราย ทำในเดือน 1
ตามปฏิทินไท (เดือนพฤศจิกายน)

poj² sum¹ lo¹

งานประเพณีเฝ้ายามให้ ความอบอุ่นแก่
วัดและพระ เนื่องจากอากาศหนาวมาก ทำ
ในเดือน 4 ตามปฏิทินไท

(เดือนกุมภาพันธ์)

poj² lən⁶ si⁵

งานฉลองตรุษจีน เป็นงานฉลองปีใหม่ ซึ่ง
ได้รับอิทธิพลจากชาวจีน ทำในเดือน 4
ตามปฏิทินไท (เดือนกุมภาพันธ์)

xa:j⁶ mən⁴ (จ.)

ประเพณีเปิดประตูบ้าน เป็นประเพณีของ
ชาวจีน ชาวเมืองล่านิยมทำในวันแรกของ
เทศกาลตรุษจีน เด็กชายอายุ 12-15 ปีจะ
ไปยืนอ่านคำอวยพรนอกประตูบ้านตัวเอง
และบ้านอื่น ๆ เจ้าของบ้านจะเปิดประตูรับเด็ก
เข้าไปในบ้านเพื่อคุกเข่าไหว้ผีบรรพบุรุษและ
ผู้อาวุโส เสร็จแล้วเจ้าของบ้านจะให้เงินแก่เด็ก
เล็ก ๆ หรือผู้น้อยคุกเข่าแสดงความเคารพ
ญาติผู้ใหญ่ในวันตรุษจีน หรือผู้หญิงที่เพิ่ง
แต่งงานและสามีกลับบ้านมากคุกเข่าแสดง
ความเคารพญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง ผู้ใหญ่จะ
ให้พรและแจกเงิน

pa:j³ lən⁶ si⁵

นั่งคุกเข่า มือทั้งสองข้างค้ำยันกับพื้น ก้ม
ศีรษะลงต่ำ เป็นการแสดงความเคารพและ
ขอพรจากผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโสที่มีอายุตั้งแต่
60 ปีขึ้นไป มักทำในเทศกาลตรุษจีน

ə⁴ ho¹

ประเพณีไหว้ขนมจ้าง ทำในเดือน 5 ตาม
ปฏิทินไท (เดือนมีนาคม) เป็นอิทธิพลจีน
ที่กระจายไปทั่วเขตใต้คง เพื่อระลึกถึงซู
เหยียน นักประพันธ์จีนสมัยโบราณที่

poj² tən⁶ wu² (จ.)

ho⁵ xaw³ sɛm¹

poj² sa:ŋ² tsɛŋ⁵

xwŋ³ loŋ⁶

ʔaw⁶ ton³ lam⁴

ton³ lam⁴

tot⁴ kon² , thoŋ¹ kon²

poj² xaw³ wa⁵

soŋ⁵ wa:ŋ³

จงรักภักดีต่อกษัตริย์ แต่ถูกหักหลังจึงไป
กระโดดน้ำตาย คนรุ่นหลังทำขนมจ้างทั้ง
ลงน้ำเพื่อเซ่นวิญญาณของเขา ขนมจ้าง
ของคนใต้ต้องมีทั้งสีขาวและสีดำ ที่เป็นสีดำ
จะใช้ตะไคร้เผาเป็นถ้ำแล้วตำผสมกับข้าว
เหนียวผัดถ้ำออก เอาใบ ร๕ก¹ ซึ่งเป็น
ใบไม้ที่ขึ้นบนภูเขา ห่อเป็นห่อๆ แล้วต้มสุก
งานประเพณีสงกรานต์ ทำในเดือน 6 ตาม
ปฏิทินไท (เดือนเมษายน)

เทศกาลเซ็งเหม็ง ไปเซ็งผีที่หลุมฝังศพ
ประมาณหนึ่งอาทิตย์ก่อนสงกรานต์

ไปขุดต้นไม้บนเขามาปลูกในลานวัด แล้ว
เซ็งไหว้ ทำในเทศกาลสงกรานต์

ต้นไม้ที่นำมาปลูกในพิธีสงกรานต์ เป็น
เคล็ดว่า จะได้มีน้ำอุดมสมบูรณ์

โยนลูกช่วง เป็นการละเล่นของหนุ่มสาวใน
เทศกาลสงกรานต์หรือตรุษจีน สาวจะเป็น
คนโยน หนุ่มจะเป็นคนรับ คนที่รับไม่ได้จะ
ถูกปรับ ต้องให้ของขวัญแก่คนที่โยนมา แต่
สาวจะคืนของให้ภายใน 3 วัน ถ้าสาวไม่
ชอบหนุ่มคนนั้น ถ้าสาวชอบก็จะเก็บของไว้
เป็นการแสดงตนว่าชอบ หรือไม่ชอบหนุ่ม
ที่มาจับลูกช่วง

งานประเพณีเข้าพรรษา ทำเดือน 9 ตาม
ปฏิทินไท (เดือนกรกฎาคม)

ประเพณีส่งให้ผีห่ากลับเมืองผี ทำประมาณ

ka:ŋ⁶ wa⁵

poj² ʔok⁵ wa⁵

poj² kan² thin⁵ , poj²
sa:ŋ⁵ ka:n²

poj² kan⁵ to²

ta:ŋ⁵ ma:t⁵

กลางเดือน 10 ตามปฏิทินไท (เดือนสิงหาคม)
ชาวบ้านจะไต่ ตีกระถางดั่ง ๆ กวาด
บ้านออกไปถึงประตู ไล่ให้ผีโรคทำหนีไป
ประเพณีวันกลางพรรษา เป็นวันที่เข้า
พรรษามาได้ 45 วัน ชาวบ้านไปทำบุญถือ
ศีลที่วัด

งานประเพณีออกพรรษาทำในเดือน 12
ตามปฏิทินไท (เดือนตุลาคม)

งานทอดกฐินหรืองานถวายจิวรแก่พระ จะทำ
ช่วงก่อนออกพรรษา ในเดือน 12 ตาม
ปฏิทินไท (เดือนตุลาคม)

งานประเพณีขอโทษ เริ่มตั้งแต่วันที่ 16
เดือน 12 ตามปฏิทินไท (เดือนตุลาคม)
ต่อเนื่องกันเป็นเวลา 3 วัน ผู้ที่เคยมี
พฤติกรรมผิดศีล หรือพระสงฆ์ที่ผิดวินัย
สงฆ์ จะไปสวดมนต์บูชาพระพุทธรเจ้า
และเอาสิ่งของไปถวายพระพุทธรูปในวัด
วันใดวันหนึ่งใน 3 วันนั้น

ประเพณีในเทศกาลเข้าพรรษาและ
ออกพรรษา หนุ่มสาวร่วมกันจัดงานเลี้ยง
ผู้ที่มาทำบุญไหว้พระในวัด วันก่อนงานเลี้ยง
มีประเพณีให้หนุ่มสาวไปขโมยผัก ไม้ เบ็ด
 ฯลฯ ของชาวบ้านมาทำอาหาร ผู้ที่ถูก
ขโมยถือเป็นการให้ทาน

8.2 การละเล่น

ʔen³ mo³ ka:k⁵ kɛk⁵,

ʔen³ mo³ phak¹ kɛk⁵

ʔen³ me⁶ la:ŋ² kon²

ʔen³ luk⁴ paw⁴ maw⁵

tsap¹ mɛŋ² mi³

ʔen³ ka:ŋ⁵ kon⁶

si² sew⁶ (จ.),

ʔen³ ʔuŋ¹ kuŋ⁶ tsa²

ʔen³ sa:j¹ poŋ⁶ peŋ⁶

ʔi⁴ tsi⁴ ʔo⁴ tso⁴

ʔen³ ma:k⁵ toŋ¹

เล่นหม้อข้าวหม้อแกง

เล่นเอาผ้าทำเป็นตุ๊กตา

เล่นแต่งงาน เด็กผู้หญิงช่วยกันแต่งตัว

เด็กผู้หญิงคนหนึ่งเป็นเจ้าสาว เอาผ้า

คลุมหน้า เสร็จแล้วส่งตัว ทำเลียนแบบ

พิธีแต่งงาน

จับแมลงปอ เอาอย่างไม่เหนียว ๆ

ติดที่ปลายไม้ คอยจับแมลงปอให้

ติดมากับยางไม้ เมื่อได้ตัวแล้วเด็ดปีกออก

เล่นไม้ง่ามหนังสติก

เล่นชิงช้า

เล่นโทรศัพท์ ใช้ลำไม้ไผ่คนละลำเอาเชือก

ร้อย ยื่นอยู่ห่างกันประมาณ 10 เมตร

เล่นจ้ำจี้ เด็ก 2 คนอายุประมาณ 5-6 ขวบ

เล่นกัน (แต่ถ้าเรียนหนังสือแล้วจะเลิกเล่น)

เวลาเล่นนับนิ้วมือตนเองไปที่ละนิ้ว พลัง

ร้อง ʔi⁴ tsi⁴ ʔo⁴ tso⁴ นับเสร็จแล้ว

จิกจิกัน แข่งกันว่าใครจะพูดได้เร็วกว่ากัน

เป็นการหัดออกเสียง

เล่นหมากเก็บ ใช้ก้อนหินจำนวนหนึ่งโยน

ลงพื้นดิน ถือไว้ 1 ลูก แล้วโยนลูกนั้นขึ้นไป

ʔen³ ma:k⁵ hu² ʔɔŋ³ ʔɛŋ³

เก็บที่พื้นที่ละลูกหรือหลายลูก ไม่ให้ถูกลูก
อื่นและรับลูกที่โยนขึ้นไปให้ได้

เล่นก้อนหินลูกเล็ก ๆ จำนวนมาก ชุดหลุม
เล็ก ๆ พอใส่ก้อนหินได้ หรือเขียนเป็นตา ๆ
10 ช่อง เอาก้อนหินใส่แต่ละช่อง หรือ
แต่ละหลุม ช่องละหรือหลุมละ 5 ลูก ใน
10 ช่องหรือ 10 หลุมนี้มี 2 หลุมใส่ก้อน
โต ๆ หลุมละ 1 ก้อน เด็กยันยี่กันใครชนะ
ได้เล่นก่อน เอาก้อนหินทั้งหมดในหลุมหนึ่ง
ใส่หลุมถัดไปที่ละก้อน เล่นไปเรื่อย ๆ จน
วางก้อนหินในมือได้หมดแล้วพบช่องว่าง
จะได้ก้อนหินถัดจากช่องว่างเป็นของตน
อีกคนหนึ่งจะได้เล่นต่อไป สุดท้ายนับก้อนหิน
ใครได้มากก็ชนะ

ʔen³ lim²

เล่นทอย lim² ซึ่งเป็นลูกไม้ชนิดหนึ่ง
ผลกลมเท่ามะนาว อยู่ในฝักหนา ตั้งลูก
lim² เป็นแถว แบ่งผู้เล่นเป็น 2 ฝ่าย
ฝ่ายใดทอยลูก lim² ให้ล้มทั้งหมด
ได้ก่อนฝ่ายนั้นชนะ

ʔen³ ho¹ la² tha²

เล่นต้องเต เตะเศษกระเบื้องไปตามช่องสี่
เหลี่ยมไม่ให้ทับเส้น ขณะที่เตจะต้องกระโดด
ขาเดียว

ʔen³ ke⁶

เล่นคล้ายไม้หึ่ง ผู้เล่นจะตีไม้ให้กระเด็นไป
แล้ววิ่งตามไปตีอีกทีก่อนที่ไม้ั้นจะตกถึง
พื้นดิน ไม้ที่ตีนั้นเป็นเครื่องวัด ใครตีได้
ไกลกว่าเป็นฝ่ายชนะ

ʔen³ luk⁴ lim² lɛŋ¹
pak⁴ xə² xam²

hoŋ⁴ piw¹ kaj⁵

paj⁶ ti¹ tet⁵
tɕa:ŋ⁴ ko⁵ mu² ji⁵
tɕɛw⁵ (จ.)

ʔiŋ¹ tiŋ¹ let⁵

to⁵ kaj⁵

ma⁴ kuk⁴ ka:k⁴
ma⁴ ta³ taŋ⁶

เล่นตีกงล้อวิ่งแข่งกัน

เด็ก 4-5 คนนั่งซ้อนกันกอดกันไว้แน่น
เด็กคนหนึ่งดึงเด็กคนที่ 1 ออกมาได้แล้ว
ดึงคนที่ 2 ต่อ ถึงจนเหลือคนเดียวก็ชนะ
(pak⁴ xə² xam² เป็นพีชชนิดหนึ่ง
สีเหลืองเป็นสายเล็กยาว)

เล่นคล้ายงูกินหาง แบ่งเด็กเป็น 2 ฝ่าย
ฝ่ายหนึ่งจับปลายเส้นของเด็กคนอื่นต่อ ๆ
กันไปเป็นแถว อีกฝ่ายมาแย่งเด็กข้างหลัง
คนที่อยู่ข้างหน้าเป็นแม่ไก่ พยายามกันไว้
ไม่ให้แย่งไปได้

เล่นซ่อนหา

เอาผ้าคลุมหัวเด็กคนหนึ่งไม่ให้เห็นอะไร
เด็กอีก 2 คนจะไปจับเด็กอื่น ถ้าจับได้ก็ชนะ
ให้คนถูกจับถูกคลุมหัวต่อไป
กระโดดขาข้างเดียว แข่งกันว่าใครกระโดด
ได้ไกลกว่า นานกว่า

- 1) เล่นต่อไก่ ผู้เล่นมี 2 ฝ่าย แต่ละคน
ยกขาขึ้นข้างหนึ่ง จับไว้ให้แน่น
กระโดดขาข้างเดียวเข้าชนกัน
ใครขาดหลุดลงพื้นก่อนเป็นฝ่ายแพ้
- 2) เอาใบมะยมมาพันเป็นก้อนกลมขนาด
เท่าลูกตะกร้อ ใช้เท้าเตะลูกกลมนั้น
ใครเตะได้มากครั้งกว่าเป็นฝ่ายชนะ

ไม้ต่อขา

ไม้ต่อขา ไซ้ที่เมืองลำ

8.3 นาฏศิลป์และดนตรี

pum⁵ tsa:m⁵

phu²

phu² tsəŋ²

lik⁴ tsəŋ²

pa:ŋ⁶ tsəŋ²

ʔen³ tsəŋ²

pum⁵ tsom²

pum⁵ xi¹

phu² tsok⁵ xok⁵

la:ŋ² ŋaw²

ka³ tsəŋ²

ka³ kəŋ⁶

ka³ la:j² la:p⁵

ka³ ja:ŋ²

ka³ lok⁴ juŋ²

ka³ xɛŋ⁴

ka³ xɔŋ⁴ xɛŋ⁴

ma⁴ puk⁴ juk⁴

kəŋ⁶

kəŋ⁶ ha:ŋ¹ ja:w²

kəŋ⁶ ʔu² tse⁵

เนื้อหา

เนื้อเรื่อง

เนื้อเรื่องของละคร

บทละคร

โรงละคร

แสดงละคร

ละครสุขนาฏกรรม

ละครโศกนาฏกรรม

เรื่องตลก

การแสดงเงาหนัง

รำละคร ใช้ในการเล่นจี่ว ได้รับอิทธิพล

มาจากชาวจีน มีการแยกทำรำของ

หญิงชาย เนื้อเรื่องที่นำมาเล่นส่วนใหญ่

จะเป็นเรื่องในประวัติศาสตร์จีน

หรือบุคคลสำคัญของจีน

รำกลองยาว

รำดาบ

รำนกระยาง

รำนกยูง

รำมวย

รำท่อนไม้

รำสิงโต

กลอง

กลองยาว

กลองใหญ่ ทำด้วยไม้ ชึงด้วยหนังสัตว์

sə³ kəŋ⁶
 səm⁵
 məŋ²
 tha:ŋ⁶ lo³ (จ.)

məŋ² səŋ²

pi⁵
 pi⁵ lam⁴ təw³
 xəw² sin⁴ (จ.)
 pi⁵ ʔəŋ⁶

tiŋ⁵
 tiŋ⁵ sa:m¹ sa:j¹
 tiŋ⁵ ʔo³
 sa:j¹ tiŋ⁵
 pe²

ผ้าคลุมกลอง ใช้ประดับตกแต่งกลอง

ฉาบ

ฆ้อง

เป็นเครื่องดี ลักษณะคล้ายฆ้องแต่ใหญ่กว่า
 ทำด้วยทองเหลืองรูปกลม เส้นผ่าศูนย์กลาง
 ประมาณ 1 ฟุต ไซ้ไม้ดี มักดีนำขบวนแห่
 เพื่อให้คนหลีกทางหรือหลบออกจาก
 บริเวณนั้น

ฆ้องที่เจาะรูเขว่นกับไม้คานหรือขาตั้ง มี
 ประมาณ 7 ลูก ตรงหัวของไม้ดีพันผ้า หรือ
 เชือกให้เป็นปมโต เพื่อไม่ให้เสียงแตก
 ปี่

ปี่ชนิดหนึ่งทำจากน้ำเต้า

หีบเพลงปาก

แตร เครื่องดนตรีประเภทเป่า ปากบาน
 ลักษณะคล้ายดอกไม้อชนิดหนึ่งชื่อดอก

pi⁵ ʔəŋ⁶

ซอ

ซอสามสาย

ซออู้

สายซอ

เครื่องดนตรีประเภทเดียวกับจ้องหน่อง
 มีลักษณะเป็นแผ่นบางๆ ยาวประมาณ 2 นิ้ว
 กว้างประมาณ 1 เซนติเมตร ทำด้วยทอง
 เหลืองหรือทองแดง เวลาใช้จะคาบ pe²
 ไว้ที่มุมปาก ใช้มือดีดเป็นทำนอง เรียกว่า
 pa:j⁵ pe²

haj ⁵ kɔŋ ⁶	ตีกลอง
haj ⁵ sɛm ⁵	ตีฉาบ
haj ⁵ mɔŋ ²	ตีฆ้อง
haj ⁵ tha:ŋ ⁶ lo ³	ตีทางโล่
se ⁵ tiŋ ⁵	สีซอ
paw ⁵ pi ⁵	เป่าปี่
paw ⁵ pi ⁵ lam ⁴ taw ³	เป่าปี่น้ำเต้า
paw ⁵ maw ⁶ maj ⁴	เป่าใบไม้ (ให้เป็นเพลง)
paw ⁵ xəw ² sin ⁴ (จ.)	เป่าทึบเพลงปาก
paw ⁵ pi ⁵ ʔɛŋ ⁶	เป่าแตร
hɔŋ ⁴ xa:m ² , ʔɔj ¹ xa:m ²	ร้องเพลง
tho ³ xa:m ²	ร้องเพลงโต้ตอบกัน ร้องเพลงคู่
hɔŋ ⁴ ʔi ¹ ʔi ¹	ฮัมเพลง
hɔŋ ⁴ ʔa ¹ ʔa ¹	ร้องเพลงเสียงดัง
hɔŋ ⁴ ʔo ¹ ʔo ¹	ร้องเพลงเสียงต่ำและดัง มักเป็นเสียงผู้ชาย
pa:w ⁵ xa:m ²	ร้องเพลงอย่างตะโกน
ʔiw ¹ xa:m ²	ร้องเพลงเสียงแหลมเล็ก
seŋ ¹ li ⁶	เสียงดี
seŋ ¹ pɔj ⁶	เสียงใส
seŋ ¹ wa:n ¹	เสียงหวาน
seŋ ¹ maj ⁵	เสียงเพราะมีเสน่ห์
seŋ ¹ ka:ŋ ³	เสียงกว้าง ร้องเพลงเสียงสูงต่ำได้หลาย
	ระดับ ร้องเป็นเสียงผู้หญิง หรือเสียงผู้ชายก็ได้
seŋ ¹ ʔip ¹	เสียงแคบ ร้องเพลงได้เสียงเดียว
seŋ ¹ ʔoŋ ³	เสียงยานคาง ขำเนิบนาบ ฟังแล้วเหนื่อย

seŋ ¹ ja:w ²	เอื้อนเสียงมากเกินไป
seŋ ¹ xɛŋ ¹	เสียงแข็ง ไม่มีลีลาพลิ้วไหว
seŋ ¹ pət ¹	เสียงห้วน ไม่เอื้อนเสียง
seŋ ¹ kɛŋ ⁵	เสียงกระด้าง
seŋ ¹ lo ¹	เสียงต่ำมากเกินไป ฟังไม่เป็นคำ
seŋ ¹ ha:p ⁵	เสียงแหบพร่า
seŋ ¹ xaw ⁵	เสียงสั้น
seŋ ¹ kɛŋ ²	เสียงแหลมเล็ก
seŋ ¹ si ³ ja ³	เสียงเหมือนมีอะไรติดคอ
xa:m ² pan ⁵ kɔŋ ⁶ ,	ทำนองเพลงชนิดหนึ่ง ใช้ร้องประกอบ
xa:m ² tsɔm ² kɔŋ ⁶	การรำกลองยาว เล่นในงานสงกรานต์
	ผู้รำจะรำเป็นวงล้อมกลองยาว
xa:m ² tiŋ ⁵	ทำนองเพลงชนิดหนึ่ง สีซอประกอบ
xa:m ² pe ²	ทำนองเพลงที่ใช้ประกอบเครื่องดนตรีที่
	เรียกว่า pe ²
xa:m ² tsəŋ ²	ทำนองเพลงชนิดหนึ่ง ใช้ในการแสดงละคร
	ทำนองเพลงจะแตกต่างกันไปตามสถานภาพ
	ทางสังคมของตัวละคร
xa:m ² tsəŋ ² məŋ ² la ³	ทำนองเพลงของชาวเมืองล้า ใช้ร้องใน
	ละคร
xa:m ² tsəŋ ² məŋ ² xɔŋ ¹	ทำนองเพลงของชาวเมืองขอนแก่น ใช้ร้องใน
	ละคร
xa:m ² tsəŋ ² pɯ ¹ tsa:j ²	ทำนองเพลงสำหรับตัวละครชายร้อง
xa:m ² tsəŋ ² pɯ ¹ jiŋ ²	ทำนองเพลงสำหรับตัวละครหญิงร้อง

xa:m² ma:k⁵

เพลงลูกทุ่ง แต่เดิมเริ่มมาจากหนุ่มสาว
ร้องเกี่ยวกับ ต่อมาใช้ร้องเพื่อบรรยาย
สิ่งต่าง ๆ รอบตัว

xa:m² ma:k⁵ law² tse⁶

ทำนองเพลงชนิดหนึ่ง ชาวเมืองร้องใน
ทุ่งนา

xa:m² ma:k⁵ law² møy²

ทำนองเพลงชนิดหนึ่ง ชาวชนบทร้องใน
ทุ่งนาถือกันว่าเป็นทำนองเพลงที่ไพเราะที่สุด
ทำนองเพลงลูกทุ่งของชาวเมืองลำแต้ละ

xa:m² ma:k⁵ møy² la³

อำเภอ แต่ละตำบล ทำนองเพลงจะไม่
เหมือนกัน เช่น xa:m² ma:k⁵ møy² xon¹

(ทำนองเพลงลูกทุ่งของชาวเมืองขอนแก่น)

xa:m² ma:k² tse⁶ fa:ŋ¹

(ทำนองเพลงลูกทุ่งของชาวเมืองเจียง)

xa:m² xew¹

เพลงเกี่ยวสาว สมัยก่อนใช้เฉพาะตอน
อ่านจดหมายรักของหนุ่มสาว ต่อมาใช้ใน
การเริ่มต้นและปิดท้ายละครด้วย ที่เรียกว่า
xa:m² xew¹ เพราะว่าจะใช้นกแก้วเป็น
สื่อในการส่งจดหมายให้กัน คำว่า xew¹
หมายถึง นกแก้ว

xa:m² pεŋ² sɔŋ¹

ทำนองเพลงชนิดหนึ่ง มีต้นกำเนิดมาจาก
เมืองมว ใช้เฉพาะการร้องโต้ตอบระหว่าง
หนุ่มสาวเท่านั้น

xa:m² thuy⁴ ma:w²

ทำนองเพลงชนิดหนึ่ง มีต้นกำเนิดมาจาก
เมืองมว ทำนองเพลงซ้ำมาก ใช้ร้องได้ไม่
จำกัดสถานที่และกิจกรรม

xa:m² ma⁴ sip¹ soŋ¹

xa:m² kɔm⁵ luk⁴

xa:m² luk⁴ ʔɔn⁵

xa:m² taj² maw⁵

xa:m² haj³

xa:m² pa:n⁶ thaw³

เพลงม้าสิบสอง เป็นทำนองเพลงที่ใช้ในการแสดงม้าสิบสอง ซึ่งแสดงให้เจ้าฟ้าชมในเทศกาลตรุษจีน ผู้แสดงเป็นหญิง 6 คน ชาย 6 คน ตีกรุปม้าสานด้วยดอกลำไยที่ข้างเอว ใช้กระดาษตกแต่งรูปม้าให้สวยงาม ผู้แสดงเต้นและร้องเพลงม้าสิบสอง เนื้อความเล่าถึงสภาพอากาศและกิจกรรมที่ทำตลอดฤดูหนาว 12 เดือน

เพลงกล่อมลูก

เพลงสำหรับเด็ก 7-8 ขวบร้องเล่น

ทำนองเพลงสมัยใหม่ ได้รับอิทธิพลมาจากชาวไทยใหญ่ในพม่า

1) ทำนองเพลงที่เจ้าสาวใช้ร้องประกอบการร้องให้ในวันแต่งงาน แสดงความโศกเศร้าที่จะต้องแยกครอบครัวออกไปเรียกว่า xa:m² haj³ sa:w¹ pen⁶ hen²

2) ทำนองเพลงที่ญาติผู้ตายใช้ร้องประกอบการร้องให้ในงานศพ เรียกว่า xa:m² haj³ pw¹ ta:j⁶

ทำนองเพลงที่บรรยายถึงความทุกข์ยากของผู้คนในสมัยโบราณ เสียงร้องเพลงจะเหมือนเสียงร้องไห้

เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม การแต่งตัว และการทำความสะอาด

9.1 เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม

sə³ xo²
 ta:ŋ² luŋ⁶
 loŋ⁶ luŋ⁶ ta:ŋ² maj⁶
 sə³
 sə³ thoŋ⁵ ma⁵ ,
 sə³ wa⁵ li⁵

sə³ xən¹ pət¹ , sə³
 xən¹ jət⁴
 sə³ xən¹ ja:w²
 sə³ thaŋ⁴ fon¹
 sə³ we⁴ la³ pu¹ tsa:j²

sə³ tɔŋ⁴ tək⁵ pu¹ tsa:j²
 sə³ tɛw⁵ paw⁶

เสื้อผ้า

เครื่องนุ่งห่ม

การแต่งกาย การนุ่งห่ม

เสื้อ

เสื้อตัวใน ลักษณะเป็นเสื้อกั๊ก

สมัยก่อนเฉพาะผู้ชายใช้ ปัจจุบันทั้ง

หญิงและชายใช้ทั่วไป โดยเฉพาะที่เมืองล่า

เสื้อแขนสั้น

เสื้อแขนยาว

เสื้อกันฝน

เสื้อป้ายข้างติดกระดุมด้านขวา

สำหรับชายหนุ่ม มักเป็นสีน้ำเงิน ในปัจจุบัน

ทั้งคนหนุ่มและคนสูงอายุสวมเสื้อผ่าหน้า

เหมือนกันหมด แต่คนหนุ่มจะใช้สีสด

คนกลางคนใช้สีเข้ม คนสูงอายุจะใช้สีดำ

เทาเข้มและขาว

เสื้อผ่าหน้าสำหรับชายสูงอายุ มักเป็นสีดำ

เสื้อสำหรับผู้ชาย คอตั้งแขนยาว มีกระเป่า

4 ใบ 2 ใบบนขนาดเล็ก 2 ใบล่างขนาด

ใหญ่ ที่เมืองจีนเรียกว่าเสื้อ ดร. ชุนยัดเซิน

เฉพาะคนเมืองล่าใช้

sə³ ka¹ pi¹ sa:n²

sə³ pu¹ me⁶

sə³ we⁴ la³ pu¹ sa:w¹

sə³ tɔŋ⁴ tɛk⁵ pu¹ sa:w¹

sə³ ʔɛn¹, sə³ hat⁴

sə³ thaŋ⁴ xaŋ²

kɛn⁶ səw²

səw² pa:t⁴

səw² maj⁶ lɛŋ⁶

pha³ kɔŋ⁴ xo²

wa⁵ xo²

เสื้อเชิ้ต

เสื้อสำหรับผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว

เป็นเสื้อผ่าหน้า

เสื้อสำหรับผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน

เป็นเสื้อป้ายข้างติดกระดุมด้านขวา

เสื้อผ่าหน้าสำหรับผู้หญิงที่ยังไม่ได้

แต่งงาน สาว ๆ ในเมืองนิยมสวม

เสื้อผ่าหน้า เพราะทันสมัยกว่า

เสื้อป้ายข้างเป็นอิทธิพลที่รับมาจากจีน

เสื้อยกทรง

เสื้อชั้นในบาง ๆ ที่สวมเพื่อกันซี่โครง

มักจะใช้เมื่อเดินทางหรือเมื่อสวมเสื้อใหม่

เวลาเหงื่อออกมาก ๆ จะได้ไม่เปียก

เสื้อตัวนอก

ผ้าโพกศีรษะ ทำจากกระดาษแข็ง

หรือใบเจงตวย ใช้เย็บติดกับผ้าโพกศีรษะ

หรือใช้ผ้าโพกศีรษะท่อน kɛn⁶ səw²

ไว้เพื่อให้อยู่ทรงสวยงาม

ผ้าขนหนูสำหรับโพกศีรษะ สีชมพู

เหลืองอ่อนหรือขาว แต่เดิมใช้เฉพาะ

ในตัวเมือง ปัจจุบันผู้หญิงที่เพิ่งแต่งงาน

นิยมใช้เพื่อความทันสมัย ถ้าไปงานจะติด

เข็มกลัดรูปนกยูง มังกร หงส์

ผ้าคลุมศีรษะเจ้าสาว เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส

สีแดง มีพู่ห้อยที่ชายทั้ง 4 ด้าน

ผ้าพันคอ

ผ้าที่ใช้พันรอบคอเด็กเพื่อกันน้ำลาย

pha³ la⁶ thoŋ⁵

ผ้าที่ใช้ห่อตัวเด็กแนบไปบนหลังแม่
การใช้ผ้าห่อตัวเด็กแบบนี้ เรียกว่า
thoŋ⁵ pha³

pha³ pok⁴

ผ้าที่ใช้คลุมทับ pha³ la⁶ thoŋ⁵
คลุมตั้งแต่เอวลงมาถึงปลายเท้าของเด็ก
เพื่อให้เท้าเด็กอุ่น ปลายผ้านามารวบผูก
ไว้ที่เอวของแม่ การใช้ผ้าห่อตัวเด็กแบบนี้
เรียกว่า pok⁴ pha³

sɛw² maj⁶

ผ้าคลุมไหล่สำหรับผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน
ทำด้วยผ้าตัวนสีด้า ชายผ้าเป็นพู่ห้อย
สีเหลืองหรือสีแดง ใช้คลุมกันหนาวและ
คลุมเพื่อความสวยงาม มักใช้ในช่วงตรุษจีน
ผ้าคลุมไหล่สำหรับผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว
ทำจากผ้ากำมะหยี่ เป็นผืนยาวมีชายครุย
ใช้คลุมเพื่อความสวยงาม

pha³ tsɔŋ⁵ xa:t⁴ ti⁶ pa⁵

ผ้าขนหนูที่ใช้คลุมกันหนาว ผืนใหญ่หรือ
เล็กก็ได้ ใช้ได้ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย

sa:j¹ ka:p⁵

ผ้ารัดเอว เป็นผ้ายาวใช้พันทับเอวผ้าชิ้น
หลาย ๆ รอบ เพื่อความเรียบร้อย สวยงาม
สาว ๆ ไม่ใช่ ใช้เฉพาะคนที่แต่งงานแล้ว

sa:j¹ phe²

สายแพร มีหลายสี เช่น เขียว แดง ชมพู
เมื่อไปงานต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน หรือ
งานพิธี ผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว จะพันสายแพร
ทับสายกาทับอีกชั้นหนึ่ง

wen² xiŋ² , ki¹ we⁶

ผ้ารัดเอวที่รัดก่อนพันสายเวนคิง เมื่อรัดแล้ว
ปล่อยชายไว้ด้านหลังเอว ใช้เฉพาะผู้หญิงที่ยัง
ไม่ได้แต่งงาน

sa:j¹ wen² xing² ,
sa:j¹ ki¹ we⁶

sa:j¹ laŋ¹
sa:j¹ ho¹ kon⁶

pok⁴ ka:w³

sin³
joŋ⁵ ki⁵
sin³ fa⁵

sin³ soŋ¹ tin⁶

sin³ sa:m¹ tin⁶

sin³ si⁵ tin⁶

sin³ ma:n⁶

ผ้าพันเอวชายสองข้างปักดอกไม้ เมื่อพันแล้ว
ปล่อยชายไว้ข้างเอว รอบเอวไม่ตกแต่งใด ๆ
ใช้พันเอวเป็นปรกติ ถ้าไปงานต่าง ๆ ชาย
จะยาวถึงข้อเท้า ใช้เฉพาะผู้หญิงที่ยัง
ไม่ได้แต่งงาน

เข็มขัดหนัง

สายดั่งเอวกางเกง มี 2 เส้น ลักษณะคล้าย
ยางยืดเย็บติดกับเอวกางเกงด้านหน้า
และด้านหลังเวลาใช้ดั่งขึ้นพาดบ่าทั้ง 2 ข้าง
ผ้าพันน่องสำหรับผู้หญิง สีดำ พันตั้งแต่ข้อเท้า
ถึงหัวเข่า บางคนปักลายสวยงาม ปรกติผู้หญิง
ที่แต่งงานแล้วจะพันเสมอ ส่วนผู้หญิงที่ยัง
ไม่ได้แต่งงานมักจะพันเวลาเข้าป่า ทำไร่
ทำสวน หรือพันในฤดูหนาว

ชิน

ผ้าโสร่ง เฉพาะผู้ชายใช้

ชิน สำหรับเจ้าสาวหรือหญิงสูงอายุสวม
ในงานพิธี ใช้ไหมและด้นทองทอเป็น
ลวดลายงดงาม

ชินสองตีน ชินสีดำที่ชายชินมีแถบสองแถบ
ใช้ได้ทั่วไป

ชินสามตีน ชินสีดำที่ชายชินมีแถบสามแถบ
สำหรับชาวเมือง ชาวชนบทไม่ใช้

ชินสี่ตีน ชินสีดำที่ชายชินมีแถบสี่แถบ
สำหรับลูกสาวเจ้าเมืองและผู้ที่มีเชื้อสาย
เจ้าเมือง

ชินพม่า สำหรับผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน
แต่ที่เมืองมว ใช้ได้ทั่วไป

sin³ phe²

sin³ kan³ lau²

kon⁶

kon⁶ pot¹, kon⁶ xa¹ pot¹

kon⁶ si⁴

kon⁶ ja:ŋ⁴ tsoŋ⁶

moŋ⁵ kon⁶

xa¹ kon⁶

sə³ tsəŋ²

sə³ sa⁴ si⁴

ซินแพร ที่ชายซินมีแถบ 4 แถบ แต่ก่อน
เป็นซิน สำหรับลูกสาวเจ้าเมืองและผู้มี
เชื้อสายเจ้าฟ้าเท่านั้น ปัจจุบันใช้ได้ทั่วไป
ซินชั้นไน เป็นผ้าลายหรือผ้าสีดำ เนื้อผ้าบาง
คนที่แต่งงานแล้วมักจะนุ่งซิน 2 ชั้น
ถ้าเป็นสาว ๆ นิยมนุ่งชั้นเดียว แต่ปัจจุบัน
สาว ๆ นิยมสวมกางเกงขายาวสีดำไว้ชั้นไน
ให้ยาวกว่าซินชั้นนอก

กางเกง ทั้งของผู้หญิงและผู้ชาย

- 1) กางเกงชั้นไน
- 2) กางเกงขาสั้นหลวม ๆ ทำด้วยผ้าฝ้าย
นุ่งเหมือนผ้าซิน ใช้เข็มขัดรัดเอว
ใช้ใส่ทำงานเวลาอากาศร้อน

กางเกงขากว้าง

- 1) กางเกงแบบสากล
- 2) กางเกงที่มีสายรัดบ่า 2 ข้าง

เป้ากางเกง

ขากางเกง

ชุดละคร

ชุดเจ้าสาว เป็นเสื้อแพรและซินผ้า ทั้งเสื้อ
และซินผ้าติดเครื่องประดับทองหรือเงินทั่ว
ทั้งตัว ฐานะของเจ้าสาวดูได้จากชนิดของผ้า
และเครื่องประดับ ฐานะปานกลางใช้เสื้อผ้าฝ้าย

kup¹mo⁴ kup¹kup¹ lɛm¹kup¹ ka:p⁵kup¹ tɔŋ⁶kup¹ fəŋ²kup¹ sa:n¹kup¹ tse⁴mo³ ho¹tsik¹ mo³ ho¹mo³ ho¹ tsik¹ ŋən²

เครื่องประดับเงิน การใช้ผ้าแพรเป็นอิทธิพล
ของจีน

หมวกสาน

วงกลมในงอบหรือกูป ใช้เพื่อให้สวมหัว
ได้แน่น

กูปแหลม หมวกชนิดหนึ่ง โครงทำด้วย
ไม้ไผ่ เรียกว่า ตาแหลวกูป ข้างในกรู
กระดาศาไว้ชั้นหนึ่ง และสานดอกเล็ก ๆ
ทับข้างนอกอีกชั้นหนึ่ง ทรงสูงแหลม
รอบหมวกมีสายพันเรียกว่า สายกูป
มีลายปักงดงาม ใช้เป็นเครื่องประดับ
มากกว่าจะใช้ประโยชน์กันแดดกันฝน
ใช้เฉพาะหนุ่มสาวเท่านั้น เด็กหรือคนที่
แต่งงานแล้วไม่ใช่ หนุ่ม ๆ มักสานกูปแหลม
ให้สาวคนรัก และสาวจะทำสายกูปให้หนุ่ม
หมวกที่ทำจากกูปไม้ไผ่ ลักษณะ

เหมือนหมวกเวียดนาม ใช้กันฝน

หมวกที่ทำจากใบไม้ ลักษณะเหมือนกับ

kup¹ ka:p⁵ ชาวชนบทใกล้ภูเขานิยมใช้

หมวกที่ทำจากฟางข้าว ใช้กันแดด

หมวกที่สานด้วยไม้ไผ่ ใช้กันแพรหลายเพราะ
แข็งแรง ทนทาน น้ำหนักเบา

หมวกที่ทำด้วยกระดาศา โครงหมวกทำด้วย
ไม้ไผ่กรูกระดาศา ไม่แพรหลายเพราะไม่ทนทาน
หมวกผ้า

ยอดหมวก

หมวกยอดเงิน เป็นหมวกสำหรับเด็กผู้หญิง
ทำด้วยผ้าสีดำ กลมขนาดพอดีศีรษะ ด้านบน

mo³ ho¹ xəw⁵

səw² ho¹ pu¹ sa:w¹

səw² ho¹ pu¹ me⁶

mo³ ho¹ lin⁴ mɛp⁴

mo³ ho¹ xon¹

mo³ ho¹ tsen⁶

mo³ ho¹ tsok⁴ xu³

mo³ ho¹ lek⁵

thoŋ¹ la:j³

thoŋ¹ pa² taj²

?in⁵ pu⁴ (พม่า)

xem¹ ma:t⁵

เป็นรูปเจดีย์ทำด้วยเงิน ยอดเจดีย์แขวน
กระดิ่ง

หมวกสำหรับเด็กสาวแรกรุ่งน ไซไหมสีเหลือง
และดินทองปักเป็นรูปนกยูง รูปไก่หรือ
รูปดอกไม้

หมวกของหญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน
สูงประมาณ 2 นิ้ว ไซใบเจงตวยเย็บเป็นวงกลม
ใช้ผ้าสีดำที่ทึบจนยับพันรอบวงกลมหลาย ๆ รอบ
สวมเฉพาะไปงานมงคล

หมวกของผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว สูงประมาณ
ครึ่งฟุต ไซใบเจงตวยเย็บเป็นวงกลม ใช้ผ้าสีดำ
ที่ทึบจนยับ พันรอบวงกลมหลาย ๆ รอบ
หมวกเก็บ

หมวกขนสัตว์

หมวกสักหลาด ชายสูงอายุนิยมใช้

หมวกคนงาน ลักษณะคล้ายบังก็

ไซเฉพาะที่เมืองล่า

หมวกเหล็ก เป็นหมวกของทหารโบราณ

ถุงย่ามผ้าไหม

ถุงย่ามผ้าฝ้าย มีลวดลายแบบได้คง

คนสูงอายุกับหนุ่มสาวจะใช้สีและลายต่างกัน
ห่อผ้า มักใช้ผ้าพันคอรูปสี่เหลี่ยมเป็นผ้าห่อ
เสื้อผ้าในห่ออาจเป็นเสื้อผ้าที่จะนำไปเปลี่ยน
ในขณะที่ทำนา หรือเสื้อผ้าที่จะใส่เมื่อเดินทาง
ไปเยี่ยมญาติ

เข็มช้อนปลาย ไซได้ทั่วไป

xem¹ xo¹

xem¹ ka² la²

wa:n⁵ tsam⁶, ma:n⁵ tsam⁶

tsam⁶

wi¹

wi¹ thi⁵

wi¹ ha:n⁵

wi¹ si³ xa:j²

wi¹ ma⁴

ʔoŋ² tsi⁵ (พม่า)

lam⁴ hom¹

wa³ (จ.)

thaw⁵ (จ.) mw²

wa³ (จ.) mw²

kep⁵ tin⁶, tɛp⁵ tin⁶

kep¹

kep¹ sa² mok⁵ ja³

kep⁵ tin⁶ man³

เข็มช้อนปลาย ไซ้ที่เมืองล่า

ตามรูปศัพท์แปลว่าเข็มที่มาจากเมืองฝรั่ง

หมายถึง เข็มช้อนปลาย

กระจก

กระจกเงา

หวี

หวีซี่ถี่

หวีซี่ห่าง

หวีเสียด ไซ้สาางซี่โคลบนหัวเด็ก

หรือไซ้สาางเหา

หวีสำหรับหวีขนม้า ขนาดใหญ่ และซี่ห่าง

น้ำมันทาผม

น้ำหอม

ถุงเท้า ส่วนใหญ่ไซ้ในฤดูหนาว ไซ้ได้ทั้ง

ผู้หญิงและผู้ชาย

ถุงมือ

รองเท้า

รองเท้าแตะ

รองเท้าแตะ ทำด้วยผ้า ปักดอกไม้ ไซ้สวม
ในบ้าน แต่ก่อนผู้หญิงที่มีฝีมือทางการเย็บปัก
จะทำได้ไซ้เอง ปัจจุบันมีขายทั่วไป

รองเท้าผ้าไซ้ในฤดูหนาวส่วนใหญ่ผู้หญิงไซ้
ผู้ชายจะไซ้รองเท้าแตะและรองเท้ายาง

kep⁵ tin⁶ ho¹ η๑η⁴

soη² tin⁶

kep⁵ tin⁶ fa⁵ ja:η⁶ huη²

kep⁵ tin⁶ ja:η⁶ taη⁶

kep⁵ tin⁶ laη¹

son³ kep⁵ tin⁶

fa⁵ kep⁵ tin⁶

man³

man³ si³ xew²

man³ sin³

man³ po⁶ sa⁶

man³ li⁵ koj³

รองเท้าห้วงอนปักดอกไม้ สำหรับเจ้าสาว
หรือสวมไปงานมงคล หรือสวมให้คนตาย
ใช้เฉพาะที่เมืองล่ำ

รองเท้าที่ทำจากป่านหรือหวาย ใช้เมื่อขึ้น
ภูเขาไปตัดฟันหรือเข้าป่า ผู้ใช้มักเป็นชาย
สูงอายุหรือคนที่อยู่บริเวณภูเขา

รองเท้าที่พื้นทำจากยางพารา ตัวรองเท้า
ทำด้วยผ้า ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วใช้เป็นปรกติ
หรือใช้เมื่อเดินทางไกล เพราะน้ำหนักเบา
และนุ่ม

รองเท้าที่ทำจากยางพารา ลักษณะเหมือน
รองเท้าบูท ใช้ในฤดูฝนมี 2 ชนิด คือ

1) kep⁵ tin⁶ ja:η⁶ taη⁶ xo² ja:w²

(รองเท้าสูงถึงหัวเข่า)

2) kep⁵ tin⁶ ja:η⁶ taη⁶ xo² pot¹

(รองเท้าสั้นถึงข้อเท้า)

รองเท้าหนัง

สันรองเท้า

พื้นรองเท้า

1) ผ้าที่ใช้ตัดเสื่อ

2) ทนทาน แข็งแรง

ผ้าลายทาง

ผ้าลายทาง ใช้ทำผ้าซิ่น

ผ้าแพรเนื้อละเอียดไม่มีลาย

ผ้าแพรย่น เป็นสินค้าจากพม่า ลักษณะ

เป็นรอยย่นเหมือนค้ำนอกของปลีกล้วย

man³ pu⁴man³ ko⁵ ja⁵man³ ka⁶ la:t⁴man³ ka² la²ja:m⁶phen⁵phen⁵ jɔk⁵

9.2 เครื่องประดับ

sɛŋ¹hin¹ xew¹, sɛŋ¹ xew¹sɛŋ¹ lam⁴ xaw³xam²ŋɛn²kew³ sɛŋ¹ ŋɛn² xam²

ผ้ามัสนิน เป็นผ้าฝ้ายเนื้อบาง ละเอียด

ผ้าดิบ ใช้ตัดเสื้อผ้าในงานศพของญาติ

ผู้ใหญ่ หรือชายสูงอายุมักใช้ผ้าดิบตัดเสื้อผ้า

ผ่าหน้าเพราะใส่สบาย

ผ้าร่ม ใช้ตัดเสื้อ กั้นฝน กั้นลมได้

ผ้าฝรั่ง หมายถึง ผ้าที่สั่งมาจากประเทศ

ทางตะวันตก

1) ผ้าบางและตาห่างเกินไปไม่ทน เช่น

ผ้ามุ้ง ผ้าสาหลู ผ้าที่ใช้ทำผ้าอ้อม

2) เหลว

3) เบะปากจะร้องไห้

ผ้าชิ้นเล็ก

1) เศษผ้า

2) เสื้อผ้าที่เก่าจนขาดเป็นชิ้น ๆ

หีนมีค่า แยกตามสี เช่น

sɛŋ¹ xew¹ (หยก)sɛŋ¹ dɛŋ⁶ (ทับทิม)sɛŋ¹ loŋ¹ (บุษราคัม)

หยก

หยกสีเขียวขุ่น

ทองคำ

เงิน

เครื่องประดับมีค่า

xat¹ kaw³xaj⁵ kaw³xa:ŋ¹ xo²kep⁵ xo² sə³ ,
tset⁵ xo² sə³soj² tso²soj² mw⁶ , soj² tso² wen¹pɔj²pe⁵ hu¹tɔŋ⁵ hu¹ , ɲɔŋ² hu¹wen¹ha:ŋ⁶ tsoɸ⁵

ปั้นปักผม ทำด้วยไม้หรือกระดูก ผู้หญิง
ที่แต่งงานแล้วใช้ขัดมวยผม

เครื่องประดับผมรูปไข่ สำหรับผู้หญิง
ที่แต่งงานแล้ว เวลาเกล้าผมใช้ใส่ใน
ใจกลางผมมวย เพื่อให้อยู่ทรงสวยงาม

เครื่องประดับคอ เป็นเครื่องประดับโบราณ
มีลักษณะเป็นแผง ขนาดใหญ่กว่าสร้อยคอ
ทำด้วยเงิน สวมได้ตั้งแต่เด็กจนถึงวัยกลางคน
ปัจจุบันเด็กตามชนบทเท่านั้นที่ยังใช้อยู่
ส่วนเด็กในเมืองนิยมใช้สร้อยคอแทน
เพราะทันสมัยกว่า

เครื่องประดับ ใช้ติดคอเสื้อ

สร้อยคอ

สร้อยข้อมือ

สร้อยคอ ใช้หยกลูกกลม ขนาดเล็ก พลาสติก
แก้ว หรือกระจกที่ทำคล้ายหยกร้อยเชือก
หลาย ๆ เม็ด ห้อยคอเป็นเครื่องประดับ
ต่างหู สำหรับผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว

ต่างหูแบบห้อยเป็นวงทำด้วยเงิน สำหรับเด็ก
สาวรุ่นและผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน มักเป็น
ชาวเขาที่ใช้

กำไล ทำด้วยเงิน หญิงสาวจะสวมกำไล
จนแม่แต่งงานแล้ว เมื่อมีลูกจะถอดเก็บไว้
ให้ลูกใช้ต่อไป

แหวน

ka:ŋ² səŋ¹tum⁵ sə³tum⁵ kon⁶mət⁵

9.3 การแต่งตัว

ha:ŋ³ xəŋ⁶ha:ŋ³ xəŋ⁶ sa² xon²ta² la³ta² sop⁵ ləŋ⁶tha¹ ho¹kip¹ jəw¹lo³ xon¹ ho¹təŋ⁵ tsam⁶wi¹ ho¹xon¹ jəw¹təp⁵ jəw¹

แหวนเพชร ไม่ใช่เป็นเครื่องประดับเพราะ
เป็นของล้ำค่า ส่วนใหญ่จะใช้ในนิทานหรือ
คำประพันธ์ซึ่งใช้ในความหมายเปรียบเทียบ
หมายถึงคนรัก

กระดุมเสื้อ ถ้าไปงานสำคัญต่าง ๆ

มักใช้กระดุมรูปหงส์ หรือมังกร

กระดุมกางเกง

ผ้าแพรสีต่าง ๆ ตัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ

เย็บต่อกันเป็นลวดลาย ใช้ประดับหน้าหมอน

ชายผ้าชั้นหรือชายผ้าพื้นรอง

แต่งตัว

แต่งเนื้อแต่งตัว

แต่งหน้า

ทาปาก

ตัดผม ใช้เฉพาะกับผู้ชาย

ตัดผม ใช้เฉพาะกับผู้หญิง

ตัดผม

ส่องกระจก

หวีผม

ผมยาวของผู้หญิง

ผมยาวของผู้หญิงที่ถักเป็นเปียพันรอบศีรษะ

ha:ŋ⁶ jɛw¹

maj¹ tsuŋ⁵

jɛw¹ ma⁴

fə¹ xon¹ ho¹, fə¹ jɛw¹

kɔŋ⁵ xon¹ ho¹,

kɔŋ⁵ jɛw¹

ma:j⁶ jɛw¹

xɔt⁵ jɛw¹

xɔt⁵ kaw³

la:j³ phom¹

pat⁴ sɛw² pat⁴

hoj³ mɔk⁵ ja³

tw² kup¹

sup¹ mo³ ho¹

sup¹ sɛw² ho¹

ผมปลอม เป็นผมยาวของคนอื่นที่นำมา

ถักต่อจากผมของตัวเอง ถ้าไม่มีอาจใช้

ไหมพรมเส้นเล็กสีดำแทนก็ได้

ไหมพรม

ผมหน้าม้า เฉพาะเด็กเท่านั้นที่ผม

หน้าม้า

ถักเปีย

ใช้ผมที่ถักเปียแล้วพันรอบศีรษะ เป็นทรงผม

ของหญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน

ใช้ผมปลอม นำมาถักเปียต่อจากผมของ

ตัวเองเพื่อให้ยาวพอที่จะพันได้รอบศีรษะ

เกล้าผมเป็นมวยต่ำบริเวณท้ายทอย

เป็นทรงผมของผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน

เกล้าผมเป็นมวยสูงกลางศีรษะ เป็นทรงผม

ของผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว

ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วใช้ปอยผมด้านริมหน้าผาก

พันรอบหน้าผาก ความกว้างประมาณครึ่งนิ้ว

ผู้หญิงเมืองล่านิยมทำกันมาก

โพกผ้า

เสียบดอกไม้ที่ผม

สวมหมวกที่ใช้กันแดดกันฝน

สวมหมวก

สวมหมวก sɛw² ho¹ เป็นหมวกที่ทำด้วย

ผ้าแพรสีดำ สูงประมาณ 5 นิ้ว ผู้หญิงที่

saw⁵ kaw³

luŋ⁶ sə³

sɔŋ⁴ sə³

xɔŋ⁵ sə³, la:j⁶ sə³

luŋ⁶ kon⁶

sɔŋ⁴ kon⁶

xɔŋ⁵ kon⁶, la:j⁶ kon⁶

luŋ⁶ sin³

ɛŋ² kɛŋ²

saw⁵ tum⁵ sə³,

tiŋ¹ tum⁵ sə³

maj⁶ pha³ tsɔŋ⁵

thɔŋ⁵

ha:ŋ⁴

ha:ŋ⁴ sa:j¹

ha:ŋ⁴ sa:j¹ ki¹ we⁶

ha:ŋ⁴ sa:j¹ phe²

ha:ŋ⁴ wen² xiŋ²

ho⁵ pɔk⁴ ka:w³

แต่งงานแล้วใช้ทั่วไป ถ้าขนาดสูงประมาณ
2 นิ้ว ผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานใช้สวมเฉพาะ
ไปงานพิธี

สวมหมวก kaw³ เป็นหมวกที่ทำด้วย
ผ้าโปร่งสีดำ นำมาทำเป็นรูปทรงกระบอกกลวง
สูงประมาณ 7 นิ้ว ข้างในกรุกระดาษแข็ง
ผู้หญิงสูงอายุใช้ทั่วไป
สวมเสื้อ

สวมเสื้อซ้อนกัน 2 ตัวเพื่อให้อุ่น

เปลี่ยนเสื้อ

สวมกางเกง

สวมกางเกงซ้อนกัน 2 ตัวเพื่อให้อุ่น

เปลี่ยนกางเกง

นุ่งซิ่น

ไม่สวมเสื้อผ้า เปลือย

กัลติกระดุม

คลุมผ้าคลุมไหล่

พันผ้าพันคอ

ใช้แถบผ้าหรือเข็มขัดรัดเอว

รัดสายรัดเอว

รัดสายรัดเอวที่ปักดอกไม้ ปล่อยชายห้อย

รัดสายรัดเอวที่ทำจากผ้าแพร

พันผ้า wen² xiŋ²

พันผ้าพันน่อง

taj⁵ xɛw⁵

thaw⁵ xɛn¹ sə³

saw⁵ pe⁵ hu¹

saw⁵ ŋoŋ² hu¹

hoj³ soj² tso²

hoj³ la⁵ li⁵

saw⁵ ha:ŋ¹ tsop⁵

sup¹ wɛn¹

sup¹ wa³

sup¹ kɛp⁵ tin⁶

sup¹ kɛp¹

pa² jɔŋ⁶

fak¹ pɛm²

ใช้แถบผ้าสีขาวพันรอบศีรษะและแขนเสื้อ
ข้างซ้ายในระหว่างที่มืองานศพ เมื่อเสร็จ
งานศพแล้วปลดออก

ผ้าที่นำมาหุ้มปลายแขนเสื้อจนถึงข้อศอก
เพื่อกันไม่ให้แขนเสื้อสกปรกเวลาทำงาน
เวลาใช้ใช้ข้างรัดรัดติดกับข้อมือ

ใส่ตุ้มหู

ใส่ตุ้มหูแบบห้อยยาว

สวมสร้อยคอ

สวมนาฬิกา

สวมแหวน

สวมกำไล

สวมถุงเท้า

สวมรองเท้า

สวมรองเท้าแตะ

สะพายกระบุงไว้ที่ไหล่

แขวนภาชนะสานที่เรียกว่า pɛm²

ไว้ที่เอว

9.4 การทำความสะอาด

pha³ tset⁴ suk⁴ la³

pha³ tset⁴

pha³ tset⁴ ʔɛn¹

phɛn⁵ tset⁴ phən¹

ʔa:ŋ⁵ suk⁴ la³

ผ้าขนหนู ใช้ชุบน้ำเช็ดหน้า

ผ้าเช็ดตัว

ผ้าเช็ดมือบาง ๆ

ผ้าเช็ดโต๊ะ

กะละมังที่ใช้ล้างหน้า

ʔa:ŋ⁵ tɔŋ²

pɛŋ³ sak⁴

pɛŋ³ po⁴

ju² pat¹

ju² pat¹ hən²

ju² pat¹ xɛŋ¹

ha:ŋ² suk⁴ tin⁶

lam⁴ taw⁶

ja³ ja⁶ tuk¹ ho¹

ja³ so³ (จ.)

ja³ kaw⁶ (จ.)

sa:w² pɛw⁶ (จ.)

thu² kɛŋ² (จ.)

sa:w² pɛw⁶ hɔm¹,

thu² kɛŋ² hɔm¹

tset⁴

thu¹

fon¹

tha¹ ho¹

tha¹ lot⁵

กะละมังที่ทำจากทองแดงหรือทองเหลือง
ใช้ล้างหน้า

ไม้ที่ใช้ซักเสื้อผ้า

ไม้ที่ใช้ตีเสื้อผ้า เอาผ้าวางบนก้อนหิน
แล้วตี ใช้กับผ้าเนื้อหนา หนัก ที่ซักมือ
ไม่ไหว

ไม้กวาด

ไม้กวาดอ่อน ทำจากต้นหญ้าใช้กวาดในบ้าน

ไม้กวาดแข็ง ทำจากกิ่งไม้ไผ่เล็ก ๆ

มัดรวมกันใช้กวาดลานบ้าน

ถังไม้ที่ใช้ล้างเท้า

น้ำแช่ขี้เถ้า ใช้ซักเสื้อผ้าหรือสระผม

ยาสระผม

แปรงสีฟัน

ยาสีฟัน

สบู่

สบู่หอม ใช้ล้างหน้าและอาบน้ำ

เช็ด

ถู เช็ดโดยใช้สิ่งหนึ่งสิ่งใดไถไปมาให้สะอาด

เช่น thu¹ xə³ pa:n² (ลบกระดาน)

thu¹ phən¹ (เช็ดโต๊ะ)

ขัดด้วยแปรง เช่น ขัดรองเท้า แปรงผ้า

โกนผม ตัดผม

โกนหนวด

kip ¹ ka:p ⁵ lew ⁴ mu ² ,	ตัดเล็บมือ
kip ¹ kep ⁵ mu ²	
kip ¹ ka:p ⁵ lew ⁴ tin ⁶ ,	ตัดเล็บเท้า
kip ¹ kep ⁵ tin ⁶	
xok ¹ xi ³ hu ¹	แคะขี้หู
tset ⁴ xi ³ ta ⁶	เช็ดขี้ตา
san ⁵ xi ³ muk ⁴	สั่งน้ำมูก
xok ¹ xi ³ muk ⁴	แคะขี้มูก
si ¹ xaj ²	ถูขี้ไคล
se ⁵ xew ³ , xe ⁵ xew ³	จิ้มฟัน
fon ¹ xew ³	แปรงฟัน
sak ⁴	ซัก เช่น ซักผ้า
sak ⁴ pha ³	ซักผ้าที่ใช้เป็นเครื่องนอน เช่น
	ผ้าปูที่นอน ผ้าห่ม
sak ⁴ sə ³	ซักเสื้อ
ʔa:p ⁵ lam ⁴	อาบน้ำ
tuk ¹ ho ¹	สระผม
ʔon ³ pa:k ⁵	บ้วนปาก
la:ŋ ⁴	ล้าง ใช้กับเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น
	จาน ชาม
suk ⁴	ล้าง เช่น ล้างหน้า ล้างผัก ล้างผลไม้
suk ⁴ la ³	ล้างหน้า
suk ⁴ mu ²	ล้างมือ
suk ⁴ tin ⁶	ล้างเท้า
la:ŋ ⁴ ʔa:ŋ ⁵	ล้างจาน
la:ŋ ⁴ wa:n ⁵	ล้างชาม

la:ŋ⁴ ʔa:ŋ⁵ wa:n⁵

ล้างจานชาม

la:ŋ⁴ mo³

ล้างหม้อ

phew³ phən¹

เก็บถ้วย จาน ชามและเศษอาหาร

บนโต๊ะกินข้าวและเช็ดโต๊ะให้สะอาด

pat¹ hən²

กวาดบ้าน

บทที่ 10

อาหาร ขนม และเครื่องดื่ม

10.1 คำที่เกี่ยวข้องกับอาหาร การกิน และการทำอาหาร

ta:ŋ² kin⁶ , loŋ⁶ kin⁶

loŋ⁶ kin⁶ ta:ŋ² jem³

tse² tsim⁵

xaw³ lam⁴ kam² kin⁶

mi⁵ phak¹

mo³ phak¹

xaw³ la:ŋ³ phak¹ kat¹

lə⁴

lə⁴ ʔɛp⁵

ʔi²

อาหารการกิน

อาหาร ใช้ในการประพันธ์

ข้าวที่กินทุกวัน มักใช้พูดเชิงเปรียบเทียบ

เช่น ครอบครัวยุี่เงินมาก xaw³ lam⁴

kam² kin⁶ ก็ไม่มี

กับข้าว ไซ้ที่เมืองล่า เมืองดี

กับข้าว ไซ้ที่เมืองขอนแก่น

อาหารที่ทิ้งไว้จนเย็นซืด

เนื้อสัตว์ เช่น

lə⁴ ha:n⁵ (เนื้อห่าน)

lə⁴ ma¹ (เนื้อหมา)

lə⁴ fa:n² (เนื้อฟาน)

lə⁴ me³ (เนื้อแพะ)

lə⁴ mu¹ (เนื้อหมู)

lə⁴ ŋo² (เนื้อวัว)

lə⁴ xa:j² (เนื้อควาย)

lə⁴ kaj⁵ (เนื้อไก่)

lə⁴ pet⁵ (เนื้อเป็ด)

เนื้อสัตว์บรรจุกระป๋อง

เนื้อสัตว์ ไซ้ที่เมืองล่า เมืองดี

lam⁴ phik⁴
 ma² xaw³
 xaw³ kɔn³ ho¹ lau¹
 xaw³ lau¹
 xaw³ phɔj¹
 xaw³ xam⁶
 lam⁴ li⁶
 lam⁴ lip¹
 lam⁴ fot⁴

 kin⁶ xaw³
 tsin⁶ xaw³
 ʔɔj⁵ tɛk⁵
 som¹ xaw³
 som¹ xaw³ ʔe¹ ʔɔn⁵
 ka:j⁵ xaw³ , kɔj⁶ xaw³
 kip⁴ phak¹
 ʔɛm³ xaw³
 sɔk⁵ lam⁴ phak¹

 sɔk⁵ lam⁴ ja³ ju⁴

 het⁵ xaw³

น้ำพริก

มืออาหาร เช่น มือเช้า มือเที่ยง มือเย็น

อาหารเช้า

อาหารกลางวัน

อาหารว่าง กินตอน 4-5 โมงเย็น

อาหารเย็น กินตอน 3-5 ทุ่ม

น้ำสะอาดที่กินได้

น้ำดิบ

1) น้ำต้ม

2) น้ำเดือด

กินข้าว เป็นภาษาเขียน

กินข้าว เป็นภาษาพูด

แตก ใช้เป็นคำต่ำ

ป้อนข้าว

ป้อนข้าวเด็ก

พួយข้าว

(ใช้ตะเกียบ) คีบผัก

กินข้าวและกับข้าว

เอาน้ำแกงราดข้าวจนท่วมข้าว มักจะกิน

เมื่อข้าวใกล้จะหมดถ้วย แสดงว่าอิ่มแล้ว

เอาเครื่องต้มร้อนต่าง ๆ เช่น น้ำชา

น้ำตะไคร้หอม ราดข้าวจนท่วม มักจะกินเมื่อข้าว

ใกล้จะหมดถ้วย แสดงว่าอิ่มแล้ว

ทำอาหาร

het⁵ mo³ phak¹

het⁵ sa³

ja:ŋ³

ja:ŋ³ xa⁵, xa⁵ faj²

piŋ³

tsi⁵

mok⁵

ʔuŋ¹

xu⁶, tun⁵ (จ.)

phaw⁴

xo³

xo³ xaw³

pa:n² xaw³

kεŋ⁶

tom³

1) ทำอาหาร

2) ฆ่าหมู ล้มวัว ล้มควาย เพื่อเอามา
ทำอาหาร

ทำอาหารประเภทยำ

อย่าง มี 2 วิธีคือ ย่างไฟและรมควัน

รมควัน ปรกติดตรงปล่องควันในห้องครัว

จะมีแผงไม้ไผ่แขวนอยู่ อาศัยควันไฟที่ลอย
ขึ้นไป ทำให้เนื้อหรือพริกบนแผงไม้ไผ่แห้ง
ปิ้ง ไซ้ที่เมืองล่า

จี ไซ้ที่เมืองซอน

1) วิธีการทำอาหารให้สุกด้วยการหมกไฟ
เช่น หมกหัวมัน

2) เอาซุกไว้ข้างใต้ เช่น หมกดิน หมกป่า
ตุ๋น

ตุ๋น

ทอด ใส่น้ำมันไม่มาก

ผัด

ผัดข้าวผัด

ผัดข้าวกับน้ำมัน เมื่อทำกับข้าวเสร็จแล้ว

ยังมีน้ำมันเหลือในกะทะ เอาข้าวลงผัด

ปรุงรสด้วยเกลือ

การทำอาหารประเภทแกงที่ไม่ปรุงรส

นอกจากเกลือและผงชูรส เช่น แกงจืด

การทำอาหารประเภทแกงที่ปรุงรส เช่น

แกงเผ็ด (ไม่ใส่กะทิ) พะโล้

tso²la:n⁶het⁵ sa³tam⁶luj⁴mɔŋ⁶lok⁴ xaw³tom³ xaw³tsaw³ xaw³luŋ³ xaw³ta:w⁵ xaw³huŋ¹ xaw³

การทำอาหารประเภทแกงที่มีรสเปรี้ยว
มักใช้หน่อไม้ดองหรือผักกาดดองเป็นพื้น
ทำอาหารประเภทเนื้อสัตว์ที่ต้มจนเปื่อย
ใส่เครื่องเทศ เวลากินโรยพริกไทย

ทำอาหารประเภทยำ

ตำ เช่น ตำข้าว ตำน้ำจิ้ม

บดให้ละเอียด เช่น บดยา บดพริกไทย

ดอง

ขั้นตอนของการนึ่งข้าว นำข้าวซึ่งนึ่งแล้ว

1 ครั้ง ยกลงมาแช่น้ำประมาณ 5 นาที

เมื่อข้าวบานนำลงใส่หวดหนึ่งครั้งที่ 2

จะได้ข้าวที่นุ่มขึ้น บ้านที่มีสมาชิกมากกว่า

5 คน จะนึ่งข้าววิธีนี้ ถ้ามีสมาชิกน้อยกว่า

5 คน จะใช้วิธี tsaw³ xaw³

1) หุงข้าวไม่เช็ดน้ำ

2) ทำอาหาร เช่น เย็นแล้วต้องกลับบ้าน

ไป tom³ xaw³

หุงข้าวไม่เช็ดน้ำ

นึ่งข้าว ถ้าเป็นข้าวพันธุ์แข็งต้องนึ่ง 2 ครั้ง

เพราะข้าวแข็งมาก ครั้งแรกนึ่งจนข้าวจน

จนสุกยกลงเอาน้ำแช่ข้าวจนบานแล้ว

จึงนำไปนึ่งต่ออีกครั้งหนึ่งจนสุกเต็มที่

ขั้นตอนของการนึ่งข้าว นำข้าวซึ่งนึ่งแล้ว

1 ครั้ง ยกลงมาแช่น้ำประมาณ 5 นาที

เมื่อข้าวบานนำลงใส่หวดหนึ่งครั้งที่ 2

จะได้ข้าวที่นุ่มขึ้น บ้านที่มีสมาชิกมากกว่า

5 คน จะนึ่งข้าววิธีนี้ ถ้ามีสมาชิกน้อยกว่า

5 คน จะใช้วิธี tsaw³ xaw³

ต้มข้าว

ha:w² xaw³

joŋ¹ , sa:ŋ¹

moŋ⁶

poŋ⁶

ho⁵ xaw³

to²

pit¹

lək⁴ phak¹

pək⁵

sik¹

suk⁴ phak¹

suk⁴ ma:k⁵

tse⁶

mo⁵ xaw³

li⁵ (จ.)

ha:w²

ต้มข้าวสุกแล้ว ตักข้าวด้วยทัพพีที่มีรู
เพื่อให้ไอน้ำไหลออกตามรู

เวลานึ่งข้าว เมื่อข้าวจวนสุกใช้ทัพพี
กวนข้าว ให้ข้าวข้างล่างขึ้นมาอยู่
ข้างบนเพื่อให้ข้าวสุกทั่วกัน

1) สุกได้ที่ ใช้กับข้าว

2) ร่วน ใช้กับดิน

3) พู ใช้กับอาหาร ขนม

ปลง ยกข้าวที่หนึ่งสุกแล้วลงจากเตา
ใช้เฉพาะการยกข้าวเท่านั้น

ห่อข้าว การห่อข้าวมักใช้ใบตอง ใบบัว
หรือกาบไม้ไผ่แห้ง

เด็ดยอดอ่อนจากต้น

เด็ดเป็นท่อน ๆ เช่น เด็ดถั่วฝักยาว เด็ดผัก

เลือกเด็ดผักที่แก่และเน่าออก

ปอกเปลือก

ฉีกเป็นชิ้น ๆ ทำให้ขาด เช่น

ฉีกเนื้อแห้ง ฉีกกระดาษ

ล้างผัก

ล้างผลไม้

แช่ เช่น แช่ข้าว แช่ถั่ว

ไม่ข้าว

กรองเอากากออก

ใช้ภาชนะที่เป็นรูตักของขึ้นจากน้ำหรือ
ใช้มือสองข้างขึ้นจากน้ำเพื่อทำให้แห้ง

kon⁴tak¹tak¹ lam⁴ , tek¹ lam⁴met⁵ lam⁴tso⁴ , tson⁴tek¹ xaw³jit¹xa¹ xaw³pot⁵the¹phen²fa:n¹soj² phak¹soj² le⁴fak⁴ le⁴

ดัก ไซได้ทั้งของเหลวและของแข็ง

เช่น ดักข้าว ดักน้ำแกง มักใช้ทัพพีดัก

ดักของเหลว เช่น ดักน้ำ ภาชนะที่ใช้ดัก

มักเป็น ชันน้ำ ถังน้ำ กระจวย เป็นต้น

1) ดักน้ำ เช่น ไซขันดักน้ำ

2) ไปหาน้ำจากบ่อน้ำหรือแม่น้ำมาใช้
ในบ้าน

หย่อนถึงน้ำที่ผูกเชือกลงไปดักน้ำในบ่อน้ำ

ใช้ช้อนดักของเข้าปาก ไซได้ทั้งของเหลว

และของแข็ง

ดักข้าวใส่จาน

1) ดักแบ่งออกมาส่วนหนึ่ง

2) ยกหม้อลงจากเตา

ยกอาหารไปวางบนโต๊ะ

ปลดลงจากที่สูง เช่น ปลดพวงปลา ลงมา
จากเสา

ใช้มีดเป็นต้น ภูเนื้อสัตว์หรืออวัยวะไปมา
ให้ขาด

1) แล่เนื้อหรือหั่นผักให้เป็นชิ้นบาง ๆ
(ต้องวางมีดในแนวนอน)

2) ภาชนะแบน ๆ เช่น จาน กะทะ

ผ่านเป็นแผ่นบาง ๆ

หั่นผัก

หั่นเนื้อสัตว์เป็นชิ้นบาง ๆ

สับเนื้อสัตว์

ho² sa³

ใช้เครื่องมือชุดผัก เช่น หัวผักกาด
แดงกว่าให้เป็นเส้นฝอย

10.2 อาหารที่ทำจากข้าวและพืชอื่น ๆ

xaw³ luŋ³

ข้าวที่ทำให้สุกด้วยการนึ่ง

xaw³ tsaw⁴ , xaw³ tom³

ข้าวที่หุงแบบไม่เช็ดน้ำ

xaw³ huŋ¹

ข้าวต้ม

xaw³ pa:n² , xaw³ xo³

ข้าวผัด

xaw³ tsi⁵

ข้าวจี เอาข้าวสารมาต้ม ยังไม่สุกดี
เอามาปั้นเป็นก้อนแล้วจีไฟให้หอม
มักกินเป็นอาหารเช้า

peŋ³

1) แป้งที่ทำจากข้าวเหนียว ปั้นเป็นก้อน

คลุกส่วนผสมต่าง ๆ นำไปตากแห้ง
แล้วเก็บไว้ในกระบุง เอาฟางคลุมไว้
ใช้ทำซีอิ้ว มีกลิ่นหอม บางที่เรียกว่า
peŋ³ lam⁴ tsa:ŋ⁵

2) แป้งที่ใช้ทำขนมหรือทำอาหาร เช่น
แป้งหมี่ แป้งข้าวเหนียว แป้งข้าวเจ้า

อาหารชนิดหนึ่ง ทำจากถั่วเขียวล้วน หรือ
ข้าวเจ้าปนกับถั่วเขียว เอาข้าวเจ้าและ
ถั่วเขียวแช่น้ำไม่ให้ละเอียด ใส่น้ำให้พอเหมาะ
ต้มสุก ตักใส่ซามให้เย็นจับเป็นก้อน เวลากิน
หั่นเป็นเส้นใส่น้ำส้ม พริกสด และเกลือ
ถ้าทำจากถั่วลิ้นเต่า ถั่วเหลืองหรือถั่วปากอ้า
จะเรียกว่า wa:n⁵ fun²

leŋ³ fun² tho⁵ xew¹

tho⁵ tsi³tho⁵ tsi³ pin²lam⁴ tsa:⁵wa:n¹ fun²wa:n¹ fun² ʔun⁵tho⁵ fu²tew⁵ fu² (จ.)tew⁵ fu² xon¹

เต้าเจี้ยว เอาถั่วเหลืองต้มแล้วใส่ถุงหรือถึง
ทิ้งไว้จนมีกลิ่น ใส่เกลือ พริก ขิง ผักชี เอา
มาตากแดด 2-3 วัน แล้วใส่เหล้าหมักไว้
กินเป็นกับข้าว

เต้าเจี้ยวก้อน ถั่วเหลืองต้มแล้วใส่ถุงหรือ
ถึงทิ้งไว้จนมีกลิ่น ใส่เกลือ พริก ขิง ปั่นเป็น
ก้อน ตากแดดไว้ 2-3 วัน เวลากินเอามาผัด
ซอสถั่วเหลือง เอาถั่วเหลืองหรือถั่วลันเตามา
ต้มจนเปื่อยแล้วตำให้ละเอียด ปั่นเป็นก้อน
เอาฟางข้าวหรือกระสอบคลุมให้อุ่นทิ้งไว้
จนกลายเป็นสีขาว ภูมิภาคให้สะอาดแล้วตำ
ใส่เกลือ ใส่เหล้า หมักไว้

อาหารชนิดหนึ่งทำจากถั่วลันเตา เอาถั่ว
แช่น้ำไม่ให้ละเอียด ใส่ทำให้พอเหมาะ
ต้มสุก ตักใส่ชามให้เย็นจับเป็นก้อน เวลากิน
หั่นเป็นเส้นใส่น้ำส้ม พริกสดและเกลือ
อาหารชนิดหนึ่ง คล้ายซุบข้าวโพด ทำจากถั่ว
ลันเตา เอาถั่วแช่น้ำไม่ให้ละเอียด ใส่ทำให้
พอเหมาะต้มสุก กินขณะยังอุ่น ๆ ใส่พริกสด
ซีอิ้ว หรืออาจจะใช้ราด xaw³ soj²
(ก้วยเตี้ยว) หรือ xaw³ sen³ (ขนมจีน)

เต้าหู้

เต้าหู้

เต้าหู้ซน เอาเต้าหู้ขาวมาวางบนไม้กระดาน
คลุมผ้าขาวบาง ราดน้ำจนชุ่มรอจนน้ำแห้ง

tho⁵ fu² law⁶
xaw³ kon³

xaw³ lot⁴ soŋ² ,
xaw³ lɛŋ⁴ sa⁶ (จ.)

xaw³ lɛŋ⁴ fun²

xaw³ xɛw⁴

xaw³ sen³

xaw³ ka:n²

เอาเต้าหู้มาผึ่งจนแห้ง นำไปใส่ในกระบุง
สุ่มฟางแห้งไว้ 4-5 วัน จนขึ้นขนใช้ทำ
เต้าหู้ยี้

ข้าวก้อน ทำจากข้าวเจ้านำมาหนึ่ง
ปั้นเป็นก้อนกินเป็นอาหารเช้าหรือนำ
ติดตัวไปกินระหว่างเดินทาง ระหว่าง
ทำนา

อาหารชนิดหนึ่ง ทำจากข้าวเจ้า
เอาข้าวแช่น้ำ ไม่ให้ละเอียดใส่น้ำให้
พอเหมาะ ต้มสุกแล้วใส่ในลังถึง แบ่ง
จะไหลผ่านรูลงน้ำ เป็นตัว ๆ กินกับ
น้ำเชื่อม เป็นอาหารว่าง

อาหารชนิดหนึ่ง ทำจากข้าวเจ้า
เอาข้าวแช่น้ำ ไม่ให้ละเอียด ใส่น้ำ
ให้พอเหมาะ ต้มสุกใส่จาน เมื่อเย็น
จะจับเป็นก้อน เวลากินหั่นเป็นเส้น ๆ
หรือแผ่น ๆ กินกับน้ำส้มสายชู พริก ขิง
กระเทียม

อาหารชนิดหนึ่ง กินเหมือน
xaw³ lɛŋ⁴ fun² ต่างกันที่ใส่
น้ำผักกาดดองแทนน้ำส้มสายชู
ขนมจีน ถ้ากินแบบก๋วยเตี๋ยวคือมี
เครื่องปรุงรสต่าง ๆ เรียกว่า
xaw³ sen³ sa³

ข้าวที่นวดแผ่เป็นแผ่น ตากบนใบตอง
เพื่อนำไปทำเป็นข้าวขอย

xaw³ soj²xaw³ puk⁵xaw³ puk⁵ ŋa² tam⁶phak¹ tso²phak¹ tso² lo⁵phak¹ som³fə¹ som³ hɛŋ³lo⁵ xɛw³ , lo⁵ sɛw³phak¹ ʔɛp⁵ja:ŋ³ ji⁵ phaw⁴ja:ŋ³ ji⁵ kɔŋ³ tsen²

ข้าวขอย ทำจากข้าวเจ้าหนึ่งสุกแล้วตำให้
ละเอียด เอาไม้กลิ้งให้เป็นแผ่นบาง ๆ
หั่นเป็นเส้นตากแห้ง เวลากินเอามาแช่น้ำ
แล้วเอาไปผัดหรือต้มกับเนื้อสัตว์

ข้าวปุก เอาข้าวเหนียวมานึ่ง สุกแล้ว
เอาใส่ครกตำจนเหนียว แผ่เป็นแผ่นบาง ๆ
บนใบตองที่ทาน้ำมัน ทิ้งไว้ให้แห้ง เวลากิน
เอามาจี่ไฟหรือหักเป็นชิ้นเล็ก ๆ คั่วใส่เกลือ
ใส่น้ำมัน กินกับผักดอง กินเป็นอาหารเช้า
หรือกินเป็นขนม มักทำกันในช่วงตรุษจีน

ข้าวปุกโรยงา

ผักกาดที่ต้มกับมะเขือเทศ ใส่น้ำผักกาดดอง
หรือน้ำส้มสายชูให้มีรสเปรี้ยว

ผักที่ต้มกับหน่อไม้ดอง มักใช้ phak¹ man¹ ,
phak¹ saŋ³

ผักกาดดอง

ผักกาดดองที่ตากแห้ง ใช้ต้มกับผักต่าง ๆ
ให้มีรสเปรี้ยว

หน่อไม้ที่ดองแล้ว เอามาเคี่ยวจนแห้ง
เก็บไว้กินได้นาน

ผักกระป๋อง

มันฝรั่งทอด ใช้มันฝรั่งทั้งเปลือกต้มสุก

ลอกเปลือกบดให้ละเอียด ทำเป็นแผ่นบาง ๆ
นำไปทอด

มันฝรั่งทอด ใช้มันฝรั่งทั้งเปลือกต้มสุก

ja:ŋ³ ji⁵ moŋ³ ka:w⁶

ja:ŋ³ ji⁵ xo³ lam⁴ su⁵

ja:ŋ³ ji⁵ tom³ son⁶ tha:ŋ⁶

ja:ŋ³ ji⁵ tso² lo⁵

sa³ ja:ŋ⁴ pə³ sa:j⁵ (จ.),

sa³ phak¹ ʔum¹ tum¹

sa³ phak¹ pɛŋ³

sa³ tho⁵ ŋok⁴

sa³ ma:k⁵ xə¹

sa³ phak¹ la:ŋ⁶

ลอกเปลือกออก บดให้ละเอียด ใส่เกลือ

ใส่ไข่ ปั้นเป็นก้อนกลม นำไปทอด

มันฝรั่งหั่นเป็นเส้น ๆ ชุปแป้งแล้วทอด

ให้กรอบ

มันฝรั่งเปรี้ยวหวาน

มันฝรั่งต้มกับใบหัวผักกาดแห้ง

มันฝรั่งหั่นฝอยต้มกับหน่อไม้ดอง

ยำกะหล่ำปลี

ยำผักกวยช่าย

ยำถั่วงอก

ยำมะเขือ

ยำผักกลาง ผักกลางล้างสะอาดหั่นเป็นท่อน ๆ

ตำกับมะเขือเทศปิ้ง ใส่พริก

(ผักกลาง เป็นไม้เลื้อย ขึ้นตามคันทนา

ก้านสีแดงหรือดำ ใบกลมสีเขียว)

10.3 อาหารที่ทำจากเนื้อสัตว์

10.3.1 อาหารที่ทำจากเนื้อหมู

lə⁴ mu¹ tsen² luŋ³

lə⁴ mu¹ tsen² phaw⁴

lə⁴ mu¹ tsen² tso² lo⁵

lə⁴ mu¹ tsen² tso²

phak¹ som³

หมูสับนึ่ง

หมูสับทอด

หมูสับต้มกับหน่อไม้ดอง

หมูสับต้มกับผักกาดดอง

lə⁴ mu¹ tsen² xo³
phak¹ som³

lə⁴ mu¹ tsen² xo³ lo⁵

lə⁴ mu¹ tsen² ho⁵ ๖๗⁶

lə⁴ mu¹ xo³ phak¹ som³

lə⁴ mu¹ xo³ lo⁵

lə⁴ nu¹ xo³ phak¹ lo¹

lə⁴ mu¹ xo³ xing¹

lə⁴ mu¹ xo³ ma:k⁵ phet⁵

lə⁴ mu¹ tso² lo⁵

lə⁴ mu¹ som³

lə⁴ mu¹ pa:t⁵

lə⁴ mu¹ phaw¹

lə⁴ ko⁶ saw⁶ (จ.)

mu¹ xo³

lə⁴ mu¹ la:n⁶

tin⁶ mu¹ la:n⁶

lə⁴ mu¹ xuj⁴

saj³ lət⁴

หมูสับผัดกับผักกาดดอง

หมูสับผัดกับหน่อไม้ดอง

หมูสับห่อใบดอง หนึ่งสูก

หมูผัดกับผักกาดดอง

หมูผัดกับหน่อไม้ดอง

หมูผัดกับต้นกระเทียม

หมูผัดขิง

หมูผัดพริก

หมูต้มกับหน่อไม้ดอง

เนื้อหมูติดมันหั่นเป็นชิ้น ๆ หนึ่งสูก ใส่ข้าว

เกลือ พริก ใส่ให้ทิ้งไว้ประมาณ 20 วัน

ให้ออกรสเปรี้ยว เวลากินกินดิบ ๆ หรือ

ผัดให้สุก

หมูต้ม หั่นเป็นชิ้นบาง ๆ จิ้มน้ำจิ้ม

หมูหัน เอาหมูตัวเล็กมาฆ่า เอาเครื่องใน

ออก ขูดขนออก ใส่เครื่องปรุงในท้อง เอา

ใบดองหรือผักหอม ๆ ห่อแล้วเผา เวลากิน

จิ้มน้ำส้ม

หมูทอด ไข่ที่เมืองลำ

หมูทอด ไข่ที่เมืองขอนแก่น

หมูต้มเป็อย

ขาหมูต้มเป็อย

หมูทอดแล้วต้มให้เป็อย

หมูสับ เลือดหมู คลุกกับเครื่องปรุงต่าง ๆ

บรรจุในไส้หมู เวลากินนำมาหนึ่งหั่นเป็นชิ้น ๆ

sa³ le⁴ mu¹
tap¹ sa³

ยำเนื้อหมู

ตับยำ

10.3.2 อาหารที่ทำจากเนื้อวัว

sa³ phe⁴

อาหารที่มีชื่อเสียงที่สุดของใต้คง ทำจากเนื้อวัว เช่นน้ำส้มสายชูหรือทำให้สุก สับละเอียด คลุกกับผักกวยช่ายสับละเอียด บั่นเป็นก้อนเล็ก ๆ เครื่องปรุงทำจากน้ำซีเพี้ยอ่อนกับพริกป่นโรยด้วยผัก faj⁵ hom¹

tun¹ (จ.)

อาหารชนิดหนึ่ง เอาเนื้อวัวส่วนที่ติดกับเอ็น มัน และหนัง ต้มจนเปื่อยทิ้งไว้ให้จับเป็นก้อน ทำในฤดูหนาวเท่านั้น เนื้อเค็มตากแห้ง

ʔi² (จ.) heŋ²
le⁴ heŋ³

เนื้อแห้ง ไข่ไม้เสียบเนื้อวัวเป็นชิ้น ๆ แขนงไว้บนช้อนในห้องครัว ให้ควันไฟรมจนแห้ง เวลาจะกินนำมาหนึ่งให้สุก แล้วจี้ให้หอม กรอบ ทำให้นุ่ม ฉีกเป็นชิ้นเล็ก ๆ ไม่ใช่เนื้อชนิดอื่นทำนอกจากเนื้อวัว

le⁴ heŋ³ tsi⁵ faj²
le⁴ heŋ³ xo³
le⁴ heŋ³ tam⁶

เนื้อวัวแห้งปิ้ง

เนื้อวัวแห้งผัด

เนื้อวัวแห้งตำ เนื้อวัวใส่เกลือตากแดด

le⁴ ŋo² xo³ xiŋ¹
le⁴ ŋo² xo³ lo⁵

ให้แห้ง เวลากินเอาหมกซีเถ่าแล้วตำ

เนื้อวัวผัดขิง

เนื้อวัวผัดกับหน่อไม้ดอง

lə⁴ tsɛŋ² ŋo² ho⁵ tɔŋ⁶,

lə⁴ kɛŋ² ŋo² ho⁵ tɔŋ⁶

lə⁴ ŋo² tso² phak¹ som³

luk¹ tso² lo⁵

lə⁴ ŋo² la:n⁶

lə⁴ pa:t⁵ lə⁴ ŋo²

เนื้อวัวสับห่อใบตอง นึ่งสุก

เนื้อวัวต้มกับผักกาดดอง

กระดูกต้มกับหน่อไม้ดอง ใช้กระดูกหมู

กระดูกวัวหรือกระดูกควายก็ได้

เนื้อวัวต้มเปื่อย ใส่เครื่องยาจีน

เนื้อวัวต้มสุกแล้วหันเป็นชิ้น ๆ จิ้มน้ำจิ้ม

10.3.3 อาหารที่ทำจากเนื้อไก่

lə⁴ pa:t⁵ kaj⁵

lə⁴ kaj⁵ lunj³

lə⁴ kaj⁵ tom³

lə⁴ kaj⁵ tom³ ka⁶ li¹

lə⁴ kaj⁵ tun⁵

lə⁴ kaj⁵ phaw⁴

lə⁴ kaj⁵ tso² lo⁵

lə⁴ kaj⁵ xo³ lo⁵

lə⁴ kaj⁵ xo³ xinj¹

ไก่ต้ม หั่นเป็นชิ้น ๆ จิ้มน้ำจิ้ม

ไก่นึ่ง

1) ไก่ต้มสุก

2) แกงเผ็ดไก่ (ไม่ใส่กะทิ)

แกงกะหรี่ไก่

ไก่ตุ๋นเครื่องยาจีน กินเป็นยาบำรุง

สำหรับคนหลังคลอด หรือคนที่สุขภาพ

ไม่แข็งแรง

ไก่ทอด

ไก่ต้มกับหน่อไม้ดอง

ไก่ผัดกับหน่อไม้ดอง

ไก่ผัดขิง

10.3.4 อาหารที่ทำจากปลาและหอย

pa⁶ law⁶

ปลาเค็ม เอาปลาเล็ก ๆ มาหมักเกลือ
ตากแดด

pa⁶ tsi⁵

ปลาบั้ง ต้องใช้ปลาเป็น ถ้าใช้ปลาตาย
จะเอาไปทำเป็น pa⁶ hɛŋ³

pa⁶ hɛŋ³

ปลาแห้ง

pa⁶ xo³

ปลาทอด

pa⁶ xo³ lo⁵

ปลาทอดผัดกับหน่อไม้ดอง ต้องใช้ปลามีเกล็ด
เช่น ปลาหลอง ปลาไน

pa⁶ xo³ lam⁴ su⁵

ปลาเปรี้ยวหวาน

pa⁶ tso² lo⁵

ปลาต้มกับหน่อไม้ดอง เอาหน่อไม้ดองมาต้ม
คั้นรสเปรี้ยวออกแล้วต้มใหม่อีกครั้ง

เมื่อน้ำเดือดนำปลาเป็น ๆ ใส่ลงในหม้อ
ปิดฝา มักใช้ปลาตัวเล็กไม่มีเกล็ด

pa⁶ tom³

แกงปลา ปลาตุ๋นแกงกับผลไม้รสเปรี้ยว
ที่เรียกว่า ma:k⁵ waw² ใส่พริกสด

pa⁶ lunj³

ปลาแห้ง ปลาตุ๋นใส่พริก หัวหอม กระเทียม
น้ำมัน ห่อใบตอง นำไปนึ่ง

pa⁶ tam⁶

ปลาบั้งให้กรอบ เอาข้างออก ตำกับพริก
กระเทียม และขิง

pa⁶ som³

ปลาต้ม มักใช้ปลาชี่ ล้างสะอาดคลุกกับเกลือ
เอาข้าวเหนียวหนึ่งสุก พริก เครื่องปรุง และ
เครื่องเทศต่าง ๆ คลุกรวมกันใส่ในไห
ทิ้งไว้ประมาณ 20 วัน เวลากินกินดิบ ๆ
หรือนำมาทอดให้สุกก็ได้

pa⁶ sa³

hoj¹ tso² lo⁵

ho¹ hoj¹ xo³ lo⁵

hoj¹ sa³

hoj¹ tom³

10.4 ไข่และอาหารที่ทำจากไข่

xaj⁵ kaj⁵

xaj⁵ pet⁵

xaj⁵ lok⁴

xaj⁵ ha:n⁵

xaj⁵ hɛw²

xaj⁵ hem⁶

xaj⁵ tset⁵ hep⁵

xaj⁵ xon²

ยำปลา ไข่มะละกอดิบสับเป็นเส้น ๆ
หรือใช้ผัก mo⁶ sun² แซ่หน้าส้มสายชู

เอาปลาดุกทอดสับละเอียดมาคลุกเข้า
ด้วยกัน ใส่พริกสดปรุงรส

หอยขมทั้งเปลือกต้มกับหน่อไม้ดอง หอยที่
นำมาทำอาหารส่วนใหญ่เป็นหอยขม
ตามท้องถิ่น

เนื้อหอยผัดกับหน่อไม้ดอง

ยำหอย

แกงหอยใส่ phak¹ ha³ (ผักชะอม)

ใส่พริก และชีอิ้ว

ไข่ไก่

ไข่เป็ด ส่วนใหญ่ใช้ทำไข่เค็ม

มีข้อห้ามไม่ให้คนที่เพิ่งคลอดกินไข่เป็ด

ไข่นก

ไข่ห่าน ไม่ได้ใช้ทำอาหาร ชาวบ้านไม่ได้

เลี้ยงห่านไว้กินไข่ เลี้ยงไว้เพื่อกินเนื้อ

ไข่อ่อน

ไข่เปลือกนิ่ม เป็นลักษณะที่ผิวดปรกติ

ไข่ที่เมืองขอนแก่น

ไข่เปลือกนิ่ม เป็นลักษณะที่ผิวดปรกติ

ไข่ที่เมืองลำ เมืองดี

ไข่ตายโคม ตัวอ่อนตายในระหว่างฟัก

xaj⁵ phək⁵xaj⁵ leŋ¹xaj⁵ xo³xaj⁵ xo³ phak¹ pɛŋ³xaj⁵ xo³ phak¹ soŋ¹xaj⁵ xo³ paw⁶ ta:n⁵ (จ.)xaj⁵ tom³xaj⁵ tsa³ fə¹ leŋ³xaj⁵ tom³ ma:k⁵ xə¹xaj³ luŋ³xaj⁵ xo³ lo⁵xaj⁵ jɛŋ⁶ (จ.)xaj⁵ tsa³

ไข่ขาว

ไข่แดง

1) ไข่เจียว

2) ไข่ดาว

ไข่เจียวใส่ผักก้วยช่าย

ไข่เจียวใส่หัวหอม

ไข่ดาว ไข่ที่เมืองล่า

ไข่น้ำ ดอกไข่ใส่ลงน้ำเดือด ใส่เกลือ

ใส่ใบหัวผักกาดตากแห้ง (ที่เคี้ยวด้วยแป้ง
มีรสเปรี้ยวที่เรียกว่า fə¹ soŋ⁶ tha:ŋ⁶
ใส่พริกไทย)

ไข่ต้มกับน้ำชา ใส่เกลือ ใส่ซีอิ้วปรุงรส

เป็นอาหารของชาวจีน

ไข่เจียวต้มกับมะเขือเทศ

ไข่ตุ๋น

ไข่ผัดหน่อไม้ดอง

ไข่เค็ม

ไข่ต้มทั้งเปลือก มักหมายถึงไข่เค็มนำมาต้มสุก

10.5 เครื่องเทศและเครื่องปรุงรส

mət⁵ , mət⁵ hɔm¹ , mət⁵ mi⁵ ,mot⁵ hɔm¹kə⁶kə⁶ sa:j²ma:k⁵ phet⁵ mun⁶

เครื่องปรุงรส

เกลือ

เกลือเม็ด

พริกป่น

ma:k⁵ phit⁴
sa:w² ko²

pa³ ko² (จ.)
ma:k⁵ ka:i⁴

woj⁵ fun² (จ.)
kə⁶ wa:n¹
lam⁴ ʔoj³

lam⁴ tsa:ŋ⁵ jiw⁴
lam⁴ som³

lam⁴ phak¹ som³ sew³ ,
lam⁴ phak¹ som³ xew³
lam⁴ su⁵ (จ.)

พริกไทยป่น

เครื่องเทศชนิดหนึ่ง เป็นเม็ดเล็ก ๆ
สีน้ำตาลเข้มอยู่ในเปลือกสีน้ำตาล
เอาเม็ดมาตำเป็นผง ไซ้ใส่เนื้อสัตว์
ให้มีกลิ่นหอม อาหารที่ใส่ sa:w² ko²
มักจะใส่ pa³ ko² ด้วยเสมอ

โป๊ยกั๊กหรือจันทร์ 8 กลีบ

เครื่องเทศชนิดหนึ่ง เป็นเม็ดเล็ก ๆ
ขนาดเท่าเม็ดพริกไทย สีน้ำตาลเข้ม
รสเผ็ดจัด ไซ้ปรุงปลาต้ม เนื้อต้ม
หรืออาหารดองให้มีกลิ่นหอม ภาษาไทย
ถิ่นเหนือเรียกว่า หมากแข่วน

ผงชูรส

น้ำตาลทราย

1) น้ำตาลทรายแดง

2) น้ำอ้อย

ซีอิ้ว

น้ำส้มที่ทำจากผักกาดดอง ไซ้ปรุงอาหาร
ให้มีรสเปรี้ยว นำผักกาดดองมาตากให้แห้ง
พอหมาด ๆ แล้วเอามานวดกับข้าวสวย
เติมน้ำเปล่าเล็กน้อย นวดต่อไปจนนิ่ม
เอามาใส่ไหเก็บไว้ 2-3 วันจะมีรสเปรี้ยว
ใช้แทนน้ำมะขามเปียกหรือมะนาว
น้ำส้มที่ต้มเคี่ยวจนแห้ง เหนียว ใช้จิ้มอาหาร
มีรสเปรี้ยว เก็บไว้ได้นาน
น้ำส้มสายชู

phak¹ som³ lam⁴
 lam⁴ man²
 lam⁴ man² mu¹
 man² sa:n⁵
 lam⁴ tuŋ⁶
 lam⁴ man² ŋa² ,
 lam⁴ man² hom¹
 lam⁴ man² tho⁵ xon¹
 lam⁴ man² tho⁵ lin⁶
 lam⁴ man² phak¹

น้ำผักกาดดอง ใช้แทนน้ำส้มสายชูได้

น้ำมัน

น้ำมันหมู

มันเปลว

น้ำมันพืช

น้ำมันงา บางที่เรียกว่าน้ำมันหอม

น้ำมันถั่วเหลือง

น้ำมันถั่วลิสง

น้ำมันที่สกัดจากผักชนิดหนึ่งชื่อยี่ฉ่าย

10.6 ขนม

xaw³ tha:ŋ⁴ (จ.)
 xaw³ xɛp⁴

ขนม

1) ข้าวก้นกะทะ

2) ข้าวเกรียบ

3) มันฝรั่งทอด

4) ขนมนางเล็ด

ข้าวแตก เอาข้าวเปลือกมาวางรอบ ๆ

กองไฟ ข้าวเปลือกจะแตกออกเป็นดอก

ใช้กินเล่น ปัจจุบันมีวิธีทำเหมือนกับทำ

ข้าวโพดคั่ว

ข้าวหลาม

xaw³ la:m¹ pa:ŋ⁶ ,
 xaw³ la:m¹
 xaw³ puk⁵ xaw³ fa⁴

ขนมที่ทำจากข้าวโพด เอาข้าวโพดมาตำ

หรือไม่ให้ละเอียด ใส่น้ำตาลทราย ใช้เปลือก

xaw³ mun² xaw³ fa⁴
xaw³ puk¹ koj³

xaw³ mun² koj³
xaw³ puk¹ tho⁵

xaw³ mun² tho⁵
xaw³ mun²
xaw³ mun² xo³

xaw³ sem¹ , xaw³ xem¹

xaw³ maw³

ข้าวโพดห่อเป็นรูปสามเหลี่ยมหนึ่งให้สุก

ใช้ที่เมืองล่า

ดู xaw³ puk⁵ xaw³ fa⁴ ใช้ที่เมืองขอนแก่น

ขนมกล้วย ทำจากข้าวเจ้าและกล้วย

ใช้ใบตองห่อเป็นแผ่นบาง ๆ หนึ่งสุก

ใช้ที่เมืองล่า

ดู xaw³ puk¹ koj³ ใช้ที่เมืองขอนแก่น

ขนมที่ทำจากข้าวเจ้าและถั่วเหลืองสด

เอาข้าวสาสีและเม็ดถั่วไม่ให้ละเอียด

ใส่น้ำตาลให้มีรสหวาน ใช้ใบตองห่อ

เป็นห่อ ๆ หนึ่งให้สุก ใช้ที่เมืองล่า

ดู xaw³ puk¹ tho⁵ ใช้ที่เมืองขอนแก่น

ขนมที่ทำจากแป้งข้าวเหนียว

ขนมที่ทำจากแป้งข้าวเหนียว ทำเป็นแผ่นบาง ๆ ทอดให้สุกใส่น้ำมันไม่มาก

ขนมจ้าง ทำจากข้าวเหนียวซึ่งกลายเป็น

สีดำเพราะเอาตะไคร้มาเผาไฟจนเป็น

ขี้เถ้า ต้มนกับข้าวเหนียว แล้วผัดขี้เถ้าออก

ใส่น้ำมันหมู เกลือ เครื่องปรุงต่าง ๆ เอาใบ

sem¹ ห่อต้มให้สุก (ใบ sem¹ มี 2 ชนิด

ชนิดหนึ่งขนาดใหญ่คล้ายใบตอง อีกชนิดหนึ่งใบ

ยาวแคบและปลายแหลม)

ขนมที่ทำจากข้าวเหนียวที่ยังอ่อน

ต้มข้าวเปลือก พอน้ำแห้งตำให้เม็ดข้าว

หลุดออกจากเปลือก

xaw³ mo³ tsi¹ tsɛp⁵

ขนมที่ทำจากแป้งข้าวเหนียวและดอกไม้ป่า
ชื่อ mo³ tsi¹ tsɛp⁵ ทำเป็นแผ่นกลม ๆ
บาง ๆ ใส่น้ำตาลทรายทอดให้สุก
ใช้น้ำมันไม่มาก ใช้น้ำตาล
ดู xaw³ mo³ tsi¹ tsɛp⁵ ใช้น้ำตาล
(phak² kɛp⁵ เป็นดอกหญ้าขึ้นในทุ่งนา

xaw³ mun² phak⁵ kɛp⁵

บทที่ 11

สภาพบ้านเมืองและที่อยู่อาศัย

11.1 สภาพบ้านเมือง

fiŋ³ ma:n³ pɛŋ⁶ mɔŋ²

กฎหมายบ้านเมือง

ka:p⁴ ma:n³ xə² mɔŋ²

ประวัติศาสตร์

pum⁵

ตำนาน

pum⁵ ma:n³ xə² mɔŋ²

ประวัติบ้านเมือง

ka:p⁴ ma:n³ keŋ² mɔŋ²,

สถานการณ์บ้านเมือง สภาพบ้านเมือง

hun⁵ ma:n³ ha:ŋ⁶ mɔŋ²

เช่น มีศึกสงคราม หรือสุขสงบ

ma:ŋ² mu²

การเมือง

fun⁴ ma:n³ fun⁴ mɔŋ²

พื้นฟูบ้านเมือง

tək⁵ to²

สงคราม

ʔuŋ⁵

1) เขต

2) แหล่ง เช่น สิบสองปันนากับไตคงเป็น

ʔuŋ⁵ juŋ² xam² (แหล่งนกยูงทองคำ)

เขตในหมู่บ้าน 2-3 ซอยเป็น 1 ฝ่าย

เช่น

fa:j⁵ ɔ¹ (ฝ่ายเหนือ)fa:j⁵ tau³ (ฝ่ายใต้)fa:j⁵

ta:n⁶ , sa:n¹

ko² tsam⁵ pi⁵ (ป.)

keŋ² (โบ.)

məŋ²

məŋ² loŋ¹

məŋ² ka:ŋ³ ta:ŋ² loŋ¹

tse⁶

məŋ² ʔɔŋ⁵ məŋ² ʔɛŋ⁵

məŋ² hoj³ məŋ² hoŋ⁶

दानหรือชาน เป็นอาณาจักรของคนไท
ใต้คงที่บรรพบุรุษก่อตั้งขึ้นในสมัยราชวงศ์
อันตะวันออก มีอาณาเขตรวมถึงที่อยู่ของ
คนไทยในพม่าด้วย ปัจจุบันเรียกว่ารัฐฉาน
โกสัมพี เป็นอาณาจักรสุดท้ายของคนไท
ใต้คงก่อตั้งขึ้นในสมัยราชวงศ์หยวน
รุ่งเรืองมาก อำนาจการปกครองอยู่ที่
เมืองมว เมืองอื่น ๆ ต้องขึ้นกับเมืองมว
ภายหลังถูกปราบปรามถึง 3 ครั้งก็หมด
อำนาจ อาณาจักรล่มสลายในสมัย
ราชวงศ์หมิง อำนาจการปกครองกลับไป
ใช้วิธีการปกครองตนเองเหมือนสมัยก่อน
เชียง เช่น เชียงรุ่ง เชียงตุง
มักใช้ในเอกสารโบราณ ปัจจุบันไม่มีใช้

1) เมือง เขตแดนที่ใหญ่กว่าหมู่บ้าน
เรียกว่าเมืองได้ทั้งหมด

2) ชนบท เช่น

xa:m² ma:k⁵ law² məŋ²

(เพลงลูกทุ่ง)

เมืองใหญ่

เมืองกว้างเมืองใหญ่

เมืองเล็กแต่เป็นเมืองที่เจริญ

เมืองเล็กไม่ค่อมเจริญ

เมืองเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่ในหุบเขา ชอกเขา

มักใช้พูดถ่อมตัวว่าเป็นคนที่มาจากเมือง
ไม่เจริญ

məŋ² la³

məŋ² ti²

məŋ² wan²

məŋ² xəŋ¹

məŋ² ma:w²

เมืองลำ เป็นเมืองทันสมัย ผู้คนมีการศึกษา
ทำงานในสาขาต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียงมาก
โดยเฉพาะงานที่เกี่ยวกับการปกครอง
เมืองดี เป็นเมืองที่มีความเจริญเท่าเทียม
กับเมืองลำ รัับอิทธิพลจีนมาก ประชาชน
พูดภาษาจีนได้

เมืองวัน เป็นเมืองที่ได้รับอิทธิพลจีน
อิทธิพลชนกลุ่มน้อยชาวจิงโป และชาว
อาซาง จิ้งมีวัฒนธรรมผสมผสานกัน
เช่น การแต่งกาย ความเป็นอยู่
เมืองซอน มีฐานะเป็นอำเภอหนึ่งใน
จังหวัดไตคัง เมืองหลวงของไตคังอยู่ที่
ma:ŋ¹ sw³ ซึ่งอยู่ในอำเภอเมืองซอน
ความเจริญจำกัดอยู่ที่ ma:ŋ¹ sw³
เท่านั้น นอกจากเขตนี้ ส่วนใหญ่ยังมี
สภาพเป็นชนบท

เมืองมว มีเขตแดนติดกับพม่า ได้รับ
อิทธิพลพม่ามาก มีประวัติยาวนาน
เคยรุ่งเรืองมากในอดีต แต่ถูกราชวงศ์
หมิงปราบปรามถึง 3 ครั้ง เจ้าเมืองที่
มีชื่อเสียงมากคือ sə¹ xa:n⁵ fa⁴
ปัจจุบันแม้ว่าจะมีฐานะเป็นอำเภอ แต่
รัฐบาลให้เรียกว่า นคร เพราะมีบทบาท
ทางการค้ากับพม่า

məŋ² wan² teŋ⁶

məŋ² lə¹

məŋ² tau³

məŋ² ja:ŋ²

məŋ² xə²

məŋ² tsa:n² ta⁶

məŋ² tsa:n² se¹

məŋ⁶ hwm²

məŋ² sa¹

məŋ² tse⁶ fa:ŋ¹

məŋ² ma:n⁶

teŋ²

เมืองวันเที่ยง เป็นเมืองเล็กที่สุดไนใต้คง
มีเขตแดนติดกับพม่า ได้รับอิทธิพลพม่าและมี
มีบทบาททางการค้ากับพม่ามาก แม้จะมี
ฐานะเป็นอำเภอ แต่รัฐบาลให้เรียกว่า นคร
เมืองเหนือ หมายถึงเขตใต้คง

เมืองหรือดินแดนในพม่าที่มีคนไทอาศัยอยู่
คนใต้คงเรียกคนไทแถบนี้ว่า taj² tau³
เมืองยาง คนใต้คงเรียกคนไทในเมืองนี้
ว่า taj² ja:ŋ² ผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว
จะโพกผ้าสูงประมาณ 1 สอก คน taj²
ja:ŋ² พูดภาษาไทยใต้คง

เมืองเค้อ เป็นจังหวัดหนึ่งของจีนซึ่งมี
อาณาเขตติดต่อกับใต้คงและมีชนส่วนน้อย
ชาวลีซอมาก คนไทที่อาศัยในเมืองเค้อ
พูดภาษาไทยใต้คง

เมืองจันดา เป็นตำบลหนึ่งของเมืองล่า

เมืองจันเส เป็นตำบลหนึ่งของเมืองล่า

เมืองฮัม เป็นตำบลหนึ่งของเมืองตี

เมืองสา เป็นตำบลหนึ่งของเมืองวัน

ได้ชื่อว่าได้รับอิทธิพลพม่ามากที่สุด

เมืองเจฝาง เป็นตำบลหนึ่งของเมืองซอน
มีความอุดมสมบูรณ์ ข้าวของเมืองนี้มี
ชื่อเสียงว่าอร่อยมาก

เมืองพม่า แบ่งเป็น 3 เขต คือ พม่า
ไทใหญ่ และคะฉิ่น

ประเทศ

təŋ² ʔu³ me⁶

təŋ² thaj²

təŋ² saŋ² thoŋ²

təŋ² me⁶ le⁵ ka:n⁵ (อ.)

təŋ² ho¹ sɛn¹

təŋ² ho¹ xam²

ma:n³

taw³ ma:n³ la² lo¹

kaw³ ʔɛp⁵ kan⁶

məŋ²

ma:n³ lok⁴

แผ่นดินเกิด แผ่นดินแม่

ประเทศไทย ใช้เป็นทางการ ถ้าใช้คำ

ว่า məŋ² thaj² (เมืองไทย) จะแสดง

ความรู้สึกผูกพัน หรือใช้ไม่เป็นทางการ

ประเทศจีน

ประเทศอเมริกา

ดินแดนที่มีจักรพรรดิเป็นประมุข ประมุข

เรียกว่า xun¹ ho¹ sɛŋ¹ มี təŋ²

ho¹ xam² เป็นเมืองขึ้น

ดินแดนที่อยู่ในอำนาจปกครองของประเทศ

หนึ่ง ๆ กษัตริย์ของ təŋ² ho¹ xam²

เรียกว่า xun¹ ho¹ xam² ต้องถวาย

เครื่องบรรณาการแก่ təŋ² ho¹ sɛŋ¹

หมู่บ้าน

หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ใกล้กัน

(สถานที่) ใกล้กัน

ชนบท

บ้านนอก

11.2 ที่อยู่อาศัย บ้านและส่วนต่าง ๆ ของบ้าน

lam⁴ lin⁶

น้ำดิน หมายถึงทำเลที่ตั้งเน้นเรื่อง

ความอุดมสมบูรณ์ของน้ำและดิน ถ้า

สภาพแวดล้อมดี น้ำดี ดินดี จะส่งผลให้

ความเป็นอยู่ของผู้อาศัยบริเวณนั้นดีด้วย

sa:j¹ lin⁶ sa:j¹ fa⁴

sa:j¹ lam⁴ sa:j¹ lom²

hən² , ʔən² , hən² je²

ʔiŋ⁵ thəŋ⁵ (โบ.)

ha:ŋ³ jaw⁵ ho¹ loŋ¹

hən² phaw¹ je² man²

hən² loŋ¹

สายดินสายฟ้า หมายถึงทำเลที่ตั้ง เน้น
เรื่องสภาพดินฟ้าอากาศ

สายน้ำสายลม หมายถึงทำเลที่ตั้ง เน้น
เรื่องภูมิประเทศที่มีน้ำอยู่ข้างหน้า มีภูเขา
อยู่ข้างหลัง

1) บ้าน

2) ครอบครวั เช่น

pen⁶ ʔən² haw⁵ (มีครอบครวัแล้ว
หรือยัง)

hən² daj² mi⁶ soŋ² hən² (เรือนี่
มี 2 ครอบครวั)

บ้าน มักใช้ในวรรณคดีโบราณ

บ้านช่องใหญ่โต โอ้โถง

บ้านใครบ้านมัน เช่น ช่วงนี้มีขโมยชุกชุม
ให้ hən² phaw¹ je² man² ระวังกัน
มาก ๆ มักใช้ในการประกาศ การประชุม
หมู่บ้าน

1) บ้าน มีสามห้องเรียงกัน ห้องกลาง

จะเป็นห้องใหญ่และสำคัญที่สุด ใช้เป็น
ที่เช่นไหว้บรรพบุรุษและรับแขก เป็น
บ้านในแถบเมืองลำ เมืองขอนแก่น

2) บ้านที่มีหลายครอบครวัอยู่รวมกัน

3) เมื่อลูกสาวแต่งงานไปอยู่บ้านสามี

จะเรียกบ้านเดิมของตนว่า hən² loŋ¹

law² ka:ŋ⁶ hən² , ka:ŋ⁶ hən²

hən² ha:ŋ³

hən² tsa:n²

lə¹ ha:ŋ³

taw³ ha:ŋ³

xwŋ³ hən² maw⁵

pat¹ phoŋ¹ xa⁵

ta² hən²

ta² fi² taw⁶

ka:j⁵ hən²

ห้องกลางของบ้าน เป็นห้องใหญ่และเป็นห้องที่สำคัญที่สุดของครอบครัว ใช้เป็นที่เซ่นไหว้บรรพบุรุษและรับแขก

บ้าน 2 ชั้น ชั้นล่างปลูกติดพื้น (เป็นบ้านในแถบเมืองมาว)

บ้านชั้นเดียว ใต้ถุนสูง

ชั้นบนของบ้านที่มี 2 ชั้นขึ้นไป

อาจหมายถึงชั้น 2 หรือชั้น 3 ก็ได้

ชั้นล่างของบ้านที่มี 2 ชั้น หมายถึงใต้ถุนบ้าน

ชั้นบ้านใหม่

ทำความสะอาดใหญ่ทุกซอกทุกมุมของบ้าน ทำทุกปีก่อนตรุษจีน

ใช้ดินเหนียวผสมขี้ควายทาพื้นบ้านและกำแพง

เพื่อให้บ้านใหม่ สะอาด หลังจาก pat¹ phoŋ¹ xa⁵ แล้ว ทำทุกปีก่อนตรุษจีน

ใช้ดินเหนียวผสมขี้ควายทาห้องครัวและบริเวณเตาไฟให้เรียบร้อย ทำทุกปีก่อนตรุษจีน ถือว่าเป็นการเปลี่ยนเสื้อผ้าให้ผีเตาไฟก่อนที่ผีเตาไฟจะขึ้นฟ้าในช่วงตรุษจีน หลังจากตรุษจีนแล้วผีเตาไฟจึงจะกลับมา

ปลูกบ้าน

puk¹

puk¹ saw¹ hən²

saw¹ hən²

saw¹ ha:ŋ³

saw¹ hin¹

saw¹ thun¹

hən² fəŋ²

hən² xa²

hən² wa²

hən² wa² ta² thun¹

hən² hek⁵

fa¹

pɛ:n³

sa:ŋ⁴

pɛn³ ha:ŋ³

la³ hən²

ปลูกเสา ลงเสา เซ็น

puk¹ saw¹ hən² (ปลูกเสาเวียน)

puk¹ saw¹ ke² la:n²

(ปลูกเสาไฟฟ้า)

ลงเสาบ้าน ลงเสาเอก

เสาบ้าน

เสาของบ้าน 2 ชั้น

เสาหิน

เสาปูน

บ้านที่หลังคามุงฟางข้าว

บ้านที่หลังคามุงหญ้าคา

บ้านที่หลังคามุงกระเบื้อง

บ้านที่หลังคามุงกระเบื้อง และผนังฉาบปูน

แสดงว่าเจ้าของบ้านฐานะดี

บ้านที่หลังคามุงแผ่นเหล็ก

ฝาบ้าน ทำด้วยไม้ไผ่

ฝาบ้าน ทำด้วยไม้กระดาน

ฝาบ้านฉาบปูน แสดงว่าเจ้าของบ้านฐานะดี

รับอิทธิพลมาจากจีน

ไม้แผ่นสำหรับทำฝาบ้าน หรือปูพื้นชั้นบน

ของบ้าน

1) หน้าบ้าน

2) ซานบ้าน เป็นส่วนที่ใช้รับแขก หรือ

ญาติพี่น้องที่เป็นผู้หญิง ถ้าแขกหรือ

ญาติพี่น้องเป็นผู้ชายจะรับในห้องรับแขก

เวลาที่มีแขกจะกินข้าวร่วมกันที่ซานบ้าน

koŋ⁶ ma:n³
 laŋ³ jen⁶

fuj² hən², foj² hən²
 him² foj²
 ta⁶ xa⁵
 fa¹ la:ŋ² ma:j⁶

hoŋ⁶ hən²

joŋ⁵ lam⁴
 tsa:n²

3) ฐานะของครอบครัว เช่น
 la³ hən² ma:k⁴ mi²
 (ฐานะร่ำรวย)
 la³ hən² pha:n¹
 (ฐานะยากจน)

ลานบ้าน

ระเบียง บ้านแบบใต้คงไม่มีระเบียง
 แต่ที่เมืองล้าบ้านมีระเบียงเพราะรับ
 อิทธิพลจากจีน

ชายคาบ้าน

ริมชายคาบ้าน

รั้ว

รั้วริมชานบ้าน เมื่อขึ้นบันไดบ้านจะถึง
 บริเวณชานบ้าน ซึ่งจะมีรั้วสูงพอดีเอว
 เพื่อกันสัตว์เลื้อย เช่น ไก่ ไม่ให้ขึ้นบนบ้าน
 ทางน้ำเล็ก ๆ ที่ขุดรอบบ้าน เวลาฝนตก
 มาก ๆ จะเป็นทางระบายน้ำ กันไม่ให้
 น้ำท่วมบ้าน

รางน้ำ

ร้าน เป็นสิ่งก่อสร้าง 2 ชั้น ชั้นล่างใช้ขัง
 วัว ควาย ชั้นบนใช้เก็บของหรือเครื่องมือ
 ในการทำงานา ตรงใต้หลังคาจะมีชื่อยาว
 เลยหลังคาออกมา ส่วนนี้เรียกว่า tsa:n²
 ใช้ปลูกต้นไม้ เช่น พักทอง ถั่ว ดากข้าว
 ดากผ้า เลี้ยงไก่ ฯลฯ มีสำนวนว่า kaj⁵
 tok⁵ tsa:n² ka:n² tsom² puŋ⁶

fa¹ mɔŋ⁵fa¹ mɔŋ⁵ tsam⁶la³ wa:ŋ²la³ tu⁶ loŋ¹ , la³ wa:ŋ² loŋ¹la³ wa:ŋ²la³ tu⁶ ʔɔŋ⁵ , la³ wa:ŋ² ʔɔŋ⁵la³ tu⁶ hən²la³ tu⁶ hɔŋ⁵la³ tu⁶ swŋ⁵wa:ŋ⁶ la³ tu⁶wa:ŋ⁶ hən²ka:n² ka:ŋ⁵ la³ tu⁶se⁶ la³ tu⁶xat¹ , ka:ŋ⁵ (จ.)law² hɔŋ⁵swŋ⁵fi² taw⁶thin⁵ hən²

(โก่ตกร้านเอาไม้คานตีข้า) หมายความว่า
ว่าข้าเดิมคนที่ผิดพลาด ตกต่ำ

หน้าต่าง

หน้าต่างกระจก

1) ด้านนอกของประตูใหญ่

2) ประตูใหญ่

ประตูใหญ่ หมายถึงประตูรั้วหน้าบ้าน
เป็นบานประตูใหญ่ 2 บาน

1) ด้านนอกของประตูใหญ่

2) ประตูใหญ่

ประตูเล็ก หมายถึงประตูรั้วหลังบ้าน
เป็นบานประตูเล็ก บานเดียว

ประตูบ้านมี 2 บาน

ประตูห้องนอน

ประตูห้องครัว

ธรณีประตู ใช้ได้ทั่วไปไม่เฉพาะเจาะจง
มีข้อห้ามไม่ให้เหยียบ นั่งหรือยืนบนธรณีประตู

ธรณีประตู เฉพาะประตูเข้าตัวบ้าน

ดาล ไม้ใหญ่ที่ขัดประตูไว้ทั้ง 2 บาน

ไม้ที่สอดขัดประตู ทำด้วยไม้อันเล็กกว่าดาล

ใส่กลอน

ห้องนอน

ห้องครัว

เตาไฟ ฐานเตาไฟจะก่อด้วยดิน หรือปูน

ยกสูงประมาณเอว

บันไดสำหรับขึ้นบ้าน (สำหรับบ้านชั้นเดียว)

thin⁵ ha:ŋ³

xak⁴ xaj⁶

ho¹ hen²

kon⁶ hen²

pe⁶ hen²

kun² hen²

บันไดสำหรับขึ้นชั้นบนของบ้าน (สำหรับ
บ้าน 2 ชั้น)

ชั้นบันได

- 1) ฝาประจัน 2 ข้างของบ้าน เป็นไม้ไผ่
หรือดิน หินก็ได้
- 2) หลังคาเรือน ไข้เป็นคำลักษณะนาม
เช่น หมู่บ้านนี้มี 120 หลังคาเรือน
- 3) บ้าน ไข้เป็นคำนาม เช่น หมู่บ้านนี้มี
บ้านกี่หลัง

กลอนเรือน ไข้รับกระเบื้อง

แป้นบ้าน

อกไก่

การพูด

12.1 ถ้อยคำและสำนวน

seŋ¹ sop⁵
ho¹ xa:m²

xa:m² sw⁶
xa:m² paj⁶ law²
xa:m² ma:ŋ⁵ ka⁵ la⁵ (ป.)
xa:m² tham²

xa:m² sa:j⁴, xa:m² thaj⁴
pun² xa:m²
thun² xa:m²
xa:m² pin³ phen¹
xa:m² soŋ¹
sa:m² hoŋ¹
xa:m² la:j¹

ju⁵ li⁶ sa:m² sa⁵ ʔa⁵ la⁵
kat⁴ ka:ŋ²
ka⁵ li⁶ ma² hot⁴

คำพูด

คำพูดติดปาก เช่น เวลาที่คิดไม่ออก หรือกำลังคิด จะพูดว่า ʔan⁶ laj⁶ wa⁶ (อะไรนะ) หรือเมื่อรู้สึกตื่นเต้น จะอุทานว่า me⁶ həj² (แม่จ๋า)

คำพูดที่ตรงไปตรงมา เปิดเผย

คำที่มีความหมายนัยประหวัด

คำพูดที่เป็นมงคล

ถ้อยคำที่เกี่ยวกับธรรมะในพุทธศาสนา

เช่น บทสวดมนต์ คำศัพท์ทางศาสนา

คำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นต้น

ปริศนาคำทาย

คำพังเพย

สุภาษิต

คำผวน

คำอุบายให้คนแตกแยกกัน ทะเลาะกัน

ข่าวลือ

คำอวยพรที่ผู้ใหญ่อวยพรเด็ก เมื่อเด็ก

มาแสดงความเคารพในวันตรุษจีน

ขอให้มีความสุข ไม่มีโรคภัย เป็นคำอวยพร

ที่ผู้ใหญ่มักพูดในวันมงคลต่าง ๆ

ขอให้เดินทางโดยสวัสดิภาพ เป็นคำอวยพร

ʔe¹ wa:ŋ⁵

xa:m² sw⁶ thom⁵ tsa⁴
 fa⁴ ka:ŋ³ ta:ŋ² lɛŋ²
 han¹ la:k⁵ ta:k⁵ tsaw⁶
 li⁶ mi² li⁶ tsi²
 li⁶ pha:n¹ li⁶ ja:n¹
 ma⁴ thaw³ tɔŋ² ta:ŋ²

xɔn¹ kaw⁶ ma² ma² ,
 xɔn¹ həj² ma² ma²
 xuj⁴ tsaw⁶ xuj⁴ xo²

ʔaw²

ʔaw² xaj⁴

หวังว่า ใช้ในการอวยพรซึ่งต้องพูดต่อหน้า
 ผู้ฟัง เช่น หวังว่าคุณคงสบายดี หวังว่าเรา
 จะได้พบกันอีก หวังว่าคุณจะสนุกกับการ
 เดินทาง

คำพูดตรง ๆ ไม่เพราะแต่มีประโยชน์

ไม่มีอุปสรรคในการทำงาน

ได้ใหม่ลื้มเก่า

ยิ่งรวย ยิ่งมีคนใกล้ชิดมาก

ยิ่งยากจน ยิ่งมีคนรังเกียจมาก

ม้าแก่จำทางได้ เป็นสำนวนเปรียบเทียบ

หมายถึงคนสูงอายุที่มีประสบการณ์มาก

คำเรียกขวัญเวลาตกใจ

คำที่แสดงความไม่พอใจเมื่อรู้สึกว่าผู้อื่น
 ทำหรือพูดรุนแรงกว่าที่ควรจะเป็น เช่น
 แม่ตีลูกรุนแรง หรือดุด่าด้วยถ้อยคำไม่น่าฟัง
 คุณย่าจะตำหนิว่า xuj⁴ tsaw⁶ xuj⁴ xo²

1) คำร้องห้ามไม่ให้ทำในสิ่งที่จะก่อให้เกิด
 อันตราย เช่น ร้องห้ามเมื่อเด็กกำลัง
 ปีนหน้าต่าง

2) คำให้กำลังใจ เช่น เด็กกำลังแสดง
 การเต้นรำ ผู้ใหญ่ร้องให้กำลังใจ
 แก่เด็ก

คำแสดงความชมเชย ให้กำลังใจ มักใช้
 กับเด็ก

hə³

ʔaj², ʔaj² xaj⁴

ʔw¹

ju⁵ xan¹ la²

ʔw⁶

ʔw¹

ʔə⁴, ʔw⁴

həj¹

hoj¹

ʔw⁶, ʔw²

ʔw⁴

ju⁵

เมื่อผู้ใหญ่ยื่นสิ่งของให้เด็กหรือผู้น้อย

จะพูดว่า hə³

คำที่ใช้แสดงความขอบคุณ ไม่เชื่อถือ

คำแสดงการปฏิเสธ เช่น เขาจะเอากะเป๋ไป ร้องขี้ไม่ให้ เด็ก ๆ

ไม่ยอมกินข้าว ก็ส่ายหัวร้องปฏิเสธ

แม่ใช้ลูกไปซื้อของ ลูกไม่ยอมไปก็ร้องปฏิเสธ

คำบอกเล่า เช่น แยกพูดกับเจ้าภาพ

คำที่ใช้ในการตอบรับ หมายความว่า ใช่

คำแสดงการรับรู้ และแสดงว่าเข้าใจแล้ว

1) คำที่ใช้เมื่อรับปากว่าจะทำธุระให้

2) ใช่เป็นคำตอบว่า ได้ หรือ ใช่

คำขานรับ ผู้ใหญ่ใช้กับเด็ก

คำขานรับ ผู้ใหญ่ใช้กับเด็ก เป็นคำที่ให้ความรู้สึกอบอุ่นแก่เด็ก แสดงว่ารักมาก หรือแสดงว่าผู้ใหญ่กำลังอารมณ์ดี

คำขานรับ ผู้น้อยใช้กับผู้ใหญ่

1) คำขานรับ ผู้น้อยใช้กับผู้ใหญ่ แสดงความสุภาพ ใช่ที่เมืองล่า เมืองวัน เมืองดี

2) คำแสดงการรับรู้ เช่น ฟังผู้อื่นเล่าเรื่อง ก็ใช้คำว่า ʔw⁴ แสดงว่ากำลังฟังอยู่

ใช้ประกอบหลังกริยา หมายความว่ากำลังเป็นอยู่ในขณะนั้น เช่น ตามว่า ju⁵ li⁶

hon¹

lo⁶

la²

ti¹ pən⁶

sa:k⁴ pha⁴

ha⁶ səw⁶

me⁶ kaw⁶ həj², me⁶ həj²

ʔa:j⁴

wa:j²

ʔuj¹

ʔa¹ (จ.)

kin⁶ wa:n¹ ju⁵ sa⁶ (สบายดีไหม)

ตอบว่า ju⁵ li⁶ kin⁶ wa:n¹ ju⁵

(สบายดีอยู่)

คำลงท้ายใช้แสดงความไม่พอใจกับ

สภาพต่าง ๆ เช่น lət⁵ maj⁴ wat² wat²

hon¹ (แฉะจัดมากเกินไป) เป็นต้น

ขี คำลงท้ายที่แสดงความหมายเชิงขอร้อง

ผู้ใหญ่พูดกับผู้น้อย

นะ คำลงท้ายที่แสดงความหมายแจ้งให้ทราบ

ขอร้อง ชักชวน อาจใช้ซ้ำกัน 2 คำได้ เช่น

ja⁵ paj⁵ lum² la² la² (อย่าลืมนะ)

คำลงท้ายแสดงความสงสาร เช่น

เมื่อเห็นเด็กกำพร้าก็พูดว่า ʔi¹ lu¹ ti¹

pəŋ⁶ (น่าสงสาร)

คำตำ แฉ่งให้ตายเร็ว ๆ

คำตำ แปลว่า ให้ผีโรคหามาจับไป

หมายความว่า ให้ตายเร็ว ๆ

คำอุทานแสดงความตกใจ

คำอุทานแสดงความตกใจ เสียใจ

ไม่คาดฝัน ใช้ที่เมืองล่า เมืองดี เมืองวัน

มากกว่าเมืองอื่น ๆ

คำอุทาน แสดงความตกใจเมื่อมีเหตุการณ์

ที่จะทำให้ได้รับบาดเจ็บ ใช้เฉพาะเมืองล่า

เมืองดี และเมืองวัน

คำอุทานแสดงความตกใจเพราะคาดไม่ถึง

คำอุทาน แสดงความตกใจเพราะคาดไม่ถึง

ʔa:k¹ ka²

pe⁴ ma² ___ ko² xaj⁴

ʔaw¹

je¹ (จ.)

ʔɛk⁴

ji⁴

loŋ⁶ kon² hɛ⁵

ʔa⁶ la² maw² xaj⁴

ʔa⁶ lo²

คำอุทาน แสดงความตกใจเมื่อเห็นสภาพ
หรืออยู่ในสถานการณ์ที่ผิดปกติ เช่น
เปิดประตูบ้านเข้ามาเห็นข้าวของถูกรื้อค้น
กระจายกระจาย

คำอุทาน แสดงความตื่นเต้น คาดไม่ถึง
เช่น pe⁴ ma² ha:ŋ⁶ li⁶ ko² xaj⁴
(ทำอะไรถึงสวยได้เพียงนี้)

คำอุทานแสดงความแปลกใจ ผิดคาด

คำอุทาน แสดงความแปลกใจ ประหลาดใจ

คำอุทาน แสดงความรู้สึกรังเกียจ หรือ
ขยะแขยง

คำอุทาน

- 1) แสดงความไม่เชื่อถือ เช่น เมื่อมีคนคุย
อวดตัวมาก ๆ
- 2) แสดงความตกใจ เจอสิ่งที่น่าขยะแขยง
เช่น งู หนอน
- 3) แสดงความไม่พอใจ เช่น แม่สอนลูก
ทำกับข้าว ลูกทำไม่ถูกใจ แม่ไล่ให้
ออกไป แล้วทำเอง

อะไรกัน คำอุทานแสดงความไม่พอใจ
โกรธ

คำอุทาน ใช้เมื่อผู้อื่นทำสิ่งที่ไม่เหมาะ
ไม่ควร หรือทำเกินกว่าเหตุ

คำอุทาน แสดงความสงสาร สมเพช
เวทนา

12.2 การพูดลักษณะต่าง ๆ

mok⁵

xaj⁶

pe⁴ mok⁵ , mok⁵ pe⁴

kop⁵ ka:j⁵

toŋ⁴ , toŋ⁴ tha:m¹

təŋ⁵ la:j⁶

su² toŋ² , su² təŋ⁵

la:j¹

son¹

saŋ⁵

həŋ⁴

ta⁴

xə³

joŋ²

thaj⁶

บอก

เล่า เช่น เล่านิทาน เล่าเรื่อง

ตามรูปศัพท์แปลว่าแสดงให้รู้ด้วยคำพูด
หมายความว่า บอก เล่า ประกาศ

เล่าถึง พูดถึง ใช้ในความหมายว่า
กำลังพูดถึงเรื่องหนึ่งอยู่ แต่เล่าไปถึง
เรื่องอื่นซึ่งเกี่ยวข้องด้วย เช่น วันนี้ครู
สอนเรื่องประวัติศาสตร์จีน ตอนที่สอน
ได้เล่าถึงกษัตริย์พระองค์หนึ่ง

ทักทาย

อธิษฐาน

อวยพร

1) อวยพร

2) พูดถ้อยคำที่ใช้เช่นผี

สอน เช่น ครูสอนหนังสือ พ่อแม่สอนลูก
สั่ง

เรียก

ทำ ชวนให้ต่อสู้กัน เช่น ทำพนัน ทำรบ
ทำแข่ง

ขู่

ขอ เช่น ขอทานขอข้าว ลูกขอเงินแม่
เถาแก่งขอมผู้หญิง

ประจบ เช่น ลูกประจบแม่ ลูกน้องประจบ
หัวหน้า ภรรยาประจบสามี

lat⁴
 tha:m¹
 top⁵
 xa:n¹
 tsət⁴ tha:m¹
 te⁵ fa⁴

təŋ² pa:n⁵

wan² le²
 sak¹ sak¹ tɛŋ² tɛŋ²
 pət⁴

xa⁴

wa⁶
 loŋ² le²

poŋ⁴

tsa⁴

la⁵

la⁵ kan⁶

hwt¹

phit¹ kan⁶

tan⁵

ต่อรองราคา

ถาม

ตอบ

ขาน (รับ)

สอบสวน เช่น ตำรวจสอบสวนคนร้าย

1) สาบานเป็นพี่น้องกัน

2) หนุ่มสาวสาบานว่าจะรักกัน ไม่ทอดทิ้งกัน
 ใช้เฉพาะเรื่องความรัก

สาบาน ใช้ในกรณีที่ทำความผิดแล้วถูกจับได้

ให้สาบานว่าจะไม่ทำอีก ถ้าทำขอให้สิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์ลงโทษ

วิพากษ์วิจารณ์

เยาะเย้ยถากถาง

หลอก พูดไม่จริง คนอื่นอาจเสียหายหรือไม่
 ก็ได้

1) นินทา

2) ถูกนินทา

ว่า เช่น วันนี้ถูกหัวหน้าเรียกไปว่า

ดำหนิ ว่ากล่าว

บ่น

ดู

ดำ

ดำกัน

ดำเสียงดัง

ทะเลาะกัน

สาปแช่ง

sɔp⁴ sɛp⁴xan²pa:w⁵ʔiw¹ʔiw¹ ʔɛk⁵ mo² lan²ʔiw¹ ʔiw¹ pa:w⁵ pa:w⁵ʔiw¹ ʔiw¹ sɛn⁵ sɛn⁵ʔiw¹ ʔiw¹ ʔɛk⁵ ʔɛk⁵hwt¹ kan⁶ta:n³ta:n³ xa:m²ta:n³ kat⁴ta:n³ lot⁴ta:n³ kak¹ʔam⁶ xwt⁴ ʔam⁶ xa:t⁴pa:n² ta:n³jo²xa:n¹ xa:m²thɛŋ¹jo⁴

กระซิบ

คราวเบา ๆ เพราะความเจ็บปวด

ตะโกน

ตะโกนหรือกรีดร้องเสียงแหลม

ตะโกนเสียงดัง

ตะโกนเสียงดัง เป็นการตะโกนเรียกคน

ตะโกนเสียงดัง เป็นเสียงเล็ก แหลม

ของผู้หญิงหรือเด็ก

ตะโกนไม่หยุด

ตะโกนใส่หน้ากันเพราะความโมโห

พูด

1) พูดจา

2) พูดรายงาน

พูดเก่ง

พูดขัดถ้อยขัดคำ

พูดติดอ่าง

พูดอีก ๆ อีก ๆ เพราะความประหม่า

ความกลัว หรือยังตัดสินใจไม่ได้ในขณะนั้น

พูดเรียกร้องความสนใจ

(พูด) ชักชวน

พูดโต้ตอบ

เถียง พูดแย้งกัน พูดขัดกัน เช่น

เวลาพ่อแม่พูด ฟังให้จบก่อน

อย่าเพิ่งเถียง

พูดหลอกล่อให้เด็กหยุดร้องไห้

len¹ta:n³ ha:j⁴mɛn¹, mɛn¹ pha:ŋ²phɛn¹ sop⁵ʔen³ sop⁵, ʔen³ sop⁵top⁴ lin⁴ta:n³ pa:j⁵, ta:n³ pa:j⁵ta:n³ pɛn²ta:n³ sa:j⁴ pa:j⁵ xa⁵ta:n³ lom⁶ta:n³ to⁵ta:n³ lɛŋ² lɛŋ²we⁶ pan⁵ wan⁵ lep⁴mon⁶ lo¹ xo¹ sə²phom⁴ seŋ¹ peŋ² pa:k⁵mi² hu¹ wa⁶ lan¹jɔŋ³jɔŋ⁶maj⁵ sop⁵mɛn¹ lip¹ mɛn¹ xew¹ʔa² tsi², ʔa² ki²sam⁴ xa:m²sam⁴

พูดหลอกลวง เช่น หลอกเอาของคนอื่น

ทำให้คนอื่นเสียทรัพย์สิน

พูดคำหยาบ

พูดโกหก

พูดใส่ร้าย

พูดบิดเบือนความจริง ทำให้สองฝ่าย

แตกแยกกัน

พูดเสียดสี

พูดกระทบไปถึงคนอื่น

พูดพาดพิงถึงคนอื่นโดยไม่ต้องเอ่ยชื่อ

หรือระบุว่าผู้นั้นเป็นใคร

พูดต่อหน้ากัน

พูดอย่างเปิดเผย ไม่มีอะไรต้องปิดบัง

พูดอ้อมค้อม

พูดคุยกันอย่างสนุกสนาน

พูดพร้อมกัน

พูดตามความจริง

พูดยกย่อง ชมเชย

พูดยกยอ พูดเกินจริง เพื่อให้ผู้ฟังพอใจ

พูดเพราะแต่ไม่จริงใจ

พูดโอ้อวด

พูดหรือแสดงอาการยกตนข่มท่าน

พูดเสียนปาก

พูดซ้ำ เพื่อให้จำได้ หรือย้ำความเข้าใจ

so⁴ta:n³ tsa⁴phat¹ho²ʔam⁵ tak⁴ seŋ¹paj⁵ tak⁴ seŋ¹seŋ¹ jen⁶

พูดเกลียดกล่อม ชักจูงให้ผู้ฟังทำตาม
แต่เรื่องที่จะให้ทำนั้นต้องไม่ใช่เรื่องดี
พูดไม่รู้ฟัง มักใช้กับเด็กที่พ่อแม่สั่งสอนแล้ว
ไม่เชื่อฟัง ไม่ยอมทำตาม

อ่านออกเสียง

1) อ่านออกเสียง ใช้เฉพาะเมื่ออ่าน
หนังสือธรรมะหรือพระคัมภีร์

2) สวดมนต์

ไม่พูดไม่จา

อย่าพูด ห้ามพูด

ไม่มีเสียง เจียบ ใช้กับสถานที่

12.3 ลักษณะของเสียงพูด

seŋ¹ loŋ¹ , seŋ¹ jaw⁵ ,seŋ¹ jaw⁵ seŋ¹ loŋ¹seŋ¹ ka:ŋ³ seŋ¹ koŋ⁶

เสียงดัง เช่น ครูพูดในชั้น คนทะเลาะกัน

เสียงดังตามใจตน ไม่ได้พยายามพูดให้เบา
เช่น มีเรื่องสนุก ก็คุยเสียงดัง หรือดื่มเหล้า
เมาแล้วพูดเสียงดัง

seŋ¹ mo²

เสียงดัง เช่น เสียงเด็กคุยกันแข่งแข่ง

จนคนอื่นคุยกันไม่ได้ยิน

seŋ¹ ha:w³ seŋ¹ ha:ŋ¹

เสียงดังแบบวางอำนาจ

ʔut⁵ ʔo²

(เสียง) หวูดรถไฟ ใช้เปรียบเทียบกับคน
ที่เสียงดัง

seŋ¹ maw⁶

เสียงเบา

seŋ¹ ʔon⁵ seŋ¹ ʔɛŋ⁵

เสียงเบา

seŋ ¹ lo ¹	เสียงต่ำ ไม่เพราะ เวลาพูดฟังเหมือน
seŋ ¹ ʔɛm ⁵	เสียงบน ฟังไม่ค่อยชัด
seŋ ¹ suŋ ¹	เสียงต่ำ ไม่ใช่เสียงพูดปรกติ เช่น
seŋ ¹ tsɛn ² , seŋ ¹ kɛn ²	เวลาร้องเพลง ทำเสียงต่ำ
seŋ ¹ phen ² jen ²	เสียงสูง
seŋ ¹ xin ¹	เสียงแหลม
seŋ ¹ wa:n ¹	เสียงแหลมสูงแบบไม่พอใจ
seŋ ¹ ʔon ³	เสียงเล็กเสียงน้อย ใช้พูดเมื่อต้องการ
seŋ ¹ ʔon ³ seŋ ¹ ʔon ⁵	ประจบเอาใจผู้อื่น
seŋ ¹ xɛŋ ¹	เสียงหวาน
seŋ ¹ thaw ³	เสียงอ่อน เสียงสุภาพ
seŋ ¹ xaw ³ xa:n ⁶	เสียงหวาน เสียงนุ่ม
seŋ ¹ ha:p ⁵	เสียงแข็ง เสียงกระด้าง
seŋ ¹ haj ³ seŋ ¹ hɔŋ ⁴	เสียงเหมือนคนแก่
seŋ ¹ phiw ⁵	เสียงแห้ง พูด ๆ ไป คนฟังรู้สึกเหมือน
kwɔŋ ³	ผู้พูดมีอะไรติดคอ
mo ²	เสียงแหบ
mo ² lan ²	เสียงพูดเหมือนจะร้องให้ เสียงเครือ
lan ² mo ²	เสียงพูดที่มีลมลอดออกมาด้วย เพราะผู้พูด
lan ² ləŋ ²	ฟันหลอ
	(เสียง) ก้องสะท้อนไปมา
	1) (เสียง) ดัง
	2) เกิดเสียงขึ้น เช่น เสียงกลอนดังขึ้น
	(เสียง) ดังลั่น เช่น ทะเลาะกันเสียงดังลั่น
	(เสียง) ดังจนแสบแก้วหู ไข้ทั่วไป
	(เสียง) ดังจนแสบแก้วหู ใช้ในการประพันธ์

hon⁶ lan²

(เสียง) อึกทึก

hov¹

(เสียง) กังวาน

lam⁴ seŋ¹ lam⁴ xa:m²

น้ำเสียง

seŋ¹ pɔŋ⁴

น้ำเสียงแสดงความไม่พอใจ

สัตว์

13.1 สัตว์ต่าง ๆ

13.1.1 สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

sat¹

sat¹ ta⁶ wa⁵ (ส.)

to⁶ lip¹

ŋa:n¹

thək⁵

ma⁴ ŋo² to⁶ xa:j²

mu¹

mu¹ pə³

mu¹ ŋa:n¹

mu¹ se³

mu¹ me⁶

mu¹ loŋ²

mu¹ fan²

mu¹ tha:w⁵

ʔe¹ mu¹

สัตว์

สัตว์ เป็นภาษาเขียน ใช้ในวรรณคดีชาดก หรือเรื่องทางศาสนา

สัตว์เป็น

ตัวผู้ เป็นภาษาพูด ใช้ได้ทั้งสัตว์ใหญ่และ สัตว์เล็ก

ตัวผู้ เป็นภาษาเขียน ใช้กับสัตว์ใหญ่

เช่น วัว ควาย ม้า เป็นต้น

ช้างม้าวัวควาย หมายถึงสัตว์ต่าง ๆ

หมู ทั่ว ๆ ไปชาวบ้านเลี้ยงหมูดำ คำว่า หมู จึงหมายถึงหมูดำ แต่หมูที่รัฐบาลเลี้ยงไว้ขาย จะเป็นหมูขาว

หมูขาว

หมูตัวผู้

หมูตัวผู้ที่ทำหมันแล้ว

หมูตัวเมีย

หมูตัวเมียที่ทำหมันแล้ว

หมูที่ใช้เป็นแม่พันธุ์

หมูที่โตเต็มที่แล้ว

ลูกหมู

mu ¹ hu ¹ loj ⁶	หมูชนิดหนึ่ง ไบหูกว้างใหญ่ พับงอ ลงข้างศีรษะ
mu ¹ thən ⁵	หมูป่า
mu ¹ xo ¹	หมูป่าชนิดหนึ่ง
ɲo ²	วัว
ko ² la ⁴ kuŋ ⁵	วัว เป็นภาษาเขียน ใช้ในวรรณคดีชาดก
wo ²	วัว ไร่ที่เมืองมาว
ɲo ² ɲa:n ¹	วัวตัวผู้ เป็นภาษาพูด
ɲo ² thək ⁵	วัวตัวผู้ เป็นภาษาเขียน
ɲo ² me ⁶	วัวตัวเมีย
ʔe ¹ ɲo ²	ลูกวัว
ɲo ² thən ⁵	วัวป่า
ɲo ² la:ŋ ⁵	วัวต่าง วัวที่ผิวมีจุดต่างหลายสี เช่น สีดำ สีขาว สีเหลือง เป็นต้น
ɲo ² ta:ŋ ⁵	วัวต่าง
xa:j ²	ควาย
xa:j ² ɲa:n ¹	ควายตัวผู้ เป็นภาษาพูด
xa:j ² thək ⁵	ควายตัวผู้ เป็นภาษาเขียน
xa:j ² me ⁶	ควายตัวเมีย
xa:j ² sw ⁵	ควายตัวเมียที่ยังไม่โตเต็มที่
xa:j ² me ⁶ man ¹	ควายตัวเมียที่เป็นหมัน
ma ¹	หมา
ma ¹ ɲa:n ¹	หมาตัวผู้
ma ¹ se ³	หมาตัวผู้ที่ยังไม่โตเต็มที่
ma ¹ me ⁶	หมาตัวเมีย
ʔe ¹ ma ¹	ลูกหมา

ma¹ laj²ma¹ lin⁶ma¹ pu⁴mew¹mew¹ ɲa:n¹mew¹ me⁶mew¹ then⁵, hen¹lu¹lu¹ pok⁴lu¹ la²lu¹ tsiŋ¹, lu¹ tsa:ŋ⁴ ɲa⁵liŋ²tsa:ŋ⁴tsa:ŋ⁴ pa:j²tsa:ŋ⁴ then⁵tsa:ŋ⁴ tsoŋ⁶ (จ.)se¹se¹ thaw¹xa:ŋ⁵ xi³mi¹mi¹ ma¹mi¹ kon²mi¹ ma⁴

หมาป่า

หมาจิ้งจอก

หมาขนฟู

แมว

แมวตัวผู้

แมวตัวเมีย

แมวป่า มักมาขโมยไก่ของชาวบ้านกิน

คำว่า hen¹ ใช้มากกว่าคำว่า mew¹ then⁵

หนู

หนูพุก

หนูนา

หนูชนิดหนึ่งปากแหลมมาก หนูแนบไปกับลำตัว

มักเข้ามาขโมยข้าวโพด ข้าวเปลือกกิน

ลิง หมายถึง ค่าง บ่าง ชะนี

ช้าง

ช้างตัวผู้

ช้างป่า

แรด

เสื่อ

เสื่อชนิดหนึ่ง รูปร่างค่อนข้างเล็ก

มีลายสีดำเหลือง

สิงโต

หมี

หมีชนิดหนึ่ง หน้าตาดคล้ายหมา

หมีชนิดหนึ่ง รูปร่างคล้ายคน

หมีชนิดหนึ่ง ตาคคล้ายม้า

mi¹ mew¹

ma⁴

woj⁵ la⁵

ma⁴ ɲa:n¹

ma⁴ thək⁵

ma⁴ po⁶

ma⁴ me⁶

ʔe¹ ma⁴

ma⁴ ta:ŋ⁵

ma⁴ xi⁵

to⁶ kon²

ma⁴ xa:n⁵ poŋ³,

xa⁴ xət⁵ poŋ³

ma⁴ la:ŋ⁵

me³

men³

mon³

tset⁵ lin⁶, ket⁵ lin⁶

ma⁴ siŋ² tho²

ma⁴ li³

ma⁴ lo³

หมี่แพนด้า

ม้า

ม้า เป็นภาษาเขียน ใช้ในวรรณคดีโบราณ

ม้าตัวผู้ เป็นภาษาพูด

ม้าตัวผู้ เป็นภาษาเขียน

ม้าตัวผู้ที่ทำหมันแล้ว

ม้าตัวเมีย

ลูกม้า

ม้าต่าง ใช้บรรทุกสินค้าในการเดินทาง

ติดต่อกับขายกับพม่า

ม้าสำหรับขี่ ไม่ได้ใช้สำหรับบรรทุกของ

ม้าที่ใช้ในการสงคราม ใช้ในวรรณคดีจีน

ม้าลาย

ม้าที่มีจุดต่างสีขาว

1) แพะ

2) แกะ

में

อัน

ตัวนี้ม เปลือกหุ้มลำตัวเป็นเกล็ดวางเหลื่อม
ซ้อนกันเหมือนกระเบื้องมุงหลังคา ชาวบ้าน
มักนำเกล็ดตัวนี้มาแผ่เป็นแผ่นรองเสาบ้าน
จะทำให้เสาไม่ผุ

อุฐ

ลา

ล่อ

ka:ŋ ⁶	กวาง
fa:n ²	ฟาน
ŋi ²	ละมั่ง
ka:ŋ ⁶ xo ² ja:w ²	ยี่ราฟ
pa:ŋ ⁶ ta:j ²	กระต่าย
tsɔn ³	กระรอก
mi ⁵ mɛŋ ⁴	ค้างคาว

13.1.2 สัตว์ปีก

lok ⁴	นก
ʔe ¹ lok ⁴	ลูกนก
lok ⁴ juŋ ²	นกยูง
lok ⁴ xew ¹	นกแก้ว
lok ⁴ kew ²	นกเอี้ยง
ka ⁶ ke ⁶	นกพิราบ
lok ⁴ tu ³	นกเขา เสียงร้องดัง tu ³ tu ³
lok ⁴ tsɔk ⁵	นกกระจอก
lok ⁴ ʔɔn ⁵ ʔɛn ⁵	นกนางแอ่น
lok ⁴ ja:ŋ ² , ka ⁶ ja:ŋ ²	นกกระยาง
kaw ⁴ , kaw ⁴ ta ⁶ mew ¹	นกฮูก นกเค้าแมว
hoŋ ⁴	เหยี่ยว
la:ŋ ² ta ⁴ , la:ŋ ²	อีแร้ง
ta ⁴ la:ŋ ² toj ²	
ka ² lam ⁶	อีกา

kaj ⁵	ไก
kaj ⁵ phu ³	ไกตัวผู้
kaj ⁵ phu ³ ton ⁶ , kaj ⁵ ton ⁶	ไกดอน
kaj ⁵ me ⁶	ไกตัวเมีย
kaj ⁵ ho ¹ sa:w ¹	ไกรุ่น เฉพาะตัวเมีย
kaj ⁵ xəŋ ⁵	ไกสาว
kaj ⁵ xəŋ ⁵ xaj ⁵	ไกสาวยังไม่เคยออกไข่
ʔe ¹ kaj ⁵	ลูกไก
kaj ⁵ kəŋ ²	ไกที่เลี้ยงมานานแต่ไม่โตเพราะมีความ ผิดปกติในร่างกาย
kaj ⁵ thən ⁵	ไกป่า
kaj ⁵ lam ⁴	ไกชนิดหนึ่งสีดำปนเทา ว่ายน้ำได้ บินได้ มักอาศัยอยู่ในท้องนา กินปลาเป็นอาหาร จะพบได้ในช่วงปล่อยน้ำเข้านา
kaj ⁵ tot ⁵ kan ⁶	ไกชนกัน
pet ⁵	เปิด
pet ⁵ phu ³	เปิดตัวผู้
pet ⁵ me ⁶	เปิดตัวเมีย
ʔe ¹ pet ⁵	ลูกเปิด
pet ⁵ həŋ ⁶	เปิดที่เลี้ยงบนบก ว่ายน้ำไม่ได้
pet ⁵ lam ⁴	นกเปิดน้ำ
pet ⁵ ləŋ ¹	เปิดป่าชนิดหนึ่ง ขนสีเหลือง
pet ⁵ li ³	เปิดป่าชนิดหนึ่ง อยู่ในทุ่งนา
pet ⁵ ʔu ³ ha:k ⁴	เปิดชนิดหนึ่ง พันธุ์แมนดาริน
ha:n ⁵	ห่าน

ha:n⁵ phu³

ห่านตัวผู้

ha:n⁵ me⁶

ห่านตัวเมีย

ʔe¹ ha:n⁵

ลูกห่าน

kon⁵ห่านฟ้า รูปร่างเหมือนห่าน แต่ตัวโตกว่า
บินได้สูงและไกล อยู่กันเป็นฝูง

13.1.3 สัตว์น้ำและสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ

pa⁶

ปลา

pa⁶ luk¹

ปลาดุก

pa⁶ lam⁶

ปลาช่อน

pa⁶ jen⁵

ปลาไหล

pa⁶ laj²

ปลาไน คนจีนเรียกว่า ปลาหลีฮื้อ ตัวยาว
ขนาด 20 เซนติเมตรขึ้นไป ลักษณะคล้าย
ปลาดตะเพียน แต่ครีบหลังใหญ่และยาวกว่า
ปากเล็ก ไม่มีฟัน มีหนวด 2 คู่ เกล็ดใหญ่
ชอบเรียบ มีสีต่าง ๆ เช่น เขียวปนเทา
เงิน ทอง ส้ม เหลือง ดำ ฯลฯ เนื้อกินอร่อย
ปลาชนิดหนึ่งตัวเล็กขนาดปลายนิ้วก้อย
ลักษณะคล้ายปลาชิว

pa⁶ pɛm⁶

ปลาชนิดหนึ่งสีขาว ตัวเล็กขนาดนิ้วหัวแม่มือ
ลำตัวกว้าง ผิวบางมาก จนแลเห็นอวัยวะ
ภายในได้ทั้งหมด

pa⁶ ma:ŋ⁶

ปลาตัวเล็กขนาดดินสอยาวประมาณ 5
เซนติเมตร ลำตัวกลม หัวแหลม ว่ายน้ำ
เร็วมาก มี 2 ชนิด ชนิดหนึ่งอาศัยในทราย

pa⁶ si²

pa⁶ loŋ¹pa⁶ xa:m³pa⁶ soj³hoj¹ka:p⁵ hoj¹ma⁴ lam⁴kop⁵xet⁵pa:t⁵ʔa:ŋ⁵ ʔa:ŋ⁵taw⁵

สีน้ำตาล อีกชนิดหนึ่งอาศัยในโคลน

สีน้ำตาลเข้มเกือบดำ ชนิดนี้

บางที่เรียกว่า pa⁶ si² ʔon⁶

ปลาตัวป้อม ขนาดฝ่ามือ มีเกล็ด ส่วนหลัง

เป็นแถบสีดำ ด้านท้องเป็นสีขาว

ลักษณะคล้ายปลาดตะเพียน

ปลาสีขาว ตัวยาวประมาณ 10 เซนติเมตร

ปลาหมึก

หอย

หอยกาบ กินได้ หรือใช้เลี้ยงไข่มุก

ม้าน้ำ

กบ

เขียด

ปาด

อึ่งอ่าง

เต่า

13.1.4 แมลง

mɛŋ²mɛŋ² mi³se² phe²ʔom³ pɔm³ka:ŋ⁴ fəŋ²ʔa:j³ jɔm⁵mɛŋ² ho¹ xa:n¹

แมลง

แมลงปอ

แมลงปอชนิดหนึ่ง ปีกใหญ่บาง สีสวย

เหมือนผ้าแพร

แมลงปอสีเขียว มักเกาะตามต้นหญ้า

แมลงปอชนิดหนึ่ง สีเหลืองเหมือนฟางข้าว

แมลงปอชนิดหนึ่ง ตัวใหญ่มาก หัวโต สีดำ

แมลงปอชนิดหนึ่ง ตัวใหญ่มาก หัวโต สีเขียว

ma:k⁵ mə³ti¹ tən⁶ja:j²mɛŋ² kɛŋ²me⁶ to⁵me⁶ phwŋ³me⁶ tən⁶moj³ ka:w⁶moj³ ka:w⁶ xam²mɛŋ² mun²mɛŋ² mun² xew¹mɛŋ² sa:p⁵mɛŋ² man²mɛŋ² maw⁶wak⁴ waw²mɛŋ² sa:j²mɛŋ² pu² pa²mɛŋ² so⁵mɛŋ² xun⁶ , mɛŋ² phwŋ⁴

ผีเสื้อ

ตักแตน

จ๊กจั่น

หึ่งห้อย

ต่อ

ผึ้ง

แตน ตัวเล็กกว่าต่อ

แมงมุม

แมงมุมทอง แมงมุมขนาดใหญ่ มีพิษร้ายแรง

แมลงวัน

แมลงวันหัวเขียว

แมลงสาบ

แมงมัน แมลงจำพวกมด ตัวโตกว่ามด

อาศัยอยู่ในโพรงดิน กินได้ทั้งตัวทั้งไข่

แมลงเม่า

แมลงหวี่

แมลงชนิดหนึ่ง สีขาวขุ่นอยู่ในทราย กินได้

แมลงชนิดหนึ่ง เปลือกแข็งสีน้ำตาล ตัวใหญ่

ขนาดหัวแม่มือ กินได้ เวลาจะกินเอาข้าวสาร

ใส่เข้าในท้องแล้วทอดสุก

แมลงชนิดหนึ่ง เปลือกแข็งสีน้ำตาล ขนาดเล็ก

เท่าปลายนิ้วก้อย กินได้ เป็นแมลงประเภท

เดียวกับ mɛŋ² pu² pa² แต่ตัวเล็กกว่า

แมลงตัวเล็ก ๆ ที่ชอบตอมอาหารหมักดอง

หรืออาหารที่มีรสเปรี้ยว จะวางไข่ในอาหาร

และไข่จะกลายเป็นหนอนในที่สุด

mot⁴ xem¹
 mot⁴ xem¹ lɛŋ⁶
 mot⁴
 mot⁴ som³
 la:ŋ² kɛŋ²
 pok⁵
 haj²
 mat¹
 tset⁵ hep⁵
 het⁴
 min²

 min² xa:j²

13.1.5 สัตว์เลี้ยงคลาน

lon¹
 moŋ³ xon¹ sa:j¹

 mɛŋ² maj⁴
 moŋ³ xon¹

 moŋ³ xon¹ hɔk⁵
 moŋ³ xon¹ lɛŋ⁶

มด

มดแดงตัวใหญ่ หัวโต

มดแดง ตัวเล็กสีแดงปนน้ำตาล

มดแดงตัวใหญ่ ชอบตอมผลไม้ที่อยู่ตามต้น

มดดำตัวใหญ่ อยู่บนต้นไม้ กัดเจ็บ

ปลวก

ไร

หมัด

เห็บ

เหือด

แมลงชนิดหนึ่งขนาดเล็กมากจนมองไม่เห็น

มักซ่อนตัวในเสื้อผ้าตามตะเข็บ ทำให้คัน

แมลงชนิดหนึ่งอาศัยอยู่ตามผิวหนังของควาย

ทำให้คัน

หนอน

หนอนชนิดหนึ่ง ตัวเล็ก มีขนละเอียด

อยู่ตามต้นไม้ ชักใยลงมาเป็นสาย

หนอนไม้ไผ่

บุง เป็นหนอนผีเสื้อ มีขนปกคลุมเต็มลำตัว

เมื่อถูกเข้าจะมีอาการแสบ ร้อน และคันมาก

บุงสีขาว ไม่มีพิษ ขนร่วงง่าย

บุงสีแดง มีพิษร้ายแรง

moŋ³ xon¹ laŋ¹ xa:j²

ta:k⁴

tsi¹ ləŋ⁶

ŋu²

ŋu² xew¹

ləm¹ , ŋu² ləm¹

ŋu² xa:n⁵ pəŋ³

ŋu² xo² ləŋ⁶

ŋu² xon⁴ pət⁵

ŋu² lam⁴

lu¹ ʔom³ ʔem³

ʔa:j³ tɔm³ tɛm³

mɛŋ² tsi¹ la:ŋ²

piŋ⁶

piŋ⁶ ka:ŋ⁶

piŋ⁶ xew¹

piŋ⁶ xa:j²

piŋ⁶ maw³

บุงชนิดหนึ่ง ตัวใหญ่มาก ลักษณะเหมือน
กิ่งไม้แห้ง ผิวหยาบเหมือนหนังควาย
ปรับสีผิวตามสีต้นไม้ที่อาศัยอยู่ มีพิษร้ายแรง

தாக

ไล่เดือน

งู

งูเขียว

งูเหลือม

งูที่มีลายเป็นปล้อง ๆ

งูคอแดง

งูท่อนไม้ ด้านหัวและด้านหลังใหญ่เท่ากัน

งูน้ำ

จิ้งจก ไซ้ที่เมืองล่า

จิ้งจก ไซ้ที่เมืองขอนแก่น

ตะขาบ

ปลิง

ปลิงชนิดหนึ่ง ตัวเล็ก ยาว ลักษณะเหมือน
เส้นผม อาศัยอยู่ในน้ำนิ่ง

ปลิงชนิดหนึ่ง ตัวเล็กยาว สีเขียว ดูดเลือดคน

ปลิงชนิดหนึ่ง ตัวใหญ่มาก ชอบดูดเลือดควาย

อาศัยในน้ำตามท้องนา

ปลิงชนิดหนึ่งไม่ดูดเลือดคนและสัตว์

13.1.6 สัตว์ในจินตนาการและนิทาน

kaj⁵ ka:ŋ² xam²

ŋək⁴

la⁶ ka² , la:ŋ⁵ ka⁵

me⁶ hət⁴

ma⁴ lom² men⁶

13.2 ที่อยู่ของสัตว์

mun⁴

haŋ²

haŋ² lok⁴

หงส์ เป็นสัตว์ในจินตนาการ ซึ่งรับอิทธิพลมาจากจีน คนไทใต้คงนิยมประดับศีรษะและเสื้อผ้าด้วยรูปหงส์

มังกรเป็นภาษาพูด

มังกร เป็นภาษาเขียน ใช้ในวรรณคดีหรือนิทาน เป็นสัตว์ในจินตนาการที่รวมเอาลักษณะของสัตว์หลายชนิดเข้าไว้ด้วยกันคือ ตีนไก่ ลำตัวงู เกล็ดงู หัวสิงโต ซึ่งหมายความว่าประเทศจีนเป็นที่รวมของชนหลายเผ่า ที่นับถือสัตว์ต่างชนิดกัน มังกรจึงเป็นสัญลักษณ์ของประเทศจีน

กิเลน สัตว์ในจินตนาการ มีหน้าที่เฝ้าบัลลังก์จักรพรรดิ คนจีนถือว่าเป็นสัตว์มงคล บางทีเรียกว่าสี่ไม่เหมือน คือ หัวสิงโต เขากวางหางเสือ และตีนวัว

ม้าที่วิ่งเร็วราวกับลมพัด และบินได้ใช้ในนิทาน

รังสัตว์

รัง เช่น รังนก

รังนก

haŋ² kaj⁵

haŋ² moŋ³ xem¹

hoŋ² lok⁴

hoŋ² kaj⁵

haŋ² phuŋ³

lon⁶ pok⁵

xok⁵ moŋ³

xok⁵ la:ŋ²

jaw² moŋ³ ka:w⁶

xok⁴

law⁴

รังไก่ ไก่ทำเองหรือคนทำให้ เช่น เอาฟาง
หรือใบไม้มารองให้นอน

รังมด

กรงนก

ที่ขังไก่ ทำด้วยไม้ไผ่สาน คล้าย ๆ ตะลอม
ทรงกลมป้อม ข้างบนเป็นรูให้เข้าออกได้

ไซหัวได้

รังผึ้ง

รังปลวก

รังแมลง

รังไหม

ใยแมลงมุม

คอก เช่น คอกวัว คอกควาย คอกหมู

เล้า เช่น เล้าเป็ด เล้าไก่

13.3 ส่วนต่าง ๆ ของสัตว์

ho¹ ʔoŋ³

ŋoŋ² tsa:ŋ⁴

ŋa² tsa:ŋ⁴

ŋa² mu¹

ŋa² sə¹

kip¹ ma⁴

kip¹ mu¹

kip¹ ka:ŋ⁶

ส่วนอกของสัตว์ เช่น

ho¹ ʔoŋ³ kaj⁵ (อกไก่)

วงข้าง

งาข้าง

เขี้ยวหมู

เขี้ยวเสือ

กีบม้า

กีบหมู

กีบควาง

kip ¹ me ³	กิบแพะ
kip ¹ xa:j ²	กิบควาย
kip ¹ ɲo ²	กิบวัว
hɔn ¹ kaj ⁵	หงอนไก่
xon ¹ kaj ⁵	ขนไก่
pik ¹ kaj ⁵	ปีกไก่
tin ⁶ kaj ⁵	ตีนไก่
lep ⁴ kaj ⁵	เล็บไก่
lep ⁴ sə ¹	เล็บเสือ
lep ⁴ mi ¹	เล็บหมี
ʔoŋ ³ tin ⁶ mi ¹	อุ้งตีนหมี
xoŋ ² law ²	เครื่องในสัตว์
xa:p ⁴	ควาบ
xa:p ⁴ ɲu ²	ควาบงู
xa:p ⁴ jaj ²	ควาบจ๊กจั่น

13.4 อาการของสัตว์

kɛŋ ²	แคะ แกรน ไซ้กับสัตว์ที่ตัวเล็กเลี้ยงไม่ได้
ʔɔk ⁵ phɔk ⁵	เช่น kaj ⁵ kɛŋ ²
man ¹	ติดสัตว์
sa:n ⁵	ไม่สามารถมีลูกได้ ไซ้ได้ทั้งคนและสัตว์
	(ไก่) คู้ยดิน

saj⁴

- 1) ทาอาหารกิน ไข่เฉพาะกับสัตว์กินหญ้า
เช่น วัว ควาย แพะ แกะ ม้า มักปรากฏ
ร่วมกับคำว่าหญ้า เป็น saj⁴ ja³

tot⁵

- 2) กินจุบกินจิบ

กินอาหาร ไข่เฉพาะกับสัตว์ปีก เช่น นก
ไก่ เป็นต้น

tsa:p⁵

กินอาหาร ไข่เฉพาะกับหมู

ha:ŋ² mu¹

รางหมู

son³ xon¹

ไข่ชน ไข่เฉพาะสัตว์ปีก

xaj⁵

- 1) วางไข่

- 2) ไข่

พืช

14.1 ต้นไม้

ton³ maj⁴
 maj⁴ kɛn⁶ koŋ⁶
 me³
 ton³ ka³
 me³ ma:k⁵
 me³ tɛŋ⁶
 me³ tɛŋ⁶ fa:ŋ¹
 me³ ma:k⁵ phet⁵
 me³ phak¹
 me³ pak⁴
 me³ pak⁴ mon⁵
 me³ ma:k⁵ xə¹
 me³ ja³
 ko⁶

ko⁶ maj⁴
 pa:n² to²
 jəŋ² maj⁴
 jəŋ² la:m¹
 ja² jək⁵
 jum²

ต้นไม้

ต้นไม้ที่ลำต้นกลวง เช่น ต้นไผ่

ต้นกล้า

กล้าข้าว

กล้าไม้ผล

กล้าแตง

กล้าแตงโม

กล้าพริก

กล้าผัก

กล้าผักทอง

กล้าผักเขียว

กล้ามะเขือ

กล้ายาสูบ

กอ ต้นไม้ที่ขึ้นเป็นกลุ่ม หรือต้นไม้ที่

เกิดจากเหง้าเดียวกัน เช่น กอไผ่

กอผัก กอหญ้า

กอไม้

กอไม้ เป็นภาษาเขียน

พุ่มไม้

พุ่มหนาม

หญ้า

หญ้าที่ขึ้นรกเร็ว ไม่เป็นระเบียบ

mɔk⁵ xaw³ tɛk⁵
 mɔk⁵ muj⁴ kuj⁵ (จ.)
 mɔk⁵ tsa:m² xam²
 mɔk⁵ pa:n² tsɿŋ⁵
 mɔk⁵ hɔn¹ kaj⁵
 mɔk⁵ la:j¹ wan² ,
 mɔk⁵ wa:j¹ wan²
 mɔk⁵ pheŋ²
 mɔk⁵ kuj⁵ xɔ⁶ (จ.)
 ma:n² se¹ (จ.)
 mɔk⁵ hɔm¹ luk¹

 mɔk⁵ xaw³ lɔŋ¹

 mɔk⁵ ha:ŋ¹ ma¹

 mɔk⁵ lak¹ len⁶
 mɔk⁵ pə³ xa⁶ (จ.)
 mɔk⁵ suj² xɛŋ⁶ xɔ⁶ (จ.)

ดอกมะลิ ใ้บูชาพระ

ดอกกุหลาบ

ดอกจำปา จำปี

ดอกหางนกยูง

ดอกหงอนไก่

ดอกทานตะวัน

ดอกแก้วฮวย

ดอกกุยฮวย เป็นสัญลักษณ์ของเมืองทางโจว

ดอกไวโอเล็ต ใช้ทำน้ำหอมและครีมทาผิว

ดอกหอมตึก ดอกเล็ก ๆ สีขาว ตอนกลางวัน

ไม่มีกลิ่น ตอนกลางคืนยิ่งดึกยิ่งกลิ่นฉุน

มีนิทานเล่าว่ามีวิญญาณหญิงสาวสิงอยู่

ถ้ายิ่งหอมผีจะยิ่งสวยมาก ปรกติไม่

ปลุกในบ้าน

ดอกข้าวเหลือง ดอกสีขาว แต่เมื่อแช่น้ำ

จะได้น้ำสีเหลือง ใช้ทำขนมหรือใช้

ย้อมข้าวให้เป็นสีเหลือง

ดอกหางหมา ต้นและใบเหมือนดอก

ข้าวเหลือง ดอกสีขาว ลักษณะยาวงอ

เหมือนหางหมา

ดอกไม้ชนิดหนึ่ง ต้นสูงท่วมหัว ถ้าจับ

โคนต้น มันจะขยับไปจนถึงยอด

ดอกไม้ขนาดใหญ่ สีขาว หอมมาก

บานหน้าฝน ประมาณเดือนสิงหาคม

ดอกไม้ชนิดหนึ่งสีขาว หอมมาก ใช้หัวปลุก

mɔk⁵ haw¹ loŋ²mɔk⁵ pi⁵ ʔɛŋ⁶pa:n² paw²mɔk⁵ tsa:m² ka²mɔk⁵ xam² ha:j²mɔk⁵ hew² ŋaŋ²

14.3 ผลไม้

ton³ ma:k⁵koj³koj³ lok⁴ tsɔk⁵koj³ som³koj³ hom¹koj³ liw⁴ mu² la:ŋ²koj³ ŋa² tsa:ŋ⁴koj³ xaw¹ ŋo²

ดอกไม้ป่าชนิดหนึ่ง สีขาว หุบได้

ดอกไม้ชนิดหนึ่งต้นเดี่ยว ดอกลักษณะเหมือนแตร
สีแดงหรือสีชมพูดอกไม้ชนิดหนึ่ง เป็นดอกไม้ที่มีในสมัย
โบราณ กลิ่นหอม ใช้ในคำประพันธ์
หมายถึงผู้หญิงดอกไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ในคำประพันธ์
หมายถึงผู้หญิงดอกไม้ชนิดหนึ่งใช้ในคำประพันธ์
หมายถึง ผู้หญิงดอกไม้ชนิดหนึ่ง ใช้ในคำประพันธ์
หมายถึง ผู้หญิง

ไม้ผล

กล้วย

กล้วยน้ำว้า

กล้วยชนิดหนึ่ง ขนาดเท่ากับกล้วยน้ำว้า
เปลือกบาง สีคล้ำ รสเปรี้ยว

กล้วยหอม

กล้วยเล็บมือนาง

กล้วยงาช้าง กล้วยหอมชนิดหนึ่ง ผลมี

ลักษณะคล้ายงาช้าง ผลโตกว่ากล้วยเขาวัว

กล้วยเขาวัว กล้วยหอมชนิดหนึ่ง ผลมี

ลักษณะคล้ายเขาวัว

koj³ xaw¹ xa:j²

koj³ jok⁵

๑๖j³

๑๖j³ xεm¹

๑๖j³ ka:n² ta:ŋ⁵

๑๖j³ kam⁵

๑๖j³ law², ta⁶ phɔj⁶

๑๖j³ xaw³ fa⁴

ma:k⁵ tsok¹

ma:k⁵ hom¹

ma:k⁵ liw¹

ma:k⁵ ๑๐²

ma:k⁵ moŋ⁶

ma:k⁵ moŋ⁶ ŋa² tsa:ŋ⁴

ma:k⁵ moŋ⁶ faj²

ma:k⁵ moŋ⁶ koj³

ma:k⁵ moŋ⁶ sa:m¹ xan¹

กล้วยเขาควาย กล้วยหอมชนิดหนึ่ง ผลใหญ่
และงอเหมือนเขาควาย

กล้วยป่า

อ้อย

อ้อยชนิดหนึ่ง ลำต้นเล็กเหมือนหญ้า

อ้อยชนิดหนึ่งลำต้นยาวใหญ่ ปล้องยาว
กว่าอ้อยชนิดอื่น ๆ

อ้อยชนิดหนึ่งเปลือกสีเลือดหมู ใช้กินเป็น
ผลไม้หรือใช้ทำน้ำตาล

อ้อยชนิดหนึ่งลำต้นใหญ่ ใช้ทำน้ำตาล-
ทรายขาวและน้ำตาลทรายแดง

ต้นข้าวโพดที่เต็ก ๆ กินเล่นแทนอ้อย
รสเค็ม

เค็มหมายถึงส้มเปลือกสีเขียว เมื่อสุกแล้ว
เป็นสีส้ม ผิวขรุขระ มีจุดแหลม ต่อมาใช้
เรียกส้มทุกชนิด

ส้มเขียวหวาน

ส้มชนิดหนึ่งเปลือกสีเขียวแม้จะสุกแล้ว
รสเปรี้ยวจัด

ส้มโอ

มะม่วง

มะม่วงงาช้าง รูปร่างเรียวยาว

เหมือนงาช้าง

มะม่วงชนิดหนึ่ง ผลอ้วน กลม ผิวเหลืองแดง
รสออกเปรี้ยว

มะม่วงชนิดหนึ่ง ผลเล็ก รสหวาน

มะม่วงชนิดหนึ่ง ผลใหญ่ รสหวาน

ma:k⁵ moŋ² xam²

ma:k⁵ sa:ŋ² pho²

ma:k⁵ ʔon⁶

ma:k⁵ kok⁵

ma:k⁵ ka⁵

ma:k⁵ ʔo⁵ tsa⁵

ma:k⁵ la:ŋ²

ma:k⁵ la:ŋ² laŋ¹

ma:k⁵ la:ŋ² ŋən²

ma:k⁵ la:ŋ² xam²

ma:k⁵ ha¹ la:t⁴

ma:k⁵ luŋ⁴ jɛŋ² (จ.)

ma:k⁵ xo¹

ma:k⁵ ta⁵ tsaw² (จ.)

ma:k⁵ fəŋ²

มะม่วงชนิดหนึ่ง ผลใหญ่ เมื่อสุกเปลือก
เป็นสีเหลืองเหมือนทองคำ รสหวาน

มะละกอ

มะพร้าว

มะกอก

ฝรั่ง มี 2 ชนิด

1. ma:k⁵ ka⁵ ʔa⁵ wa³

ฝรั่งลูกใหญ่ พันธุ์พม่า

2. ma:k⁵ ka⁵ ฝรั่งลูกเล็ก เมื่อสุกเปลือก

จะเป็นสีเหลือง มีเม็ดมากมีเนื้อน้อย

กินแล้วท้องผูก โบ ma:k⁵ ka⁵

นำมาต้ม กินน้ำแก้ท้องเสียได้

น้อยหน้า

ขนุน

ขนุนชนิดหนึ่ง สีเหลือง เนื้อแข็ง

ไม่ค่อยมียาง

ขนุนชนิดหนึ่ง สีขาว เนื้อนุ่ม มียางมาก

ขนุนชนิดหนึ่ง สีเหลือง เนื้อนุ่ม มียางมาก

สับปะรด

ลำไย

พุทรา ผลเล็ก กลม รสเปรี้ยว ต้นมีหนาม

เวลากินจิ้มพริกกับเกลือ

พุทราจีน ผลรียาว รสหวาน มี 2 ขนาด

คือขนาดเล็ก และ ใหญ่ ถ้าแห้งแล้วใช้ต้ม

กับข้าวต้ม กินเป็นสมุนไพรบำรุงเลือด

มะเฟือง

ma:k⁵ faj²ma:k⁵ fuŋ¹ma:k⁵ xa:m¹ma:k⁵ hew³ma:k⁵ keŋ²ma:k⁵ keŋ² wa:n¹ma:k⁵ keŋ² som³ma:k⁵ li⁵ tsw⁶ (จ.)ma:k⁵ xwŋ⁵ma:k⁵ mon⁵ma:k⁵ phin⁴ ko² (จ.)ma:k⁵ ko³ma:k⁵ ko³ heŋ³ma:k⁵ tsan⁶ma:k⁵ tsan⁶ som³ma:k⁵ tsan⁶ wa:n¹ma:k⁵ tsan⁶ leŋ⁶ma:k⁵ tsan⁶ phək⁵ma:k⁵ tsan⁶ xaw³ lo¹

มะไฟ

บ๊วย ผลเล็กกว่ามะไฟ ไม่มีเปลือก

เมื่อสุกแล้วจะมีสีแดง ผิวขรุขระเม็ดใน
มีขน ใช้ทำบ๊วยแห้ง รสเปรี้ยวหวาน

สมอ

แห้ว

มะขาม มี 2 ชนิดคือ มะขามเปรี้ยวและ
มะขามหวาน ที่ได้คงส่วนใหญ่เป็นมะขาม
เปรี้ยว ที่สิบสองปันนาส่วนใหญ่เป็น
มะขามหวาน

มะขามหวาน

มะขามเปรี้ยว

ลิ้นดี

ท้อ

ผลไม้ประเภทเดียวกับท้อ แต่เล็กกว่า

ผลสีเขียว ขนสีเทา

แอปเปิ้ล

สาลี

สาลีแห้ง ทำเป็นแผ่น

ทับทิม

ทับทิมเปรี้ยว

ทับทิมหวาน

ทับทิมเมล็ดสีแดง

ทับทิมเมล็ดสีขาว

ทับทิมเมล็ดเล็กสีขาว เนื้อหนา รสเปรี้ยวจัด
ใช้แทนมะนาว

ma:k⁵ tsan⁶ ha³ xan¹
 ma:k⁵ man⁴
 ma:k⁵ man⁴ lɛŋ⁶
 ma:k⁵ man⁴ ləŋ¹
 ma:k⁵ man⁴ su³ li²
 ma:k⁵ man⁴ then⁵
 ma:k⁵ man⁴ ta⁶ phi¹ ,
 ma:k⁵ man⁴ kam⁵ ta⁶ phi¹
 ma:k⁵ man⁴ hɛŋ³
 ma:k⁵ ho¹ liŋ⁴
 ma:k⁵ top⁵
 ma:k⁵ tɔj⁵

ma:k⁵ xa:m¹ kon³ pɔŋ⁵

ma:k⁵ wa:w²

ma:k⁵ lot⁵

ทับทิมผลใหญ่มาก เมล็ดสีแดง
 ลูกพลัม มี 2 ชนิด สีเหลือง และสีแดง
 ลูกพลัมพันธุ์สีแดง
 ลูกพลัมพันธุ์สีเหลือง
 ลูกพลัมพันธุ์ใหญ่
 ลูกพลัมป่า
 ลูกพลัมป่าชนิดหนึ่ง สีม่วงเข้ม แข็งมาก

ลูกพลัมแห้ง
 หัวลิง ผลขนาดส้ม มีสันตรงกลางคล้ายหัวลิง
 เกาลัด

ผลไม้ชนิดหนึ่ง ผลกลม ขนาดใหญ่กว่าเกาลัด
 เปลือกแข็งขรุขระสีน้ำตาล ข้างในเป็น
 4 กลีบ มีเยื่อหุ้ม เนื้อสีขาว รสมัน
 คล้ายถั่วลิสง

ผลไม้ป่าชนิดหนึ่ง ผลกลมเล็ก ขนาดใหญ่กว่า
 ส้มอ รสเปรี้ยวฝาด เมื่อสุกแล้วสีแดง
 ตรงกลางผลมีช่องว่างโล่ง

ผลไม้ป่าชนิดหนึ่งเปลือกเขียว เนื้อแข็ง
 ผลเป็นรูปไข่ ขนาดเท่าไข่ห่าน รสเปรี้ยวจัด
 เปรี้ยวกว่ามะนาวมาก มักเอามาต้มกับ
 ปลาย่าง หรือทำ ma:k⁵ wa:w² jɛŋ⁶
 (หมากเฝ้าทอง) กินเวลาว่าง

ผลไม้ป่าชนิดหนึ่ง ผลกลมรี สีแดง มีจุดเล็ก ๆ
 สีขาวบนผิว มี 2 ชนิดคือ ผลใหญ่
 รสเปรี้ยว และผลเล็กรสหวาน

ma:k⁵ lot⁴ma:k⁵ xə³ li² law²ma:k⁵ la:j²ma:k⁵ luk¹ma:k⁵ ʔu³ma:k⁵ sak⁴

14.4 ผัก

phak¹phak⁵ jə³ xə² xew¹phak¹ leŋ⁴ məŋ²phak¹ ʔit¹ ʔot¹ ,phak¹ kəŋ³ mo⁶sa:n² sin⁴ (จ.)ma:k⁵ ha:ŋ¹ xa:ŋ¹phak¹ mək⁵phak¹ ʔum¹ tum¹phak¹ pən³

ผลไม้ป่าชนิดหนึ่ง มักขึ้นริมหน้าผา รากจะ
ไต่ระตามหน้าผา ผลออกตามราก ขนาด

เท่ามะนาว สุกแล้วสีแดง รสหวาน

ผลไม้ป่าชนิดหนึ่ง เปลือกและเนื้อสีเขียว

ผลเป็นรูปไข่ รสเปรี้ยวและฝาดคล้ายสมอ

ผลไม้ป่าชนิดหนึ่ง ลักษณะและขนาดคล้าย

ma:k⁵ xə³ li² law² เปลือกมีจุด

รสเปรี้ยว ไม่ฝาด

ผลไม้ป่าชนิดหนึ่ง เป็นไม้เลื้อย ผลสีแดงเข้ม

ขนาดเท่าเมล็ดถั่ว รสหวาน ผิวบางเป็นขน ๆ

ผลไม้ป่าชนิดหนึ่ง ผลนี้ขนาดเล็กเท่า

เมล็ดถั่ว สีเหลือง มักจะมีหนอนข้างใน

ผลไม้ชนิดหนึ่ง กินไม่ได้ ใช้เป็นสมุนไพร

ผัก

พืชใบเขียวชนิดต่าง ๆ

ผักตำลึง

ผักบุ้ง

ผักคื่นช่าย

มะระ

กระหล่ำดอก

กระหล่ำปลี

ผักกูดช่าย

phak ¹ phək ⁵	ผักกาดขาว
phak ¹ pə ³ sa:j ⁵ (จ.)	ผักกาดขาว
phak ¹ jət ⁴	ยอดผักกาดขาวที่แก่แล้ว ใ้ทำผักดอง ถ้าแก่จัดเอามาจ้ทำเครื่องดื่ม
phak ¹ ka:t ⁵	ผักกาดเขียว ใ้ทำผักกาดดอง
phak ¹ po ⁶ sa:j ⁵	ผักปวยเล้ง
phak ¹ kut ¹	ผักกูดป่า ใบแก่จะใหญ่มาก ใ้ดลุมกันแดด กันน้ำค้างให้ต้นไม้เล็ก ๆ ที่เพิ่งปลูก
phak ¹ kut ¹ lam ⁴	ผักกูดน้ำ
phak ¹ ha ³	ชะอม
phak ¹ ki ² məŋ ² kək ⁵	ผักชี
phak ¹ ki ² hɔm ¹	ผักชีฝรั่ง
phak ¹ ki ² mo ⁵	ชื่อผักชนิดหนึ่ง ใบเล็กเป็นผอย ลักษณะ คล้ายผักชี กลิ่นหอม ใ้ทำอาหารประเภทยำ และแกงจืด คนจีนนิยมนำมาทำไส้เกี้ยว
ma:n ² xaw ³ xi ¹	พืชน้ำชนิดหนึ่ง โคนต้นเป็นกระเปาะกลม สีขาว กินโคนต้น
mo ⁶ sun ² (จ.)	ผักชนิดหนึ่งลำต้นกลม สูงประมาณ 1 ศอก เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 นิ้ว เมื่อแก่ จะมีดอกสีเขียว กินยอดอ่อนและลำต้น ใ้ทำอาหารประเภทยำ
phak ¹ paŋ ⁶	ผักชนิดหนึ่ง
phak ¹ saŋ ³	ผักชนิดหนึ่ง เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ใบอ่อนแหลม รี สีออกแดงมัน กินเฉพาะ ยอดอ่อน เอามาทำแกงส้ม

phak¹ man¹phak¹ hom¹phak¹ kum⁵phak¹ ho¹ tup¹phak¹ ka⁶phak¹ la:ŋ⁶phak¹ xɔj⁶phak¹ lən²ho¹ phak¹ho¹ phak¹ lɛŋ⁶

ผักป่าชนิดหนึ่ง ต้นสูงขนาดเดียวกับ
phak¹ saŋ³ ใบกลมสีเขียว ดอกสีเขียว
เป็นตุ่มเล็ก ๆ เล็กกว่าเม็ดพริกไทย
กินทั้งยอดอ่อนและดอก เอามาทำแกงส้ม
ผักชนิดหนึ่ง ต้นเล็ก สีเขียวปนแดงเข้ม
ดอกสีแดงลักษณะเหมือนดอกหงอนไก่
ใช้ทำอาหารประเภทผัดและยำ หรือใช้
เป็นอาหารหมู ถ้ายังอ่อนอยู่กินทั้งดอก
ผักชนิดหนึ่ง ต้นสูงขนาดตัวคน กินยอดอ่อน
ผักชนิดหนึ่ง

ผักชนิดหนึ่ง คล้าย ๆ ผักกวยช่าย รากสีขาว
ถ้าแก่แล้วรากจะเป็นสีเขียว นำรากมา
ตำปนกับเนื้อแห้ง หรือใส่ผักกาดดอง
เพื่อให้มีกลิ่นหอม

ผักป่าชนิดหนึ่งลำต้นทอดไปตามพื้นดิน
ใบกลม มักขึ้นในนา เอามาทำอาหาร
ประเภทยำ ใส่มะเขือเทศปิ้ง

ผักป่าชนิดหนึ่ง ขึ้นใกล้น้ำ เอารากมาทำ
อาหารประเภทยำ กินแกัร้อนใน

ผักป่าชนิดหนึ่ง ขึ้นริมคลองหนองบึงซึ่งมี
ดินเหนียว ต้นเตี้ยติดดิน ใบกลม ใช้ทำ
แกงจืด ใส่น้ำมันเล็กน้อย มักให้คนหลัง
คลอดกิน

หัวผักกาด

แครอท

pho¹ man²

ho¹ ja:ŋ³ ji⁵

ho¹ man² lam⁵,

ho¹ man² ja:ŋ⁶

ho¹ mɛŋ² xan²

ho¹ tɔm¹, ho¹ man⁶ ʔa⁵ wa⁴

ho¹ phək⁵

mɔn⁶ mew³

ma:k⁵ xə¹ ja:w²

ma:k⁵ xə¹ kam⁵

ma:k⁵ xə¹ som³

ma:k⁵ xə¹ loŋ¹

ma:k⁵ xə¹ lən⁶ lɛŋ²

ma:k⁵ hɛŋ⁶

min⁴

phak¹ lo¹

มันเทศ มี 2 สี แดงและขาว ไซ้ทำมันเผา
หรือไซ้เลี้ยงหมู

มันฝรั่ง

มันสำปะหลัง

มันมือเสือ มันชนิดหนึ่ง หัวอยู่ในดิน ผิวเป็น
รอยหยักไซ้ทำแกงจืด มันชนิดนี้มียาง ถ้ากิน
โดยไม่ล้างทำความสะอาดให้ดีและตากแดด
ให้แห้งจะคันมาก

มันแกว

เผือก

เผือกป่าชนิดหนึ่ง รสขมมาก กินไม่ได้

ไซ้ทำอาหารหมู

มะเขือยาว

มะเขือยาวสีม่วงหรือสีเขียว

มะเขือเทศ

มะเขือเทศลูกโต

มะเขือเทศชนิดหนึ่ง ขนาดเล็กมาก สีส้ม
รสเปรี้ยวมาก ไซ้ใส่แกงส้มหรืออาหารอื่น ๆ
ที่ต้องการให้มีรสเปรี้ยว

มะเขือพวง

ขมิ้น มักไซ้ใส่ xaw³ lɛŋ⁴ fun²

ให้มีสีเหลืองสวย

กระเทียม

ho¹ səw² thəw⁴ ,
 ho¹ təw⁵ thəw⁴ (จ.)

phak¹ soŋ¹
 phak¹ mo⁵
 phak¹ lem⁶ xim²
 xiŋ¹
 ho¹ xa⁵
 xa² hɔm¹ , fə¹ xa² hɔm¹
 ma:k⁵ jin³

ŋa²
 ŋa² lo⁵
 ma:k⁵ phet⁵
 ma:k⁵ phet⁵ si³ lok⁴
 ma:k⁵ phet⁵ ʔɛŋ²
 ma:k⁵ phet⁵ tsi⁴ fa⁴
 ma:k⁵ phet⁵ loŋ¹
 ma:k⁵ phit⁴
 ma:k⁵ phet⁵ lip¹
 ma:k⁵ phet⁵ hɛŋ³
 tho⁵
 tho⁵ xa:ŋ⁶ , tho⁵ ja:w²
 tho⁵ lin⁶

ผักชนิดหนึ่ง หัวขนาดเล็กสีเขียวเป็นกลีบ ๆ
 อยู่ในดิน ดันลักษณะเหมือนต้นกระเทียม
 แตกสั้นไม่แรงเท่าต้นกระเทียม ใช้ทำผักดอง
 หัวหอม หอมหัวใหญ่

ต้นหอม

โหระพา

ขิง

ข่า

ตะไคร้

มะกรูด กินเป็นผลไม้หรือคั้นน้ำกิน ไม่ใช่
 ใส่อาหารหรือสระผม

งา ทั่ว ๆ ไปหมายถึงงาดำ

งาขาว

พริก

พริกขี้หนู ไซ้ทั่วไป

พริกขี้หนู ไซ้ที่เมืองลำ

พริกขี้ฟ้า

พริกหยวก ไม่เผ็ด ไซ้ผัดหรือยำ

เม็ดพริกไทย พริกไทยอ่อน

พริกสด

พริกแห้ง

ถั่ว

ถั่วฝักยาว

ถั่วลิสง

tho⁵ tɛ⁴
 tho⁵ ləŋ¹
 tho⁵ xew¹
 tho⁵ ləŋ⁶
 tho⁵ ŋɔk⁴
 tho⁵ tɛp⁵
 tho⁵ pa⁶ tsi³ , tho⁵ fa:ŋ¹

tho⁵ xa:m² fa:ŋ¹

tho⁵ xa:m² fa:ŋ¹ loŋ¹

phak¹ xa:m² fa:ŋ¹

tho⁵ xon¹

tho⁵ pa:j² paw⁶

ถั่วที่เอามาทำถั่วปากอ้า

ถั่วเหลือง

ถั่วเขียว

ถั่วแดง

ถั่วงอก

ถั่วแปบ กินทั้งฝัก มักนำมาผัด

ถั่วพัว ฝักยาวขนาด 6 นิ้ว กว้างขนาด

ถั่วฝักยาว ก่อนข้างแบน สีเขียว

ถั่วลันเตา ฝักเล็ก เม็ดกลม กินเปลือก

ไม่กินเม็ดและยอดอ่อน

ถั่วลันเตา ฝักใหญ่ เม็ดรี กินได้ทั้งเปลือก

มักนำมาผัด ต้มคล้าย ๆ กับ

tho⁵ xa:m² fa:ŋ¹

ยอดถั่วลันเตา ขึ้นในนา ทอดยอดเลื่อย

ตามดิน ถ้าเลื่อยขึ้นตามร้านไม้เรียกว่า

phak¹ xa:m² fa:ŋ¹ saŋ³

ถั่วแระ

1. ที่ยังอ่อน ยังไม่ได้ตากแห้งใช้ผัดเป็นผัก

2. ใช้ทำซूप เอาถั่วมาไม่ ต้มใส่น้ำตาล-

ทรายเรียกว่า lam⁴ hɛm⁵

3. ต้มทั้งฝักและเม็ดกิน

4. ใช้ทำขนม เอาถั่วมาไม่ใส่น้ำตาลทราย

ห่อใบตองหนึ่งสุก

ถั่วชนิดหนึ่ง เม็ดใหญ่ ไม่กินเปลือก

ใช้ต้มหรือผัด

tho⁵ pen²

xaw³ fa⁴

het⁵ kon²

het⁵ kon² lam⁶

het⁵ kon² lɛŋ⁶

het⁵ kon² ləŋ¹

het⁵ kon² loŋ¹

het⁵ kaj⁵

het⁵ hu¹ mɛw¹

het⁵ sɛŋ⁶ xin⁵

lo⁵

lo⁵ maj⁴ pok⁵

lo⁵ tot⁵

lo⁵ maj⁴ tsu³

ถั่วชนิดหนึ่ง สีสน้ำตาลเม็ดเล็ก ขนาดเท่า
ถั่วเขียว ฝักยาวประมาณครึ่งหนึ่งของ
ถั่วฝักยาว มักใช้ขนมบะจ่าง

ข้าวโพด

เห็ดโคน

เห็ดโคนสีดำ

เห็ดโคนชนิดหนึ่ง สีแดง จะออกดอกใน
ฤดูฝนแต่จะออกเร็วกว่าเห็ดชนิดอื่น

เห็ดโคนชนิดหนึ่ง สีสน้ำตาลปนเหลือง

เห็ดโคนชนิดหนึ่งดอกใหญ่มาก มีหลายสี
เช่น ดำ ขาว หรือเหลือง

เห็ดชนิดหนึ่ง ดอกเล็ก สีขาว กลีบดอกบาง
ลักษณะเหมือนเห็ดโคนแต่เล็กกว่า

เห็ดหูหนู

เห็ดหอม

หน่อไม้

หน่อไม้ไผ่ตง ไร่ทั่วไป

หน่อไม้ไผ่ตง ไร่ที่เมืองลำ

หน่อไม้ไผ่รวก เอามาทำ lo⁵ wa:n¹

(หน่อไม้ต้ม)

14.5 ส่วนต่าง ๆ ของพืช

14.5.1 ใบ

fə¹

maw⁶ maj⁴

maw⁶ tɔŋ⁶

maw⁶ phak¹

maw⁶ mo⁶

fə¹ leŋ³

fə¹ leŋ³ leŋ⁶

fə¹ leŋ³ mɔk⁵ xaw³ tɛk⁵

fə¹ leŋ³ xew¹

ka:n³

1. ใบพืชชนิดต่าง ๆ

2. ใบชา

3. ถักเปีย

ใบไม้ ใช้เรียกใบไม้ที่มีขนาดเล็กเป็นฝอย

เช่น ใบไผ่ ใบสน

ใบไม้ที่ใหญ่พอจะห่อของได้ ไม่จำกัดว่า

เป็นต้นไม้อะไรก็ได้ เช่น

maw⁶ tɔŋ⁶ koj³ (ใบกล้วย)

maw⁶ tɔŋ⁶ mo⁶ (ใบบัว)

ใบผัก

ใบบัว

ใบชา

ชาแดง

ชามะลิ

ชาเขียว

ก้านใบไม้

14.5.2 ลำต้น

jɔt⁴ยอด ใช้ได้ทั่วไป เช่น ยอดผัก ยอดหญ้า
ยอดไม้jɔt⁴ maj⁴

ยอดไม้

ha:ŋ¹ ʔɔj³ปลายอ้อย ส่วนที่อยู่ติดกับยอดอ้อย
ยาวประมาณ 1 ฟุต เมื่อตัดยอดอ้อยออก
จะนำ ha:ŋ¹ ʔɔj³ ไปปลูกใหม่ได้ha:ŋ¹ maj⁴

กิ่งไม้เล็ก ๆ ที่งอกบริเวณยอดไม้ ใช้ทำฟืน

pɔŋ³

ปล้อง ช่วงระหว่างข้อของต้นไม้

pɔŋ³ ʔɔj³

เช่น ปล้องไม้ไผ่ หรือปล้องอ้อย

pɔŋ³ maj⁴

ปล้องอ้อย

ta⁶ maj⁴

ปล้องไม้ไผ่

lam² maj⁴

ตาไม้

ta:p⁵ tɔk⁵

ลำต้น

pɛk⁵

ผิวชั้นในของไม้ไผ่ ใช้ทำดอก

pɛk⁵ maj⁴

เปลือก

ŋaw³ maj⁴

เปลือกไม้

xa⁶ maj⁴

โคนต้นไม้

kiŋ⁵ maj⁴

กิ่งไม้ส่วนที่แยกออกจากลำต้น

sɛm² faj²กิ่งไม้ส่วนที่แตกจาก xa⁶ maj⁴

กิ่งไม้ไผ่ที่มีหนาม ใช้ก่อฝายกันน้ำ

แล้วเทดินทับอีกชั้นหนึ่ง ป้องกันไม่ให้

ดินไหลไปตามน้ำ

sɔj³ maj⁴ ,
 sɔj³ maj⁴ sɔj³ tɔk⁵
 foj² hun² , sa:j¹ hun²
 tɔn⁶ maj⁴
 tum¹ maj⁴

14.5.3 ดอก ผล และเมล็ด

kɛn⁶ (จ.) , li⁵ (จ.)
 pi¹ koj³
 ma:k⁵ ko⁵ ton³

sa⁵ ʔɔn⁵
 sa⁵ ke⁵
 ka:p⁵

kip⁵

kɛn³ , ɲɛn³

1. กิ่งไม้ที่เล็กและอ่อน โนม้มลงระดิน
 2. กิ่งไม้ที่งอกออกมาจากตา
- กิ่งไทรที่ห้อยลงมาเป็นสาย
- ท่อนไม้
- ท่อนไม้ขนาดใหญ่และตัน

เกสรหรือส่วนที่อยู่ข้างในของพืชชนิดต่าง ๆ

ปลีกล้วย

ผลไม้ที่ออกเป็นครั้งแรกของต้นไม้ต้นนั้น

ห้ามผู้หญิงกินผลไม้ที่ออกเป็นครั้งแรกนี้

เพราะจะทำให้ต้นไม้ต้นนั้นไม่ออกผลอีกเลย

เนื้อผลไม้ที่ยังอ่อนอยู่

เนื้อผลไม้ที่แก่แล้ว

เปลือกหุ้มชั้นนอกของพืช ผัก ดอกไม้ หรือ

ต้นไม้ที่ลอกออกเป็นชั้น ๆ ได้ เช่น

กาบกะหล่ำปลี กาบดอกบัว กาบไม้ไผ่

กาบกล้วย

กลีบ ใช้กับผลไม้ที่ภายในแบ่งเป็นกลีบ

เช่น ส้ม หรือใช้กับผักที่สามารถลอกใบ

ออกเป็นชั้น ๆ ได้ เช่น กลีบกะหล่ำปลี

ก้าน ส่วนที่อยู่ติดกับผลของพืชชนิดต่าง ๆ

หรือส่วนที่อยู่ติดกับดอก แต่ไม่หมายรวมถึง

ก้านใบ ก้านผลไม้ เช่น

ηεη ³ ma:k ⁵	ก้านผักทอง
fak ¹ tho ⁵	ผักถั่ว
fak ¹ tho ⁵ lin ⁶	ผักถั่วลิสง
hɔŋ ² xaw ³ fa ⁴	ผักข้าวโพด
ma:k ⁵ wa:j ¹	ผลของหวาย
jaw ² ma:k ⁵ mop ⁵	ใยบวบ
mɛt ⁴ fan ²	เมล็ดพันธุ์
fan ² phak ¹	พันธุ์ผัก
fan ² xaw ³	พันธุ์ข้าว
fan ² ŋa ²	พันธุ์งา
fan ² tɛŋ ⁶	พันธุ์แดงกวา
fan ² tho ⁵	พันธุ์ถั่ว
fan ² pak ⁴	พันธุ์ผักทอง
ma:k ⁵ mo ⁶	เมล็ดบัว
mɛt ⁴ tho ⁵	เมล็ดถั่ว
mɛt ⁴ pak ⁴	เมล็ดผักทอง
mɛt ⁴ ŋa ²	เมล็ดงา
ken ³ pak ⁴	(ก้านผักทอง)
ken ³ ma:k ⁵ moŋ ⁶	(ก้านมะม่วง)
ken ³ mok ⁵ ja ³	(ก้านดอกไม้)
ก้านผลไม้	

14.5.4 รากและยางของพืชต่าง ๆ

ha:k⁴ maj⁴

ho¹ ja³ jək⁵

ho¹ pok⁵

ja:ŋ⁶

ja:ŋ⁶ huŋ²

ja:ŋ⁶ haj²

ja:ŋ⁶ koj³

ja:ŋ⁶ ma:k⁵ sa:ŋ² pho²

ja:ŋ⁶ ma:k⁵ la:ŋ²

ja:ŋ⁶ tɛŋ⁶

ja:ŋ⁶ taŋ⁶

ja:ŋ⁶ pɛk⁵

รากไม้

รากหญ้าที่ติดกันเป็นก้อน

รากไม้ไผ่ ไซ้ทำฟืน

ยางไม้

ยางต้นไทร

ยางต้นโพธิ์

ยางกล้วย

ยางมะละกอ

ยางขนุน

ยางแดงกวา

ยางพารา

ยางสน

โลก

15.1 โลก ดิน หิน และแร่ธาตุ

pon⁴ ti⁶ pa⁵
ma:k⁵ hin¹

kon³ hin¹
lin⁶
lin⁶ xo³

fa:ŋ³ then⁵
fa:ŋ³ lin⁶
sa:j²
ʔuŋ⁶
ʔuŋ⁶ waj¹
tha:ŋ¹ xə¹ xa:j²
mo⁵
mo⁵ lam⁴ man²
mo⁵ xam²
mo⁵ ŋən²
mo⁵ tɔŋ²
mo⁵ lek⁵
mo⁵ hek⁵
mo⁵ hin¹ sɛŋ¹

โลก

1) หินก้อนเล็ก ๆ

2) ลูกหิน

ก้อนหิน

ดิน

ดินขอ ทำให้เหนียวโดยใส่ในหลุมกว้าง
ให้ควายเหยียบจนเหนียว แล้วจึงนำไป
ทำภาชนะ หรือแผ่นกระเบื้อง

ก้อนดินที่ได้จากการไถพลิกหน้าดิน

ก้อนดินที่ได้จากการขุด

ทราย

โคลน

แอ่งโคลน

ปลัก มีน้ำมากกว่า ʔuŋ⁶ waj¹

บ่อ

บ่อน้ำมัน

บ่อทอง

บ่อเงิน

บ่อทองเหลือง

บ่อเหล็ก

บ่อดีบุก

บ่อเพชร บ่อพลอย

mo⁵ hin¹ xew¹
 mo⁵ kə⁶
 su² wan⁵ la⁴ (ป.,ส.)
 me⁶ lek⁵

บ่อหยก
 บ่อเกลือ
 ทองคำ ใช้ในคำประพันธ์
 แม่เหล็ก

15.2 สภาพและลักษณะพื้นที่

ʔwŋ⁵ məŋ²
 law² xum⁵
 toŋ⁶ məŋ²
 pa⁵ xa² la² ləŋ²
 pa:ŋ⁵ peŋ²
 ho¹ pa:ŋ⁵

pa:ŋ⁵ ja³

pa⁵ maj⁴
 to² ki²
 fa¹ kən⁵

si⁵ wan⁵ ta⁵

ʔwŋ⁵ loj⁶
 loj⁶ loŋ¹ to² ki²

เขตที่ราบ
 ที่ลุ่ม และกว้าง เป็นพื้นที่ต่ำกว่าที่อื่น
 ที่ราบลุ่ม มีลักษณะเป็นแอ่งกะทะ
 ที่รกร้างว่างเปล่า ป่าเปลี่ยว

ทุ่งหญ้า

ทุ่งหญ้า อยู่นอกหมู่บ้าน ใช้เลี้ยงสัตว์
 หรือใช้เป็นสถานที่จัดงานต่าง ๆ

ทุ่งหญ้า ใช้เลี้ยงสัตว์ ไม่จำเป็นต้องอยู่
 นอกหมู่บ้าน

ป่าไม้

ป่าไม้กว้างใหญ่

ป่าดงดิบ เป็นภาษาเขียน ใช้ใน
 วรรณคดีชาดก

ป่าดงดิบ ป่าที่บ่ที่คนเข้าไปไม่ถึง
 เป็นภาษาเขียน ใช้ในวรรณคดีชาดก

เขตภูเขา

ภูเขาใหญ่ที่มีป่าไม้หนาแน่น

loj ⁶ ho ¹ kok ⁵	ภูเขาที่ไม่มีต้นไม้อ
loj ⁶ la ¹ pha ¹ tsan ²	ภูเขาสูงชัน
teŋ ⁶ loj ⁶	เทือกเขา
pa:n ² fa:j ⁵	ไหล่เขา
kuŋ ² loj ⁶	สันเขา
ho ¹ loj ⁶	พื้นที่บนเขา
ka:ŋ ⁶ loj ⁶	กลางเขา
tsik ¹ loj ⁶	ยอดเขา
tin ⁶ loj ⁶	ตีนเขา
ŋa:p ⁵ hoj ³ ŋa:p ⁵ loj ⁶	หุบเขา
ta:ŋ ² loj ⁶	ทางเดินในภูเขา
pha ¹	ผา
pha ¹ liŋ ²	ชะง่อนผา
ho ¹ pha ¹	มุมหน้าผา ชาวจีนโบราณนิยมเก็บ โลงศพไว้ที่รอยแยกบริเวณหน้าผา เรียกว่าโลงศพแขวน
hwk ¹ la ¹ pha ¹ tsan ²	หน้าผาสูงชัน
ŋa:p ⁵ hin ¹ ŋa:p ⁵ pha ¹	ชอกหิน ชอกผา ชอกเขา
ʔwŋ ³	ถ้ำ
ʔwŋ ³ lin ⁶	ถ้ำดิน
ʔwŋ ³ loj ⁶	ถ้ำในภูเขา
hoj ³	ห้วย
kon ³ hoj ³	ก้นห้วย
lon ⁶ la ²	เนินเล็ก ๆ ในทุ่งนา
lon ⁶ sa:j ²	เนินทราย
son ¹ ʔu ³ jen ⁵ (ส.)	อุทยาน เป็นภาษาเขียน

15.3 ปรากฏการณ์ธรรมชาติและภัยธรรมชาติ

peŋ ⁴ fa ⁴	ปรากฏการณ์ธรรมชาติ เป็นภาษาเขียนมักใช้ ในสาขาปรัชญา
fa ⁴ laŋ ⁶	ฟ้าร้อง
fa ⁴ mɛp ⁴	ฟ้าแลบ
fa ⁴ pha ⁵	ฟ้าผ่า
fon ¹	ฝน
fon ¹ tok ⁵	ฝนตก
fa ⁴ haŋ ³ fon ¹ ho ⁶	ฝนตกบ่อย ๆ ตกทุกวัน
fon ¹ tok ⁵ lam ⁴ jam ²	ฝนตกบ่อย ๆ และตกหนัก
fon ¹ phoŋ ¹	ฝนตกปรอย ๆ
fon ¹ ha ⁵ ʔɛŋ ¹	ฝนตกพริ้ว ๆ อาจตกติดต่อกันนานหรือไม่กี่ได้
fon ¹ ha ⁵ jaw ⁵	ฝนตกหนัก
fon ¹ ma ⁴ lɛŋ ⁶	ฝนตกหนักแต่ตกเพียงครู่เดียว
fon ¹ tok ⁵ ʔe ⁶	ฝนตกชุก
fon ¹ lom ²	ฝนตกและลมแรง
fon ¹ jaw ⁵ lom ² loŋ ¹	ฝนตกหนักและมีพายุ
fon ¹ tok ⁵ fa ⁴ lɛt ⁵	ฝนตกขณะมีแสงแดด
lom ²	ลม
wa ⁵ jo ⁵ (ป.,ส.)	ลม เป็นภาษาเขียน ใช้ในวรรณคดีชาดก
sa:j ¹ lom ²	ทิศทางลม
ho ¹ lom ²	ต้นลม หัวลม
lom ² paw ⁵	ลมพัด

lom² ɛŋ⁴ ,
 lom² na:w¹ lom² ɛŋ⁴ ,
 lom² kat¹ lom² ɛŋ⁴
 lom² liw¹
 lom² sa:ŋ² sɛŋ²
 phe² xen¹ , phe² ka:ŋ²
 phe² fa⁴ phe² fon¹

 phe² lam⁴
 phe² faj²
 phe² lom²
 phe² ɛŋ⁴ ɛt⁵

ลมหนาว

พายุ เป็นภาษาพูด

พายุ เป็นภาษาเขียน

ภัยธรรมชาติ

ภัยธรรมชาติ เช่น

ปีนี้ไม่มี phe² fa⁴ phe² fon¹

หมายความว่าน้ำไม่ท่วม ไม่แห้งแล้ง

อุทกภัย

อัคคีภัย

วาตภัย

ทุพภิกขภัย

15.4 สภาพท้องฟ้าและสิ่งที่เห็นจากท้องฟ้า

hun⁵ fa⁴

 tɔŋ⁶ fa⁴
 fa⁴ ɛŋ²
 fa⁴ ɛt⁵
 ɛŋ² hu¹ ɛŋ² ta⁶

สภาพท้องฟ้า เช่น

วันนี้ครึ้มฟ้าครึ้มฝน hun⁵ fa⁴ ไม่ดี

ท้องฟ้า

ฟ้าสว่าง

ฟ้าโปร่ง

1) ตอนเช้าตรู่ฟ้าสว่างมองเห็นทุกอย่างชัดเจน

2) ความรู้สึกตื่นตันที่ได้เห็นสิ่งใหม่ ๆ หรือสิ่งแปลก ๆ

fa⁴ lon⁴
 fa⁴ xa:w¹ la:w⁶ soŋ⁵
 fa⁴ ka:m³ , fa⁴ ka:m³
 tswŋ⁵ tswŋ⁵
 fa⁴ heŋ³ fon¹ xaw⁵

wan²
 su² li⁵ ja⁴ (ป.,ส.)
 lən⁶ leŋ²
 la:w⁶
 fon¹
 mok⁵
 sɛŋ⁶ xaw² , tsɛŋ⁶ xaw²

la:j²
 moj¹
 ha¹
 ma:k⁵ hep⁵
 ka:ŋ⁶ ha:w¹ , ka:ŋ⁶
 ha:w¹ sa:w² xoŋ²
 koŋ² ka:ŋ⁵ , koŋ²
 ka:ŋ⁵ ka:ŋ⁶ ha:w¹

3) สว่าง เช่น

เปิดไฟให้ leŋ² hu¹ leŋ² ta⁶

ท้องฟ้าไม่มีเมฆ

ฟ้ากระจ่าง ใช้เฉพาะเวลากลางคืน

ท้องฟ้ามีดครึ้ม

ตามรูปศัพท์แปลว่า ฟ้าแห้งไม่มีฝน

หมายความว่าแห้งแล้งมาก

ฝนไม่ตกเลย ดินแตกกระแหง

พระอาทิตย์

พระอาทิตย์ เป็นภาษาเขียน

พระจันทร์

ดาว

ฝน

เมฆ

หมอก ใช้ในภาษาเขียน ในภาษาพูด

ใช้คำว่า mok⁵ ทั้งในความหมายว่า

เมฆและหมอก

น้ำค้าง

น้ำค้างแข็ง

หิมะ

ลูกเห็บ

กลางทาว

กลางทาว เป็นภาษาเขียน

huŋ² tuŋ² hoj³ fa⁴
 huŋ² hoj³ fa⁴
 kop⁵ kin⁶ wan²
 kop⁵ kin⁶ lən⁶
 la:w⁶ ha:ŋ¹ then⁵, la:w⁶
 ha:ŋ¹ thaj¹
 la:w⁶ toŋ⁶ xam⁶

 la:w⁶ ha:ŋ¹
 la:w⁶ tsa:ŋ⁴ loŋ¹
 la:w⁶ ʔo³ pem⁵
 la:w⁶ sa:m¹ lo²
 la:w⁶ wi²

15.5 น้ำและคำกริยาที่เกี่ยวข้องกับน้ำ

15.5.1 น้ำและแหล่งน้ำ

lam⁴
 lam⁴ saw¹
 lam⁴ xun⁵
 lam⁴ la:ŋ³
 lam⁴ fa⁴ sa:j¹ fon¹
 lam⁴ tsum²
 puŋ⁵
 lam⁴ tok⁵ ta:t⁵

รุ่งกินน้ำ เป็นภาษาพูด
 รุ่งกินน้ำ เป็นภาษาเขียน
 สุริยคราส
 จันทรคราส
 ดาวไกล

 ดาวที่ขึ้นตอนหัวค่ำ ไม่ระบุ
 เฉพาะดวงใดดวงหนึ่ง
 ดาวหาง
 ดาวช้างใหญ่
 ดาวไอเปม
 ดาวสามโล่
 ดาววี

น้ำ
 น้ำใส
 น้ำขุ่น
 น้ำดิบ
 น้ำฝน
 น้ำพุ
 น้ำพุร้อน
 น้ำตก

lam⁴ mo⁵sa:ŋ³tha:ŋ¹ ʔuŋ⁶loŋ¹tha:ŋ¹ lam⁴təŋ² lam⁴həŋ⁶ lam⁴həŋ⁶ la²həŋ⁶ xu²se² lam⁴xe² lam⁴lam⁴ xəŋ¹lam⁴ xəŋ²lam⁴ ma:w²la:j⁵ lam⁴ta⁶ xa:m³ho¹ lam⁴faŋ⁵faŋ⁵ hwk¹ho¹ kəŋ²tɛŋ⁶ xu²lam⁴ sam⁵ mok⁴ ta⁵ la⁵ (ส.)lam⁴ pa:k⁵ la:j¹

บ่อน้ำ

บ่อน้ำ ไซใส่น้ำกักไว้ใช้

ทำด้วยปูนซีเมนต์ หิน

สระน้ำหรือทะเลสาบที่แห้งแล้วเหลือแต่

แอ่งที่ยังมีน้ำและโคลนอยู่เล็กน้อย

หนองน้ำ

หนองน้ำเล็ก ๆ

ที่น้ำขัง เกิดตามธรรมชาติ เช่น

หนองน้ำ บึง ขนาดใหญ่หรือเล็กก็ได้

คลอง

คลองส่งน้ำ สำหรับปล่อยน้ำเข้านา

คูน้ำ

แม่น้ำ เป็นภาษาพูด

แม่น้ำ ไซได้ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน

แม่น้ำโขง

แม่น้ำสาละวิน

แม่น้ำมว

ปากน้ำ

ทำน้ำ

ต้นน้ำ

ชายฝั่ง

ฝั่งแม่น้ำ

ดลิ่ง

คันดิน คันนา

มหาสมุทร

ทะเล

faj ⁵ lam ⁴ pa:k ⁵ la:j ¹	ฝั่งทะเล
ha:t ⁵	ชายหาด
ha:t ⁵ sa:j ²	หาดทราย
ɲɔn ⁶ sa:j ²	หาดทรายที่มีน้ำล้อมรอบ
lam ⁴ lim ²	น้ำที่ไหลรินผ่านทางน้ำเล็ก ๆ
	ลงมาจากภูเขา ใส และเย็นมาก
pok ⁵ lam ⁴	ฟองน้ำ
fɔŋ ² lam ⁴ , fɔŋ ² lam ⁴	คลื่น
hoj ² lam ⁴	รอยคลื่น
lam ⁴ liw ⁵	ระลอกคลื่น
fɔŋ ² suŋ ¹	คลื่นขนาดใหญ่
fɔŋ ² jaw ⁵ fɔŋ ² suŋ ⁶	คลื่นขนาดใหญ่
fɔŋ ² ka ³ fɔŋ ² hom ⁵	คลื่นขนาดใหญ่ที่สามารถทำลาย
	บ้านเรือน หรือทำให้เรืออัปปางได้

15.5.2 คำกริยาที่เกี่ยวข้องกับน้ำ

fɔŋ ⁴	กระเด็นเป็นฝอย
fu ²	ลอย (น้ำ)
phu ⁴	ฟุ้งขึ้นมา เช่น น้ำพุ
lon ⁴	ล้น
pop ¹ pep ¹	ลักษณะของน้ำที่ไหลตามจังหวะเดิน เช่น เวลาอาบน้ำ
	เมื่อออกเดินน้ำจะไหลไปมาอยู่ในถัง แต่ไม่กระฉอก
thanj ⁵	กระฉอก
laj ¹	ไหล เช่น น้ำไหล

liw¹toŋ³la:t⁴laj¹ xa⁴ xa⁴laj¹ xɛ⁴ xɛ⁴laj¹ xoŋ⁴ xoŋ⁴lək⁴twn³jot⁵joj⁴fot⁴ ʔuk⁴ ʔuk⁴fot⁴ ʔɔk⁴ ʔɔk⁴pun²loŋ⁶ lam⁴lam⁴ loŋ²lam⁴ thum³ , lam⁴ lu⁴lam⁴ lup¹lam⁴ heŋ³ไหลวน เช่น lam⁴ liw¹ (น้ำวน)

ตะกุก โคน กระทบ เช่น

lam⁴ toŋ³ faŋ⁵ (คลื่นกระทบฝั่ง)

ไหล เพราะล้น

ไหลแรง เช่น น้ำป่ามา น้ำเหนือป่า

ไหลเซาะไปตามซอกเขา แก่งหิน

ไหลแรง มีเสียงก้อง มักเป็นน้ำที่

ไหลในถ้ำ ในท่อใหญ่

(น้ำ) ลึก

(น้ำ) ตื้น

(น้ำ) หยด

(น้ำ) ย้อย หยดลงมาช้า ๆ

หยดลงมาเป็นสาย

(น้ำ) เดือดพลุ่ง ๆ

(น้ำ) เดือดปุด ๆ

(น้ำ) ชีมออกมาจากตาน้ำ

ล่องไปตามลำน้ำ

น้ำนอง น้ำในแม่น้ำขึ้นสูงมาก ไหลเร็ว

แรงและขุ่น มีขยะ ไม้ต่าง ๆ ไหลมาด้วย

ชาวบ้านจะเก็บฟืนตอนน้ำนอง

น้ำเอ่อขึ้นมาท่วม

น้ำไหลบ่ามาท่วม

น้ำแห้ง

15.6 คำที่เกี่ยวกับแสงสว่าง ไฟ และการเกิดไฟ

pəŋ ² thəŋ ⁵	แสงสว่าง เป็นภาษาเขียน หรือใช้ในการประพันธ์
sa:j ¹ lət ⁵ , lət ⁵	แสงแดด
sa:j ¹ lət ⁵ sa:j ¹ wan ² , sa:j ¹ lət ⁵ ŋaw ² lən ⁶	แสงแดด แสงอาทิตย์
ŋaw ² lən ⁶	แสงจันทร์ ที่ส่องต้องต้นไม้ พื้นดิน
səŋ ¹ la:w ⁶	แสงดาว
faj ²	ไฟ
faj ² fa ⁴	ไฟที่เกิดจากฟ้าผ่า
mok ⁴ faj ²	ปล่องไฟ
me ⁶ faj ²	เชื้อไฟ
fəŋ ² faj ²	ประกายไฟ
xət ⁴ faj ² , ʔɛp ⁵ faj ²	ไม้ขีดไฟ
ta ² xo ² tsi ⁶ (จ.)	ไฟแช็ก
xo ² pa ² (จ.)	ไต้
ma:k ⁵ faj ²	พลุ
xəŋ ² faj ²	ควันไฟ
taw ⁶	ขี้เถ้า
mo ³ mi ³	เขม่าก้นหม้อ
kəŋ ³ mo ⁶	กระบอกไม้ไผ่หรือกระบอกโลหะ สำหรับเป่าแรงให้ไฟแรงขึ้น
kim ² faj ² , kim ² tsa ³ (จ.)	คีมคีบถ่าน

tha:n ⁵	ถ่าน ได้จากการเผาไม้ คนได้คงต้องซื้อ ถ่านจากชาวเขาเพื่อใช้ใส่เตาผิงในฤดู หนาวเพราะไม่มีควันและไฟไม่แรงมาก
fun ²	ฟืน
pɛk ⁵	ฟืนไม้สน ใช้เป็นเชื้อไฟเพราะมีน้ำมัน ติดไฟง่าย
fun ² xɛm ²	ฟืนกิ่งไม้ xɛm ² หมายถึงกิ่งไม้ที่มี หนามงอกจากปล้องไม้ เมื่อแห้งแล้วนำมา ทำฟืนใช้เมื่อทำอาหารเพราะขนาดเล็ก ควันไม่มาก
foʔ ⁵ fəŋ ²	ฟืนที่ใช้ฟางข้าวมาขดม้วนให้ได้ขนาดประมาณ 1 ศอก มัดด้วยตอก ใช้เป็นเชื้อไฟ เพราะ ติดไฟเร็ว
xɛp ⁵ xi ³ xa:j ²	ฟืนขี้ควาย ทำจากขี้ควายผสมกับเปลือกข้าว บ้านเป็นก้อนสี่เหลี่ยมบาง ๆ มักใช้นึ่งข้าว ต้มอาหารหมู ต้มเหล้า เพราะให้ไฟแรงและ ประหยัดฟืนไม้
ho ¹ pok ⁵	รากไม้ไผ่ ใช้ทำฟืน ชาวบ้านนิยมใช้ฟืนชนิดนี้ มาก เพราะหาง่าย
fun ² lip ¹	ฟืนที่เพิ่งตัดมาจากต้นไม้ ยังไม่ได้ตากแห้ง
fun ² hɛŋ ³	ฟืนแห้ง
fun ² man ¹ tswŋ ¹	ฟืนที่ยังไม่แห้งดี ถ้าเอาไปใช้จะติดไฟยาก และมีควันมาก
fun ² xɔŋ ⁴	ฟืนที่นำไปใช้ได้โดยไม่ต้องผ่า เพราะขนาด ไม่ใหญ่
fun ² sik ⁴	ฟืนผ่าซีก
ha:ŋ ¹ fun ²	ฟืนที่เผาไม่หมด

faj ² tswŋ ²	ไฟแรงและไม่ดับ ใช้เมื่อกล่าวถึงฟืนหรือ ถ่านที่ให้ไฟแรง และไม่ดับง่าย
faj ² maj ³	ไฟไหม้ เช่น faj ² maj ³ pa:ŋ ⁵ (ไฟไหม้ทุ่งหญ้า) faj ² maj ³ hən ² (ไฟไหม้บ้าน) faj ² maj ³ loj ⁶ (ไฟไหม้ภูเขา)
faj ² tha:t ⁴	ไฟฉาย
faj ² tha:t ⁴ sa:m ¹ thun ⁴	ไฟฉายสามตอน เป็นไฟฉายขนาดใหญ่ มีสายสะพาย ใช้ถ่านไฟฉาย 3 ก้อน ส่องได้ไกลถึง 40-50 เมตร หนุ่ม ๆ มีติดตัวทุกคน ใช้เมื่อออกเที่ยวตอนกลางคืน โดยเฉพาะใช้ส่องดูสาว ๆ ที่นั่งดูหนังกลางแปลง สายสำหรับสะพายไฟฉาย ทำด้วยผ้าแพรสีดำ ปักดอกเก๊กชวยตลอดทั้งสาย
sa:j ¹ faj ² tha:t ⁴	กระบอกไฟฉาย
kok ¹ faj ² tha:t ⁴	ส่วนหัวของไฟฉาย ประกอบด้วยหลอดไฟฉาย
ho ¹ faj ² tha:t ⁴	จานฉายรูปโค้งและกรอบ ถอดได้
ma:k ⁵ faj ² tha:t ⁴	ถ่านไฟฉาย
səŋ ¹ faj ² tha:t ⁴	หลอดไฟฉาย
hoŋ ² tuŋ ⁶	โคมกระดาษรูปกลม ข้างในจุดเทียนหรือ ตะเกียง ใช้ถือส่องทางเดินเวลากลางคืน
ŋoŋ ² tuŋ ⁶	โคมไฟสำหรับตั้งโต๊ะ
tuŋ ⁶ faj ²	ตะเกียง
sen ³ tuŋ ⁶	ไส้ตะเกียง
lam ⁴ tuŋ ⁶	น้ำมันก๊าด ใช้ไส้ตะเกียง

ta:m⁶ faj²

ก่อไฟ จะใช้ฟืนไม้เพียง 3-4 ชิก วางไว้ข้างใต้ ทับด้วย ho¹ pok⁵ แล้วเอา xɛp⁵ xi³ xa:j² 2 แผ่นวางทับข้างบน อีกที่เป็นการประหยัดฟืนไม้

sot⁵ faj²

สุ่มไฟ

sum¹ faj², ko⁵ faj²,

1) ติดไฟในเตา สำหรับทำกับข้าว

taŋ³ faj²

2) ก่อไฟกองใหญ่นอกบ้าน

saw⁵ faj²

เพิ่มฟืนเพื่อให้ไฟแรงขึ้น

son² faj²

ชนฟืน เอาฟืนที่ไหม้ไฟบ้างแล้วซุกเข้าไป

jit¹ faj²

ในกองไฟ เพื่อไม่ให้ไฟมอด

paw⁵ faj²

ถอนฟืนออกเพื่อดับไฟ

1) เป่าไฟให้แรงขึ้น

kaj³ faj²

2) เป่าไฟให้ดับ

kaj³ ja³ phaw¹

จุดตะเกียง

kaj³ ten²

จุดธูป

kaj³ lem³ faj², kaj³

จุดเทียน

xo² pa²

จุดคบไฟ

xɛt⁴ faj²

จุดไม้ขีด

poj⁵ koŋ³ toj⁵

จุดประทัด

สิ่งของเครื่องใช้

16.1 เครื่องเรือน

xɛŋ ⁵	ตู้กับข้าว ทำด้วยไม้หรือไม้ไผ่
xɛŋ ⁵ pɛŋ ³	ตู้กับข้าว ทำด้วยไม้
phən ¹ xaw ³	โต๊ะอาหาร
phən ¹ pɛŋ ³	โต๊ะ ทำจากไม้แผ่นใหญ่
phən ¹ sɔŋ ²	โต๊ะ ทำจากไม้ไผ่สาน
phən ¹ mon ²	โต๊ะกลม
phən ¹ si ⁵ la ³	โต๊ะสี่เหลี่ยม
kuj ¹ tsam ⁶	โต๊ะเครื่องแป้ง
ho ¹ seŋ ⁵ , ho ¹ xɛŋ ⁵	แท่นบูชา หรือโต๊ะบูชาบรรพบุรุษ
	ใช้สำหรับตั้งอาหารและเครื่องเช่นไห
	ในเทศกาลตรุษจีน ไม่ได้ตั้งไว้ประจำ
	เมื่อเสร็จงานเก็บไปใช้งานอื่นได้
taŋ ⁵	ม้านั่ง มีพนักพิงหรือไม่มีก็ได้
taŋ ⁵ kɔp ¹	ม้านั่งเล็ก ๆ เตี้ย ๆ ไม่มีพนักพิง
	ทำด้วยไม้ไผ่หรือพลาสติก ใช้นั่งซักผ้าหรือ
	ให้เด็กเล็ก ๆ นั่ง
taŋ ⁵ fəŋ ²	ม้านั่งที่สานด้วยฟางข้าว ทำให้แผ่นกลม ๆ
	เอามาตั้งซ้อนกัน สูงประมาณ 1 ศอก
taŋ ⁵ xə ² ja:w ²	ม้านั่งยาว มีพนักพิง
taŋ ⁵ ŋɔŋ ²	เก้าอี้มีพนักพิง และมีที่เท้าแขน
taŋ ⁵ ŋɛk ⁴	เก้าอี้โยก ใช้นั่งหรือนอนก็ได้

sa⁶ fa³ (อ.)tuwk⁴kuj¹ʔap⁵ku⁵ku⁵ lok⁴ho¹ ku⁵ha:ŋ¹ ku⁵fa¹ hoŋ⁵

โซฟาเป็นคำยืมที่ไทได้คงยืมจากภาษาจีน
และจีนยืมจากภาษาอังกฤษ

หีบไม้

หีบไม้ สำหรับใส่เสื้อผ้าและเครื่องประดับ
ต่าง ๆ มีกุญแจคล้องติดอยู่

หีบที่สานด้วยไม้ไผ่ มักใช้เก็บผ้าที่ทอไว้
เป็นพับ ๆ ยังไม่ได้ตัดเย็บ

เตียง

หีบขนาดใหญ่มีฝาปิด ลักษณะเหมือนเตียง
ตั้งไว้ในห้องรับแขก ใช้เก็บผ้าห่ม หมอน
ปรกติใช้นั่งเล่น นอนเล่นได้ หรือใช้เป็น
เตียงนอนสำหรับแขกผู้ชาย ผู้หญิงห้ามใช้
หัวเตียง

ปลายเตียง

ฝักัน ทำด้วยไม้ไผ่สานโปร่ง ๆ คล้ายฉาก
บังตา ตั้งชิดหัวเตียง อีกด้านหนึ่งใช้แขวน
เสื้อผ้า

16.2 เครื่องจักสาน

xɔŋ³tɛw⁵ (จ.) lo⁴, sa⁴pɛm²jɔŋ⁶muŋ⁶

ตะกร้าใส่เครื่องเย็บปัก ทรงกลมป้อม

มีหูหิ้ว ไม่มีฝาปิด มีขาตั้งเตี้ย ๆ

ตะกร้า

ตะกร้าขนาดเล็ก ใช้คาดเอว

ตะกร้าขนาดกลาง ใช้สะพายไหล่

กระบุง

munj⁶ tok⁵

munj⁶ wa:j¹

munj⁶ tu²

ta:ŋ⁶ , munj⁶ ta:ŋ⁶

soŋ²

soŋ² to² fun²

soŋ² pa:t⁵ ja³

soŋ² loŋ¹

koj⁶

tsok⁴ xu³

hu¹ soŋ²

hu¹ munj⁶

xwŋ¹

xwŋ¹ sa:j⁶ lo⁶

xwŋ¹ thi⁵

xwŋ¹ ha:ŋ⁵

กระบุงดาถี้ สานด้วยไม้ไผ่

กระบุงดาถี้ สานด้วยหวาย

กระบุงดาถี้ ขนาดใส่ข้าวได้ 10 thun⁴
(10 กระบอก)

กระบุงใช้ดวงข้าวเปลือก สานด้วยผิวไม้ไผ่
ทนทานมาก ข้าวสารหนึ่งกระบุงน้ำหนัก
ประมาณ 15 กิโลกรัม

แข่งดาห่าง ใช้ใส่พิน ใส่หญ้า เป็นต้น

แข่งดาห่าง ใช้ใส่พิน

แข่งดาห่าง ใช้ใส่หญ้า

แข่งดาห่าง ขนาดใหญ่ ใช้ใส่ฟางข้าว

หญ้าคาที่ไม่ได้มัดเป็นฟ่อน

แข่งขนาดใหญ่ สานด้วยไม้ไผ่ ดาถี้มาก

ลักษณะคล้ายกระบุง แต่ใหญ่กว่ามาก

ใช้ใส่ข้าวเปลือก ข้าวสาร เก็บไว้ใน

ยุงฉางกันสัตว์ แมลงกัดกิน

บุงก็ ใช้ใส่สิ่งของหรือดักขยะ

หุงตะกร้าสำหรับสอดไม้คาน

หุงกระบุง

ตะแกรงขนาดเล็ก ใช้ร่อนข้าว

ตะแกรงดาถี้ สานด้วยโลหะเส้นเล็ก

ใช้ร่อนแป้งหมี่

ตะแกรงดาถี้ สานด้วยไม้ไผ่ ใช้ร่อนข้าวสาร

ให้ฝุ่นและทรายหลุดออกไป

ตะแกรงดาห่าง ใช้ร่อนข้าวเปลือกให้

ข้าวเปลือกหลุดลงข้างล่าง ข้างบนจะเหลือ

เศษฟาง

xot⁵swɯŋ³ xaw³ , thun⁴ʔɛp⁵ xaw³ , tɛ⁵ xaw³loŋ³fa¹ pɛŋ⁶fa¹ pɛŋ¹ (จ.)

16.3 เครื่องครัวและภาชนะต่าง ๆ

mo³ xa:ŋ¹ ka:ŋ² lek⁵xo² saw⁵ (จ.) ,fi² taw⁶haj¹ xaw³ta⁶ lew⁵ haj¹hwm¹ haj¹jaj² ma:k⁵ mop⁵mo³

ตะแกรงขนาดกลางใช้ใส่ของเปียก เช่น ผัก ข้าว ให้สะเด็ดน้ำ

กระบอกลมไม้ไฟใช้ดวงข้าวสาร ข้าวสาร 1 กระบอก น้ำหนักประมาณ 1 กิโลกรัม กระจิบข้าว สานด้วยไม้ไฟเป็นรูปกลม ขนาดใหญ่หรือเล็กก็ได้ ใช้ใส่ข้าวหรืออาหารแห้ง

กระดัง ใช้ผัดข้าว

ฝา สานด้วยไม้ไฟ ใช้ปิดหม้อ ปิดโอ่ง ฝืน

ภาชนะ เครื่องครัว

เตาไฟ

หวดหนึ่งข้าว ทำด้วยไม้ ข้างในกลวง พื้นหวด เป็นแผ่นสานจากไม้ไฟ เป็นรู ๆ เพื่อให้ไอน้ำพุ่งขึ้นมาได้ ปกติหวดจะกลวง เวลานึ่งข้าวใส่พื้นหวดลงไปข้างในก่อนใส่ข้าว ไม้ 2 ท่อน ขัดกันเป็นรูปกากบาท เพื่อใช้รับพื้นหวด

ไยบบบ เอาไยบบบขนาดใหญ่ที่แห้งแล้ว มาตัดแผ่ปูพื้นหวดก่อนใส่ข้าวลงนึ่ง ภาชนะที่ใช้ในการทำครัว เช่น กะทะ หม้อหุงข้าว หม้อใส่น้ำ

mo³ tom⁵mo³ ?om⁶mo³ sot⁴mo³ hek⁵mo³ toŋ²mo³ xa:ŋ¹mo³ phen²mo³ pew⁶mo³ loj²mo³ ŋap⁴kap¹ law³hu¹ mo³ka:j¹ mo³lɛk⁴ soj²phe¹ʔa:ŋ⁵

หม้อดิน ใช้ตุ๋นอาหารให้เปื่อย โดยไม่เสียรสชาติ หรือใช้ตุ๋นยา

หม้อดินขนาดเล็กใช้ใส่น้ำเย็น ใช้ที่เมืองล้าหม้อโลหะ อาจเป็นสังกะสีหรืออลูมิเนียม ใช้ต้มน้ำ ต้มแกง

หม้อตีบุก

หม้อทองเหลือง มีหู มีฝาปิด ใช้ต้มน้ำเพื่อชงชา เวลาต้มวางบน ken² (โครงตั้ง 3 ขา)

กะทะ ทำด้วยโลหะ

กะทะแบน

หม้อเล็ก ๆ ที่ตั้งริมเตาไฟซึ่งมีหม้อขนาดใหญ่ตั้งอยู่บนเตา อาศัยความร้อนจากเปลวไฟที่แลบออกมาจากหม้อขนาดใหญ่ มักใช้ตุ๋นข้าวให้เด็กก่อนหม้อดินที่มี 2 ชั้น ใช้ต้มเหล้า

กะทะที่ใช้ในการกลั่นเหล้า มีรูตรงกันกะทะกระบอกไม้ไผ่ที่เชื่อมระหว่างภาชนะต้มเหล้า กลั่นจากหม้อหนึ่งไปยังอีกหม้อหนึ่ง

หุหม้อ

ฝาม้อ ทำด้วยโลหะ

ปิ่นโต ทำด้วยโลหะ เป็นชั้น ๆ สอดขาเข้าไปสำหรับหิ้ว ใช้ใส่อาหารไปทำนาหรือไปโรงเรียน

จาน

ชามใหญ่ ใช้ใส่กับข้าว

ʔa:ŋ⁵ pha:n⁴

กะละมังใบใหญ่ ทำด้วยดินเผา ใช้ล้างผัก
ล้างหน้า ถ้าเป็นใบเล็กจะทำด้วยสังกะสี
ใช้ใส่อาหาร

ʔa:ŋ⁵ hin¹

กะละมังดินเผา หนามาก สูงประมาณ
1 ศอก ใช้ตองผัก ใส่น้ำ

ʔa:ŋ⁵ tom¹

ชามขนาดใหญ่ ใช้ใส่อาหาร

wa:n⁵ (จ.)

ชามขนาดเล็ก ใช้ใส่ข้าวและใส่น้ำแกง
กินส่วนตัว

wa:n⁵ hek⁵

ชามตื้นๆ

wa:n⁵ hin¹

ชามดินเผา ใช้ใส่ข้าว

wa:n⁵ me³

ชามเคลือบ

wa:n⁵ hu¹

ชามมีหู มีหูข้างเดียวหรือ 2 ข้างก็ได้
สำหรับเด็กใช้

wa:n⁵ sot⁴

ชามสังกะสี มักให้เด็กใช้เพราะน้ำหนักเบา
ตกไม่แตก

tsuŋ³

ถ้วยเล็ก ๆ ใช้ใส่เหล้า น้ำชา น้ำ

tsuŋ³ law³

ถ้วยเหล้า ทำด้วยกระเบื้อง

tsuŋ³ ja³ ju⁴

ถ้วยน้ำชา ทรงกระบอก สูงกว่าถ้วยเหล้า

tsuŋ³ ta⁶ xa:j²

ถ้วยเล็กมากขนาดตาควย

ใช้ใส่น้ำชากินหรือเช่นฝี

tsuŋ³ sɛŋ¹

แก้ว ไม่จำกัดขนาดและรูปทรง

kok¹ ma:k⁵ phet⁵

ถ้วยเล็ก มีช่อง 2 ช่องติดกัน ใช้ใส่พริก

ช่องหนึ่ง และใส่เกลือช่องหนึ่ง ทำด้วย

กระเบื้อง บางที่เรียกว่า kok¹ kə⁶

ถ้วยมีหู

kom⁵

๑ง๗⁵๑ง๗⁵ ja³ ju⁴tsim² sɛŋ¹, xu⁴ (จ.)tsim² law³xu⁴ ja³ ju⁴taw³ tha:t⁴kenj²phɛw⁴ (จ.)moj⁶ lam⁴phɛw⁴ ka:k⁵phɛw⁴ mok⁵phɛw⁴ lam⁴ taw³ko⁶ sa:n² (จีน)kak⁵tso⁴thu⁵xɛŋ¹xok⁴hu² xok⁴ hin¹hu² xok⁴ lek⁵xok⁴ lam⁴

ภาชนะดินเผา คล้ายถ้วยกาแฟ มีฝาปิด
มีหูหรือไม่มีก็ได้ ตรงปากภาชนะมีร่อง
สำหรับรินน้ำ

กาต้มน้ำชา ทำด้วยดินเผา

กาน้ำทำด้วยกระเบื้อง

กาใส่เหล้า

กาน้ำชา

กระติกน้ำร้อน

โครตั่ง 3 ขา ขนาดเล็ก ทำด้วยโลหะ

ใช้ต้มน้ำชาหรือต้มยา มักตั้งในห้องรับแขก

กระบวย

กระบวย ใช้น้อยกว่าคำว่า phɛw⁴

กระบวยไม้

กระบวยไม้ไผ่

กระบวยน้ำเต้า

ตะหลิว

ทัพพี

ช้อน

ตะเกียบ

เขียง

ครกตำข้าว

ครกหิน

ครกเหล็ก

ครกน้ำ ครกตำข้าวที่ใช้แรงดันน้ำ

แท่นแรงคน

sa:k⁵ xok⁴tsa:w¹ li¹ (จ.)taw³taw³ lam⁴taw³ ja³ ja⁶taw³ seŋ¹ , tiŋ⁵tom⁵ʔeŋ⁵ tom⁵phiŋ⁴ (จ.)phiŋ⁴ ke⁶phiŋ⁴ (จ.) man² , ʔeŋ⁵ man⁴poŋ²poŋ² law³ʔeŋ⁵haj¹tham⁴ law³ , haj¹ law³sa:ŋ³ lam⁴

สาก

กระซอน

ขวด ไม่จำกัดรูปร่าง และวัสดุ

ขวดน้ำ กระติกน้ำขนาดเล็ก

นำติดตัวไปได้

ขวดยา

ขวดแก้ว ทรงสูง คอเล็ก

taw³ seŋ¹ มักใช้ใส่ดอกไม้tiŋ⁵ มักใช้ใส่น้ำ หรือเหล้า

กระปุกขนาดค่อนข้างใหญ่ ไขดองผัก

สูงประมาณ 1 คืบ บางที่เรียกว่า

mo³ tom⁵

กระปุกดินเผา ขนาดกลาง ไม่เล็กไม่ใหญ่

ขวดดินเผา

ขวดใส่เกลือ

ขวดใส่น้ำมันพืช น้ำมันหมู สูงประมาณ

1 คืบ ส่วนใหญ่มีหู ลักษณะเหมือนขวดโหล

ขวดดินเผา ปากแคบ ท้องกว้าง ไขใส่เหล้า

หรือน้ำชา

กระปุกใส่เหล้า รูปร่างอ้วน ป้อม คอเล็ก

ไห ทรงสูง ปากแคบ

ไห ทรงกลมป้อม สูงประมาณ 2-3 ฟุต

ไขใส่น้ำ ผักดอง ข้าวสาร

ไหเหล้า สูงประมาณ 1 ศอก

ที่กักน้ำ ทำด้วยดินเหนียวหรือปูน สำหรับ

เก็บน้ำไว้ใช้ เป็นน้ำที่ตักมาจากบ่อ

เพราะไม่ใช้น้ำฝน ทุกบ้านจะมี sa:ŋ³ lam⁴

ไว้ในห้องครัว

thoŋ² lam⁴

ถังน้ำ ใช้ตักน้ำจากบ่อ หรือตักน้ำจาก
หมู่บ้านอื่นหามกลับมา

16.4 เครื่องนอน

pha³ sə⁵
mɔn¹ ho¹
thaw⁵ mɔn¹ ho¹, sə³ mɔn¹,
phiw¹ mɔn¹
mɔn¹ ʔiŋ⁶
mɔn¹ laŋ⁶
sut¹
muŋ² sut¹
fuk⁴
pha³ tɔm⁵ tsak⁴

ผ้าปูที่นอน

หมอน

ปลอกหมอน

หมอนอิง

เบาะรองนั่ง

มุ้ง

หลังคามุ้ง

เสื่อ

ผ้าที่ใช้ปูบนเสื่ออีกชั้นหนึ่งเพื่อให้อุ่นขึ้น
ทำจากเสื่อผ้าที่เก่าและขาดแล้ว เอามาฉีก
เป็นริ้ว ๆ แล้วนำไปทอเป็นผ้าหนา ๆ

ผืนใหญ่

พูกบาง ข้างในยัดฝ้ายหรือขนุน มักใช้ปูนอน
หน้าหนาว ไม่หนามาก ไม่ใหญ่มาก
พับเก็บได้

ผ้าห่ม

ผ้าปูที่นอน หรือผ้าห่มสำหรับแขก

ผ้าห่มที่ทอสอดดิ้นเงินดิ้นทอง สำหรับ
เจ้านายใช้

ผ้าที่ใช้เย็บติดกับด้านหน้าของผ้าห่ม

ผืนเล็กกว่าผ้าห่ม ตกแต่งลวดลายแบบใต้คง
มักจะใช้สีแดง (ผ้าห่มสีขาว)

ผ้าม่าน

pha³ kɔp⁵

pha³ hom⁵

pha³ thaŋ⁴ xɛk⁵

xiw⁵ la:j² pha³

phiw¹ pha³

pha³ xɛŋ⁶

16.5 เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องสื่อสาร และเครื่องจักร

tɛn ⁵ tuŋ ⁶ (จ.)	ไฟฟ้า
sa:j ¹ (ท.) tɛn ⁵ (จ.)	สายไฟฟ้า
saw ¹ (ท.) ke ² la:n ² (พม่า)	เสาไฟฟ้า
sɛŋ ¹ faj ²	หลอดไฟ ทั้งชนิดหลอดกลม และหลอดยาว
səw ⁶ jin ⁶ tsi ⁶ (จ.)	วิทยุ
lu ³ jin ⁶ tsi ⁶ (จ.)	เครื่องอัดเสียง
tɕa:w ⁵ sɛŋ ⁵ tsi ⁶ (จ.)	กล้องถ่ายรูป
tsi ⁵ sɔn ⁵ tsi ⁶ (จ.)	เครื่องบวกเลข
tɛn ⁵ sa:w ² ko ⁶ (จ.)	กะทะไฟฟ้า
tɛn ⁵ xaw ² sɛŋ ⁶ (จ.)	เตาอบไฟฟ้า
tɛn ⁵ fa:n ⁵ paw ⁵ (จ.)	หม้อหุงข้าวไฟฟ้า
tɛn ⁵ foŋ ⁶ sa:n ⁵ (จ.)	พัดลม
tɛn ⁵ paw ⁵ (จ.)	โทรเลข
tɛn ⁵ xw ⁵ (จ.)	โทรศัพท์
tɛn ⁵ sw ⁵ (จ.)	โทรทัศน์
tɛn ⁵ tsw ² tsi ⁵ sɔn ⁵ tsi ⁶ (จ.)	เครื่องคอมพิวเตอร์
tɛn ⁵ pa:ŋ ⁵ (จ.)	กระบอกไฟฟ้า
pin ⁶ sɛŋ ⁶ (จ.)	ตู้เย็น
jin ⁵ təw ² (จ.)	เตารีดไฟฟ้า
joŋ ⁵ tsa:k ⁴	เครื่องจักร
tɕa:k ⁴ sɔm ³ la ²	เครื่องจักรสำหรับดำนนา

tsa:k⁴ thaj¹ la²
 tsa:k⁴ phe¹ la²
 tsa:k⁴ pa:t⁴ xaw³
 tsa:k⁴ po⁴ xaw³
 tsa:k⁴ la:ŋ¹ xaw³
 tsa:k⁴ xop⁵ xaw³
 tsa:k⁴ xop⁵ mɛn⁵ (จ.)
 thuj⁶ thu² tsi⁶ (จ.)

səw² fu⁴ tho⁶ la⁶
 tsi⁶ (จ.)
 tsa:k⁴ ʔit¹ ʔɔj³
 tsa:k⁴ lə⁶ maj⁴
 tsa:k⁴ sak⁴ sə³
 tsa:k⁴ jɛp⁴ sə³
 man² tsa:k⁴

เครื่องจักรที่ใช้ไถนาเพื่อพลิกหน้าดิน
 เครื่องจักรที่ใช้ไถคราดเพื่อให้ดินร่วนซุย
 เครื่องเกี่ยวข้าว

เครื่องนวดข้าว

เครื่องฝัดข้าว

เครื่องสีข้าว

เครื่องมือข้าว ใช้ไม้ข้าวสาส์ทำแบ่งหมี่

แผ่นเหล็กกว้างที่ติดอยู่หน้ารถ ใช้ชน
 เศษดิน เศษหิน เศษวัสดุก่อสร้างไปทิ้ง
 หรือใช้เกลี่ยพื้นให้เรียบ ใช้วิธีไถผลักไป
 ข้างหน้า

เครื่องยนต์ที่ใช้กับเครื่องไถนา หรือรถบรรทุก

ผู้ใช้ต้องใช้มือจับเพื่อบังคับทิศทาง

เครื่องหีบอ้อย

เสื่อไฟฟ้า

เครื่องซักผ้า

จักรเย็บผ้า

น้ำมันเครื่อง

16.6 เครื่องมือ อาวุธ ของมีคม

16.6.1 เครื่องมือ อาวุธ และของมีคม

kim² กรรไกร
 kim² tsa³ คีม
 kim² ho¹ kaw⁴ คีมปากนกแก้ว
 pa:n⁶ thew⁴ คีมปากตาย

tsok⁴ sa:t⁴
 siw⁵
 lek⁵ lə⁶
 thuj⁵ paw⁵ (จ.)
 sa:m³ sɔŋ²
 kɔŋ³
 kɔŋ³ ɯɛŋ¹
 kɔŋ³ ja:w²
 kɔŋ³ tsa:k⁴
 kɔŋ³ ja:m²
 ma:k⁵ kɔŋ³
 ja:m² kɔŋ³
 la:p⁵
 mit⁴ kɔŋ³
 san¹ la:p⁵
 hɔk⁵
 hɔk⁵ kɔŋ³
 kan² hɔk⁵
 ta² lu² (ป.)
 ŋa:m⁶ sa⁶
 ka:ŋ⁵ kɔŋ⁶
 ma:k⁵ ka:ŋ⁵ kɔŋ⁶

 ma:k⁵ tɛk⁵
 kɔŋ³ tɔp⁵
 me⁶ kɔŋ³ tɔp⁵

ไผ่คาง
 สิว
 เลื่อย
 กบไสไม้
 สว่าน
 ปืน
 ปืนสั้น
 ปืนยาว
 ปืนกล
 ล่ากลิ้ง
 ลูกปืน
 ดินปืน
 ดาบ
 ดาบปลายปืน
 สันดาบ
 หอก
 หอกปลายปืน
 ค้ำหอก
 ธนู หน้าไม้
 ไม้ง่าม
 ไม้ง่ามหนังสัตว์
 กระสุนดิน ปั่นด้วยดินเหนียวเป็นลูกกลม
 ใช้กับหนังสัตว์ที่ผูกติดกับง่ามไม้
 ลูกกระเบิด
 ประทัด
 ประทัดขนาดใหญ่

mit ⁴	มีด
mit ⁴ tha ¹ ho ¹	มีดโกนผม
mit ⁴ tha ¹ lot ⁵	มีดโกนหนวด
mit ⁴ lot ⁴ luk ¹	มีดถอดกระดูก ไขแล้วเนื้อสัตว์ เพื่อแยกเนื้อและกระดูกออกจากกัน
mit ⁴ ɲɛk ⁴	มีดปลายงอ ลักษณะคล้ายขอ
pha ⁴ mo ³ ta:w ⁶	มีดอีโต้
kan ² mit ⁴	ด้ามมีด
fak ¹ mit ⁴	ปลอกมีด ฝักมีด
san ¹ mit ⁴	สันมีด
sok ⁴	ที่สำหรับเหน็บมีด เหน็บพริ้ว อาจเป็น ข้างฝาบ้านหรือใต้หลังคาบ้าน
pha ⁴	พริ้ว
pha ⁴ long ¹	พริ้วสำหรับตัดฟัน
pha ⁴ fan ² te ²	พริ้วหวด สำหรับฟันหญ้าตามคันนา
pha ⁴ kɔj ⁴	พริ้วขอ
pha ⁴ sɔŋ ¹ xom ²	พริ้วสองคม
kan ² pha ⁴	ด้ามพริ้ว
san ¹ pha ⁴	สันพริ้ว
xom ² pha ⁴	คมพริ้ว
fak ¹ pha ⁴	ฝักพริ้ว
lo ³ tso ⁴	พลั่ว
xo ¹	จอบ
xo ¹ lɛm ¹	เครื่องมือขุดดินชนิดหนึ่งด้านล่างเป็นจอบ ด้านบนเป็นขอเหล็กแหลม ด้ามยาว
ho ¹ xo ¹	ส่วนหัวของใบจอบที่เชื่อมกับด้ามจอบ

kan ² xo ¹	ด้ามจอบ
ha:ŋ ¹ xo ¹	ด้านปลายของด้ามจอบ
ho ¹ xa:n ¹	ขวาน
kan ² wa:n ¹	ด้ามขวาน

16.6.2 คำกริยาที่เกี่ยวข้องของมีดคม

ma:t ⁵	บาด เช่น มีดบาด เคียวบาด
haw ³	(มีด) ทื่อ ไม่คม
pha:j ¹	(มีด) คม
fan ²	ฟัน เช่น ฟันต้นไม้ เอามีดฟัน ฟันคอ
tɛp ⁵	ฟันลงไปตรง ๆ
thək ⁵	தாகเอาเปลือกหรือส่วนนอกออก เช่น தாகเปลือกไม้ தாகไม้คาน தாகเสา
tha:k ⁵	บากเป็นรอย เช่น บากต้นไม้ให้เป็น ชั้นบันได
pha ⁵	ผ่า เช่น ผ่าฟัน ผ่าผลไม้
wit ⁴ , lit ⁴	1) เหลาให้กลมได้รูป 2) ลิดกิ่งไม้ ใบบไม้
sem ³	เสียมปลายให้แหลม เช่น sem ³ se ² ta:n ⁵ (เหลาดินสอให้แหลม) sem ³ ka:n ² lɛm ¹
kip ¹	(เสียมปลายไม้คานให้แหลม)
tɛŋ ²	ตัด ใช้กรรไกร
lap ⁴	แทง ใช้มีดปลายแหลม ลับให้คม เช่น ลับมีด ลับเคียว

16.7 พาหนะ

lo ¹	พาหนะที่ใช้กำลังคน หรือกำลังสัตว์ เช่น
lo ⁴	เกวียน จักรยาน
lo ¹ xa:j ²	เกวียน
lo ¹ ŋo ²	เกวียนที่ใช้ควายลาก
lo ¹ ma ⁴	เกวียนที่ใช้วัวลาก
lo ¹ tin ⁶	รถม้า
la ⁶ tha ² faj ²	จักรยาน
la ⁶ tha ² men ⁶	รถไฟ
hə ²	เครื่องบิน
hə ² wa:j ³	เรือ
hə ² la:ŋ ² ja:n ²	เรือพาย
ha:ŋ ² hə ²	เรือใบ
hə ² sa:ŋ ² pho ²	เรือหางยาว ยาวและเล็กเหมือนรางหมู
hə ² tson ⁶ (ป.,ส.)	ใช้เครื่องยนต์
hə ² sək ⁵	เรือสำเภา
hə ² lan ³ lam ⁴	เรือโจรสลัด
pe ²	เรือรบ
	เรือดำน้ำ
	แพ

16.8 ถนนและสะพาน

xun ¹ ta:ŋ ²	ถนน หนทาง
xun ¹ ta:ŋ ² loŋ ¹	ถนนใหญ่
xun ¹ ta:ŋ ² ʔɔŋ ⁵	ถนนเล็ก
xun ¹ ta:ŋ ² ŋɔk ¹	ถนนที่คดเคี้ยว
xun ¹ ta:ŋ ² toŋ ⁴ sɔk ⁵	ถนนที่คดมาก ๆ ทางเลี้ยว เลี้ยวแบบหักศอก
sa:ŋ ¹ ta:ŋ ²	เส้นทาง
ta:ŋ ² loŋ ¹	ทางหลวง
ta:ŋ ² ʔɔŋ ⁵	ซอย ตรอก
ta:ŋ ² sw ⁶	ทางตรง
ta:ŋ ² ŋɔ ²	ทางอ้อม
ta:ŋ ² lan ³	ทางลัด
xun ¹ ta:ŋ ² lum ²	ทางแยก
ta:ŋ ² ka ² (อ.)	ทางรถ
ta:ŋ ² la ⁶ tha ²	ทางรถไฟ
xo ¹	1) สะพาน
	2) หัวเราะ
	3) จอบ
xo ¹ lon ³ lew ⁶	สะพานที่เป็นไม้แผ่นเดียว หรือเป็นต้นไม้ต้นเดียว
xo ¹ sa:n ¹	สะพานไม้ไผ่
xo ¹ hin ¹	สะพานหิน
xo ¹ kɔŋ ⁵	สะพานโค้ง

16.9 สิ่งของเครื่องใช้อื่น ๆ

xo² leŋ²xoŋ⁶ xo²xoŋ⁶ tw²loŋ⁶ juŋ⁵ ta:ŋ² tw²xoŋ⁶ ʔen³xo² hen²ʔuk⁴ tsa⁵ʔɛp⁵ ja³tse³ ja³ si¹ lik⁴kek⁵tha:ŋ¹ tau⁶ʔɛp⁵ thun¹la⁵ li (พม่า)la⁵ li (พม่า) xɛŋ¹ma:n⁵ ta⁶ma:n⁵ thoŋ⁵tsoŋ³kan² tsoŋ³xon⁴ tau⁴kan² tsan⁶phen⁵ ʔoj³

ข้าวของ สิ่งของ สัมภาระ

สิ่งของ

เครื่องใช้

เครื่องใช้

ของเล่น

ทรัพย์สินในครอบครัว เช่น ข้าวของ

เครื่องใช้ เสื้อผ้า เป็นต้น

สมบัติ เช่น เงิน ทอง เป็นต้น

กล่องใส่ยาสูบ

กระดาดที่ใช้มวนบุหรี่

เขียนหมาก

ที่ถ่มน้ำหมาก ใช้กระป๋องหรือ

ขวดปากกว้างบรรจุขึ้นแก้วจนเต็ม

เมื่อถ่มน้ำหมากขึ้นแก้วจะดูดซับน้ำหมากไว้

ตลับ กล่องใส่ใส่ปูนขาวที่กินกับหมาก

นาฬิกา

นาฬิกาแขวน

แว่นตา

กล่องส่องทางไกล

ร่ม

ด้ามร่ม

ไม้เท้า

คันชั่ง

ที่หีบอ้อย

phen⁵ lam⁴ man²ka:n²ka:n² lɛm¹ka:n² lam⁴ka:n² lom⁶ka:n² ma:p⁵ka:k⁴ munj⁶, se⁶ ka:n²ha:w²ha:w² se³ha:w² la⁴ha:w² phak¹xa¹ sa²

ที่หีบน้ำมัน

ไม้คาน

ไม้คาน ใช้หาบฟางข้าวหรือฟ่อนหญ้า เป็นไม้ไผ่ เสียมปลายทั้งสองด้านให้แหลม เพื่อแทงฟ่อนข้าวหรือฟ่อนหญ้า

ไม้คานที่มีโซ่เหล็กและตะขอ ใช้หาบน้ำ

ไม้คานที่ส่วนปลายเหลาให้กลม ใช้เมื่อ ไปด้วยไปตัดฟืนหรือหาบของหนัก

ไม้คานที่ส่วนปลายมีช่องเล็ก ๆ สำหรับ เสียบไม้ขัดไ่ว้ไม่ให้กระบุงลื่นหลุด ใช้หาบ กระบุง แข่ง

เศษไม้เล็ก ๆ สำหรับขัดไม้คานกับหูกกระบุง เวลาหาบหูกกระบุงจะไม่เลื่อนหลุด จากไม้คาน

ราวหรือท่อนไม้ ใช้ตากสิ่งของต่าง ๆ เช่น เสื้อผ้า ผัก เนื้อ

ราวหรือท่อนไม้ที่ใช้ตากเสื้อผ้า

- 1) ราวหรือท่อนไม้ที่ใช้ตากเนื้อ
- 2) ไม้ที่ใช้เสียบเนื้อควาย ตากไว้บน หลังคาครัว
- 3) ดอกที่ใช้ร้อยเนื้อ แขนงไว้ในที่สูงกันแมลง และสัตว์เลี้ยวอื่น ๆ

ราวตากผัก เอาผักทั้งต้นมาล้างแล้วตาก เพื่อทำผักดอง

ไม้ง่าม เป็นไม้ไผ่สามลำมัดรวมกันเวลาใช้ กางออกตั้งบนพื้น ใช้ไม้ไผ่พาดระหว่างไม้ง่าม ทั้ง 2 ข้าง ใช้ตากผ้าและตากสิ่งของอื่น ๆ

moŋ⁵ sa:t⁵

เส้นที่ใช้ตากสิ่งของ เช่น ตากพันธุ์ข้าว

ปลา ข้าวโพด

tsək⁴

เชือก

tsək⁴ koj³

เชือกกล้วย

tsək⁴ wa:j¹

เชือกหวาย

tsək⁴ po⁶

เชือกปอ

tsək⁴ mo⁶ həŋ¹ kak⁵

เชือกชนิดหนึ่งทำจากใบของต้น mo⁶ həŋ¹

kak⁵ เมื่อแก่งัดนำไปแช่น้ำประมาณ 7 วัน

แล้วตีเอาเปลือกออก ข้างในจะมีเส้นเชือก

สีขาว ใช้ทำสายสำหรับหัวเครื่องจักสาน

หรือสะพายไหล่

ŋoŋ² tsək⁴ xu³

เชือกที่ผูกติดกับบั้งก็ ใช้สะพายไหล่

tsək⁴ lek⁵

เส้นลวด

thoŋ¹ xu³

กระสอบ ทำด้วยปอ ใช้ใส่ข้าวสาร

ข้าวเปลือก

thoŋ¹ pan⁵

กระสอบ ใช้ในเมืองล่า เมืองตี

thoŋ¹ laŋ¹

กระเป่าหนัง ถูหนัง

คำหมวดอื่น ๆ

17.1 อาการนาม

la ³ ka:n ⁶	ธุระ การงาน
la ³ xɔŋ ¹ ti ⁶ həŋ ²	งานบ้าน
ka:n ⁶ hen ²	การเรียน
ka:n ⁶ tsa:k ⁴	การอุตสาหกรรม
ta:ŋ ² te ⁴	ความจริง
ta:ŋ ² hu ⁴	ความรู้
ta:ŋ ² kat ⁴	ความสามารถ
ta:ŋ ² xaw ³ tsaw ⁶	ความคิด
ta:ŋ ² li ⁶	1) ความดี
	2) ประโยชน์
ta:ŋ ² po ⁵	ความสุข
ta:ŋ ² pew ⁵ (โป.)	ความสุข
ta:ŋ ² tha:ŋ ⁵	ความหวัง
ta:ŋ ² mon ⁶	ความตึกคัก ความครึกครื้น
ta:ŋ ² ja:w ²	ความยาว
ta:ŋ ² ka:ŋ ³	ความกว้าง
ta:ŋ ² suŋ ¹	ความสูง
ta:ŋ ² maj ³	ความร้อน
ta:ŋ ² kat ¹	ความหนาว
ta:ŋ ² xom ¹	ความทุกข์ร้อน
ta:ŋ ² xi ¹	ความวิตกกังวล
ta:ŋ ² ja:p ⁵	ความยากลำบากในการทำงาน

ta:ŋ ² pha:n ¹	ความยากจน
ta:ŋ ² mɔj ⁶	ความเหนื่อย
ta:ŋ ² pha:j ¹	ความเร็ว
ta:ŋ ² phit ¹	ความผิด
ta:ŋ ² lak ¹ ta:ŋ ² lɛm ¹	ความฉลาด มีความหมายในทางลบ เป็นการใช้ความฉลาดเอาเปรียบผู้อื่น
loŋ ⁶ kit ¹ ŋa ²	ความขัดแย้ง
loŋ ⁶ ja:p ⁵ ja:k ⁴	ความยากลำบากที่มีสาเหตุมาจาก
	ความยากจน
loŋ ⁶ het ⁵ ta:ŋ ² pɔŋ ⁶	การกระทำ
loŋ ⁶ ka ⁴ ta:ŋ ² xa:j ¹	การค้าขาย
loŋ ⁶ kin ⁶ ta:ŋ ² jɛm ³	อาหารการกิน
loŋ ⁶ hu ⁴ ta:ŋ ² han ¹	ความรู้
loŋ ⁶ kat ⁴ ta:ŋ ² tsa:ŋ ⁶	ความสามารถ
loŋ ⁶ te ⁴ ta:ŋ ² ma:n ⁵	ความจริง
loŋ ⁶ jem ³ ta:ŋ ² toj ²	ความเห็น
loŋ ⁶ li ⁶ ta:ŋ ² ŋa:m ²	ความตั้งงาม
loŋ ⁶ hɔm ¹ ta:ŋ ² pɛŋ ²	ความรัก
loŋ ⁶ pew ⁵ ta:ŋ ² mon ⁶	ความสนุกสนาน
loŋ ⁶ mon ⁶ ta:ŋ ² se ²	ความสนุกสนาน
loŋ ⁶ tha:ŋ ⁵ ta:ŋ ² ʔa:ŋ ³	ความหวัง
loŋ ⁶ ʔa:ŋ ³ ta:ŋ ² tha:ŋ ⁵	ความหวัง
loŋ ⁶ ʔə ³ ta:ŋ ² ʔa:j ⁶	ความอาย
loŋ ⁶ mək ⁴ ta:ŋ ² ləŋ ²	ความดุร้าย ความเลวร้าย
loŋ ⁶ kot ⁴ ta:ŋ ² mew ³	ความคดโกง
loŋ ⁶ ja:p ⁵ ta:ŋ ² mɔj ⁶	ความยากลำบากในการทำงาน

loŋ⁶ xi¹ ta:ŋ² xom¹
 loŋ⁶ maj³ ta:ŋ² xi¹

ความวิตกกังวล

ความเดือดร้อน

17.2 สรรพนาม

kaw⁶
 ʔe¹

กู บุรุษที่ 1 เอกพจน์

บุรุษที่ 1 เอกพจน์ ผู้น้อยหญิงหรือชาย
 ใช้แทนตัวเองเมื่อพูดกับผู้ใหญ่

เทียบได้กับว่า หนู ในภาษาไทยภาคกลาง

kaw⁶ xa³
 ha²

กูข้า บุรุษที่ 1 เอกพจน์ ใช้เป็นทางการ

รา บุรุษที่ 1 ทวิพจน์ ใช้แทนผู้พูดกับผู้ฟัง
 รวมจำนวน 2 คน

tu⁶
 haw²
 maw²
 maw² pu¹ thaw³

ตู บุรุษที่ 1 พหูพจน์

เรา บุรุษที่ 1 พหูพจน์

บุรุษที่ 2 เอกพจน์

บุรุษที่ 2 เอกพจน์ ใช้แทนผู้ฟังที่มี
 อายุ 70 ปีขึ้นไป

xə¹

เขือ บุรุษที่ 2 ทวิพจน์ ใช้แทนผู้ฟัง

จำนวน 2 คน

su¹ , su¹ tsəj²

สู บุรุษที่ 2 พหูพจน์

man²

มัน บุรุษที่ 3 เอกพจน์ ใช้ได้ทั่วไป

man² pu¹ thaw³

บุรุษที่ 3 เอกพจน์ ใช้แทนผู้ถูกกล่าวถึง
 ที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป

xa¹

ขา บุรุษที่ 3 ทวิพจน์ ใช้แทนผู้ถูกกล่าวถึง
 จำนวน 2 คน

xaw¹ , xaw¹ tsəj²

เขา บุรุษที่ 3 พหูพจน์

17.3 ลักษณะนาม

su⁵ko⁴pa²tə⁶, to⁶ha:ŋ⁶həw⁴la:ŋ¹ʔan⁶kon³tum¹luk⁴hoj⁵xa⁶kiŋ⁵ton³mɔk⁵

องค์ ใช้กับพระพุทธรูป

คน ใช้กับคน เช่น 2 คน หลายคน

รูป ใช้พระภิกษุสงฆ์

ตัว ใช้กับสัตว์ต่าง ๆ คำว่า to⁶ใช้น้อยกว่า tə⁶

ตัว ใช้กับเสื้อผ้า เช่น เสื้อ กางเกง ผ้าชิ้น

พวง ใช้กับปลา กบ

อัน ใช้ได้ทั่วไปทั้งนามนามธรรม

และรูปธรรม เช่น ยางลบอันนี้

การทำงานอันนั้น เรื่องอันนี้ ไม่อยาก

ทำงานอันนั้น

อัน ใช้กับสิ่งของทั่ว ๆ ไปหรือใช้กับสิ่งของ

ที่ไม่ได้กำหนดลักษณะนามเฉพาะไว้

ก้อน ใช้กับดิน หิน ข้าว สบู่

ก้อนโต ใช้กับก้อนดิน ก้อนหิน รากไม้

กะหล่ำปลี

ลูก ใช้กับลูกหิน

ลูก ใช้กับผลไม้ ชาม ถ้วย แจกัน ไซ

ตะกร้า โต๊ะ เก้าอี้ จาว กระเป๋า

กิ่ง ใช้กับกิ่งไม้เล็กหรือใหญ่ก็ได้

ต้องเป็นกิ่งไม้ที่แยกออกมาจากลำต้น

โดยตรง

กิ่ง ใช้กับกิ่งไม้ที่แยกออกมาจาก xa⁶

ต้น ใช้กับต้นไม้ ผัก

ดอก ใช้กับสิ่งที่มีลักษณะเป็นดอก เช่น

ดอกไม้ กระหล่ำดอก พลุ

ho ¹	หัว ใช้กับหัวพืชที่อยู่ในดิน
poŋ ³	ปล้อง ใช้กับพืชที่มีลักษณะเป็นปล้อง ๆ เช่น อ้อย ไม้ไผ่
maw ⁶	ใบ ใช้กับใบไม้ มีดพร้า ดาบ ขวาน หมวก เคียว
lon ³	ท่อน (ท่อนข้างยาว) ใช้กับท่อนไม้ อ้อยที่ตัดแล้ว ไม้ไผ่ที่ตัดแล้ว ฟืน ไม้คาน เสา
ton ⁶	ตอน (ท่อนสั้น ๆ) ใช้กับท่อนไม้ อ้อย ไม้ไผ่
ma:ŋ ⁶	แผ่น ใช้กับกระดาษ
phen ⁵	แผ่น ใช้กับกระเบื้อง แผ่นเหล็ก
phwn ¹	ผืน ใช้กับผ้าที่ยังไม่ได้ตัดเย็บ
ham ²	ม้วน เช่น ผ้า 1 ม้วน กระดาษ 1 ม้วน
xep ⁵	ม้วน ใช้กับม้วนเทป फिल्मหนัง ฟิล์มถ่ายรูป หรือใช้กับสิ่งที่แผ่เป็น แผ่นกลม เช่น xaw ³ puk ⁵ 1 xep ⁵ (ข้าวปุก 1 แผ่น) xi ³ xa:j ² 1 xep ⁵ (ซีควาย 1 แผ่น)
pap ⁴	เล่ม ใช้กับหนังสือ
kan ²	ด้าม ใช้กับปากกา ดินสอ ไม้ศกริมแท่ง ปี่ หรือสิ่งของที่มีด้ามถือ เช่น ร่ม มีด
laŋ ¹	หลัง ใช้กับบ้าน เรือ ศาลา สิ่งก่อสร้าง ต่าง ๆ
lam ²	ลำ ใช้กับพาหนะทุกชนิด เช่น เรือ เครื่องบิน รถไฟ รถยนต์ มอเตอร์ไซด์ เกวียน รถม้า จักรยายน

fa:ŋ ⁶	ชั้น เช่น ตัดขนมเป็น 2 ชั้น
fɔj ¹	ชั้น ใช้กับเนื้อที่หั่นเป็นชั้น เล็ก หรือใหญ่ก็ได้
sik ⁴	ซีก เช่น แดงโม 2 ซีก
ʔɛp ⁵	ช่อง กล่อง ครอบง ใช้กับบุหรี ไม่ขีดไฟ นมชั้นครอบง
ho ⁵	ห่อ เช่น ข้าวพันห่อ
si ³	ซี่ ใช้กับเคียวที่มีฟัน ฟันเลื่อย ฟัน หวี
mɛt ⁴	เม็ด ใช้กับเม็ดข้าว เม็ดถั่ว เม็ดงา ยาเม็ด พลอย
se ² , xe ²	สาย ใช้กับแม่น้ำ คลอง คำว่า se ² ใช้น้อยกว่า xe ²
sen ³	เส้น ใช้กับเส้นผม เข็มขัด ถนน สายสร้อย เชือก
mat ⁴	มัด ใช้กับหญ้า ฟางข้าว
fot ⁵	ฟ่อน ป่อย ใช้กับหญ้าคา ฟางข้าวที่มัดเข้า ด้วยกัน
kam ⁶	กำ ใช้กับสิ่งของที่เป็นเม็ด เช่น ข้าว 1 กำ เม็ดถั่ว 1 กำ ทราย 1 กำ
kɔp ⁵	กอบ ใช้อุ้งมือ 2 ข้างกอบสิ่งของขึ้นมา เช่น ดิน 1 กอบ ข้าว 1 กอบ เม็ดถั่ว 1 กอบ
kɔŋ ⁶	กอง ใหญ่หรือเล็กก็ได้
pum ²	กองใหญ่ ใช้อย่างกับรวงข้าวที่เอามากอง รวมกันเป็นกองใหญ่ เพื่อรอตีข้าว
pɔk ⁴	ครั้ง เช่น เขามาหา 2 ครั้ง โทรศัพท์มาหลายครั้ง

phaw ⁵	ครั้ง เช่น เคยไปเมืองไทยมาหลายครั้งแล้ว ใช้ที่เมืองลำ เมืองตี
wɔŋ ⁶	วง ใช้กับกำไล แหวน
xə ²	เรื่อง ใช้กับนิยาย ภาพยนตร์ เรื่องสั้น
ʔɔŋ ³	แห่ง ใช้กับสถานที่ เช่น ไปเที่ยวหลายแห่ง
haw ⁶	แปลง เช่น ที่นาแปลงหนึ่ง กำหนดจากขอบ คันนา 4 ด้าน แปลงจะใหญ่หรือเล็กก็ได้ ไม่ได้กำหนดแน่นอน
ku ⁶	คู่ ใช้กับรองเท้า ถุงเท้า ตะเกียบ ถุงมือ
kop ⁴	คู่ ใช้กับสิ่งที่ปรกติไม่ได้มาเป็นคู่ เช่น กระดาษ 2 คู่ (กระดาษ 4 แผ่น)
xɔŋ ¹	ข้าง ใช้กับสิ่งที่ปรกติมาเป็นคู่ เช่น รองเท้า 1 ข้าง ถุงเท้า 1 ข้าง

17.4 คำบอกจำนวน คำบอกปริมาณ และคำบอกลำดับ

tɔŋ ⁵	mɔŋ ⁴	ศูนย์
lɔŋ ⁶		หนึ่ง
sɔŋ ¹		สอง
sa:m ¹		สาม
si ⁵		สี่
ha ³		ห้า
hok ⁵		หก
tset ⁵		เจ็ด
pət ⁵		แปด
kaw ³		เก้า

sip ¹		ลึบ
sip ¹	ʔet ⁵	ลึบเอ็ด
sip ¹	soŋ ¹	ลึบสอง
sa:w ²		ยี่ลึบ
pa:k ⁵		ร้อย
heŋ ¹		พัน
mun ⁵		หมื่น
sɛn ¹		แสน
la:n ⁴		ล้าน
lam ⁵	pa:t ⁴ ləŋ ⁶	ที่หนึ่ง
lam ⁵	pa:t ⁴ soŋ ¹	ที่สอง
ho ¹	kop ⁴	การนับทีละคู่ เช่น หนึ่งคู่ สองคู่
ho ¹	sip ¹	การนับทีละลึบ เช่น ลึบ ยี่ลึบ สามลึบ
ho ¹	pa:k ⁵	การนับทีละร้อย เช่น หนึ่งร้อย สองร้อย
ho ¹	heŋ ¹	การนับทีละพัน เช่น หนึ่งพัน สองพัน
ho ¹	mun ⁵	การนับทีละหมื่น เช่น หนึ่งหมื่น สองหมื่น
law ²	li ⁶ pa:k ⁵ laj ⁴	ร้อยละ
li ⁶		แต่ละ เช่น
		li ⁶ ko ⁴ (แต่ละคน)
		li ⁶ ʔan ⁶ (แต่ละอัน)
to ⁶	phaw ¹ xiŋ ² man ²	แต่ละคน ใช้ในการเตือนหรือสั่ง เช่น
		แต่ละคนดูแลสุขภาพให้ดี แต่ละคน
		สวมเสื้อผ้าให้หนา ๆ แต่ละคนให้อา
		หารมาเอง

hən² phaw¹ hən² man²

แต่ละบ้าน ใช้ได้ทั่วไป เช่น แต่ละบ้าน
มีกินมีใช้ แต่ละบ้านเปิดประตูหน้าต่าง
ให้แน่นหนา แต่ละบ้านเอาอาหาร
มาร่วมงาน

xa⁶ pen⁶ , tsa:ŋ⁵ xə⁶

เฉพาะ..เท่านั้น เช่น ให้คัดผลไม้เฉพาะที่
สุกแล้วเท่านั้นใส่ตะกร้าใบนี้ วันนี้จะไป
เลือกซื้อหนังสือ เฉพาะหนังสือ
ประวัติศาสตร์เท่านั้น

xə⁶

ประมาณ

ta:n⁵ kan⁶

เท่า ๆ กัน พอ ๆ กัน

top⁴

เท่า เช่น sɔŋ¹ top⁴ (2 เท่า)

tsaŋ⁵ koj²

เพียง เช่น งานนี้มีเวลาทำเพียง 3 วัน

มีหนังสือที่ต้องอ่าน 5 เล่ม

อ่านได้เพียงเล่มเดียว

xəŋ⁶ ləŋ⁶ , wa:k⁴ ləŋ⁶

ครึ่งหนึ่ง

pe² tsuŋ⁵

ครบถ้วน เป็นภาษาเขียน

ขาดไม่ครบ เช่น ชื่อของมาไม่ครบ

ขาดอีก 1 อย่าง

xa:i⁵ , sa⁶

1) ทุก เช่น ทุกคน ทุกอย่าง ทุกเรื่อง

ku⁶

2) คู่ เช่น ตะเกียบคู่หนึ่ง

ku⁶ kon² ,

ทุกคน

ku⁶ ko⁴ ku⁶ kon² ,

ku⁶ ko⁴ xij² kon²

ku⁶ ja:ŋ⁵ ku⁶ mew²

ทุกสิ่งทุกอย่าง

ku⁶ tsok⁴ ku⁶ tseŋ⁵

ทุกซอกทุกมุม

ku⁶ xij⁵ ku⁶ ja:m²

ทุกเวลา ตลอดเวลา

ku⁶ ti⁶ ku⁶ lən⁶

ทุกแห่ง

ma:ŋ⁶

บาง

ma:ŋ⁶ xoŋ⁶

บางส่วน

ma:ŋ⁶ ko⁴

บางคน

ma:ŋ⁶ kon²taŋ²

ทั้ง

taŋ² hən²

ทั้งบ้าน

taŋ² hən² taŋ² je²

ทั้งครอบครัว

taŋ² ma:n³ , taŋ² ma:n³

ทั้งหมู่บ้าน

taŋ² son¹taŋ² tse⁶

ทั้งเมือง

taŋ² tɔŋ² , taŋ² məŋ²

ทั้งประเทศ

taŋ² tɔŋ²taŋ² pon⁴ ti⁶ pa⁵

ทั้งโลก

taŋ² loŋ¹

ทั้งหมด

taŋ² pu:k¹

ทั้งหมด ใช้ที่เมืองล่า

taŋ² siŋ³

ทั้งสิ้น เช่น มีทั้งสิ้น 500 คน

taŋ² la:j¹

ทั้งหลาย เช่น คนทั้งหลาย ผู้เฒ่าทั้งหลาย

taŋ² tsə²ทั้งหลาย มักใช้ซ้อนกับ taŋ² la:j¹ เป็นmu² tsi⁵taŋ² la:j¹ taŋ² tsə²

หลาย เช่น หลายคน หลายบ้าน ใช้ที่เมืองล่า

kɛm⁴ kɛm⁴

บ่อย ๆ ใช้นำหน้าคำกริยา เช่น

kɛm⁴ kɛm⁴ ma² (มาบ่อย ๆ)ji⁵ la:w²

บ่อย ๆ ใช้ที่เมืองล่า เมืองวัน เมืองดี

tə²

เกิน เช่น ให้เงินเกิน วันนี้มีนักศึกษาเกินมา

2 คน

tə² tən²tsɛn¹ tsɛn¹, ʔi¹ tsɛn¹,
tsɛn¹ ləŋ⁶si¹ tsɛn¹ʔit¹ ləŋ⁶ʔit¹ ʔit¹ ʔot¹ ʔot¹lam¹ la:j¹, lam¹ la⁵la⁴ la:t⁴son⁴ son⁴ sat⁴ sat⁴
pen⁶ mun⁵ pen⁶ sɛn¹mun⁵ la:n⁴ pa:n⁴ sɛn¹
me⁵ tə²

ตามรูปศัพท์แปลว่า เกินไป หมายความว่า
ไม่เหมาะสมไม่ควร เกินกว่าเหตุ ใช้จ่ายคำ
กริยา เช่น ทำเกินไป พุดเกินไป แต่งตัวมาก
เกินไป

นิดหน่อย นิดเดียว เช่น

เวลากินข้าว ถามว่าจะเอาข้าวอีกไหม

ตอบว่า ʔaw⁶ tsɛn¹ tsɛn¹

นิดเดียว ใช้ในความหมายปฏิเสธ เช่น วันนี้ยัง

ไม่ได้กินอะไรเลย ข้าวนิดเดียวก็ไม่ได้กิน

หน่อย เช่น เดินผ่านตึกนั้นไปหน่อยก็จะถึง

ไปรษณีย์ แถมให้อีกหน่อยได้ไหม

นิด ๆ หน่อย ๆ เช่น ตอนนี้อากาศดีขึ้น

กินได้บ้างนิด ๆ หน่อย ๆ

มากมาย ใช้ได้ทั่วไป เช่น คนมากมาย

สิ่งของมากมาย

มากมาย เช่น

kon² la⁴ lat⁴ (คนมากมาย)

xəŋ¹ xa:j¹ la⁴ lat⁴ (สินค้ามากมาย)

มากมาย ใช้กับสิ่งของที่เรียงซ้อนกันเป็นชั้น ๆ

เป็นหมื่นเป็นแสน หมายความว่า มาก เช่น

มีคนเป็นหมื่นเป็นแสน

มากมายนับไม่ถ้วน

มากขึ้น เป็นคำที่สื่อมวลชนนิยมใช้ เช่น

ตอนนี้ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวมากขึ้น

pon⁴ tɛ²

xaw⁶ xaw⁶

17.5 คำบอกการถาม

phaw¹, pu¹ law⁶

ti⁶ saŋ¹, saŋ¹

la:j⁶ la:j⁶

ti⁶ thaw¹

mə⁶ law⁶

ti¹ hw¹

kop⁴ ti⁶ saŋ¹, kop⁴

saŋ¹, het⁵ saŋ¹

haj¹

มากเกินไป เช่น มีอาหารเหลือเพราะทำมาก
เกินไป ทุกคนรู้สึกว่ามันกินมากเกินไป
ตามรูปศัพท์แปลว่า 'ไม่รู้เท่าไร' ใช้ในความหมาย
ว่า มาก และใช้ในเชิงลบเท่านั้น เช่น ทำงานไม่รู้
เท่าไรแต่ไม่ได้ค่าแรงเพิ่ม เขาทำงานในตำแหน่ง
นี้กินเงินไปไม่รู้เท่าไร เสียเงินกับการพนันไป
ไม่รู้เท่าไร

ใคร ผู้ใด

อะไร

บ้าง ใช้หลังคำว่า ti⁶ saŋ¹ เช่น

ti⁶ saŋ¹ la:j⁶ la:j⁶ (อะไรบ้าง)

ที่ไหน

เมื่อไร

อย่างไร คำว่า ti¹ hw¹ จะปรากฏหลังคำ
กริยาเสมอ เช่น

ti¹ hw¹ het⁵ (ทำอย่างไร)

ti¹ hw¹ kin⁶ (กินอย่างไร)

ti¹ hw¹ paj⁶ (ไปอย่างไร)

เพราะอะไร ทำไม

- 1) ไหม คำบอกการถาม ต้องการคำตอบ
ใช้ที่เมืองขอนแก่น

huŋ¹ , hu¹

tsaw⁶ haj¹ , tsaw⁶ laj¹

ʔam⁵ tsaw⁶ laj¹

haw⁵

sa⁶

saw⁶

17.6 คำบอกทิศทาง

pa:ŋ⁶ la³

kan³ la³

pa:ŋ⁶ la³ pa:ŋ⁶ laj¹

kan³ laj¹

kan³ law²

kan³ lok⁴

pa³ law¹

pa³ taw³

pa³ xa¹

pa³ sa:j⁴

ha:ŋ¹ məŋ²

2) ใช้ถามเมื่อฟังไม่ชัด หรือไม่เข้าใจ เช่น
อะไรนะ

1) ไหม คำบอกการถาม ต้องการคำตอบ
ใช้ที่เมืองล่า เมืองดี เมืองวัน

2) ใช้เป็นคำขานรับ

ใช่ไหม

ไม่ใช่หรือ

หรือยัง

หรือเปล่า

เท่าไร

ข้างหน้า หมายถึงเฉพาะตรงหน้าเท่านั้น

ข้างหน้า หมายถึงบริเวณข้างหน้าทั้งหมด

ข้างหน้า

ข้างหลัง

ข้างใน

ข้างนอก

ข้างบน

ข้างใต้ ข้างล่าง

ทางขวามือ

ทางซ้ายมือ

ทางตะวันตก

ho¹ məŋ²

la³ hɔŋ⁵, tseŋ⁵ hɔŋ⁵

pa:j⁶ tsa:n², tau³ tsa:n²

la³ wan² ʔok⁵

la³ wan² tok⁵

ho¹ lɔn²

si⁵ tseŋ⁵ pət⁵ la³

ทางตะวันออก การสร้างเมือง หรือหมู่บ้าน

ho¹ məŋ² จะอยู่ทางทิศตะวันออก

ha:ŋ¹ məŋ² จะอยู่ทางทิศตะวันตก

ทิศเหนือ

ทิศใต้

ทิศตะวันออก

ทิศตะวันตก

ด้านหัวนอน

ทั่วทุกทิศ

17.7 มาตรฐานชั่ง ตวง วัด

tsin⁶ (จ.)

tsɔj⁴

xan¹

hɔŋ⁶

thun⁴

มาตรฐานน้ำหนักของจีน

มาตรฐานน้ำหนัก

1 tsɔj⁴ เท่ากับ 3 tsin⁶

มาตรฐานน้ำหนัก

10 xan¹ เท่ากับ 1 tsɔj⁴

มาตรฐานน้ำหนัก

10 hɔŋ⁶ เท่ากับ 1 tsin⁶

1.5 tsin⁶ เท่ากับ 5 xan¹

3 tsin⁶ เท่ากับ 1 tsɔj⁴

กระบอก ทำด้วยไม้ยาวประมาณ 1 ฟุต

กว้างประมาณ 4 นิ้ว ใช้ตวงสิ่งของ

2 thun⁴ เท่ากับ 1 pe³

10 pe³ เท่ากับ 1 ta:ŋ⁶

10 ta:ŋ⁶ เท่ากับ 1 tso²

kɔŋ⁶ tsin⁶ (จ.)

liw⁴ , sun⁵ (จ.)

xəp⁴ , xwɔp⁴

sɔk⁵

ʔok⁵

wa²

maj⁴

lak¹

kɔŋ⁶ li² (จ.)

ju⁴ tsan⁵ la⁵

กิโลกรัม

2 tsin⁶ เท่ากับ 1 kɔŋ⁶ tsin⁶

1 tsin⁶ เท่ากับ 500 กรัม

นิ้ว

คืบ

ศอก

อก ความยาววัดจากปลายนิ้วเมื่อกางแขนออก
ถึงกึ่งกลางอก

วา

มาตราวัดความยาว 3 maj⁴ เท่ากับ 1 เมตร
ใช้ในการวัดผ้า

หลักบอกระยะทางที่ปักไว้ตามถนน จาก
หลักหนึ่งไปถึงอีกหลักหนึ่งเป็นระยะทาง
1 กิโลเมตร เช่น ชีจักรยานไป 5 หลัก
จะพบหมู่บ้าน

กิโลเมตร

1 kɔŋ⁶ li² เท่ากับ 1,000 เมตร

1 kɔŋ⁶ li² เท่ากับ 2 ลี

1 li² เท่ากับ 500 เมตร

ไกลสุดสายตา ใช้บอกระยะทาง ใช้ในนิทาน
เช่น ต้องเดินไปไกลสุดสายตา 2 ครั้ง จึงจะถึง
เมืองหลวง

17.8 คำบอกเวลา

17.8.1 เวลาต่าง ๆ

17.8.1.1 ระยะเวลา

wan ²	วัน
lən ⁶	เดือน
pi ⁶	ปี
xop ⁵	ขวบ เป็นภาษาเขียน ไม่ใช่ลำพังต้องปรากฏ ร่วมกับคำว่า ปี เสมอ เช่น ถึงปีถึงขวบ
ku ⁶ pi ⁶ ku ⁶ ja:m ²	ทุกเวลา เป็นภาษาพูด
tew ² pi ⁶ tew ² pa:n ⁶	ทุกเวลา เป็นภาษาเขียน
wan ² wan ² xwn ² xwn ²	ทุกวันทุกคืน ตลอดเวลา ใช้ในคำกลอน นิทาน
ja:m ² fon ¹	หน้าฝน
ja:m ² kat ¹	หน้าหนาว
ja:m ² maj ³	หน้าร้อน
kam ² laj ⁴	ขณะนี้ ตอนนี ใช้ได้ทั่วไปทั้งภาษาพูดและ ภาษาเขียน เช่น ตอนนีเราจะร้องเพลงกัน
tha:p ⁵ laj ⁴	ขณะนี้ ตอนนี ใช้ที่เมืองขอนแก่น
tha ⁵ laj ⁴	ขณะนี้ ตอนนี ใช้ที่เมืองลำ
lɛm ³ laj ⁴	เดี๋ยวนี้ ขณะนี้ ใช้ที่เมืองลำ เมืองดี
ja:m ² laj ⁴	ระยะเวลาอาจสั้นกว่าคำอื่น
kam ² lan ⁴	เดี๋ยวนี้ ปัจจุบันนี้ สมัยนี้
	ขณะนั้น ตอนนั้น ใช้ได้ทั่วไปทั้งภาษาพูด และภาษาเขียน

tha:p⁵ lan⁴
 tha⁵ lan⁴
 kam² lew⁶
 tha:p⁵ ʔɛŋ¹ ləŋ⁶
 pen⁶ kɛp⁴ pen⁶ kam²

kam² ləŋ⁶ , tha:p⁵ ləŋ⁶
 tha:p⁵
 te² te²
 mə⁶ ʔɔŋ⁶ te²
 mə⁶ ʔɔŋ⁶ ta:ŋ²
 mə⁶ kɔŋ² ʔɔŋ⁶ pɔŋ⁴
 mə⁶ tsaw⁴ (โบ.)

wa:j² ma² , wa:j² laŋ¹ ,
 wa:j² laŋ¹ ma²
 kan³ laŋ¹ ma² , ləŋ²
 laŋ¹ ma² , lon² laŋ¹ ma²
 ka:p⁴

ka:p⁴ tsaw⁴
 kam⁵ pha⁵

ขณะนั้น ตอนนั้น ใช้ที่เมืองขอนแก่น
 ขณะนั้น ตอนนั้น ใช้ที่เมืองลำ
 ทันทึ
 เดี่ยวเดียว ใช้เมื่อพูดกับเด็ก
 เดี่ยวเดียว ช่วงเวลาสั้นมาก เช่น เขามาที่นี่ไม่ได้
 มาบ่อย มาแล้วก็ไม่ได้คุยนาน มา
 pen⁶ kɛp⁴ pen⁶ kam²
 ครูหนึ่ง
 พักหนึ่ง ระยะเวลายาวกว่าครูหนึ่ง
 ตอนแรก เป็นภาษาพูด
 ตอนแรก เป็นภาษาเขียน
 เมื่อก่อน ไม่นานเท่าไรอาจเป็นปีที่แล้วก็ได้
 เมื่อก่อน นานมาแล้ว
 เมื่อก่อน นานมาแล้ว นานมานานกว่า
 mə⁶ kɔŋ² ʔɔŋ⁶ pɔŋ⁴
 ภายหลัง อนาคต ไม่ใช่เวลาใกล้ ๆ นี้ แต่ไม่ระบุ
 ชัดเจนว่าเป็นวันไหน
 ภายหลัง ต่อมาภายหลัง โอกาสหน้า ค่อนข้าง
 แน่นอน อาจเป็นเวลาใกล้ ๆ นี้
 ยุคสมัย เช่น
 ka:p⁴ wɔŋ⁴ (สมัยจักรพรรดิ)
 ถ้าใช้ในประโยคคำถามมักจะใช้คำซ้อนเป็น
 ka:p⁴ ja:m²
 สมัยโบราณ
 สมัยดึกดำบรรพ์ หนังสือเรื่องการสร้างโลก
 เรียกว่า kam⁵ pha⁵ məŋ²

tsa:t⁴ kon⁵ , tsa:t⁴ʔon⁶ ta:ŋ²tsa:t⁴ laj⁴tsa:t⁴ la³tsa:t⁴ kon²tu² pa:n⁶ , pa:n⁶ kon²juw² ja:w²mun⁵ li³ sɛn¹ pi⁶

ชาติก่อน

ชาตินี้

ชาติหน้า

ตามรูปศัพท์แปลว่า ชาติที่เกิดมาเป็นคน

หมายความว่า ชั่วชีวิตนี้

ตลอดชีวิต ชั่วชีวิต

ยืนยาว ยาวนาน เช่น

ประวัติเมืองนี้มีมา juw² ja:w²ขอให้อายุ juw² ja:w²

นานแสนนาน

17.8.1.2 คำเรียกเวลา

ja:m² xaw³ kon³ ho¹ law¹ja:m² xaw³ law¹ja:m² xaw³ phɔj¹ja:m² xaw³ xam⁶ja:m² heŋ² la²ja:m² thaj¹ ke⁵ la²

เวลาอาหารเช้า

เวลาอาหารเที่ยง

เวลาอาหารบ่าย ประมาณ 4-5 โมงเย็น

เวลาอาหารเย็น หลังจาก 2 ทุ่มแล้ว

ช่วงเวลาที่มียกกิจกรรมเกี่ยวกับการทำนา

ตั้งแต่ไถนาจนถึงเกี่ยวข้าวเสร็จ เช่น ชาวบ้าน

ทำผักดองเก็บไว้กิน ja:m² heŋ² la²

เวลาไถนาครั้งแรก ใส่น้ำไอนาก่อนไถ เพื่อให้

ไถง่ายขึ้น พลิกดินขึ้นมาผึ่งแดด

ja:m² phə¹ la²

เวลาไถคราด เป็นการไถนาครั้งที่ 2 หลังจากไถนาครั้งแรกประมาณ 1 เดือน ไถคราดแล้วดำนาทันที

ja:m² wa:n⁵ ka³

เวลาหว่านกล้า

ja:m² sɔm³ la²

เวลาดำนา

ja:m² ma:j⁶ la²

เวลาถอนหญ้าในนา หลังจากดำนา 1 เดือน

ja:m² hət⁴ la²

เวลาไขน้ำออกจากนา เพื่อให้ข้าวอดน้ำ หลังจากปลูกข้าวประมาณ 3 เดือน ถ้าให้ข้าวแช่น้ำนานเกินไป ต้นข้าวจะเน่า ใช้เวลาไขน้ำออก 2-3 วัน ในช่วงนี้ชาวบ้านมักจะจับปลาในนา

ja:m² pa:t⁵ xaw³

เวลาเกี่ยวข้าว

ja:m² pum² xaw³

เวลาลอมฟาง ลอมข้าว เอารวงข้าวที่เกี่ยวข้องแล้วมากองรวมกัน ทิ้งไว้ประมาณ 1 เดือน รอให้ฟางแห้งก่อนฟาดข้าว

ja:m² po⁴ xaw³

เวลาฟาดข้าว หลังจากเกี่ยวข้าวประมาณ 1 เดือน

ja:m² la:ŋ¹ xaw³

เวลาทำความสะอาดข้าวเปลือก ใช้ phɛŋ⁵ tso⁴ ตักข้าวเปลือกโยนขึ้นไปในอากาศ ให้ลมช่วยพัดเศษฟางออกไป

17.8.2 วัน

17.8.2.1 เวลาใน 1 วัน

ho¹ məŋ² saw¹

เข้ามิด ประมาณตี 4

ho¹ məŋ² lɛŋ²

ก่อนฟ้าสว่าง

fa⁴ lɛŋ² moŋ⁶ mɛŋ⁶
 ho¹ law¹ tsaw⁴
 wan² ʔok⁵
 fa⁴ lɛŋ²
 fa⁴ lɛŋ² sak¹
 lɛt⁵ ʔok⁵
 ho¹ law¹

ka:ŋ⁶ law¹
 ka:ŋ⁶ wan², tɔŋ⁶ wan²

wan² taŋ³ la¹ ho¹
 wan² wa:j⁵

wan² tok⁵
 ta:m² xam⁶

wɔŋ⁴ wɛŋ⁴

ho¹ xam⁶

ka:ŋ⁶ xam⁶
 wan² xam⁶
 lap¹ siŋ⁵, lap¹ swŋ⁵

ฟ้าสว่าง ฟ้าสว่างเร็ว ๆ มองอะไรไม่ค่อยชัด
 เข้าตุ๋น

พระอาทิตย์ขึ้น

ฟ้าสว่าง

ฟ้าสว่างเต็มที่

แดดออก

ตอนเช้า ตั้งแต่รุ่งเช้าถึงเวลาก่อนกินข้าวเที่ยง
 อาจใช้คำว่า ka:ŋ⁴ law¹ ก็ได้

ตอนเช้า มักหมายถึงถึงช่วงสาย ๆ

1) กลางวัน ตรงข้ามกับ กลางคืน

2) ช่วงหลังเที่ยงถึงช่วงบ่ายตลอดทั้งบ่าย

ตอนเที่ยงตะวันตรงหัว

ช่วงเย็น เวลาที่พระอาทิตย์ใกล้จะตกดิน

ประมาณ 4-5 โมงเย็น

พระอาทิตย์ตก

เวลาพลบค่ำ โพล้เพล้ พระอาทิตย์ตกแล้ว แต่
 ยังมีแสงเรื่อย ๆ อยู่ ประมาณ 6 โมงเย็น ถึง
 6 โมงครึ่ง

เกือบจะมืด เป็นบรรยากาศในขณะที่พระอาทิตย์
 ตกไปแล้ว แต่ยังมีแสงอยู่ มองอะไรไม่ค่อยชัด

หัวค่ำ พระอาทิตย์ตกแล้ว แสงหมดแล้ว

ประมาณ 6 โมงครึ่ง ถึง 1 ทุ่ม

ตอนค่ำ ช่วงเวลาต่อจากหัวค่ำไปจนถึงเที่ยงคืน

ตอนค่ำ ไม่ได้เน้นเฉพาะเวลาใดเวลาหนึ่ง

1) ฟ้ามืด

2) มืด เช่น ห้องนี้มืดมาก

ka:ŋ ⁶ xwŋ ²	กลางคืน ช่วงเวลาหลังเที่ยงคืนถึงตีห้า
teŋ ⁶ xwŋ ² , luk ¹ leŋ ¹	เที่ยงคืน
teŋ ⁶ xwŋ ²	
luk ¹	ดึก
xwŋ ³ xwŋ ²	ก่อนดึก

17.8.2.2 วันต่าง ๆ

məj ⁴	วันนี้ เป็นภาษาพูด
mə ⁶ laj ⁴	วันนี้ เป็นภาษาเขียน
mə ⁶ wa ²	เมื่อวานนี้
mə ⁶ swŋ ²	เมื่อวานขึ้น
mə ⁶ phuk ⁴	พรุ่งนี้
mə ⁶ hw ²	มะรืนนี้
mə ⁶ leŋ ⁶	วันหลังวันมะรืน
mə ⁶ saw ¹	วันหลังวันมะรืนไป 2 วัน
mə ⁶ sa:m ¹	วันหลังวันมะรืนไป 3 วัน
mə ⁶ li ⁶ wan ² ŋa:m ³	วันดี วันมงคล
mə ⁶ li ⁶ wan ² thɔŋ ²	วันดี วันมงคล เช่น วันปีใหม่ วันตรุษจีน
mə ⁶ li ⁶ wan ² saw ⁵	วันสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ เป็นต้น
mə ⁶ saw ⁵ wan ² saw ¹	วันดี วันมงคล
fa ⁴ li ⁶ pi ⁶ maw ⁵	วันดี ใช้พูดในวันตรุษจีน และ
wan ² phit ⁴	วันสงกรานต์เท่านั้น
wan ² sin ¹	วันโกน
	วันพระ

wan² tum²wan² ka:t⁵lən⁶ mon²lən⁶ lap¹loŋ⁶ lən⁶ (โบน.)pen⁶ wan⁵ pen⁶ xwŋ²ku⁶ wan² thon², ku⁶wan² ɲa:j²law¹ wan²sap⁴ pa⁴ the² wan²

วันก่อนวันตลาดนัด

วันตลาดนัด ทุกสองวันเป็นวันตลาดนัดเล็ก

ทุกห้าวันเป็นวันตลาดนัดใหญ่ หนุ่ม ๆ สาว ๆ

ใช้โอกาสนี้ไปตลาดนัดเพื่อรู้จักกัน

1) วันขึ้น 15 ค่ำ พระจันทร์เต็มดวง

2) เดือนหงาย

1) วันแรม 15 ค่ำ

2) เดือนดับ เดือนแรม

วันสิ้นเดือน

เป็นวันเป็นคืน เช่น เตรียมงานแต่งงาน

เป็นวันเป็นคืน

ทุกวัน

ทุกวัน เป็นภาษาเขียนหรือใช้ในคำประพันธ์

ทุกวัน เป็นภาษาเขียน ใช้เฉพาะเรื่อง

ศาสนาเท่านั้น

17.8.2.3 คำเรียกวาน

wan² lu¹wan² xa:j²wan² sə¹wan² pa:ŋ⁶ ta:j²wan² ɲək⁴wan² ɲu²wan² ma⁴

วันหนู

วันควาย

วันเสือ

วันกระต่าย

วันมังกร

วันงู

วันม้า

wan ² me ³	วันเพ็ช
wan ² liŋ ²	วันสิง
wan ² kaj ⁵	วันไก่อ
wan ² ma ¹	วันหมา
wan ² mu ¹	วันหมู

17.8.3 เดือน

17.8.3.1 ช่วงเวลาใน 1 เดือน

ho ¹ ləŋ ⁶	ต้นเดือน
ka:ŋ ⁶ ləŋ ⁶	กลางเดือน
ha:ŋ ¹ ləŋ ⁶	ปลายเดือน
sut ¹ ləŋ ⁶	สิ้นเดือน

17.8.3.2 คำเรียกเดือน

ləŋ ⁶ tseŋ ⁶	เดือนหนึ่ง ตรงกับเดือนพฤศจิกายน
ləŋ ⁶ kam ⁶	เดือนสอง ตรงกับเดือนธันวาคม ปรกติจะไม่มีงานมงคล เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ในเดือนนี้ ถือเป็นเดือนที่ห้ามทำการมงคลใด ๆ ไม่เดินทางไกล
ləŋ ⁶ sa:m ¹	เดือนสาม ตรงกับเดือนมกราคม
ləŋ ⁶ si ⁵	เดือนสี่ ตรงกับเดือนกุมภาพันธ์ ในเดือนนี้มีเทศกาลตรุษจีน เรียกว่า ko ⁵ ləŋ ⁶ si ⁵

lən⁶ ha³
 lən⁶ hok⁵
 lən⁶ tset⁵
 lən⁶ pət⁵
 lən⁶ kaw³

lən⁶ sip¹
 lən⁶ sip¹ ʔet⁵

lən⁶ sip¹ soŋ¹

lən⁶ jaw⁵

lən⁶ ʔon⁵

lən⁶ son⁴

หรือ pɔːj² lən⁶ si⁵ เป็นการฉลองปีใหม่
 ตามประเพณีของชาวจีน นิยมแต่งงานในเดือนนี้
 เดือนห้า ตรงกับเดือนมีนาคม
 เดือนหก ตรงกับเดือนเมษายน เริ่มเตรียมหา
 เดือนเจ็ด ตรงกับเดือนพฤษภาคม เริ่มปลูกข้าว
 เดือนแปด ตรงกับเดือนมิถุนายน
 เดือนเก้า ตรงกับเดือนกรกฎาคม ประมาณ
 เดือน 9 เดือน 10 เป็นเวลาถอนหญ้าในนา
 เรียกว่า ja:m² ma:j⁶ la² หลังจากนั้น
 จะว่าง มักใช้เวลา 2 เดือนนี้ไหว้ผีบ้าน ผีเมือง
 ถ้าไหว้ผีบ้าน คนในหมู่บ้านทำกันเอง แต่ถ้า
 ไหว้ผีเมือง เจ้าฟ้าจะเป็นผู้ทำพิธี นอกจากนี้
 เป็นช่วงเข้าพรรษาคด้วย เรียกว่า xaw³ wa⁵
 เดือนสิบ ตรงกับเดือนสิงหาคม
 เดือนสิบเอ็ด ตรงกับเดือนกันยายน
 ข้าวเริ่มสุก
 เดือนสิบสอง ตรงกับเดือนตุลาคม เป็นเวลา
 เกี่ยวข้าวและออกพรรษา เรียกว่า ʔok⁵ wa⁵
 มีเทศกาลถวายจิวร เรียกว่า pɔːj² saːŋ⁵
 ka:n²
 เดือนถ้วน มี 30 วัน
 เดือนขาด มี 28 วันหรือ 29 วัน
 เดือนซ้อน เช่น มีเดือน 8 สองหน

17.8.4 ปี

17.8.4.1 ช่วงเวลาในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

ho ¹ pi ⁶	ต้นปี
ka:ŋ ⁶ pi ⁶	กลางปี
ha:ŋ ¹ pi ⁶	ปลายปี
sut ¹ pi ⁶	สิ้นปี
tu ² pi ⁶ , taŋ ² pi ⁶	ตลอดปี
pi ⁶ laj ⁴ , pi ⁶ haj ⁴	ปีนี้
pi ⁶ la ³	ปีหน้า
pi ⁶ lun ²	ปีหลังปีหน้า
pi ² len ²	ปีหลังปีหน้า 2 ปี
pi ⁶ ka:j ⁶	ปีที่แล้ว
pi ⁶ ʔon ⁶	ก่อนปีที่แล้ว
pi ⁶ ʔen ⁶	ปีก่อนปีที่แล้ว 2 ปี
pi ⁶ la ³ fa ⁴ mau ⁵	ปีใหม่ มักใช้ในการอวยพร
pi ⁶ li ⁶ len ⁶ thon ²	เวลาดี เวลามงคล ฤกษ์ดี ใช้ในการอวยพร เช่น วันนี้เป็นวันดี เวลานี้เป็นเวลาดี

17.8.4.2 คำเรียกปี

pi ⁶ lu ¹	ปีหนู
pi ⁶ xa:j ²	ปีควาย
pi ⁶ sə ¹	ปีเสือ

pi ⁶	pa:ŋ ⁶	ta:j ²	ปีกระต่าย
pi ⁶	ŋək ⁴		ปีมังกร
pi ⁶	ŋu ²		ปีงู
pi ⁶	ma ⁴		ปีม้า
pi ⁶	me ³		ปีแพะ
pi ⁶	liŋ ²		ปีลิง
pi ⁶	kaj ⁵		ปีไก่
pi ⁶	ma ¹		ปีหมา
pi ⁶	mu ¹		ปีหมู

บรรณานุกรม

- งามพิศ สัตยสงวน. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2538.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- ฉันทัส ทองช่วย. ภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์,
2536.
- ทวี สว่างปัญญางกูร. ศักราชเทียบหนไทย. เอกสารอัดสำเนา, 2530.
- ทวี สว่างปัญญางกูร และ แสง เจริญพร. ตำราภาษาไทยใต้คง. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- บรรจบ พันธุเมธา. กาเลหม่านไตในรัฐฉาน. คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย.
2526.
- _____ ไปสอบคำไทย. โครงการเอกลักษณ์ของไทย. 2522.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. “สรรพนามทวิพจน์ในภาษาไทยโบราณ” ใน ภาษาและวรรณคดีไทย.
ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มิถุนายน 2536). หน้า 61-68.
- ประคอง นิมมานเหมินท์ และ เรื่องวิทย์ ลีмпนาท (บรรณาธิการ). คนไทใต้คง ไทใหญ่ใน
ยูนนาน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ. ระบบเครือญาติและการจัดระเบียบสังคม. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- ปราณี กุลละวณิชย์. “ลักษณะหนึ่งของภาษาไทยใต้คง” ใน คนไทใต้คง ไทใหญ่ในยูนนาน.
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538. หน้า 138-149.

ปราณี กุลละวณิชย์. ว่าด้วยคำว่า “ตาย” ใน ศาสตร์แห่งภาษา. ฉบับที่ 4
(กันยายน 2527). หน้า 36-41.

เพ็ญศรี ดุ๊ก และคณะ (บรรณาธิการ). วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

มณี พยอมยงค์. วัฒนธรรมล้านนาไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2529.

ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2537.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525. พิมพ์ครั้งที่ 5
กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2538.

เรณู วิชาศิลป์. ข้อสังเกตบางประการจากตำราโหราศาสตร์ของไทย-ไทย (เอกสารอัดสำเนา).
ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์และปีที่พิมพ์.

เรณู วิชาศิลป์. “คำบอกทิศทางในภาษาไทย” ในภาษาและภาษาศาสตร์. ปีที่ 14 ฉบับที่ 1
(กรกฎาคม-ธันวาคม 2538). หน้า 26-34.

เรณู วิชาศิลป์. (ถ่ายถอดและแปล). พงศาวดารไทอาหม เล่ม 1-2 . กรุงเทพฯ :
อัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่งจำกัด, 2539.

วณิชย์ ๕. (นามแฝง). “ถามครูเรื่องคำบอกทิศ” ในศาสตร์แห่งภาษา. ฉบับที่ 4
(กันยายน 2527). หน้า 96-100.

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา. ยูนนาน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิชจำกัด,
2529.

สุกัญญา ภัทรราชย์ (บรรณาธิการ). วรรณคดีท้องถิ่นพิจ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

สุวรรณา สถาอานันท์ และ เนื่องน้อย บุญเนตร (บรรณาธิการ). คำ : ร่องรอยความคิด
ความเชื่อไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. ภาษาศาสตร์สังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2533.

อรศิริ ปาณินทร์. บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2538.

เอี่ยม ทองดี. ข้าว วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน,
2538.

ดรรชนีค้นคำ

pi ¹ koj ³	286	pi ⁶ xa:j ²	346
pi ²	75	pi ⁶ xam ²	64
pi ² ʔu ¹ tɔ ¹	75	pi ⁶ xoj ¹	64
pi ² ʔu ¹ tu ¹ , pi ² ʔa ¹ ta ¹	75	pi ⁶ loŋ ⁴ kan ⁶	65
pi ² læn ²	346	pit ¹	210
pi ⁵	183	pik ¹ kaj ⁵	266
pi ⁵ ʔeŋ ⁶	183	pin ⁴ ta:k ⁵ ha:j ¹	133
pi ⁵ lam ⁴ taw ³	183	pin ⁶ seŋ ⁶	312
pi ⁵ pɔŋ ²	72	piŋ ³	208
pi ⁶	62, 337	piŋ ⁵ sop ⁵ , miŋ ⁵ sop ⁵	68
pi ⁶ ʔa:j ³ loŋ ⁴ tsa:j ²	62	piŋ ⁶	263
pi ⁶ sa:w ¹	62	piŋ ⁶ ka:ŋ ⁶	263
pi ⁶ tsa:j ²	62	piŋ ⁶ maw ³	263
pi ⁶ ɲək ⁴	347	piŋ ⁶ xa:j ²	263
pi ⁶ ʔək ⁵ loŋ ⁴ xaj ⁵	65	piŋ ⁶ xew ¹	263
pi ⁶ ʔeŋ ⁶	346	pe ²	183,317
pi ⁶ ʔon ⁶	346	pe ² ki ⁵	109
pi ⁶ ɲu ²	347	pe ² tsuŋ ⁵	330
pi ⁶ fa ⁴	64	pe ⁴ ma ² — ko ² xaj ⁴	245
pi ⁶ ka:j ⁶	346	pe ⁵ hu ¹	198
pi ⁶ kaj ⁵	347	pe ⁶ laŋ ¹	69
pi ⁶ kaw ⁵ loŋ ⁴ hawŋ ¹	65	pe ⁶ hən ²	240
pi ⁶ lɔn ²	346	pet ⁵	258
pi ⁶ la:ŋ ²	64	pet ⁵ ʔu ³ ha:k ⁴	258
pi ⁶ la ³	346	pet ⁵ həŋ ⁶	258
pi ⁶ la ³ fa ⁴ maw ⁵	346	pet ⁵ ləŋ ¹	258
pi ⁶ laj ⁴ , pi ⁶ haj ⁴	346	pet ⁵ lam ⁴	258
pi ⁶ liŋ ²	347	pet ⁵ li ³	258
pi ⁶ li ⁶ lən ⁶ thon ²	346	pet ⁵ me ⁶	258
pi ⁶ lu ¹	346	pet ⁵ phu ³	258
pi ⁶ ma:w ⁵	64	pem ⁴	72
pi ⁶ ma ¹	347	pen ⁶ lum ⁵ pen ⁶ sa:w ¹	44
pi ⁶ ma ⁴	347	pen ⁶ xun ¹ pen ⁶ la:ŋ ²	64
pi ⁶ me ³	347	pen ⁶ ʔa:n ⁶	91
pi ⁶ mu ¹	347	pen ⁶ fi ¹	94
pi ⁶ pa:ŋ ⁶ ta:j ²	347	pen ⁶ hən ²	50
pi ⁶ phaw ¹ loŋ ⁴ man ²	66	pen ⁶ hən ² pen ⁶ je ²	86
pi ⁶ sə ¹	346	pen ⁶ kɛp ⁴ pen ⁶ kam ²	338
pi ⁶ tsaw ²	63	pen ⁶ ləŋ ¹	83

pen ⁶ ma ¹	82	pa ⁴	156
pen ⁶ mat ¹ ʔa:n ⁶	91	pa ⁴ lam ⁶ lam ⁶	156
pen ⁶ mat ¹ pen ⁶ ʔa:n ⁶	91	pa ⁴ lom ⁶ lom ⁶	156
pen ⁶ mun ⁵ ma:n ⁵	94	pa ⁵	285
pen ⁶ mun ⁵ pen ⁶ sen ¹	332	pa ⁵ maj ⁴	285
pen ⁶ pi ⁶ pen ⁶ loŋ ⁴	64	pa ³	125
pen ⁶ pu ⁵ pen ⁶ ja ⁶	64	pa ⁶	66
pen ⁶ sa ⁶	90	pa ² thoŋ ⁵	299
pen ⁶ to ⁴	92	pa ²	325
pen ⁶ tsep ⁵	94	pa ² ʔe ¹	82
pen ⁶ wan ⁵ pen ⁶ xwn ²	343	pa ² joŋ ⁶	202
pen ⁶ xaj ³ pen ⁶ tsep ⁵	89	pa ³	60
pe ⁴ mək ⁵ , mək ⁵ pe ⁴	246	pa ³ je ⁶ sw ³ wu ²	175
pe ⁴	247	pa ³ ko ²	223
pe ⁵	328	pa ³ law ¹	334
pek ⁴ sa:n ⁵	115	pa ³ sa:j ⁴	334
pek ⁵	300	pa ³ tau ³	334
pek ⁵ la ³ pek ⁵ ta ⁶	66	pa ³ xa ¹	334
pe:m ²	102	pa ⁵ hew ⁶	95
pe:m ²	304	pa ⁵ maj ⁴	290
pe:m ² tum ³	112	pa ⁵ xa ² la ² leŋ ²	290
pe:n ³ ha:ŋ ³	237	pa ⁶	259
pe:n ³ po ⁴	203	pa ⁶ he:ŋ ³	220
pe:n ³ sak ⁴	203	pa ⁶ jen ⁵	259
pe:n ³ tsuŋ ²	95	pa ⁶ lo ¹	260
pe:n ⁵ la:k ⁵	144	pa ⁶ law ³	220
pe:n ³	237	pa ⁶ laj ²	259
pe:ŋ ² kan ⁶	147	pa ⁶ lam ⁶	259
pe:ŋ ³	212	pa ⁶ law ⁶	220
pe:ŋ ³ lu ⁴ law ³	57	pa ⁶ luk ¹	259
pe:ŋ ⁴ fa ⁴	292	pa ⁶ ma:ŋ ⁶	259
pe:w ³	72	pa ⁶ pe:m ⁶	259
pw ¹ jiŋ ²	57	pa ⁶ soj ³	260
pw ¹ loŋ ¹ , pu ¹ loŋ ¹	44	pa ⁶ sa ³	221
pw ¹ sw ¹ , phə ⁴	161	pa ⁶ si ²	259
pw ¹ thaw ³	45	pa ⁶ tam ⁶	220
pw ¹ tsa:j ²	57	pa ⁶ toŋ ⁵ ma ⁵	270
pw:n ²	114	pa ⁶ tsi ⁵	220

pa ⁶ xa:m ³	260	pa:t ⁵	260
pa ⁶ xo ³	220	pa:t ⁵ xaw ³	106
pa ⁶ xo ³ lam ⁴ su ⁵	220	pa:k ⁴	123
pa ⁶ xo ³ lo ⁵	220	pa:k ⁵	68, 329
pa ⁶ som ³	220	pa:k ⁵ hɛŋ ³	92
pa ⁶ tom ³	220	pa:k ⁵ ka:k ⁵ , pa:k ⁵ tsa:k ⁵	80
pa ⁶ tso ² lo ⁵	220	pa:k ⁵ tsa:ŋ ⁶	92
pap ⁴	326	pa:k ⁵ xom ¹	92
pap ⁴ lik ⁴	165	pa:n ²	137
pap ⁴ waj ⁴ ŋən ²	114	pa:n ² fa:j ⁵	291
pat ¹ hən ²	205	pa:n ² paw ²	272
pat ¹ phɔŋ ¹ xa ⁵	236	pa:n ² pha ² la ²	171
pat ⁴ səw ² pat ⁴	200	pa:n ² ta:n ³	248
pak ¹	172	pa:n ² ta ⁶ kan ⁶	120
pak ¹ ho ¹	133	pa:n ² to ²	268
pak ⁴	287	pa:n ² xaw ³	208
pak ⁴ xə ² xam ²	181	pa:n ⁴	172
pam ⁶	132	pa:n ⁶	44
pan ²	140	pa:n ⁶	72
paw ⁵	143	pa:n ⁶ lum ⁵	44
paw ⁵ faj ²	302	pa:n ⁶ ʔɛŋ ³	44
paw ⁵ mɯ ²	118	pa:n ⁶ ka:ŋ ⁶	44
paw ⁵ maɯ ⁶ maj ⁴	184	pa:n ⁶ thəw ⁴	313
paw ⁵ pi ⁵	184	pa:n ⁶ thaw ³	45
paw ⁵ pi ⁵ ʔɛŋ ⁶	184	pa:ŋ ³	89
paw ⁵ pi ⁵ lam ⁴ taw ³	184	pa:ŋ ⁵ ja ³	290
paw ⁵ xəw ² sin ⁴	184	pa:ŋ ⁵ peŋ ²	290
paw ⁵ , phok ⁴	162	pa:ŋ ⁶ la ³	334
paj ⁵ tak ⁴ seŋ ¹	250	pa:ŋ ⁶ la ³ pa:ŋ ⁶ lan ¹	334
paj ⁶	132	pa:ŋ ⁶ ta:j ²	257
paj ⁶ he ³ paj ⁶ han ⁵	132	pa:ŋ ⁶ tsəŋ ²	182
paj ⁶ jem ³ ha:ŋ ⁶ jem ³ ŋaw ²	132	pa:w ⁵	248
paj ⁶ ma ¹ jep ⁵ tha:n ⁵ faj ¹	132	pa:w ⁵ xa:m ²	184
paj ⁶ paj ⁶ lɛn ⁶ lɛn ⁶	132	pa:j ² ji ⁶	46
paj ⁶ paj ⁶ ten ³ ten ³	132	pa:j ² mɯ ²	126
paj ⁶ sa ² haŋ ⁵ , ja:ŋ ⁶	132	pa:j ³ ho ¹ mon ⁵ maj ⁴	97
paj ⁶ ta:ŋ ²	133	pa:j ³ lən ⁶ si ⁵	176
paj ⁶ ti ¹ tet ⁵	181	pa:j ³ phi ¹	162

pa:j ⁶ lin ⁴	71	po ⁶ ha:ŋ ⁴	50
pa:j ⁶ tsa:n ² , tau ³ tsa:n ²	335	po ⁶ ma:j ³	50
pu ¹ ho ¹	52	po ⁶ ʔok ⁵	59
pu ¹ lak ⁴	54	po ⁶ haj ⁶ me ⁶ la ²	51
pu ¹ me ⁶	63	po ⁶ ka ⁴	52
pu ¹ po ⁶ , pu ¹ te ⁶	63	po ⁶ leŋ ⁴	59
pu ¹ ma:w ¹ pu ¹ sa:w ¹	44	po ⁶ soŋ ⁵ , me ⁶ soŋ ⁵	86
pu ⁵ ʔok ⁵	66	po ⁶ la ⁴	60
pu ⁵ ka:ŋ ⁴ , pu ⁵ ka:ŋ ⁴ pu ⁵ ke ⁵	55	pot ⁵	211
pu ⁵ ke ⁵	52	pok ⁴ ka:w ³	191
pu ⁵ laŋ ⁶	63	pok ⁵	262
pu ⁵ la:j ²	60	pok ⁵ lam ⁴	297
pu ⁵ lik ¹ sa ⁴	57	pon ⁴ tə ²	333
pu ⁵ mən ⁵ kən ⁵ le ¹	59	pon ⁴ ti ⁶ pa ⁵	289
pu ⁵ mən ⁵ kən ⁵ len ¹	59	poŋ ⁵	270
pu ⁵ swaŋ ⁵	55	poŋ ⁵ lət ⁴ , xa:ŋ ⁵ lət ⁴	90
pu ⁵ ta:j ²	63	poŋ ⁶	210
pu ⁵ tsəŋ ²	51	pəp ¹ pəp ¹	297
pu ⁵ tsaw ³	63	pət ⁵	71
pu ⁵ xən ¹ xaw ³	158	pət ⁵ law ⁶	89
puk ¹	237	pək ⁴	327
puk ¹ saw ¹ hən ²	237	pək ⁴ , xaw ² məŋ ²	94
pum ²	327	pən ³	100
pum ² xaw ³	106	pəŋ ²	94,310
pum ³ xaw ³	106	pəŋ ² law ³	310
pum ⁵	230	pəŋ ³	285,326
pum ⁵ ma:n ³ xə ² məŋ ²	230	pəŋ ³ ʔəŋ ³	285
pum ⁵ tsa:m ⁵	182	pəŋ ³ maj ⁴	285
pum ⁵ tsom ²	182	pəŋ ⁴	247
pum ⁵ xi ¹	182	pəŋ ⁵	138
pum ⁶	69	pəŋ ²	174,198
pum ⁶ swən ⁶	92	pəŋ ² ʔok ⁵ wa ⁵	178
pun ²	298	pəŋ ² kəŋ ² mu ²	175
puŋ ⁵	295	pəŋ ² kəŋ ² mu ² sa:j ²	175
puj ⁴ la:ŋ ⁴	86	pəŋ ² kan ² thin ⁵ , pəŋ ²	178
puj ⁵	140	pəŋ ² kan ⁵ to ²	178
po ²	151	pəŋ ² lən ⁶ si ⁵	176
po ⁴ tək ⁵ ka ³	105	pəŋ ² lən ⁶ sip ⁵ ha ³	175

paɿ ² lu ⁵ lik ⁴	175	tiŋ ⁵ ʔo ³	183
paɿ ² lu ⁵ pha ² la ²	175	tiŋ ⁵ sa:m ¹ sa:j ¹	183
paɿ ² pha ² ka ⁵	175	te ² te ²	338
paɿ ² sa:ŋ ² tsɛn ⁵	177	te ⁵ fa ⁴	247
paɿ ² sum ¹ lo ¹	176	te ⁶ tsaw ³ , po ⁶ tsaw ³	63
paɿ ² tɔn ⁶ wu ²	176	te ⁶	59
paɿ ² tsɔŋ ²	165	te ⁶ luŋ ²	60
paɿ ² xaw ³ wa ⁵	177	te ⁶ lɔŋ ⁶	64
paɿ ⁵ kɔŋ ³ tɔp ⁵	302	te ⁶ ʔu ³ po ⁶ ʔu ³	66
paɿ ⁵ li ³	114	te ⁶ ʔɔn ⁵	59
paɿ ⁵ pa ⁶	113	tek ¹ xaw ³	211
paɿ ⁵ tsaw ⁶ , tam ² tsaw ⁶	146	tek ⁵	124
paɿ ⁶	140	tek ⁵ pa ⁶	113
paɿ ⁵	210	ten ²	171
paw ¹ ma:w ⁵ , pu ¹ ma:w ⁵	49	tew ² pi ⁶ tew ² pa:n ⁶	337
paw ¹ me ⁶ , pu ¹ me ⁶	50	tew ² ta:ŋ ²	133
paw ¹ sa:w ¹ , pu ¹ sa:w ¹	50	teŋ ⁶ lɔj ⁶	291
paw ¹ te ⁶ , pu ¹ po ⁶	50	teŋ ⁶ xwŋ ²	342
ti ¹ hɯ ¹	333	teŋ ⁶ xwŋ ² , luk ¹ leŋ ¹	342
ti ¹ pən ⁶	244	tɛp ⁴ lep ⁴	139
ti ¹ tɛn ⁶	261	tɛp ⁵	316
ti ⁶ saŋ ¹ , saŋ ¹	333	tɛt ⁵	70
ti ⁶ thaw ¹	333	tek ¹ ʔe ¹	82
tin ⁶	70	tek ⁵ ta ⁶	270
tin ⁶ ka ⁶ ja:ŋ ²	73	tek ⁵ xo ³ tek ⁵ xa ⁶	270
tin ⁶ jɔp ¹ jɛp ¹	93	ten ²	99
tin ⁶ tɛk ⁵	73	ten ³ je ³	47
tin ⁶ kaj ⁵	266	ten ⁵ fa:n ⁵ paw ⁵	312
tin ⁶ lɔj ⁶	291	ten ⁵ foŋ ⁶ sa:n ⁵	312
tin ⁶ lak ¹ mɯ ² lɔŋ ⁵	136	ten ⁵ pa:ŋ ⁵	312
tin ⁶ maw ⁶ mɯ ² ma:ŋ ⁶	136	ten ⁵ paw ⁵	312
tin ⁶ mu ¹ la:n ⁶	217	ten ⁵ sw ⁵	312
tin ⁶ phɛt ⁵ mɯ ² pha:j ¹	136	ten ⁵ sa:w ² ko ⁶	312
tin ⁶ tsan ⁴	89	ten ⁵ tɯŋ ⁶	312
tin ⁶ xo ² xa:t ⁵	89	ten ⁵ tsaw ² tsi ⁵ sɔn ⁵	312
tiŋ ¹ tɔŋ ¹	144	ten ⁵ xɔ ⁵	312
tiŋ ¹ tum ⁵ sə ³	201	ten ⁵ xaw ² səŋ ⁶	312
tiŋ ⁵	183	ten ⁶ xu ²	296

tɛŋ ²	316	ta ² lu ²	314
tɛŋ ⁶ son ¹	99	ta ² sop ⁵ lɛŋ ⁶	199
tɛŋ ⁶ pha ³	111	ta ² xo ² tsi ⁶	299
təw ⁵ lo ⁴ , sa ⁴	304	ta ³ maw ⁵	66
tɔw ²	124	ta ³ ʔɛk ⁵	66
tɔw ² kup ¹	200	ta ⁴	246
tɔw ⁴	125	ta ⁴ la:ŋ ² lon ³	164
tɔwk ⁴	304	ta ⁴ la:ŋ ² tɔj ²	257
tɔwn ³	298	ta ⁶	67
tɔwn ⁵	149	ta ⁶ mɔt ⁵	89
tɔwŋ ⁵ tɔwŋ ⁵ ta ⁶ ta ⁶	78	ta ⁶ mɛn ²	79
tɔwŋ ⁵ tso ³	149	ta ⁶ sa:j ¹	78
tɔwŋ ⁶ faj ²	301	ta ⁶ sak ¹	78
tɔwŋ ⁶ faj ² phi ¹ phet ⁵	161	ta ⁶ hɔn ²	78
tə ²	331	ta ⁶ mɔw ²	69
tə ² tɔn ²	332	ta ⁶ mɔt ⁵	79
tə ⁴ ho ¹	121	ta ⁶ mɔt ⁵ lip ¹	79
tə ⁴ ho ¹	176	ta ⁶ lɛŋ ⁶	91
tə ⁶ , to ⁶	325	ta ⁶ lɛŋ ⁶ tsa:ŋ ² ha:ŋ ²	78
təp ⁵ jɛw ¹	199	ta ⁶ lɔm ²	120
tək ⁵ to ²	230	ta ⁶ lɔk ⁵	79
tək ⁵ ka ³	105	ta ⁶ tɔwŋ ⁵	79
tən ⁵	122	ta ⁶ kəw ²	79
təŋ ²	233	ta ⁶ phɛk ⁵	68
təŋ ² ʔu ³ me ⁶	234	ta ⁶ saw ¹	78
təŋ ² ho ¹ sɛn ¹	234	ta ⁶ sɔŋ ¹ xɔp ⁵	78
təŋ ² ho ¹ xam ²	234	ta ⁶ fa:ŋ ² xam ⁶	89
təŋ ² me ⁶ le ⁵ ka:n ⁵	234	ta ⁶ hom ⁶	78
təŋ ² saŋ ² thɔj ²	234	ta ⁶ jem ³	119
təŋ ² thaj ²	234	ta ⁶ jem ³	119
təŋ ⁴	124	ta ⁶ jem ³	119
təŋ ⁵ la:j ⁶	246	ta ⁶ jom ⁴ ta ⁶ jaj ⁶	78
təw ⁵ fu ² xon ¹	213	ta ⁶ kɛŋ ¹	130
təw ⁵ fu ²	213	ta ⁶ kət ⁵	120
ta ² fi ² taw ⁶	236	ta ⁶ ka:ŋ ⁵	91
ta ² hən ²	236	ta ⁶ ka:j ⁴	120
ta ² la ²	165	ta ⁶ la:j ²	91
ta ² la ³	199	ta ⁶ la:w ⁵	79

ta ⁶ lam ⁶	68	tam ² xaw ³	96
ta ⁶ lap ¹ swɿŋ ⁵	91	tam ⁵	144
ta ⁶ lew ⁵ haj ¹	306	tam ⁶	209
ta ⁶ liw ¹	79	tam ⁶ xaw ³	107
ta ⁶ maj ⁴	285	tan ⁵	247
ta ⁶ mon ²	79	tan ⁶	75,143
ta ⁶ phew ³	120	tan ²	331
ta ⁶ phi ¹ pho ¹	130	tan ² hən ²	331
ta ⁶ pho ¹	91	tan ² hən ² tan ² je ²	331
ta ⁶ sa:j ¹ ʔi ⁴ ʔi ⁴	78	tan ² la:j ¹	331
ta ⁶ sa:t ⁴	120	tan ² lot ¹	331
ta ⁶ se ⁴ , ta ⁶ he ³	79	tan ² ma:n ³ , tan ² ma:n ³	331
ta ⁶ si ¹ mem ⁶	91	tan ² pu:k ¹	331
ta ⁶ tan ³	120	tan ² pon ⁴ ti ⁶ pa ⁵	331
ta ⁶ tin ⁶	70	tan ² siŋ ³	331
ta ⁶ to ³	91	tan ² son ¹	331
ta ⁶ to ⁵ kan ⁶ toj ²	120	tan ² tən ²	331
ta ⁶ toj ²	119	tan ² tən ² , tan ² mən ²	331
ta ⁶ tsa:k ⁵	79	tan ² tsə ²	331
ta ⁶ tsan ⁶	78	tan ² tse ⁶	331
ta ⁶ tsep ⁵	91	tan ³ faj ²	302
ta ⁶ tup ¹ , ta ⁶ lə ⁴	79	tan ³ pa ⁶	113
ta ⁶ xɛŋ ¹	120	tan ³ xo ²	84
ta ⁶ xa:m ³	296	tan ⁵	303
ta ⁶ xa ⁵	238	tan ⁵ ŋɛk ⁴	303
ta ⁶ xa ⁵	99	tan ⁵ ŋoŋ ²	303
ta ⁶ xaj ¹ , ta ⁶ xaj ¹ ta ⁶ xɔn ²	78	tan ⁵ fən ²	303
ta ⁶ xew ¹ tsa:w ² ha:w ²	79	tan ⁵ kɔp ¹	303
ta ⁶ xom ¹	79	tan ⁵ xə ² ja:w ²	303
ta ⁶ xom ¹ kuk ⁴ kuk ⁴	79	taw ³	310
ta ⁶ xun ⁵ suk ⁴ suk ⁴	78	taw ³ ja:t ⁵	172
tap ¹	71	taw ³ ja ³ ja ⁶	310
tap ¹ sa ³	218	taw ³ lam ⁴	310
tat ¹ sə ³	111	taw ³ sɛŋ ¹	172
tak ¹	211	taw ³ sɛŋ ¹ , tin ⁵	310
tak ¹ lam ⁴ , tek ¹ lam ⁴	211	taw ³ tha:t ⁴	309
tam ² phi ¹	161	taw ³ mɔk ⁵ ja ³	172
tam ² pum ² xaw ³	174	taw ⁴	125
ta ⁶ tsep ⁵	91	taw ⁵	110

taw ⁵	260	ta:m ² xam ⁶	341
taw ⁵ lam ⁴ la:j ²	116	ta:m ⁶ faj ²	302
taw ⁶	299	ta:n ³	248
taj ²	45	ta:n ³ fan ¹	90
taj ² xɔn ¹	47	ta:n ³ ha:j ⁴	249
taj ² lə ¹	48	ta:n ³ kak ¹	248
taj ² law ² tse ⁶	48	ta:n ³ kat ⁴	248
taj ² taw ³	48	ta:n ³ lɛŋ ² lɛŋ ²	249
taj ² məŋ ² xə ²	48	ta:n ³ lɔm ⁶	249
taj ² məŋ ² kwŋ ¹	48	ta:n ³ lɔt ⁴	248
taj ² ko ⁴	87	ta:n ³ pɛn ²	249
taj ² ko ⁴ ʔe ¹ ʔɔn ⁵	83	ta:n ³ pa:j ⁵ , ta:n ³ pa:j ⁵	249
taj ² la ³	47	ta:n ³ sa:j ⁴ pa:j ⁵ xa ⁵	249
taj ² lip ² taj ² lɛŋ ¹	49	ta:n ³ to ⁵	249
taj ² ma:n ³ lɔk ⁴ , pan ²	49	ta:n ³ tsa ⁴	250
taj ² ma:w ²	47	ta:n ³ xa:m ²	248
taj ² sip ¹ sɔŋ ¹ pan ² la ²	48	ta:n ⁵ kan ⁶	330
taj ² ti ²	47	ta:n ⁶	47
taj ² tse ⁶ fa:ŋ ¹	48	ta:n ⁶ , sa:n ¹	231
taj ² tsin ² ku ³	48	ta:ŋ ² ka:ŋ ³	322
taj ² wan ²	47	ta:ŋ ² ŋo ²	318
taj ⁴ ko ⁴	66	ta:ŋ ² ʔɔn ⁵	318
taj ⁵ xɛw ⁵	202	ta:ŋ ² hu ⁴	322
ta:p ⁵	122	ta:ŋ ² ja:n ²	145
ta:p ⁵ tɔk ⁵	285	ta:ŋ ² ja:p ⁵	322
ta:j ²	122	ta:ŋ ² ja:w ²	322
ta:j ⁶	94	ta:ŋ ² ka ²	318
ta:j ⁶ lwm ²	90	ta:ŋ ² kat ¹	322
ta:j ⁶ lət ⁴	90	ta:ŋ ² kat ⁴	322
ta:j ⁶ ha ⁶	95	ta:ŋ ² kin ⁶ , lɔŋ ⁶ kin ⁶	206
ta:j ⁶ kaj ⁵	90	ta:ŋ ² kin ⁶ , lɔŋ ⁶ kin ⁶	206
ta:j ⁶ li ⁶	95	ta:ŋ ² lɔj ⁶	291
ta:j ⁶ pha:k ⁵	88	ta:ŋ ² la ⁶ tha ²	318
ta:j ⁶ to ⁶	149	ta:ŋ ² lak ¹ ta:ŋ ² lɛm ¹	323
ta:j ⁶ tsa ⁴	95	ta:ŋ ² ian ³	318
ta:k ⁴	263	ta:ŋ ² li ⁶	322
ta:k ⁵ ha:j ¹	133	ta:ŋ ² lɔŋ ¹	318
ta:k ⁵ xaw ³	107	ta:ŋ ² luŋ ⁶	188

ta:ŋ ² lu ⁵ , xəŋ ¹ lu ⁵	169	to ² ki ²	290
ta:ŋ ² məj ⁶	323	to ² la:j ² pha ³	110
ta:ŋ ² məj ³	322	to ² le ⁵	166
ta:ŋ ² mon ⁶	322	to ⁵ kaj ⁵	181
ta:ŋ ² pew ⁵	322	to ⁵ sut ¹	133
ta:ŋ ² pha:j ¹	323	to ⁶ lɛn ⁵	74
ta:ŋ ² pha:n ¹	323	to ⁶ loŋ ¹	82
ta:ŋ ² phit ¹	323	to ⁶ phaw ¹ to ⁶ man ²	66
ta:ŋ ² po ⁵	322	to ⁶ kən ²	256
ta:ŋ ² sw ⁶	318	to ⁶ lip ¹	253
ta:ŋ ² suŋ ¹	322	to ⁶ lip ¹	253
ta:ŋ ² ta:j ⁶	94	to ⁶ phaw ¹ xiŋ ² man ²	329
ta:ŋ ² te ⁴	322	top ⁴	124
ta:ŋ ² te ⁵ wi ⁵	54	top ⁴	330
ta:ŋ ² xaw ³ tsaw ⁶	322	top ⁴ lin ⁴	249
ta:ŋ ² xi ¹	322	top ⁵	122
ta:ŋ ² xom ¹	322	tok ⁵ ʔ _e ¹	82
ta:ŋ ² sɛŋ ¹	54	tok ⁵ fa:k ⁴	82
ta:ŋ ² tha:ŋ ⁵	322	tom ³	208
ta:ŋ ⁵ ma:t ⁵	178	tom ³ xaw ³	209
ta:ŋ ⁵ phi ¹ , tam ⁴ phi ¹	162	ton ³	325
ta:ŋ ⁶ , mun ⁶ ta:ŋ ⁶	305	ton ³ haj ²	269
ta:w ⁵ xaw ³	209	ton ³ huŋ ²	269
tu ² pa:n ⁶ , pa:n ⁶ kon ²	339	ton ³ ja:ŋ ⁶ taŋ ⁶	269
tu ² pi ⁶ , tan ² pi ⁶	346	ton ³ jom ²	270
tun ¹	218	ton ³ ka ³	268
tun ²	123	ton ³ lam ⁴	177
tu ⁶	324	ton ³ liw ⁴	269
tuk ¹ ho ¹	204	ton ³ mən ²	269
tuk ⁴	125	ton ³ ma:k ⁵	272
tum ¹	325	ton ³ ma:k ⁵ ka:t ⁴	269
tum ¹ maj ⁴	286	ton ³ ma:k ⁵ sak ⁴	270
tum ³	112	ton ³ maj ⁴	268
tum ⁵	88	ton ³ maj ⁴ ka:ŋ ²	270
to ²	210	ton ³ maj ⁴ ko ⁵	270
to ² thoŋ ¹	110	ton ³ maj ⁴ lə ⁴	270
to ² huk ¹	110	ton ³ maj ⁴ lim ¹	270

ton ³ pek ⁵	269	toj ⁵	124
ton ³ pe ⁵ sa ⁵	97	toj ⁵ hup ¹	269
ton ³ xon ⁵	169	taw ³ ka:p ⁵	68
ton ³ xaj ⁴	269	taw ³ ha:ŋ ³	236
toŋ ⁴ , toŋ ⁴ tha:m ¹	246	taw ³ ma:n ³ la ² la ¹	234
toŋ ⁶ moŋ ²	290	taw ³ tset ⁵ tsan ⁴ la ¹	167
toj ²	118	taw ⁶	72
toj ² ha ¹	119	taw ⁶ xo ²	121
toj ² la:j ² mw ²	164	ki ⁵	109
top ⁵	247	ki ⁶	270
tot ⁴ kon ² , thoŋ ¹ kon ²	177	kip ¹	316
tot ⁴ meɬ ⁴	145	kip ¹ ŋo ²	266
tot ⁵	116,267	kip ¹ jɛw ¹	199
tot ⁴ pa ⁶ , tot ⁴ xe ¹	113	kip ¹ ka:ŋ ⁶	265
toŋm ⁴ maj ³ lam ⁴	150	kip ¹ ka:p ⁵ lew ⁴ mw ² ,	204
tom ⁴ maj ³ xaw ³ , toŋ ⁴	149	kip ¹ ka:p ⁵ lew ⁴ tin ⁶ ,	204
tom ⁵	310	kip ¹ kep ⁵ mw ²	204
ton ⁵	142	kip ¹ kep ⁵ tin ⁶	204
ton ⁶	326	kip ¹ ma ⁴	265
ton ⁶ ha:t ⁴ , ton ⁶ ha:ŋ ⁴	108	kip ¹ me ³	266
ton ⁶ maj ⁴	286	kip ¹ mu ¹	265
toŋ ² sin ¹	171	kip ¹ xa:j ²	266
toŋ ² lam ⁴	296	kip ⁴ phak ¹	207
toŋ ² pa:n ⁵	247	kip ⁵	286
toŋ ³	298	kit ¹	144
toŋ ⁴	69	kim ²	313
toŋ ⁴ xaw ³	92	kim ² faj ² , kim ² tsa ³	299
toŋ ⁴ loŋ ⁶	92	kim ² ho ¹ kaw ⁴	313
toŋ ⁴ loŋ ⁶	92	kim ² tsa ³	313
toŋ ⁴ loŋ ³	92	kin ⁶ tsa:p ⁴ tsa:p ⁴	116
toŋ ⁴ kɛn ²	92	kin ⁶ xaw ³	116
toŋ ⁴ saw ⁴	92	kin ⁶ xaw ³	207
toŋ ⁴ xon ⁴	92	kiŋ ⁵	148,325
toŋ ⁵ hu ¹ , toŋ ² hu ¹	198	kiŋ ⁵ maj ⁴	285
toŋ ⁵ moŋ ⁴	328	ke ⁵	139
toŋ ⁵ tsam ⁶	199	ke ⁵ ma:n ³	55
toŋ ⁶ fa ⁴	293	ke ⁵ ma:n ³ ke ⁵ son ¹	45
toj ¹	84	kep ⁵ mw ²	69

kep ⁵ tin ⁶	71	ka ² la ² lam ⁶	49
ket ⁵	125	ka ² lam ⁶	257
kek ⁴	147	ka ³ ja:ŋ ²	182
kek ⁵	319	ka ³ kəŋ ⁶	182
keŋ ²	309	ka ³ la:j ² la:p ⁵	182
keŋ ²	231	ka ³ lok ⁴ juŋ ²	182
keŋ ³	138	ka ³ ma:n ³ təj ² məŋ ²	45
kew ³ səŋ ¹ ŋən ² xam ²	197	ka ³ tsəŋ ²	182
kep ¹	195	ka ³ xən ⁴	182
kep ¹ sa ² mək ⁵ ja ³	195	ka ³ xən ⁴ xən ⁴	182
kep ⁵ tin ⁶ fa ⁵ ja:ŋ ⁶ huŋ ²	196	ka ⁴ xa:j ¹ pəj ² lən ⁶	113
kep ⁵ tin ⁶ ho ¹ ŋəŋ ⁴	196	ka ⁵	133
kep ⁵ tin ⁶ ja:ŋ ⁶ təŋ ⁶	196	ka ⁵ ka ⁴	113
kep ⁵ tin ⁶ laŋ ¹	196	ka ⁵ li ⁶ ma ² tət ⁴	241
kep ⁵ tin ⁶ man ³	195	ka ⁶	151
kep ⁵ tin ⁶ , tɛp ⁵ tin ⁶	195	ka ⁶ ke ⁶	257
kep ⁵ xo ² sə ³ ,	198	ka ⁶ xiŋ ²	85
kəm ³	67	kap ¹ law ³	307
kəm ³ pəŋ ⁵	67	kap ⁴	143
kəm ⁴ kəm ⁴	331	kap ⁴ pi ⁵	166
kən ³ , ŋən ³	286	kat ¹	116
kən ⁴	116	kat ¹	147
kən ⁵	140	kat ¹ tsut ¹ tsut ¹	147
kən ⁶ səw ²	189	kat ¹ xo ² , xam ¹ xo ²	116
kən ⁶ , li ⁵	286	kat ¹ xew ³	117
keŋ ²	266	kat ⁴ ka:ŋ ²	241
keŋ ⁶	208	kak ⁵	309
kew ²	125	kam ² ləŋ ⁶ , tha:p ⁵ ləŋ ⁶	338
kwa ⁶ ta ⁶ ŋa ² xew ³	121	kam ² ləj ⁴	337
kwa ²	140	kam ² lan ⁴	337
kwaŋ ² jon ²	166	kam ² lew ⁶	338
kwaŋ ⁵ kan ⁶	65	kam ² li ⁶ kam ² tsa ⁴	136
kə ⁶	222	kam ⁴ mw ²	126
kə ⁶ sa:j ²	222	kam ⁴ to ⁶ kam ⁴ xiŋ ²	123
kə ⁶ wa:n ¹	223	kam ⁴ xo ²	116
kət ⁵	82	kam ⁵ ma:k ⁵ tsəŋ ⁶	153
kət ⁵ ta ⁶	121	kam ⁵ ma:k ⁵ xə ¹	153
ka ² la ² ka ² la ² xa:w ¹	49	kam ⁵ pha ⁵	338

kam ⁶	123	kaj ⁵ phu ³ tən ⁶ , kaj ⁵ tən ⁶	258
kam ⁶	327	kaj ⁵ tət ⁵ kan ⁶	258
kam ⁶ lən ⁶	83	kaj ⁵ thən ⁵	258
kan ²	326	kaj ⁵ xəŋ ⁵	258
kan ² hək ⁵	314	kaj ⁵ xəŋ ⁵ xaj ⁵	258
kan ² ləm ¹	102	kaj ⁶	144
kan ² ma:p ⁵	102	kaŋ ³ ta ⁶ toj ² , taŋ ³	119
kan ² mit ⁴	315	kaŋ ⁶	149
kan ² pha ⁴	315	ka:p ⁴	116,338
kan ² tsəŋ ³	319	ka:p ⁴ ma:n ³ keŋ ² məŋ ² ,	230
kan ² tsəŋ ⁶	319	ka:p ⁴ ma:n ³ xə ² məŋ ²	230
kan ² wa:n ¹	316	ka:p ⁴ tsaw ⁴	338
kan ² xo ¹	316	ka:p ⁴ xew ³ ka:p ⁴ ka:ŋ ²	117
kan ³ haw ² , fa:j ⁵ haw ² ,	64	ka:p ⁵	286
kan ³ pən ⁶ , fa:j ⁵ pən ⁶	65	ka:p ⁵ həj ¹	70,260
kan ³ lək ⁴	334	ka:k ⁴ muŋ ⁶ , se ⁶ ka:n ²	320
kan ³ laŋ ¹	334	ka:m ⁵	164
kan ³ laŋ ¹ ma ² , ləŋ ²	338	ka:m ⁵ li ⁶	164
kan ³ law ²	334	ka:n ²	124,131,320
kan ³ la ³	334	ka:n ² ka:ŋ ⁵ la ³ tu ⁶	239
kan ³ lom ² , kan ³	121	ka:n ² ləm ¹	320
kaw ³	328	ka:n ² ləm ⁶	320
kaw ⁴ , kaw ⁴ ta ⁶ mew ¹	257	ka:n ² lam ⁴	320
kaw ⁵	138	ka:n ² ma:p ⁵	320
kaw ⁶	324	ka:n ² xa:j ²	131
kaw ⁶ xa ³	324	ka:n ³	284
kaj ³ faj ²	302	ka:n ³ xo ²	68
kaj ³ ja ³ phaw ¹	302	ka:n ⁵ pu ⁵	51
kaj ³ lem ³ faj ² , kaj ³	302	ka:n ⁶ həj ⁶ ka:n ⁶ la ²	99
kaj ³ ten ²	302	ka:n ⁶ hen ²	322
kaj ⁴	142	ka:n ⁶ ka ⁴ xa:j ¹	113
kaj ⁵	258	ka:n ⁶ təj ⁶	95
kaj ⁵ ho ¹ sa:w ¹	258	ka:n ⁶ tsa:k ⁴	322
kaj ⁵ ke:ŋ ²	258	ka:ŋ ²	68
kaj ⁵ ka:ŋ ² xam ²	264	ka:ŋ ² ŋɔp ¹	80
kaj ⁵ lam ⁴	258	ka:ŋ ² lɛ:ŋ ¹	80
kaj ⁵ me ⁶	258	ka:ŋ ² mon ²	80
kaj ⁵ phu ³	258	ka:ŋ ² pɔŋ ²	80

ka:ŋ ² sɛŋ ¹	199	kup ¹ fəŋ ²	193
ka:ŋ ⁴ fəŋ ²	260	kup ¹ ka:p ⁵	193
ka:ŋ ⁴ ke ⁵ me ⁶ məŋ ²	54	kup ¹ lɛm ¹	193
ka:ŋ ⁵ ka:ŋ ⁶ ha:w ¹	294	kup ¹ sa:n ¹	193
ka:ŋ ⁵ koŋ ⁶	314	kup ¹ təŋ ⁶	193
ka:ŋ ⁶	257	kup ¹ tse ⁴	193
ka:ŋ ⁶ wan ² , tɔn ⁶ wan ²	341	kum ² xaw ³	174
ka:ŋ ⁶ ha:w ¹ , ka:ŋ ⁶	294	kun ² ləj ⁶	291
ka:ŋ ⁶ ləj ⁶	291	kun ² ləŋ ¹	72
ka:ŋ ⁶ lən ⁶	344	kun ² hən ²	240
ka:ŋ ⁶ law ¹	341	kuj ¹	304
ka:ŋ ⁶ pi ⁶	346	kuj ¹ tsam ⁶	303
ka:ŋ ⁶ wa ⁵	178	kuj ⁶	110
ka:ŋ ⁶ xun ²	342	ko ² la ⁴ kun ⁵	254
ka:ŋ ⁶ xam ⁶	341	ko ² te ³	170
ka:ŋ ⁶ xo ² ja:w ²	257	ko ² tsam ⁵ pi ⁵	231
ka:w ³	70	ko ⁴	325
ka:w ³ pɔm ¹	70	ko ⁵ te ² la ²	105
ka:w ³ xɛŋ ⁶	70	ko ⁵ tham ² ma ²	165
ka:j ¹ mo ³	307	ko ⁶	268
ka:j ²	93	ko ⁶ maj ⁴	268
ka:j ⁵ hən ²	236	ko ⁶ sa:n ²	309
ka:j ⁵ xaw ³ , kəj ⁶ xaw ³	207	kop ⁴	328
ka:j ⁶	144	kop ⁵	260
ku ³ so ¹	114	kop ⁵ ka:j ⁵	246
ku ⁵	304	kop ⁵ kin ⁶ lən ⁶	295
ku ⁵ lək ⁴	304	kop ⁵ kin ⁶ wan ²	295
ku ⁶	328,330	kom ³ ta ⁵	120
ku ⁶ ko ⁴ ku ⁶ kon ² ,	330	kom ⁶	100
ku ⁶ ko ⁴ xiŋ ² kon ²	330	kon ² ʔɔn ³ ʔɛn ³	56
ku ⁶ kon ² ,	330	kon ² haŋ ³	57
ku ⁶ pi ⁶ ku ⁶ ja:m ²	337	kon ² lom ² laŋ ¹	56
ku ⁶ ti ⁶ ku ⁶ lən ⁶	330	kon ² lum ⁵	44
ku ⁶ tsək ⁴ ku ⁶ tseŋ ⁵	330	kon ² lum ⁵ kon ² ki ⁶	44
ku ⁶ wan ² thɔn ² , ku ⁶	343	kon ² məŋ ²	50
ku ⁶ xiŋ ⁵ ku ⁶ ja:m ²	330	kon ² mək ⁴ kon ² ləŋ ²	56
ku ⁶ ja:ŋ ⁵ ku ⁶ mew ²	330	kon ² ma:w ¹ kon ² sa:w ¹	44
kup ¹	193	kon ² sin ¹ , kon ² hin ¹	56

kon ² wa:w ²	56	kon ² thən ⁵	58
kon ² xen ¹	51	kon ² tha ¹ ho ¹	53
kon ² ʔɔŋ ¹ ʔɛŋ ¹	56	kon ² thaw ³	45
kon ² ŋə ³	57	kon ² tsəm ²	52
kon ² ŋa ⁴	58	kon ² tsaw ⁴	53
kon ² ʔen ³ tsəŋ ²	53	kon ² tsaw ⁶ ʔɔŋ ⁵ tsaw ⁶ ʔon ³	56
kon ² hən ²	51	kon ² tsaw ⁶ ʔon ³	56
kon ² hən ³	57	kon ² tsaw ⁶ kən ⁵	56
kon ² ha:j ⁴	56	kon ² tsaw ⁶ kot ⁴	56
kon ² həj ⁶ kon ² la ²	51	kon ² tsaw ⁶ li ⁶	55
kon ² het ⁵ həj ⁶	51	kon ² tsaw ⁶ sw ⁶	56
kon ² het ⁵ la ²	51	kon ² tson ⁶	53
kon ² ho ² ka ²	53	kon ² won ² , kon ² lət ⁴	58
kon ² jɔŋ ⁵	58	kon ² xək ⁴ kon ² xa ²	58
kon ² jəm ² li ³	114	kon ² xa:n ⁴	55
kon ² jɛp ⁴ sə ³	53	kon ² xək ¹ , kon ² xək ¹ xɔŋ ²	55
kon ² ka ²	57	kon ² pə:n ⁶ ka:ŋ ⁶	44
kon ² ka ³ tsəŋ ²	53	kon ³	69
kon ² ka ⁴ kon ² xa:j ¹	52	kon ³ mo ³ xa:ŋ ¹	71
kon ² kat ⁴	57	kon ³ hoj ³	291
kon ² ləŋ ²	56	kon ⁶	192
kon ² lət ⁴ , kon ² jɔŋ ⁵	58	kon ⁶ ja:ŋ ⁴ tsəŋ ⁶	192
kon ² lət ⁴ , kon ² won ²	58	kon ⁶ ka:j ⁵ hən ²	52
kon ² lum ³ fa ⁴	45	kon ⁶ pət ¹ , kon ⁶ xa ¹ pət ¹	192
kon ² lup ¹ la:p ¹	57	kon ⁶ si ⁴	192
kon ² lup ¹ la:p ¹ lup ¹ lip ¹	57	kon ² pat ⁴ lam ⁴	103
kon ² mw ² ja:w ²	54	kon ² pe ⁶	109
kon ² mək ⁴	56	kon ² sɔŋ ²	170
kon ² mən ¹ kon ² xew ¹	56	kon ² wən ⁶	109
kon ² me ² tən ⁵	53	kon ² xot ¹ kɛŋ ²	126
kon ² mi ²	58	kon ⁶	143
kon ² mut ⁴	65	kon ⁶ xo ² mo ²	130
kon ² pen ⁶	58	kon ⁶ li ²	336
kon ² pha:n ¹	58	kon ⁶ tsin ⁶	336
kon ² sən ³	57	kon ⁶ xo ²	68
kon ² sa:n ⁴	57	kon ⁶ xo ²	71
kon ² si ⁴ ti ⁴	55	kon ⁶ xo ² həj ¹	71
kon ² ta:m ² tsaw ⁶	65	koj ³	272

koj ³ ɲa ² tsa:ɲ ⁴	272	kaŋ ⁶ ha:ɲ ¹ ja:w ²	182
koj ³ hɛɲ ³	227	kaŋ ⁶ ma:n ³	238
koj ³ hɔm ¹	272	kaŋ ⁶ la ²	105
koj ³ jok ⁵	273	kaw ³ ʔɛp ⁵ kan ⁶	234
koj ³ liw ⁴ mw ² la:ɲ ²	272	kaw ³ hɛn ² ʔɛp ⁵ je ²	66
koj ³ lok ⁴ tsɔk ⁵	272	kaw ⁶ kaŋ ⁶	149
koj ³ phaw ⁴	227	ʔi ² fa:k ⁵	84
koj ³ som ³	272	ʔi ⁵	61
koj ³ xaw ¹ ɲo ²	272	ʔit ¹ ʔit ¹ ʔɔt ¹ ʔɔt ¹	332
koj ³ xaw ¹ xa:j ²	273	ʔit ¹ ləŋ ⁶	332
koj ⁶	305	ʔe ¹	324
kaɔp ⁴ ti ⁶ saŋ ¹ , kaɔp ⁴	333	ʔe ¹ ʔɔn ⁵	44
kaɔp ⁵	123,327	ʔe ¹ ʔaw ⁶ la:j ²	51
kaɔk ¹ faj ² tha:t ⁴	301	ʔe ¹ ha:j ⁴	56
kaɔk ¹ ho ¹	71	ʔe ¹ lɛŋ ⁶	44
kaɔk ¹ ja ³ phaw ¹	171	ʔe ¹ pha:n ¹ po ⁶ pha:n ¹ me ⁶	82
kaɔk ¹ ma:k ⁵ phet ⁵	308	ʔe ¹ sɔŋ ¹	82
kaɔm ⁵	308	ʔe ⁵	61
kaɔn ³	325	ʔem ⁵ hem ⁶	74
kaɔn ⁴	211	ʔen ⁶	72
kaɔn ³ hin ¹	289	ʔen ⁶ lɔŋ ⁶	70
kaɔn ⁵	259	ʔen ⁶ sɔn ⁴	94
kaɔn ⁵ taw ²	102	ʔew ⁶	69
kaɔn ⁶ hɛn ²	240	ʔɛp ⁵	327
kaɔŋ ² ka:ɲ ⁵ , kaŋ ²	294	ʔɛp ⁵ ja ³	319
kaɔŋ ² mu ²	168	ʔɛp ⁵ thun ¹	319
kaɔŋ ³	314	ʔɛp ⁵ xaw ³ , tɔ ⁵ xaw ³	306
kaɔŋ ³ ʔɛn ¹	314	ʔɛk ¹	61
kaɔŋ ³ ja:m ²	314	ʔɛm ⁴	116
kaɔŋ ³ ja:w ²	314	ʔɛm ⁵	75
kaɔŋ ³ ka:ɲ ²	71	ʔɛm ⁵ ʔɔk ¹ tɔk ¹	75
kaɔŋ ³ mo ⁶	299	ʔɛm ⁵ ʔuk ¹ puk ¹	75
kaɔŋ ³ tɔp ⁵	314	ʔɛn ⁵	310
kaɔŋ ³ tsa:k ⁴	314	ʔɛŋ ⁵	309
kaɔŋ ⁵ jɛw ¹	200	ʔɛŋ ⁵ ja ³ jw ⁴	309
kaɔŋ ⁵ xon ¹ ho ¹ ,	200	ʔɛŋ ⁵ tɔm ⁵	310
kaɔŋ ⁶	182,327	ʔuk ⁴ tsa ⁵	319
kaɔŋ ⁶ ʔu ² tse ⁵	182	ʔun ⁶	116

ʔu ⁶ kom ⁶	116	ʔok ¹	61
ʔə ¹ ha:j ⁴	56	ʔok ⁵	336
ʔə ¹ lam ⁴ tsu ⁴	62	ʔom ⁶	116
ʔə ¹ ma ¹	62	ʔoŋ ² thaj ¹	100
ʔə ³	116	ʔoŋ ³ mɯ ²	68
ʔəp ⁵	304	ʔoŋ ³ tin ⁶	70
ʔəj ² ko ⁴ , ʔəj ² ko ⁴	66	ʔək ⁵ ʔək ⁵	71
ʔa ³ pa:k ⁵ ʔa ³ ka:ŋ ²	118	ʔək ⁵ lək ⁵	67
ʔa ⁶	60	ʔək ⁵ lən ⁶	83
ʔa ⁶ fa ⁴	64	ʔək ⁵ lət ⁴	90
ʔa ⁶ xoj ¹	64	ʔək ⁵ phət ⁵	88
ʔa ⁶ la ⁵ lo ² ka ⁵	88	ʔon ⁵	60
ʔa ⁶ la ⁵	87	ʔon ⁶ ta:ŋ ²	339
ʔa ⁶ xoj ¹	60	ʔoŋ ³	328
ʔam ⁵ tsaw ⁶ laj ¹	334	ʔoj ⁵	108
ʔan ⁶	325	phi ¹	136
ʔaw ⁶ phak ¹ mu ¹	108	phi ¹	158
ʔaj ⁵	61	phi ¹ ʔam ⁶	161
ʔaj ⁶	94	phi ¹ ŋo ² phi ¹ xa:j ²	160
ʔa:p ⁵ lam ⁴ pu ¹ ta:j ⁶	95	phi ¹ faj ²	160
ʔa:p ⁵ sa:m ¹	83	phi ¹ fi ² taw ⁶	160
ʔa:m ⁶	61	phi ¹ hɔŋ ⁴	161
ʔa:ŋ ⁵	307	phi ¹ hən ² , phi ¹	159
ʔa:ŋ ⁵ hin ¹	308	phi ¹ ho ¹ ma:n ³ ,	159
ʔa:ŋ ⁵ mɔk ⁵ ja ³	99	phi ¹ ho ¹ pət ⁵	160
ʔa:ŋ ⁵ pha:n ⁴	308	phi ¹ hoj ³ phi ¹ ləj ⁶ ,	159
ʔa:ŋ ⁵ təm ¹	308	phi ¹ huŋ ² phi ¹ həj ²	159
ʔa:j ³	61	phi ¹ hu ² taw ⁶	160
ʔu ¹ ʔa:w ⁶	61	phi ¹ jək ⁵	161
ʔu ¹ ja ⁶	60	phi ¹ ləj ⁶	159
ʔu ¹ ja ⁶	66	phi ¹ lən ⁶ phi ¹ la:w ⁶	160
ʔu ¹ təj ³	69	phi ¹ lət ⁵ maj ³ , phi ¹ lət ⁵	160
ʔu ¹ taw ³	69	phi ¹ lak ⁴ swŋ ⁵	161
ʔu ³	59	phi ¹ lam ⁴ , phi ¹	159
ʔu ⁵	84	phi ¹ li ⁶	160
ʔo ³	61	phi ¹ lin ⁶ , sa:ŋ ¹ lin ⁶	159
ʔop ⁴ phən ¹	131	phi ¹ loŋ ⁶ phi ¹ pa ⁵	159
ʔop ⁴ pop ⁴	129	phi ¹ maj ⁴ phi ¹ tək ⁵	159

phi ¹ paw ⁴	161	phəp ⁴ ta ⁶	121
phi ¹ pha:j ²	160	phət ⁵	125
phi ¹ phet ⁵ , phi ¹ phet ⁵	160	phən ¹ sop ⁵	249
phi ¹ pu ⁵ len ¹ lən ¹	159	phən ²	211
phi ¹ sət ¹ la ³ pha ⁴ sət ¹ xom ²	136	phən ⁵	197,326
phi ¹ sə ³ mət ²	159	phən ⁵ jək ⁵	197
phi ¹ ta:j ⁶ ha ⁶ , phi ¹ ha ⁶	160	phən ⁵ tset ⁴ phən ¹	202
phi ¹ ta:j ⁶ huŋ ¹ , phi ¹ huŋ ¹	160	phən ⁵ tso ⁴ , lo ³ tso ⁴	101
phi ¹ ta:j ⁶ tsa ⁴ ,	160	phəw ⁴ ka:k ⁵	309
phi ¹ ta:p ⁵ ka:t ⁵	160	phəw ⁴ lam ⁴ taw ³	309
phi ¹ ton ³ huŋ ²	159	phəw ⁴ mək ⁵	309
phi ¹ tsa ⁴	160	phəw ⁴	309
phi ¹ xən ¹ xo ²	160	phum ¹	269
phi ¹ xaw ³	161	phun ¹	326
phi ¹ xaw ³ phi ¹ ʔək ⁵	136	phə ¹	100
phit ¹ kan ⁶	247	phə ¹ la ²	105
phit ¹ tsaw ⁶ , məw ¹ tsaw ⁶	146	phə ³	151
phik ⁴ xu ⁵	165	phət ⁵ la ³ ʔa:j ⁶ ta ⁶	149
phiŋ ⁴ kə ⁶	310	phək ⁵	151
phiŋ ⁴	310	phək ⁵ sək ⁵ lək ⁵	151
phiŋ ⁴ man ² , ʔət ⁵ man ⁴	310	phək ⁵ sək ⁵ lək ⁵	151
phiw ¹ mən ¹	311	phək ⁵ sa:k ⁵ la:k ⁵	151
phiw ¹ pha ³	311	phək ⁵ tsa:t ⁶	151
phe ¹	307	phəj ⁴ pən ²	114
phe ² fa ⁴ phe ² fon ¹	293	phən ¹ mon ²	303
phe ² fəj ²	293	phən ¹ pən ³	303
phe ² lət ⁴ lət ⁵	293	phən ¹ pa:n ⁴	172
phe ² lam ⁴	293	phən ¹ sət ²	303
phe ² lom ²	293	phən ¹ si ⁵ la ³	303
phe ² xən ¹ , phe ² ka:t ²	293	phən ¹ xək ⁵	87
phe ⁵ xaw ³	107	phən ¹ xaw ³	303
phət ⁵	157	pha ¹	291
phət ⁵ sət ⁴ sət ⁴	157	pha ¹ liŋ ²	291
phət ⁵ sa:t ⁴ sa:t ⁴	157	pha ¹ sa ⁵	45
phen ⁵ ʔəj ³	319	pha ² ka ⁵	168
phen ⁵ lam ⁴ man ²	320	pha ² la ²	165
phew ³	123	pha ² la ² pen ⁶ tsaw ³	164
phew ³ phən ¹	205	pha ³ pək ⁴	190

pha ³ hom ⁵	311	phak ¹ kum ⁵	279
pha ³ kɔŋ ⁴ xo ²	189	phak ¹ kut ¹	278
pha ³ kɔp ⁵	311	phak ¹ kut ¹ lam ⁴	278
pha ³ la:j ³	110	phak ¹ lən ²	279
pha ³ la ⁶ thɔŋ ⁵	190	phak ¹ la:ŋ ⁶	279
pha ³ sə ⁵	311	phak ¹ ləŋ ⁴ məŋ ²	277
pha ³ tɔm ⁵ tsak ⁴	311	phak ¹ lem ⁶ xim ²	281
pha ³ thaŋ ⁴ xɛk ⁵	311	phak ¹ lo ¹	280
pha ³ tsɔŋ ⁵	190	phak ¹ mək ⁵	277
pha ³ tsɔŋ ⁵ xa:t ⁴ ti ⁶ pa ⁵	190	phak ¹ man ¹	279
pha ³ tset ⁴	202	phak ¹ mo ⁵	281
pha ³ tset ⁴ ʔɛŋ ¹	202	phak ¹ pə ³ sa:j ⁵	278
pha ³ xɛŋ ⁶	311	phak ¹ pɛŋ ³	277
pha ³ maj ¹	110	phak ¹ paŋ ⁶	278
pha ³ tset ⁴ suk ⁴ la ³	202	phak ¹ phək ⁵	278
pha ⁴	101	phak ¹ pə ⁶ sa:j ⁵	278
pha ⁴	315	phak ¹ saŋ ³	278
pha ⁴ fan ² te ²	315	phak ¹ soŋ ¹	281
pha ⁴ kɔj ⁴	315	phak ¹ som ³	215
pha ⁴ loŋ ¹	315	phak ¹ som ³	216
pha ⁴ mo ³ ta:w ⁶	315	phak ¹ som ³	217
pha ⁴ skŋ ¹ xom ²	315	phak ¹ som ³ lam ⁴	224
pha ⁵	316	phak ¹ tso ²	215
phat ¹	250	phak ¹ tso ² lo ⁵	215
phak ¹	277	phak ¹ xɔj ⁶	279
phak ¹ ʔɛp ⁵	215	phak ¹ xa:m ² fa:ŋ ¹	282
phak ¹ ʔit ¹ ʔət ¹	277	phak ⁵ jə ³ xə ² xew ¹	277
phak ¹ ʔum ¹ tum ¹	277	phaw ⁴	208
phak ¹ ha ³	278	phaw ⁵	328
phak ¹ ho ¹ tup ¹	279	phaj ² tin ⁶ phaj ² mu ²	96
phak ¹ hom ¹	279	pha:k ⁴ haw ²	64
phak ¹ jət ⁴	278	pha:k ⁴ kuk ⁴	140
phak ¹ kɔŋ ³ mo ⁶	277	pha:k ⁴ luk ¹	140
phak ¹ ka:t ⁵	278	pha:k ⁴ pən ⁶	65
phak ¹ ka ⁶	279	pha:n ⁴ ka ⁵ la ²	164
phak ¹ ki ² hɔm ¹	278	pha:n ⁶	157
phak ¹ ki ² məŋ ² kək ⁵	278	pha:n ⁶ ja:p ⁴ ja:p ⁴	157
phak ¹ ki ² mo ⁵	278	pha:w ⁵	124

pha:w ⁵ xaw ³ sa:n ¹	162	tha ⁵ lan ⁴	338
pha:j ¹	316	tham ⁴ law ³ , haj ¹ law ³	310
pha:j ²	158	thaj ⁵	297
pha:j ³ ta:ɲ ²	133	thaw ³	139
phu ²	182	thaw ³ pɯ ¹ jɪŋ ² , ja ⁶ thaw ³	45
phu ² tsəŋ ²	182	thaw ³ pɯ ¹ tsa:j ² , pu ¹ thaw ³	45
phu ² tsək ⁵ xək ⁵	182	thaw ³ ma:n ³	45
phu ⁴	297	thaw ³ ma:n ³ ke ⁵ son ¹	45
phu ⁵	46	thaw ⁵ mən ¹ ho ¹ , sə ³ mən ¹ ,	311
phun ¹ se:ŋ ¹ tsa:m ² xam ²	165	thaw ⁵ xən ¹ sə ³	202
pho ¹	49	thaw ⁵ mɯ ²	195
pho ¹ ma:w ¹ me ⁶ sa:w ¹	49	thaj ¹	100
pho ¹ man ²	280	thaj ¹ la ²	105
pho ⁵ kɯ ⁶	84	thaj ⁶	246
phəm ⁴ se:ŋ ¹ pe:ŋ ² pa:k ⁵	249	tha:p ⁴	124
phaw ¹ , pu ¹ law ⁶	333	tha:p ⁴ hu ² laŋ ⁶	121
thi ² kəŋ ² mu ²	168	tha:p ⁴ tsa:p ⁴	150
thi ⁵	143	tha:p ⁵	338
thip ¹	132	tha:p ⁵ ʔən ¹ ləŋ ⁶	338
thip ¹ ma:k ⁵ lom ²	132	tha:p ⁵ laj ⁴	337
thin ⁵ hən ²	239	tha:p ⁵ lan ⁴	338
thin ⁵ ha:ŋ ³	240	tha:ŋ ¹ həŋ ⁶	100
the ¹	124	tha:ŋ ¹ ʔuŋ ⁶	296
theŋ ¹	248	tha:ŋ ¹ lam ⁴	296
thək ⁵	316	tha:ŋ ¹ xə ¹ xa:j ²	289
them ¹ həŋ ²	173	tha:ŋ ¹ taw ⁶	319
them ¹ hən ² maw ⁵	173	tha:ŋ ⁶ lo ³	183
them ¹ hən ² ta:j ⁶	174	tha:k ⁴	142
them ¹ xək ⁵	174	tha:k ⁵	316
then ²	117	tha:m ¹	247
thwŋ ¹ ʔok ⁵ thwŋ ¹ tsaw ⁶	146	tha:n ³ ma ⁴	109
thwŋ ¹ tsaw ⁶	128	tha:n ³ xa:j ²	109
thə ¹	211	tha:n ⁴ kuj ⁶	110
thək ⁵	253	tha:n ⁵	300
tha ¹ ho ¹	199	thu ¹	131,203
tha ¹ lot ⁵	203	thu ² kən ² hɔm ¹	203
tha ¹ ho ¹	203	thu ² kən ²	203
tha ⁵ laj ⁴	337	thu ⁵	309

thun ¹	229	thoŋ ¹ xu ³	321
thun ¹ læŋ ⁶	229	thoŋ ¹ xaw ³	72
thun ² tsa:m ⁵	173	thoŋ ² lam ⁴	311
thun ² xa:m ²	241	thot ⁴	141
thun ⁴	335	thok ⁵	126
thuj ⁵ paw ⁵	314	thom ⁵ lik ⁴	171
thuj ⁶ thu ² tsi ⁶	313	thon ²	167
tho ¹ the ¹	133	thoŋ ⁵	201
tho ²	111	thoŋ ⁵ kəŋ ⁴	109
tho ³ xa:m ²	184	tsi ¹ læn ⁶	263
tho ⁵	281	tsi ²	125
tho ⁵ ŋək ⁴	282	tsi ² lam ⁴ ta ⁶	128
tho ⁵ fu ²	213	tsi ⁴	122
tho ⁵ fu ² law ⁶	214	tsi ⁵	208
tho ⁵ læŋ ⁶	282	tsi ⁵ sən ⁵ tsi ⁶	312
tho ⁵ læŋ ¹	282	tsi ⁵ tsa:ŋ ⁶	96
tho ⁵ lin ⁶	281	tsi ⁶	312,313
tho ⁵ pa:j ² paw ⁶	282	tsik ¹ ləj ⁶	291
tho ⁵ pa ⁶ tsi ³ , tho ⁵ fa:ŋ ¹	282	tsik ¹ mo ³ ho ¹	193
tho ⁵ pen ²	283	tsim ² law ³	309
tho ⁵ tɛp ⁵	282	tsim ² sɛ:ŋ ¹ , xu ⁴	309
tho ⁵ tɛ ⁴	282	tsin ⁶ tsɔ ⁵	46
tho ⁵ tsi ³	213	tsin ⁶ xaw ³	207
tho ⁵ tsi ³ pin ²	213	tsin ⁶	335
tho ⁵ xa:ŋ ⁶ , tho ⁵ ja:w ²	281	tse ²	62
tho ⁵ xa:m ² fa:ŋ ¹	282	tse ² la:ŋ ²	114
tho ⁵ xa:m ² fa:ŋ ¹ loŋ ¹	282	tse ² le ²	51
tho ⁵ xew ¹	282	tse ² tsim ⁵	206
tho ⁵ xon ¹	282	tse ³ ja ³ si ¹ lik ⁴	319
thoj ³ ka ³	105	tse ⁵ so ¹	114
thoj ³ tsaw ⁶	121	tse ⁵ ti ⁵	168
thoj ³ tsaw ⁶ fu ⁴ fa ⁴	121	tse ⁶	210,231
thoj ³ tsaw ⁶ jaw ⁵	121	tse ⁶ fan ² xaw ³	105
thon ³	100	tsep ⁵	93
thoŋ ¹ la:j ³	194	tset ⁴	203
thoŋ ¹ læŋ ¹	321	tset ⁴ xi ³ ta ⁶	204
thoŋ ¹ pa ² taj ²	194	tset ⁵	328
thoŋ ¹ pan ⁵	321	tset ⁵ hep ⁵	262

tset ⁵ lin ⁶ , ket ⁵ lin ⁶	256	tsak ⁴ xon ¹ ta ⁶	121
tset ⁵ tsan ⁴	167	tsam ⁴	94
tsem ²	156	tsam ⁶	195
tsem ² kw ¹ lut ¹	156	tsan ⁶ ta ⁶	121
tsem ² ko ¹ lot ¹	156	tsaŋ ²	147
tsət ⁴	138	tsaŋ ⁵ koj ²	330
tsət ⁴ jem ³	118	tsaw ¹ tsəŋ ² , kon ² tsəŋ ²	51
tsət ⁴ tha:m ¹	247	tsaw ² pha ² la ²	164
tsət ⁴ tsa:m ²	118	tsaw ³ thin ⁵	167
tsət ⁵ xo ² sə ³	198	tsaw ³ fa ⁴	54
tsen ¹ ləŋ ⁶	332	tsaw ³ hən ² , tsaw ³ xək ⁵	53
tsen ¹ tsen ¹ , ʔi ¹ tsen ¹ ,	332	tsaw ³ ho ¹ ma:n ³	159
tsen ² , ken ²	93	tsaw ³ ki ²	166
tsen ⁶ xən ²	101	tsaw ³ li ³	114
tsəw ⁵	181	tsaw ³ məŋ ²	54
tsw ⁶ ʔən ⁵	84	tsaw ³ mon ⁶	166
tsw ⁶ ʔaw ⁶ la:j ²	84	tsaw ³ sa:ŋ ⁵	166
tsw ⁶ ʔin ⁵	55	tsaw ³ si ⁵ tha:t ⁴	165
tsw ⁶ pha ² ka ⁵	55	tsaw ³ tsəŋ ²	53
tsw ⁶ tham ²	55	tsaw ³ tsi ² , tsaw ³ ki ²	55
tsw ⁶ tsum ³	54	tsaw ³ wəŋ ⁴ , la ⁵ tsa ⁵	54
tswəŋ ⁵ tswəŋ ⁵	294	tsaw ³ xən ⁴	53
tsək ⁴	321	tsaw ³ xa:m ²	53
tsək ⁴ koj ³	321	tsaw ³ xaw ³	209
tsək ⁴ lek ⁵	321	tsaw ³ xu ² pa ⁶	167
tsək ⁴ mo ⁶ həŋ ¹ kak ⁵	321	tsaj ⁴	120
tsək ⁴ po ⁶	321	tsa:p ⁵	108,267
tsək ⁴ thəp ⁵	100	tsa:t ⁴ kon ⁵ , tsa:t ⁴	339
tsək ⁴ wa:j ¹	321	tsa:t ⁴ kon ²	339
tsəŋ ⁴	137	tsa:t ⁴ la ³	339
tsa ²	147	tsa:t ⁴ laj ⁴	339
tsa ⁴	247	tsa:k ⁴	106
tsa ⁴ kan ⁶	148	tsa:k ⁴ ʔit ¹ ʔəj ³	313
tsa ⁴ laj ³ tsa ⁴	168	tsa:k ⁴ jəp ⁴ sə ³	313
tsa ⁵ ka ⁴	170	tsa:k ⁴ la ⁶ maj ⁴	313
tsap ¹	88	tsa:k ⁴ la:ŋ ¹ xaw ³	313
tsap ¹ məŋ ² mi ³	179	tsa:k ⁴ pa:t ⁴ xaw ³	313
tsak ⁴ ta ⁶	120	tsa:k ⁴ phə ¹ la ²	313

tsa:k ⁴ po ⁴ xaw ³	103	tsuŋ ³	308
tsa:k ⁴ po ⁴ xaw ³	313	tsuŋ ³ ja ³ ju ⁴	308
tsa:k ⁴ sɔm ³ la ²	312	tsuŋ ³ law ³	308
tsa:k ⁴ sak ⁴ sə ³	313	tsuŋ ³ se:ŋ ¹	308
tsa:k ⁴ te ² la ²	106	tsuŋ ³ ta ⁶ xa:j ²	308
tsa:k ⁴ thaj ¹ la ²	313	tsuŋ ⁶ mw ²	124
tsa:k ⁴ tsa ⁵	170	tso ²	209
tsa:k ⁴ tsa ⁵ ma:j ¹ ta:ŋ ²	97	tso ² ti ⁴	165
tsa:k ⁴ xop ⁵ mɛn ⁵	313	tso ² tsa ²	150
tsa:k ⁴ xop ⁵ xaw ³	313	tso ⁴	309
tsa:n ²	238	tso ⁴ , tson ⁴	211
tsa:n ³ ʔim ⁵ tsaw ⁶	146	tsom ²	146
tsa:ŋ ⁴	255	tsom ² pi ⁶ loŋ ⁴	137
tsa:ŋ ⁴ kɔ ⁵ mu ² ji ⁵	181	tsɔk ¹	132
tsa:ŋ ⁴ pa:j ²	255	tsɔk ⁴ sa:t ⁴	314
tsa:ŋ ⁴ thən ⁵	255	tsɔk ⁴ xu ³	103,305
tsa:ŋ ⁴ tsoŋ ⁶	255	tsɔk ⁴ , tɔj ⁵	100
tsa:ŋ ⁵	114	tsɔk ⁵	124
tsa:ŋ ⁶	156	tsɔm ⁵	112
tsa:ŋ ⁶	52	tsɔn ³	257
tsa:ŋ ⁶ ŋən ²	52	tsɔŋ ²	168
tsa:ŋ ⁶ hin ¹	53	tsɔŋ ² ʔu ² pha ² ka ⁵	50
tsa:ŋ ⁶ kɔt ¹ lot ¹	156	tsɔŋ ² tse ²	141
tsa:ŋ ⁶ ka ¹ la:t ²	156	tsɔŋ ³	319
tsa:ŋ ⁶ lek ⁵	52	tsɔŋ ³ paw ²	169
tsa:ŋ ⁶ lin ⁶	52	tsɔj ⁴	335
tsa:ŋ ⁶ maj ⁴	52	tsaw ⁶ ŋe ⁶	134
tsa:ŋ ⁶ xam ²	52	tsaw ⁶ ʔon ³	135
tsa:w ¹ li ¹	310	tsaw ⁶ ʔon ³	149
tsa:w ⁵ se:ŋ ⁵ tsi ⁶	312	tsaw ⁶ fa:t ⁵	145
tsa:j ²	62	tsaw ⁶ fa:t ⁵ , tsaw ⁶ xom ¹	145
tsa:j ²	64	tsaw ⁶ fot ⁴ , tsaw ⁶ maj ³	134
tsa:j ⁴ ta ⁶ jem ³ , tsa:j ⁴	119	tsaw ⁶ hɔj ³	149
tsup ¹	118	tsaw ⁶ hɔj ¹	145
tsuk ¹	131	tsaw ⁶ ha:j ⁴	135
tsum ³	112	tsaw ⁶ haj ¹ , tsaw ⁶ laj ¹	334
tsum ⁵ , tsop ⁴	126	tsaw ⁶ jaw ⁵	135
tsun ¹ la ³	67	tsaw ⁶ jaŋ ⁶ pen ⁶ tsaw ⁶	146

fuŋ ¹	111	si ³ ja ³	58
fuj ² hən ² , foj ² hən ²	238	si ⁴ ti ⁴	138
fo ⁴ ʔək ⁴ ʔək ⁴	298	si ⁵	328
fo ⁴ ʔuk ⁴ ʔuk ⁴	298	si ⁵ lɛŋ ¹	132
fo ⁵	327	si ⁵ tseŋ ⁵ pət ⁵ la ³	335
fo ⁵ fəŋ ²	300	si ⁵ wan ⁵ ta ⁵	290
fo ⁴	93	si ⁶ la ² to ²	166
fon ¹	203-294	sip ¹	329
fon ¹ ha ⁵ ʔɛŋ ¹	292	sip ¹ ʔet ⁵	329
fon ¹ ha ⁵ jaw ⁵	292	sip ¹ sɔŋ ¹	329
fon ¹ jaw ⁵ lom ² loŋ ¹	292	sik ¹	210
fon ¹ lom ²	292	sik ¹ pik ⁴	139
fon ¹ ma ⁴ lɛŋ ⁶	292	sik ⁴	327
fon ¹ phɔŋ ¹	292	sin ¹	137
fon ¹ tok ¹ ʔe ⁶	292	sin ¹ ʔɔŋ ⁵	169
fon ¹ tok ⁵	292	sin ¹ loŋ ¹	168
fon ¹ tok ⁵ fa ⁴ lɛt ⁵	292	sin ¹ tham ²	167
fon ¹ tok ⁵ lam ⁴ jam ²	292	sin ³	191
fon ¹ xew ³	204	hə ² sa:ŋ ² pho ²	317
foŋ ² faj ²	299	hə ² tson ⁶	317
foŋ ⁴	297	hə ² wa:j ³	317
foj ² huŋ ² , sa:j ¹ huŋ ²	286	hək ⁵	71
fək ⁴ man ³	111	hə ³	243
fəŋ ² jaw ⁵ fəŋ ² suŋ ⁶	297	si ⁵	328
fəŋ ² ka ³ fəŋ ² hom ⁵	297	sin ³ fa ⁵	191
fəŋ ² lam ⁴ , foŋ ² lam ⁴	297	sin ³ kan ³ law ²	192
fəŋ ² suŋ ¹	297	sin ³ ma:n ⁶	191
fəj ¹ fɛt ⁵	101	sin ³ phe ²	192
fəj ¹	327	sin ³ sɔŋ ¹ tin ⁶	191
si ¹ ʔək ⁵	94	sin ³ sa:m ¹ tin ⁶	191
si ¹ ke ⁴	150	sin ³ si ⁵ tin ⁶	191
si ¹ lom ²	118	siŋ ³ tsaw ⁶	95
si ¹ tsɛŋ ¹	332	siŋ ³ sa:k ⁴	95
si ¹ tsa:m ⁶	94	siw ¹	72
si ¹ xaj ²	204	siw ⁵	314
si ² sew ⁶ ,	179	si:ŋ ³ ka:m ⁵	95
si ³	327	se ¹ , xe ¹	112
si ³ mɛŋ ² mun ²	72	se ²	62

se ² lam ⁴	296	seŋ ¹ phen ² jɛn ²	251
se ² phe ²	260	seŋ ¹ phiw ⁵	251
se ² , xe ²	327	seŋ ¹ si ³ ja ³	185
se ⁴ ta ⁶ jem ³	119	seŋ ¹ sop ⁵	241
se ⁵ tiŋ ⁵	184	seŋ ¹ suŋ ¹	251
se ⁵ xew ³ , xe ⁵ xew ³	204	seŋ ¹ thaw ³	251
se ⁶ hu ¹	71	seŋ ¹ tsɛn ² , seŋ ¹ kɛn ²	251
se ⁶ la ³ tu ⁶	239	seŋ ¹ wa:n ¹	184
sem ³	316	seŋ ¹ wa:n ¹	251
sen ³	327	seŋ ¹ xɛŋ ¹	185
sen ³ phi ¹	161	seŋ ¹ xɛŋ ¹	251
sen ³ tɔŋ ⁶	301	seŋ ¹ xaw ³ xa:n ⁶	251
seŋ ¹ ʔɛm ⁵	251	seŋ ¹ xaw ⁵	185
seŋ ¹ ʔɔn ⁵ seŋ ¹ ʔɛn ⁵	250	seŋ ¹ xin ¹	251
seŋ ¹ ʔip ¹	184	seŋ ¹ lo ¹	185
seŋ ¹ ʔoŋ ³	184	sew ³ mən ³ ,	46
seŋ ¹ ʔon ³	251	sew ³ tsɛw ⁵	46
seŋ ¹ ʔon ³ seŋ ¹ ʔɔn ⁵	251	sɛp ⁵	93
seŋ ¹ ha:p ⁵	185	sɛt ⁴ tsa ⁵	85
seŋ ¹ ha:p ⁵	251	sɛm ² faj ²	285
seŋ ¹ ha:w ³ seŋ ¹ ha:ŋ ¹	250	sɛm ⁵	183
seŋ ¹ haj ³ seŋ ¹ hɔŋ ⁴	251	sɛn ¹	329
seŋ ¹ ja:w ²	185	sɛn ³ , xɛn ³	138
seŋ ¹ jaw ⁵ seŋ ¹ loŋ ¹	250	sɛn ⁶ xaw ² , tsɛn ⁶ xaw ²	294
seŋ ¹ jen ⁶	250	seŋ ¹	197
seŋ ¹ kɛn ²	185	seŋ ¹ faj ²	312
seŋ ¹ kɛn ⁵	185	seŋ ¹ faj ² tha:t ⁴	301
seŋ ¹ ka:ŋ ³	184	seŋ ¹ la:w ⁶	299
seŋ ¹ ka:ŋ ³ seŋ ¹ koŋ ⁶	250	seŋ ¹ lam ⁴ xaw ³	197
seŋ ¹ li ⁶	184	seŋ ¹ sa:ŋ ³	110
seŋ ¹ lo ¹	251	seŋ ¹ ta ⁶	78
seŋ ¹ loŋ ¹ , seŋ ¹ jaw ⁵ ,	250	seŋ ³ kɛŋ ²	129
seŋ ¹ maj ⁵	184	sew ² ho ¹ pu ¹ me ⁶	194
seŋ ¹ maw ⁶	250	sew ² ho ¹ pu ¹ sa:w ¹	194
seŋ ¹ mo ²	250	sew ² maj ⁶	190
seŋ ¹ pɔŋ ⁴	252	sew ² maj ⁶ lɛŋ ⁶	189
seŋ ¹ pɔj ⁶	184	sew ² pa:t ⁴	189
seŋ ¹ pət ¹	185	sew ³ pa ⁶	113

sw ¹ ha:m ²	88	sa ¹	72,111,145,269
sw ⁴ ʔok ⁵	114	sa ² tsi ²	229
sw ⁴ ho ¹ ka:t ⁵ xa:j ¹	113	sa ³ ja:ŋ ⁴ pə ³ sa:j ⁵ ,	216
sw ⁶	144	sa ³ lə ⁴ mu ¹	218
swŋ ²	147	sa ³ ma:k ⁵ xə ¹	216
swŋ ⁴ so ¹	114	sa ³ phak ¹ ʔum ¹ tum ¹	216
swŋ ¹ fəŋ ²	100	sa ³ phak ¹ la:ŋ ⁶	216
swŋ ¹ xa ²	100	sa ³ phak ¹ pən ³	216
swŋ ³ xaw ³ , thun ⁴	306	sa ³ phe ⁴	218
swŋ ⁵	239	sa ³ tho ⁵ ŋok ⁴	216
swj ⁵ kan ⁶	144	sa ⁵ ʔon ⁵	286
sə ¹	255	sa ⁵ ke ⁵	286
sə ¹ thaw ¹	255	sa ⁵ la ³ sa ⁵ ta ⁶	149
sə ³	188	sa ⁵ la ⁵	51
sə ³ ʔən ¹ , sə ³ hat ⁴	189	sa ⁵ san ⁵ la ¹	165
sə ³ kəŋ ⁶	183	sa ⁵ saw ³	138
sə ³ ka ¹ pi ¹ sa:n ²	189	sa ⁶	334
sə ³ məŋ ¹ men ³	138	sa ⁶ fa ³	304
sə ³ pɯ ¹ me ⁶	189	sa ⁶ piŋ ⁵ ju ⁴	165
sə ³ sa ⁴ si ⁴	192	sap ⁴ pa ⁴ the ² wan ²	343
sə ³ təw ⁵ paw ⁶	188	sat ¹	253
sə ³ təŋ ⁴ tək ⁵ pɯ ¹ sa:w ¹	189	sat ¹	253
sə ³ təŋ ⁴ tək ⁵ pɯ ¹ tsa:j ²	188	sat ¹ ta ⁶ wa ⁵	253
sə ³ thəŋ ⁵ ma ⁵ ,	188	sat ¹ ta ⁶ wa ⁵	253
sə ³ thaŋ ⁴ fon ¹	188	sat ⁴ the ²	58
sə ³ thaŋ ⁴ xa:j ²	189	sak ¹	116,173
sə ³ tsəŋ ²	192	sak ¹ sak ¹ tɛŋ ² tɛŋ ²	247
sə ³ wa ⁵ li ⁵	188	sak ⁴	204
sə ³ we ⁴ la ³ pɯ ¹ sa:w ¹	189	sak ⁴ pha ³	204
sə ³ we ⁴ la ³ pɯ ¹ tsa:j ²	188	sak ⁴ sə ³	204
sə ³ xən ¹ ja:w ²	188	sam ²	111
sə ³ xən ¹ pət ¹ , sə ³	188	sam ² ʔa:ŋ ²	173
sə ³ xo ²	188	sam ⁴	249
sək ⁵	51	sam ⁴ xa:m ²	249
sək ⁵ xən ¹	51	sam ⁵ mi ² , mi ² tɛŋ ⁵	171
sən ³ sɛŋ ³ ko ¹	230	san ¹ laŋ ⁶	67
səw ² fu ⁴ tho ⁶ la ⁶	313	san ¹ la:p ⁵	314
səw ⁶ jin ⁶ tsi ⁶	312	san ¹ mit ⁴	315

san ¹ pha ⁴	315	sa:n ⁵	50
san ⁵ the ⁵	82	sa:n ⁵ xa ⁵ ja ⁶ ha:n ²	50
sa:n ¹ , het ⁵ sa:n ¹	333	sa:w ¹ koj ² ha:t ⁴	49
sa:n ⁵	246	sa:w ¹ tha:w ⁵	44
sa:n ⁵ xi ³ muk ⁴	204	sa:w ¹ so:n ⁵	86
saw ¹ hən ²	237	sa:w ¹ la:n ² mau ⁵	86
saw ¹ ha:n ³	237	sa:w ¹ la:k ⁴ ha:t ⁴	49
saw ¹ hin ¹	237	sa:w ¹ tha:w ³	50
saw ¹ thun ¹	237	sa:w ²	329
saw ¹ ke ² la:n ²	312	sa:w ² ko ²	223
saj ³	72	sa:w ² pəw ⁶ həm ¹ ,	203
saj ³ lo:n ¹	72	sa:w ² pəw ⁶	203
saj ³ ʔən ¹	72	sa:w ⁵ luk ⁴ tsa:n ³	53
saj ³ lət ⁴	217	sa:j ¹ faj ² tha:t ⁴	301
saj ⁴	267	sa:j ¹ hat ⁴	110
saj ⁴ ja ³ , sa:n ⁴ ja ³	109	sa:j ¹ ho ¹ kon ⁶	191
saj ⁵	61	sa:j ¹ ja:t ⁵ lam ⁴	65
sa:k ⁴ pha ⁴	244	sa:j ¹ ka:p ⁵	190
sa:k ⁵ xok ⁴	310	sa:j ¹ ki ¹ we ⁶	191
sa:m ¹	328	sa:j ¹ lət ⁵ ŋaw ² lən ⁶	299
sa:m ¹	61	sa:j ¹ lət ⁵ sa:j ¹ wan ² ,	299
sa:m ² ho:n ¹	241	sa:j ¹ lət ⁵ , lət ⁵	299
sa:m ³ so:n ²	314	sa:j ¹ lan ¹	191
sa:n ²	140	sa:j ¹ lam ⁴ sa:j ¹ lom ²	235
sa:n ² sin ⁴	277	sa:j ¹ li ⁶	69
sa:n ⁴	137	sa:j ¹ lin ⁶ sa:j ¹ fa ⁴	235
sa:n ⁵	266	sa:j ¹ lom ²	292
sa:n ⁶ tsa:w ⁶	83	sa:j ¹ phe ²	190
sa:n ¹ kuj ⁶	110	sa:j ¹ tin ⁵	183
sa:n ¹	158	sa:j ¹ wen ² xin ² ,	191
sa:n ² tha:t ⁴	174	sa:j ¹ tən ⁵	312
sa:n ² xaw ³	103	sa:j ¹ ta:n ²	318
sa:n ³	296	sa:j ²	289
sa:n ³ lam ⁴	310	sa:j ⁴	125
sa:n ⁴	237	sa:j ⁵ ʔəm ³	126
sa:n ⁵ ka:n ²	170	sa:j ⁵ ʔo:n ³ sa:j ⁵ ʔew ⁶	126
sa:n ⁵ ka:n ²	178	sa:j ⁵ ho ¹	121
sa:n ⁵ tha:k ⁴	51	sa:j ⁵ mw ²	122

su ¹ , su ¹ səj ²	324	sop ⁵ loj ⁶	80
su ² li ⁵ ja ⁴	294	sop ⁵ men ¹	92
su ² tət ² , su ² tət ⁵	246	sop ⁵ pin ³	80
su ² wan ⁵ la ⁴	290	sop ⁵ si ²	116
su ⁵	325	sop ⁵ ma:tɿ ⁶ , piŋ ⁵ sop ⁵ ma:tɿ ⁶	80
su ⁵ la ⁵	228	sot ⁴ lam ⁴ su ⁵	148
sup ¹ kəp ¹	202	som ³	156
sup ¹ kəp ⁵ tin ⁶	202	som ³ tsəm ¹ kəm ¹	156
sup ¹ mo ³ ho ¹	200	som ³ tsa:m ¹ ka:m ¹	156
sup ¹ səw ² ho ¹	200	som ³ wa:n ¹	156
suk ⁴	204	son ¹	99
suk ⁴ la ³	204	son ¹ ŋu ³ jen ⁵	291
suk ⁴ mɯ ²	204	son ¹ ha:m ²	99
suk ⁴ ma:k ⁵	210	son ¹ tho ⁵	99
suk ⁴ phak ¹	210	son ² faj ²	302
suk ⁴ sa:k ⁴	144	son ³ kəp ⁵ tin ⁶	196
suk ⁴ tin ⁶	204	son ³ tin ⁶	70
sum ¹ faj ² , ko ⁵ faj ² ,	302	son ³ tin ⁶ tək ⁵	73
suŋ ¹ səj ⁵	75	soŋ ² tin ⁶	196
so ¹	115	soŋ ⁵ wa:tɿ ³	177
so ¹ ŋən ²	115	soŋ ⁵ xaw ³ pɯ ¹ ta:j ⁶	97
so ¹ jət ⁶	115	soŋ ⁵ xo ⁴	162
so ¹ tət ²	115	soj ³	150
so ¹ sət ⁴ tsa ⁵	86	sət ⁵ taw ⁵	110
so ¹ tse ³	115	sət ⁵ faj ²	302
so ⁴	250	sət ⁵ mɯ ² , sən ⁴ mɯ ²	124
sop ⁴	129	sək ⁴	315
sop ⁵ məp ⁵ , məp ⁵ məp ⁵	118	sək ⁵	336
sop ⁵ mən ⁶	118	sək ⁵ hət ⁴	126
sop ⁵ wətɿ ⁵	80	sək ⁵ lam ⁴ ja ³ ju ⁴	207
sop ⁵ ləm ¹	118	sək ⁵ lam ⁴ phak ¹	207
sop ⁵ ləm ¹	80	sək ⁵ tək ⁴	126
sop ⁵ lətɿ ¹ juk ¹ juk ¹	118	səm ¹ xətɿ ⁵ ŋən ²	96
sop ⁵ tək ⁵	92	səm ³	99
sop ⁵ la ¹ , piŋ ⁵ sop ⁵ la ¹	79	səm ³ la ²	105
sop ⁵ laj ⁶	116	sən ³	112
sop ⁵ laj ⁶	89	sən ³ pa ⁶	113

ɬɔŋ ⁵	tsa:ŋ ⁵	114	saw ⁵	lam ⁴	la ²	105	
ɬɔŋ ¹		328	saw ⁵	pe ⁵	hu ¹	202	
ɬɔŋ ²		102	saw ⁵	tum ⁵	sə ³	201	
ɬɔŋ ²		305	saw ⁵	tsuŋ ²		96	
ɬɔŋ ²	loŋ ¹	305	saw ⁶			334	
ɬɔŋ ²	pa:t ⁵	305	xi ²	to ⁶		90	
ɬɔŋ ²	to ²	305	xi ²	so ¹		114	
ɬɔŋ ⁵	ləm ³	138	xi ³	ha:k ⁶	sɔŋ ¹	hon ¹	92
ɬɔj ²	mɯ ²	126	xi ³	hu ¹	si ³	hu ¹	74
ɬɔj ²	lə ⁴	211	xi ³	ja ³			58
ɬɔj ²	mɯ ⁶	198	xi ³	muk ⁴	saw ¹		74
ɬɔj ²	phak ¹	211	xi ³	muk ⁴	si ³	muk ⁴	73
ɬɔj ²	tso ²	198	xi ³	ta ⁶	si ³	ta ⁶	73
ɬɔj ³	maj ⁴	286	xi ³	xew ³			74
ɬɔj ³	maj ⁴	286	xi ³	si ³			73
ɬɔm ¹	xaw ³	207	xiw ⁵	la:j ²	pha ³		311
ɬɔm ¹	xaw ³	207	xiŋ ¹				281
ɬɔm ²		169	xe ²	lam ⁴			296
ɬɔm ⁴		123	xe ⁵				122
ɬɔm ⁵		154	xet ⁵				260
ɬɔm ⁵	kat ¹	154	xem ¹				111
ɬɔm ⁵	ka:t ¹	154	xem ¹	ka ²	la ²		195
ɬɔm ⁵	saw ¹	154	xem ¹	kon ³	twŋ ⁵		111
ɬɔm ⁵	som ³	154	xem ¹	ma:t ⁵			194
ɬɔm ⁵	toŋ ⁶	154	xem ¹	tho ⁴			111
ɬɔm ⁵	tsa:ŋ ⁶	154	xem ¹	tsa:k ⁴			111
ɬɔm ⁵	tsam ⁴	154	xem ¹	xo ¹			195
ɬɔn ¹		246	xerŋ ¹				309
ɬɔn ²	lam ⁴	125	xerŋ ⁵				303
ɬɔn ³	xon ¹	267	xerŋ ⁵	pɛn ³			303
ɬɔn ⁴	kon ⁶	201	xew ¹				153
ɬɔn ⁴	sə ³	201	xew ¹	maw ⁶	phak ¹	ka:t ⁵	153
ɬɔn ⁴	sɔn ⁴	332	xew ¹	mon ⁵			153
ɬɔn ⁴	taw ⁴	319	xew ¹	sɔm ⁵			153, 154
saw ⁵	ŋoŋ ²	202	xew ¹	saw ¹			153
saw ⁵	faj ²	302	xew ¹	taw ²	law ⁶		153
saw ⁵	ha:ŋ ¹	202	xew ¹	tsɔŋ ²	hɔŋ ²		153
saw ⁵	kaw ³	201	xew ¹	tsɛŋ ²	hɛŋ ²		154

xew ¹ tsa: ² η ha: ² η	153	xaw ³	90
xew ¹ tsa: ⁶ η	153	xaw ³ hən ² maw ⁵	236
xew ¹ tsam ⁴	153	xaw ³ ki ⁵	110
xew ¹ tsiw ² hiw ²	153	xaw ³ loŋ ⁶	177
xew ¹ xi ³ ha:n ⁵	153	xaw ³ loŋ ⁶	98
xew ²	101	xaw ³ moŋ ⁶	93
xew ² ma:p ⁵	101	xaw ³ tsoŋ ²	171
xew ² moŋ ³	101	xaw ³ xoŋ ¹	86
xew ² si ³	101	xaw ¹	103
xew ² xɔn ²	92	xaw ¹	112
xew ³	71	xaw ¹	305
xew ³ ŋwɔn ¹	80	xaw ¹ ha: ⁵ η	305
xew ³ ŋən ²	173	xaw ¹ sa:j ⁶ lo ⁶	305
xew ³ ʔɔn ⁵	71	xaw ¹ thi ⁵	305
xew ³ hoŋ ⁶	92	xaw ¹ xaw ³	107
xew ³ loŋ ⁶	80	xə ¹	324
xew ³ la ³ tu ⁶	71	xə ²	328
xew ³ lom ²	71	xə ³	246
xew ³ mɛŋ ²	80	xə ⁶	330
xew ³ ma: ³ η , xew ³ mɛŋ ³	80	xəp ⁴ , xwɔp ⁴	336
xew ³ ma ¹ lɛm ²	71	xək ⁴	141
xew ³ peŋ ²	80	xəŋ ⁶	73
xew ³ pha:n ⁶	92	xəŋ ⁶ ʔen ³	319
xew ³ sɔn ⁴	80	xəŋ ⁶ ləŋ ⁶ , wa:k ⁴ ləŋ ⁶	330
xew ³ xa:j ²	71	xəŋ ⁶ tw ²	319
xew ³ xam ²	173	xəŋ ⁶ xo ²	319
xɛp ⁵	326	xəw ² sin ⁴	183
xɛp ⁵ xi ³ xa:j ²	300	xəw ⁵	111
xɛt ⁴ faj ²	302	xəj ⁶ tsw ⁵	46
xɛt ⁴ faj ² , ʔɛp ⁵ faj ²	299	xa ¹	70,324
xɛt ⁵	130	xa ¹ ha:n ³ , xa ¹ hən ³	81
xɛk ⁵ so ¹	115	xa ¹ jɛŋ ⁵	81
xɛm ⁴	151	xa ¹ ja:w ²	81
xɛn ¹	68,148	xa ¹ kon ⁶	192
xɛn ¹ jɔt ⁴	188	xa ¹ loŋ ¹	70
xɛn ¹ sɔk ⁵	68	xa ¹ pa ⁶	113
xɛŋ ¹	140	xa ¹ puk ¹	81
xəw ² tsa:t ¹ ka:t ¹	155	xa ¹ sa:j ¹ lin ⁶	97

xa ¹ sa ²	320	xaw ³ ka:n ²	214
xa ¹ xək ⁵	81	xaw ³ ka:t ⁵	133
xa ¹ xaw ³	211	xaw ³ kiŋ ⁵	106
xa ²	269	xaw ³ kum ⁶	107
xa ² hɔm ¹ , hɔm ¹ xa ² hɔm ¹	281	xaw ³ ləŋ ¹	106
xa ² tək ⁵ ka ³	101	xaw ³ lɔŋ ¹	226
xa ³ maj ¹	111	xaw ³ ləŋ ¹ fəŋ ² sɔŋ ⁵	106
xa ³ phu ⁵ mək ⁴ , xa ³ pu ¹ mək ⁴	56	xaw ³ lɔŋ ³	212
xa ³ tsaw ⁴	53	xaw ³ lɛŋ ⁴ fun ²	214
xa ⁴	247	xaw ³ lɛŋ ⁴ sa ⁶	214
xa ⁴ xət ⁵ pɔŋ ³	256	xaw ³ lət ⁴ sɔŋ ² ,	214
xa ⁵	140	xaw ³ law ¹	207
xa ⁵ la ⁵ ke ⁵	137	xaw ³ la:ŋ ³ phak ¹ kat ¹	206
xa ⁶	325	xaw ³ la:m ¹	224
xa ⁶ maj ⁴	285	xaw ³ la:m ¹ pa:ŋ ⁶ ,	224
xa ⁶ pen ⁶ , tsɑ:ŋ ⁵ xə ⁶	330	xaw ³ la ³	104
xaj ⁶	246	xaw ³ lam ⁴ kam ² kin ⁶	206
xat ¹	93	xaw ³ lo ¹	107
xat ¹ kaw ³	198	xaw ³ lo ¹ hɔm ¹	107
xat ¹ , ka:ŋ ⁵	239	xaw ³ maw ³	225
xak ¹	142	xaw ³ mo ³ tsi ¹ tscp ⁵	226
xak ⁴ xaj ⁶	240	xaw ³ mu ⁵ si ¹	104
xam ²	197	xaw ³ mun ²	225
xan ¹	335	xaw ³ mun ² koj ³	225
xan ²	157	xaw ³ mun ² phak ⁵ kɛp ⁵	226
xan ² ja:p ⁴ ja:p ⁴	157	xaw ³ mun ² tho ⁵	225
xaw ¹ , xaw ¹ tsej ²	324	xaw ³ mun ² xaw ³ fa ⁴	225
xaw ³ ŋək ⁴	106	xaw ³ mun ² xi ³ ma ⁴	226
xaw ³ ʔa:n ⁶	107	xaw ³ mun ² xo ³	225
xaw ³ fa ⁴	283	xaw ³ pɔj ²	133
xaw ³ ha:p ⁵	107	xaw ³ pək ⁵	107
xaw ³ haj ⁶	105	xaw ³ pa:n ² , xaw ³ xo ³	212
xaw ³ huŋ ¹	212	xaw ³ phɔj ¹	207
xaw ³ jɔj ⁶	108	xaw ³ puk ¹ koj ³	225
xaw ³ kɔŋ ³ xwŋ ¹	107	xaw ³ puk ¹ tho ⁵	225
xaw ³ kɔn	214	xaw ³ puk ⁵	215
xaw ³ kɔn ³ ho ¹ law ¹	207	xaw ³ puk ⁵ ŋa ² tam ⁶	215
xaw ³ kɛ:n ⁶ li ⁵	106	xaw ³ puk ⁵ xaw ³ fa ⁴	224

xaw ³ səj ²	215	xaj ⁵ tsa ³	222
xaw ³ səm ¹ , xaw ³ xəm ¹	225	xaj ⁵ tsa ³ fə ¹ lətj ³	222
xaw ³ səm ²	169	xaj ⁵ tset ⁵ hep ⁵	221
xaw ³ sa:n ¹	107	xaj ⁵ xən ²	221
xaw ³ sen ³	214	xaj ⁵ xo ³	222
xaw ³ tək ⁵	172	xaj ⁵ xo ³ lo ⁵	222
xaw ³ tək ⁵	224	xaj ⁵ xo ³ paw ⁶ ta:n ⁵	222
xaw ³ tha:ŋ ⁴	224	xaj ⁵ xo ³ phak ¹ pən ³	222
xaw ³ tsaw ⁴	104	xaj ⁵ xo ³ phak ¹ soŋ ¹	222
xaw ³ tsaw ⁴ , xaw ³ tom ³	212	xa:p ⁴	266
xaw ³ tsi ⁵	212	xa:p ⁴ ŋu ²	266
xaw ³ xəŋ ¹	107	xa:p ⁴ jaj ²	266
xaw ³ xəj ⁵ tətj ⁶	87	xa:p ⁴ ka ⁵ ja ⁴	94
xaw ³ xəp ⁴	224	xa:t ⁵ , sa ⁶	330
xaw ³ xəw ⁴	214	xa:k ⁴ ʔa:p ³ ʔa:k ⁵	116
xaw ³ xam ⁶	207	xa:k ⁴ me ⁵	141
xaw ³ ʔon ³	107	xa:k ⁵	124
xaw ³ mun ² kun ² mun ² tho ⁵	226	xa:k ⁵ lin ⁴	117
xaj ² mo ⁵	74	xa:m ² həj ³	187
xaj ² xi ³ ma ⁴	74	xa:m ² ho ²	165
xaj ³ ləŋ ³	222	xa:m ² kəm ⁵ luk ⁴	187
xaj ³ la:w ¹ wen ⁴ wan ²	88	xa:m ² la:j ¹	241
xaj ³ tsaw ⁶ tso ³	148	xa:m ² la:j ¹ phi ¹	161
xaj ⁵	267	xa:m ² le ¹ ta:ŋ ²	95
xaj ⁵ ŋən ²	96	xa:m ² lik ⁴	165
xaj ⁵ həw ²	221	xa:m ² luk ⁴ ʔən ⁵	187
xaj ⁵ ha:n ⁵	221	xa:m ² ma:ŋ ⁵ ka ⁵ la ⁵	87,241
xaj ⁵ hem ⁶	221	xa:m ² ma:k ⁵	186
xaj ⁵ jən ⁶	222	xa:m ² ma:k ⁵ law ² məŋ ²	186
xaj ⁵ kaj ⁵	221	xa:m ² ma:k ⁵ law ² tse ⁶	186
xaj ⁵ kaw ³	198	xa:m ² ma:k ⁵ məŋ ² la ³	186
xaj ⁵ lətj ¹	222	xa:m ² ma ⁴ sip ¹ səŋ ¹	187
xaj ⁵ lok ⁴	221	xa:m ² pətj ² səŋ ¹	186
xaj ⁵ pet ⁵	221	xa:m ² pa:n ⁶ thaw ³	187
xaj ⁵ phək ⁵	222	xa:m ² paj ² law ²	241
xaj ⁵ tom ³	222	xa:m ² pan ⁵ kəŋ ⁶	185
xaj ⁵ tom ³ lam ⁴ ʔəj ³	227	xa:m ² pe ²	185
xaj ⁵ tom ³ ma:k ⁵ xə ¹	222	xa:m ² pin ³ phən ¹	241

xa:m ² sw ⁶	241	xup ¹	143
xa:m ² sw ⁶ thom ⁵ tsa ⁴	242	xut ¹	123
xa:m ² sa:j ⁴ , xa:m ² thaj ⁴	241	xun ¹ hom ⁶	54
xa:m ² soŋ ¹	241	xun ¹ məŋ ²	54
xa:m ² taj ² maw ⁵	187	xun ¹ phi ¹	158
xa:m ² tham ²	241	xun ¹ sɛŋ ¹	54
xa:m ² thuŋ ⁴ ma:w ²	186	xun ¹ sik ⁴ tsa ²	158
xa:m ² tiŋ ⁵	185	xun ¹ ta:ŋ ²	318
xa:m ² tsəŋ ²	185	xun ¹ ta:ŋ ² ŋək ¹	318
xa:m ² tsəŋ ² məŋ ² la ³	185	xun ¹ ta:ŋ ² ʔɔn ⁵	318
xa:m ² tsəŋ ² məŋ ² xɔn ¹	185	xun ¹ ta:ŋ ² loŋ ¹	318
xa:m ² tsəŋ ² pɔw ¹ jiŋ ²	185	xun ¹ ta:ŋ ² lum ²	318
xa:m ² tsəŋ ² pɔw ¹ tsa:j ²	185	xun ¹ ta:ŋ ² top ⁴ sək ⁵	318
xa:m ² tsɔm ² kɔŋ ⁶	185	xun ¹ tha:t ⁴ siŋ ⁵	53
xa:m ² xew ¹	186	xun ¹ tsəŋ ²	53
xa:m ⁵	148	xuj ⁴ tsaw ⁶ xuj ⁴ xo ²	242
xa:m ⁵ sin ¹	171	xo ¹	101
xa:m ⁵ wot ⁴	168	xo ¹	127
xa:n ¹	247	xo ¹	315
xa:n ¹ xa:m ²	248	xo ¹	318
xa:n ⁴	142	xo ¹ kok ¹ kok ¹	128
xa:n ⁴ han ¹	150	xo ¹ ʔɛk ¹ ʔɛk ¹	127
xa:n ⁵	122	xo ¹ hin ¹	318
xa:ŋ ¹	144	xo ¹ kɔŋ ⁵	318
xa:ŋ ¹ xo ²	198	xo ¹ kək ¹ kək ¹	127
xa:ŋ ⁵	100	xo ¹ ka:k ¹ ka:k ¹	128
xa:ŋ ⁵ xi ³	255	xo ¹ ki ¹ ki ¹	128
xa:w ¹ wan ²	166	xo ¹ lɛm ¹	315
xa:j ²	116	xo ¹ lon ³ lew ⁶	318
xa:j ²	254	xo ¹ sa:n ¹	318
xa:j ² ŋa:n ¹	254	xo ²	68
xa:j ² me ⁶	254	xo ² lɛŋ ¹	89
xa:j ² me ⁶ man ¹	254	xo ² hɛŋ ³	92
xa:j ² sw ⁵	254	xo ² hən ²	319
xa:j ² thək ⁵	254	xo ² hot ⁵	80
xa:j ⁶ mən ⁴	176	xo ² hot ⁵	89
xu ⁴ ja ³ ju ⁴	309	xo ² ja:w ²	80
xu ⁶ , tun ⁵	208	xo ² lɛŋ ²	319

xo ² pa:p ⁵	89	xon ⁴ tsaw ⁶ tso ³	148
xo ² pa ²	302	xoŋ ² fa ⁴	167
xo ² pa ²	299	xoŋ ² kon ²	167
xo ² saw ⁵ ,	306	xoŋ ² law ²	266
xo ² tsep ⁵	92	xoŋ ² sa:ŋ ¹	167
xo ³	208	xoŋ ⁶	82
xo ³ xaw ³	208	xɔp ⁴ jɔm ¹	75
xo ³ kan ⁶ , thuk ¹ kan ⁶	147	xɔp ⁵ len ⁶	230
xo ⁶ mɯ ²	68	xɔp ⁵ ma:n ³ him ² məŋ ² ,	230
xop ⁴ ho ¹ xaw ⁵ , lɔp ⁴ xɔp ⁴	131	xɔp ⁵ ta ⁶	67
xop ⁵	116	xɔt ⁵ jɛw ¹	200
xop ⁵	337	xɔt ⁵ kaw ³	200
xop ⁵ xaw ³	107	xɔt ⁵ ta ⁶ mɯ ²	122
xot ¹ ho ¹ ma ⁵ , xot ¹	126	xɔk ¹	124
xot ⁴ fun ⁵	100	xɔk ¹ xi ³ hu ¹	204
xot ⁴ hɔŋ ⁶	100	xɔk ¹ xi ³ muk ⁴	204
xot ⁴ lam ⁴ mo ⁵	100	xɔt ⁴ ʔe ¹	82
xot ⁴ xu ²	100	xɔk ⁴	265
xot ⁵	144	xɔk ⁴	82
xot ⁵	306	xɔk ⁵ la:ŋ ²	265
xok ⁴	309	xɔk ⁵ moŋ ³	265
xok ⁴ lam ⁴	309	xɔm ³	144
xom ¹	157	xɔn ¹	163
xom ¹ tsa:m ⁵ ka:m ¹	157	xɔn ¹	328
xom ²	93	xɔn ¹ ʔon ³	163
xom ² pha ⁴	315	xɔn ¹ hej ² ma ² ma ²	242
xon ¹ ho ¹ ʔok ⁵	69	xɔn ¹ kaw ⁶ ma ² ma ² ,	242
xon ¹ ho ¹	67	xɔn ¹ li ¹	163
xon ¹ jɛw ¹	199	xɔn ¹ xɛŋ ¹	163
xon ¹ ka:w ³	70	xɔn ² faj ²	299
xon ¹ kaj ⁵	266	xɔn ³ xɯn ²	342
xon ¹ mɯ ²	68	xɔn ³ xaw ³	106
xon ¹ ta ⁶	67	xɔn ⁴ ŋɔŋ ⁴ , xɔn ⁴ pa:j ⁵ ,	102
xon ¹ ta ⁶ paɛp ⁴	68	xɔn ⁴ ho ¹ pe ⁶	102
xon ¹ xɛn ¹	68	xɔn ⁴ met ⁵	112
xon ²	125	xɔn ⁵ hɛŋ ²	173
xon ² kan	145	xɔn ⁵ kon ⁶ , la:j ⁶ kon ⁶	201
xon ⁴	148	xɔn ⁵ sə ³ , la:j ⁶ sə ³	201

xɔn ⁵	se ³	pɔ ¹	ta:j ⁶	95	het ⁵	haj ⁶	het ⁵	la ²	99
xɔŋ ¹	fa:k ⁵	hap ⁴	xɔn ¹	87	het ⁵	hu ¹	mɛw ¹		283
xɔŋ ¹	hɛŋ ³			65	het ⁵	kaj ⁵			283
xɔŋ ¹	pu ¹	jiŋ ²		70	het ⁵	kon ²			283
xɔŋ ¹	pu ¹	tsa:j ²		70	het ⁵	kon ²	lɛŋ ⁶		283
xɔŋ ¹	sw ⁴	xaw ³	təŋ ²	114	het ⁵	kon ²	lɔŋ ¹		283
xɔŋ ¹	xaj ¹	ʔɔk ⁵	təŋ ²	114	het ⁵	kon ²	lam ⁶		283
xɔŋ ³				133	het ⁵	kon ²	lɔŋ ¹		283
xɔŋ ³				304	het ⁵	li ²	laj ³	li ²	het ⁵
xɔŋ ³	lom ⁴			133	het ⁵	mo ³	phak ¹		208
xɔŋ ⁵				153	het ⁵	sɛŋ ⁶	xin ⁵		283
xɔŋ ⁵	kɛn ⁶	ho ¹	man ²	153	het ⁵	sa ³			208
xɔŋ ⁵	mɔk ⁵	mo ⁶		153	het ⁵	sa ³			209
xɔŋ ⁵	ma:k ⁵	tsaŋ ⁶		153	het ⁵	xaw ³			207
xɔŋ ⁵	tsɔŋ ²	hɔŋ ²		153	hɛŋ ¹				329
xɔŋ ⁵	tsa:ŋ ²	ha:ŋ ²		153	het ⁴	lam ⁴	la ²		106
xɔŋ ⁵	tsa:ŋ ⁶			153	hɛn ²	sɔm ²	hɛn ²	xaw ³	sɔm ²
xɔŋ ⁵	tsiŋ ⁵	hiŋ ⁵		153	hɛn ²	xaw ³	tam ²	phi ¹	162
xɔj ²				69	hɛw ⁴				325
xɔj ⁵	ki ⁵			114	hwt ¹				247
xaw ³	haj ³			128	hwt ¹	kan ⁶			248
xaw ³	han ¹			147	hwk ¹	la ¹	pha ¹	tsan ²	291
xaw ³	lɔn ²			150	hwɪ ¹	haj ¹			306
xaw ³	laj ³			150	hwn ²				155
xaw ³	tsaw ¹	thop ⁵		148	hwŋ ¹	hw ¹			334
xaw ³	tsaw ⁶			148	hwŋ ²	tha ²			141
xaw ³	tsaw ⁶	thwŋ ¹		148	hə ²				317
xaw ⁶	xaw ⁶			333	hə ²	la:ŋ ²	ja:n ²		317
hip ¹				100	hə ²	lan ³	lam ⁴		317
hit ¹				88	hə ²	sək ⁵			317
him ²	foj ²			238	hə ²	sa:ŋ ²	pho ²		317
hin ¹	xew ¹	sɛŋ ¹	xew ¹	197	hə ²	tson ⁶			317
hiw ³	lam ⁴			126	hə ²	wa:j ³			317
he ³				126	hə ³				243
he ³				144	hə ⁶	hɛŋ ²	pɛŋ ²	saw ¹	143
he ³	ta ⁶	toj ²	he ³	119	həp ⁴	phi ¹			162
he ⁶				138	het ⁴				262
het ⁵	xɛk ⁵			86	hək ⁵				71

hən ² ta:j ⁶	95	han ² lok ⁴	264
hən ⁴	88	han ² moŋ ³ xem ¹	265
hən ² fəŋ ²	237	han ² phaw ³	265
hən ² ha:ŋ ³	236	haw ¹ ka:ŋ ²	129
hən ² hek ⁵	237	haw ¹ lən ²	129
hən ² loŋ ¹	235	haw ²	324
hən ² phaw ¹ hən ² man ²	330	haw ³	316
hən ² wa ² ta ² thun ¹	237	haw ³ so ¹ tɔŋ ²	88
hən ² xa ²	237	haw ⁵	334
hən ² , ʔən ² , hən ² je ²	235	haj ¹	310
hən ² phaw ¹ je ² man ²	235	haj ¹	333
hən ² phi ¹ je ²	159	haj ¹ xaw ³	306
hən ² tsa:n ²	236	haj ²	262
hən ² wa ²	237	haj ³	128
ha ¹	294	haj ³ pɯ ¹ ta:j ⁶	96
ha ²	324	haj ³ ʔət ⁴ ʔət ⁴	128
ha ³	328	haj ³ ʔa:t ⁴ ʔa:t ⁴	128
ha ⁶	88	haj ³ ʔe ⁶	128
ha ⁶ səw ⁶	244	haj ³ ʔot ⁴ ʔot ⁴	128
ha ⁶ lu ¹	88	haj ³ fut ⁴ fut ⁴	128
ham ² sop ⁵	118	haj ³ hət ³	128
han ¹	120	haj ³ haj ³ xo ¹ xo ¹	129
han ¹ sak ¹	120	haj ³ law ² tsaw ⁶	128
han ¹ la:k ⁵ ta:k ⁵ tsaw ⁶	242	haj ³ lam ⁴ ta ⁶ mət ⁴ loŋ ¹	128
han ¹ law ² hu ¹ law ² ta ⁶	120	haj ³ sa:j ¹ me ⁶	128
han ¹ la ³	82	haj ³ thwŋ ¹ hu ¹	128
han ¹ mɔŋ ⁶ mət ⁶	120	haj ⁵ kɔŋ ⁶	184
hap ⁴ la:ŋ ² maw ⁵ kin ⁶ xaw ³	87	haj ⁵ mɔŋ ²	184
hap ⁴ laŋ ⁶ hən ²	98	haj ⁵ sem ⁵	184
hap ⁴ ja ³ jə ⁴	174	haj ⁵ tha:ŋ ⁶ lo ³	184
hap ⁴ phi ¹	163	ha:p ⁴	123
hap ⁴ pi ⁶ lɔŋ ⁴ kin ⁶ xaw ³	170	ha:p ⁵ fun ² ha:p ⁵ fəŋ ²	162
hap ⁴ xɔn ¹	163	ha:t ⁵	297
hap ⁴ xaw ³	114	ha:t ⁵ sa:j ²	297
hat ¹ ha:n ¹	141	ha:k ⁴ maj ⁴	288
hat ²	264	ha:m ¹ pɯ ¹ ta:j ⁶ ʔɔk ⁵ hən ²	96
hat ² kaj ⁵	265	ha:n ⁵	258

ha:n ⁵ me ⁶	259	ha:w ²	210
ha:n ⁵ phu ³	259	ha:w ²	320
ha:ŋ ¹ ŋən ² , ha:ŋ ¹ so ¹	114	ha:w ² læ ⁴	320
ha:ŋ ¹ ʔɔj ³	285	ha:w ² phak ¹	320
ha:ŋ ¹ fun ²	300	ha:w ² sə ³	320
ha:ŋ ¹ ka:t ⁵	113	ha:w ² xaw ³	210
ha:ŋ ¹ ku ⁵	304	ha:j ¹	143
ha:ŋ ¹ lən ⁶	344	ha:j ⁶ law ³	98
ha:ŋ ¹ məŋ ²	334	hu ¹ laŋ ⁶ məp ⁵	79
ha:ŋ ¹ məj ⁴	285	hu ¹ laŋ ⁶ ləm ¹	79
ha:ŋ ¹ pi ⁶	346	hu ¹ laŋ ⁶ lo ⁵	79
ha:ŋ ¹ ta ⁶	67	hu ¹ laŋ ⁶ pin ³	79
ha:ŋ ¹ thaj ¹	295	hu ¹ lok ⁵	89
ha:ŋ ¹ xo ¹	316	hu ¹ mo ³	307
ha:ŋ ² hə ²	317	hu ¹ mo ⁵	89
ha:ŋ ² mu ¹	267	hu ¹ muŋ ⁶	305
ha:ŋ ² suk ⁴ tin ⁶	203	hu ¹ pin ³ ta ⁶ liŋ ²	136
ha:ŋ ³ jaw ⁵ ho ¹ loŋ ¹	235	hu ¹ səŋ ¹ ta ⁶ xam ²	136
ha:ŋ ³ pa ⁶ , ha:ŋ ³ tum ³	113	hu ¹ sɔŋ ²	305
ha:ŋ ³ xəŋ ⁶	199	hu ¹ sak ¹ ta ⁶ ləŋ ²	136
ha:ŋ ³ xəŋ ⁶ sa ² xɔŋ ²	199	hu ¹ wa:tŋ ⁵ wa:j ³	92
ha:ŋ ⁴	201	hu ¹ xət ⁵	136
ha:ŋ ⁴ sa:j ¹	201	hu ¹ xət ⁵ ta ⁶ pha:j ¹	136
ha:ŋ ⁴ sa:j ¹ ki ¹ we ⁶	201	hu ¹ , min ⁵ hu ¹	67
ha:ŋ ⁴ sa:j ¹ phe ²	201	hu ¹ laŋ ⁶ məp ⁵	79
ha:ŋ ⁴ wen ² xiŋ ²	201	hu ¹ laŋ ⁶ ləm ¹	79
ha:ŋ ⁵	132	hu ¹ laŋ ⁶ lo ⁵	79
ha:ŋ ⁵	143	hu ¹ laŋ ⁶ pin ³	79
ha:ŋ ⁶	325	hu ¹ lok ⁵	89
ha:ŋ ⁶ jəw ¹	200	hu ¹ mo ³	307
ha:ŋ ⁶ ka ⁵ ja ⁴	94	hu ² laŋ ⁶	67
ha:ŋ ⁶ li ⁶	75	hu ² laŋ ⁶ tək ¹	91
ha:ŋ ⁶ li ⁶ ʔam ⁵ məj ⁵	75	hu ² laŋ ⁶ lo ²	91
ha:ŋ ⁶ li ⁶ mi ² məj ⁵	75	hu ² laŋ ⁶ tan ⁶	91
ha:ŋ ⁶ səŋ ³ , ha:ŋ ⁶ xəŋ ³	138	hu ² laŋ ⁶	121
ha:ŋ ⁶ tsɔp ⁵	198	hu ² xok ⁴ hin ¹	309
ha:ŋ ⁶ tsa ⁴	75	hu ² xok ⁴ lek ⁵	309
ha:w ¹ sa:w ² xoŋ ²	294	hu ⁴	149

hu ⁴ tsak ¹	149	ho ¹ pha ¹	291
hu ⁵ lət ⁴	90	ho ¹ phak ¹	279
hu ⁵ hu ² laŋ ⁶	121	ho ¹ phak ¹ laŋ ⁶	279
hu ⁵ ta ⁶	120	ho ¹ pok ⁵	288
hup ¹ pa:k ⁵ , hup ¹ sop ⁵	118	ho ¹ pok ⁵	300
hup ¹ ta ⁶	121	ho ¹ səw ² thew ⁴ ,	281
hup ⁴	123	ho ¹ sa ²	76
hut ¹	121	ho ¹ sip ¹	329
hut ¹	88	ho ¹ təw ⁵ thew ⁴	281
huk ¹	109	ho ¹ təm ¹ , ho ¹ man ⁶ ʔa ⁵ wa ⁴	280
hun ⁵ fa ⁴	293	ho ¹ te ² la ²	105
hun ⁵ ma:n ³ ha:ŋ ⁶ məŋ ²	230	ho ¹ xa:m ²	241
hun ¹ xaw ³	209	ho ¹ xa:n ¹	316
hun ² həj ³ fa ⁴	295	ho ¹ xa ⁵	281
hun ² tuŋ ² həj ³ fa ⁴	295	ho ¹ xaj ³	90
ho ¹ lən ²	335	ho ¹ xam ⁶	341
ho ¹ la:n ³	76	ho ¹ xaw ⁵	70
ho ¹ law ¹	341	ho ¹ xet ⁵ , ho ¹ xet ⁵	303
ho ¹ law ¹ tsaw ⁴	341	ho ¹ xo ¹	315
ho ¹ la ³ pha:k ⁵ ,	67	ho ¹ lən ²	335
ho ¹ lam ⁴	296	ho ¹ la:n ³	76
ho ¹ law ⁵	69	ho ¹ law ¹	341
ho ¹ lom ²	292	ho ¹ law ¹ tsaw ⁴	341
ho ¹ lu ⁵	50	ho ¹ la ³ pha:k ⁵ ,	67
ho ¹ məŋ ²	335	ho ¹ lam ⁴	296
ho ¹ məŋ ² saw ¹	340	ho ¹ law ⁵	69
ho ¹ məŋ ² laŋ ²	340	ho ¹ lom ²	292
ho ¹ man ² lam ⁵ ,	280	ho ¹ lu ⁵	50
ho ¹ maw ²	90	ho ¹ məŋ ²	335
ho ¹ me ⁶ mw ²	69	ho ¹ məŋ ² saw ¹	340
ho ¹ me ⁶ tin ⁶ ,	70	ho ¹ məŋ ² laŋ ²	340
ho ¹ mit ¹	76	ho ¹ man ² lam ⁵ ,	280
ho ¹ mun ⁵	329	ho ¹ maw ²	90
ho ¹ pət ⁵	163	ho ¹ me ⁶ mw ²	69
ho ¹ pa:ŋ ⁵	290	ho ¹ me ⁶ tin ⁶	70
ho ¹ pa:k ⁵	329	ho ¹ mit ¹	76
ho ¹ pan ⁵	90	ho ¹ mun ⁵	329
ho ¹ phək ⁵	280	ho ¹ pət ⁵	163

ho ¹ pa:ŋ ⁵	290	hɔm ¹ mɔk ⁵ ja ³	155
ho ¹ pa:k ⁵	329	hɔm ¹ xaw ³	155
ho ¹ pan ⁵	90	hɔm ² mɔw ²	122
ho ¹ phək ⁵	280	hɔm ²	82
ho ¹ pha ¹	291	hɔm ² lɔŋ ¹ , mom ⁵ lɔŋ ¹	94
ho ¹ phak ¹	279	hɔn ¹	67
ho ¹ phak ¹ lɛŋ ⁶	279	hɔn ¹ kaj ⁵	266
ho ¹ pok ⁵	288	hɔŋ ¹	252
ho ¹ pok ⁵	300	hɔŋ ³	251
ho ¹ səw ² thəw ⁴ ,	281	hɔŋ ⁴	246
ho ¹ sa ²	76	hɔŋ ⁴ xɔn ¹ xaw ³	107
ho ¹ sip ¹	329	hɔŋ ⁴ ʔa ¹ ʔa ¹	184
ho ¹ tɛw ⁵ thəw ⁴	281	hɔŋ ⁴ ʔi ¹ ʔi ¹	184
ho ¹ tɔm ¹ , ho ¹ man ⁶ ʔa ⁵ wa ⁴	280	hɔŋ ⁴ ʔo ¹ ʔo ¹	184
ho ¹ te ² la ²	105	hɔŋ ⁴ xɔn ¹	163
ho ¹ xa:m ²	241	hɔŋ ⁴ xa:m ² , ʔoj ¹ xa:m ²	184
ho ¹ xa:n ¹	316	hɔŋ ⁶	335
ho ¹ xa ⁵	281	hɔŋ ⁶ hən ²	238
ho ¹ xaj ³	90	hɔŋ ⁶ la ²	296
ho ¹ xam ⁶	341	hɔŋ ⁶ lam ⁴	296
ho ¹ xaw ⁵	70	hɔŋ ⁶ xu ²	296
ho ¹ xerŋ ⁵ , ho ¹ xerŋ ⁵	303	hɔj ³ la ⁵ li ⁵	202
ho ¹ xo ¹	315	hɔj ³ mɔk ⁵ ja ³	200
hot ⁵ lam ⁴	126	hɔj ³ sɔj ² tso ²	202
hok ⁵	61	mi ¹	255
hom ⁵ man ³	96	mi ¹ ma ⁴	255
hon ¹	132	mi ¹ kon ²	255
hon ⁶ lan ²	252	mi ¹ ma ¹	255
hɔp ⁵	91	mi ¹ mew ¹	256
hɔk ⁵	314	mi ² hw ¹ wa ⁶ lan ¹	249
hɔk ⁵ kɔŋ ³	314	mi ³ ta ⁶ toj ² , mi ³	119
hɔm ¹	154	mi ⁵ ta ⁶ jem ³	119
hɔm ¹ ʔiŋ ¹ ʔiŋ ¹	154	mi ⁵ mɛŋ ⁴	257
hɔm ¹ fə ¹	155	mi ⁵ phak ¹	206
hɔm ¹ hɛŋ ²	155	mip ¹	125
hɔm ¹ hoj ²	155	mip ¹ hu ² lan ⁶	121
hɔm ¹ kɛm ³	121	mit ¹	124
hɔm ¹ lam ⁴ hɔm ¹	155	mit ¹ sop ⁵	118

mit ⁴		315	me ⁶ kaw ⁶ həj ² , me ⁶ həj ²	244
mit ⁴	ŋək ⁴	315	me ⁶ la ⁴	64
mit ⁴	kəŋ ³	314	me ⁶ ma:j ³	50
mit ⁴	tha ¹ ho ¹	315	me ⁶ ma:j ⁶ , sa:w ¹ pən ¹ tam ²	49
mit ⁴	tha ¹ lot ⁵	315	me ⁶ muj ⁴	53
mit ⁴	lot ⁴ luk ¹	315	me ⁶ pa ³	60
min ²		262	me ⁶ phwŋ ³	261
min ²	xə:j ²	262	me ⁶ tən ⁶	261
min ⁴		280	me ⁶ to ²	64
me ²	pha:t ⁵ luk ⁴ ja:n ¹	65	me ⁶ to ⁵	261
me ³		256,268	me ⁶ tsaw ³	63
me ³	hu ¹	67	met ⁵	112
me ³	ja ³	268	met ⁵ lam ⁴	211
me ³	ma:k ⁵	268	met ⁵ pa ⁶	113
me ³	ma:k ⁵ phet ⁵	268	men ¹	155
me ³	ma:k ⁵ xə ¹	268	men ¹ ʔiŋ ¹ ʔiŋ ¹	155
me ³	pak ⁴	268	men ¹ hwn ²	156
me ³	pak ⁴ mon ⁵	268	men ¹ hə ⁵	156
me ³	phak ¹	268	men ¹ ha ⁵	155
me ³	təŋ ⁶	268	men ¹ jew ⁶	156
me ³	təŋ ⁶ fa:t ¹	268	men ¹ lət ⁵	155
me ⁵	lek ⁵	290	men ¹ law ⁶	155
me ⁵	tə ²	332	men ¹ lip ¹	155
me ⁶		49	men ¹ lom ²	156
me ⁶		59	men ¹ man ²	156
me ⁶	mək ⁵ ja ³	53	men ¹ saw ³	155
me ⁶	ləŋ ⁶	64	men ¹ som ³	156
me ⁶	ləŋ ⁴	59	men ¹ taw ⁵	156
me ⁶	law ² həŋ ⁵	86	men ¹ tsawŋ ¹ tsawŋ ¹	155
me ⁶	loŋ ¹	49	men ¹ xəw ²	155
me ⁶	ʔu ³	66	men ¹ xa ²	155
me ⁶	ʔək ⁵	59	men ¹ xa ⁵	155
me ⁶	ʔən ⁵	59	men ¹ xa ⁶	155
me ⁶	faj ²	299	men ¹ xaj ²	156
me ⁶	hət ⁴	264	men ³	256
me ⁶	ha:t ⁴	50	mep ¹ jem ³ , mep ¹ toj ²	119
me ⁶	ka ⁴	52	mep ⁴ lin ⁴	117
me ⁶	kəŋ ³ tɔp ⁵	314	met ⁴	327

mət ⁴ ɲa ²	287	mə ⁵	149
mət ⁴ fan ²	287	mə ⁶ ʔɔn ⁶ ta:ɲ ²	338
mət ⁴ la:ɲ ¹	128	mə ⁶ ʔɔn ⁶ te ²	338
mət ⁴ pak ⁴	287	mə ⁶ hu ²	342
mət ⁴ tho ⁵	287	mə ⁶ kɔn ² ʔɔn ⁶ pon ⁴	338
mət ⁵	199	mə ⁶ ləɲ ⁶	342
mək ⁵ la:p ⁵	96	mə ⁶ law ⁶	333
mən ¹ lip ¹ mən ¹ xew ¹	249	mə ⁶ laj ⁴	342
mən ¹ , mən ¹ pha:ɲ ²	249	mə ⁶ li ⁶ wan ² ɲa:m ³	342
mən ⁴	142	mə ⁶ li ⁶ wan ² sɔɲ ⁵	342
mɛɲ ²	260	mə ⁶ li ⁶ wan ² thɔn ²	342
mɛɲ ² hɔj ²	89	mə ⁶ phuk ⁴	342
mɛɲ ² keɲ ²	261	mə ⁶ swɔn ²	342
mɛɲ ² maj ⁴	262	mə ⁶ sɔɲ ¹	342
mɛɲ ² man ²	261	mə ⁶ sɔɲ ⁵ wan ² saw ¹	342
mɛɲ ² maw ⁶	261	mə ⁶ sa:m ¹	342
mɛɲ ² mi ³	260	mə ⁶ tsaw ⁴	338
mɛɲ ² mun ²	261	mə ⁶ wa ²	342
mɛɲ ² mun ² xew ¹	261	mət ⁵ , mət ⁵ hɔm ¹ , mət ⁵ mi ⁵ ,	222
mɛɲ ² pu ² pa ²	261	mək ⁴	134
mɛɲ ² sa:j ²	261	mən ⁶ mən ⁶	118
mɛɲ ² sa:p ⁵	261	məɲ ²	231
mɛɲ ² so ⁵	261	məɲ ²	234
mɛɲ ² tsi ¹ la:ɲ ²	263	məɲ ² ɲək ⁴	158
mɛɲ ² xun ⁶ , mɛɲ ² phɔɲ ⁴	261	məɲ ² ɲa ² la:j ²	167
mɛɲ ² ho ¹ xa:n ¹	260	məɲ ² ʔɔn ⁵ məɲ ² ʔɛn ⁵	231
məw ¹	255	məɲ ² hɔj ³ məɲ ² hɔɲ ⁶	231
məw ¹ ɲa:n ¹	255	məɲ ² ja:ɲ ²	233
məw ¹ me ⁶	255	məɲ ² ka:ɲ ³ ta:ɲ ² loɲ ¹	231
məw ¹ then ⁵ , hen ¹	255	məɲ ² lə ¹	233
məw ²	120	məɲ ² la ³	232
məw ⁴ xew ⁴	137	məɲ ² loɲ ¹	231
mɯ ² tək ⁵	73	məɲ ² ma:n ⁶	233
mɯ ² ʔam ⁶	130	məɲ ² ma:w ²	232
mɯ ² kam ⁴ ʔɛɲ ³	123	məɲ ² pha:j ²	158
mɯ ² paj ⁵ laɲ ¹ , paj ⁵	123	məɲ ² phi ¹	158
mɯ ² paj ⁵ xɛn ¹	123	məɲ ² sa ¹	233
mɯ ² tsək ⁴ tsək ⁴	122	məɲ ² sik ⁴ tsa ²	158

məŋ ² taw ³	233	ma ⁴ thək ⁵	256
məŋ ² ti ²	232	ma ⁴ thaw ³ tɔŋ ² ta:ŋ ²	242
məŋ ² tsa:n ² se ¹	233	ma ⁴ xa:n ⁵ pɔŋ ³ ,	256
məŋ ² tsa:n ² ta ⁶	233	ma ⁴ xi ⁵	256
məŋ ² tse ⁶ fa:ŋ ¹	233	ma ⁵	68
məŋ ² wan ²	232	ma ⁵ jaw ⁵ hɛŋ ² loŋ ¹	74
məŋ ² wan ² teŋ ⁶	233	ma ⁵ lan ⁵ la ⁴	94
məŋ ² xə ²	233	ma ⁵ man ³ hɛŋ ² xəŋ ⁵	74
məŋ ² xɔŋ ¹	232	ma ⁵ man ³ hɛŋ ² ŋom ²	74
məŋ ² li ² pa:n ⁵	167	mat ¹	262
məŋ ⁶ hwm ²	233	mat ¹ ʔa:n ⁶	91
məj ⁴	342	mat ⁴	327
ma ¹	254	mat ⁴ maj ¹	164
ma ¹ ŋa:n ¹	254	man ¹	266
ma ¹ laj ²	255	man ²	157
ma ¹ lin ⁶	255	man ² tɔp ⁵ fa:k ⁵	85
ma ¹ me ⁶	254	man ² pu ¹ thaw ³	324
ma ¹ pu ⁴	255	man ² sət ⁴ sət ⁴	140
ma ¹ se ³	254	man ² sət ⁴ sət ⁴ , man ²	157
ma ² xaw ³	207	man ² sa:n ⁵	224
ma ³	88	man ² sa:t ⁴ sa:t ⁴ , man ²	157
ma ³ mu ¹	88	man ² tsa:k ⁴	313
maŋ ⁶	123	man ³	141
ma ⁴	256	man ³ sət ⁴ tsa ⁵	85
ma ⁴ ŋa:n ¹	256	man ³ ka ² la ²	197
ma ⁴ ŋo ² to ⁶ xa:j ²	253	man ³ ka ⁶ la:t ⁴	197
ma ⁴ kuk ⁴ ka:k ⁴	181	man ³ ko ⁵ ja ⁵	197
ma ⁴ la:ŋ ⁵	256	man ³ li ⁵ koj ³	196
ma ⁴ lam ⁴	260	man ³ po ⁶ sa ⁶	196
ma ⁴ li ³	256	man ³ pu ⁴	197
ma ⁴ lo ³	256	man ³ si ³ xew ²	196
ma ⁴ lom ² men ⁶	264	man ³ sin ³	196
ma ⁴ me ⁶	256	maw ⁵ xun ¹	60
ma ⁴ po ⁶	256	man ⁶	93
ma ⁴ puk ⁴ juk ⁴	182	ma:j ⁶ jɛw ¹	200
ma ⁴ siŋ ² tho ²	256	maj ¹	110
ma ⁴ ta:ŋ ⁵	256	maj ¹ jaw ² huk ¹	109
ma ⁴ ta ³ taŋ ⁶	181	maj ¹ phɔŋ ¹	110

maj ¹ lo ⁴	109	ma:k ⁵ hep ⁵	294
maj ¹ tam ⁵ huk ¹	110	ma:k ⁵ hew ³	275
maj ¹ tsuŋ ⁵	200	ma:k ⁵ hin ¹	289
maj ¹ xaw ¹ huk ¹	109	ma:k ⁵ ho ¹ liŋ ⁴	276
maj ¹ xe ¹	110	ma:k ⁵ jin ³	281
maj ¹ xu ³	110	ma:k ⁵ keŋ ²	275
maj ³	145	ma:k ⁵ keŋ ² som ³	275
maj ³	147	ma:k ⁵ keŋ ² wa:n ¹	275
maj ³ ha ⁵ heŋ ³	147	ma:k ⁵ koŋ ³	314
maj ³ haw ³	147	ma:k ⁵ kək ⁵	274
maj ³ tsau ⁶	146	ma:k ⁵ ka:ŋ ⁵ koŋ ⁶	314
maj ³ wa:t ⁴ wa:t ⁴	147	ma:k ⁵ ka:t ⁴	223
maj ³ xaw ³	149	ma:k ⁵ ka ⁵	274
maj ⁴	336	ma:k ⁵ ko ³	275
maj ⁴ ho ¹ loŋ ¹	95	ma:k ⁵ ko ³ heŋ ³	275
maj ⁴ keŋ ⁶ koŋ ⁶	268	ma:k ⁵ ko ⁵ ton ³	286
maj ⁴ phiw ¹	269	ma:k ⁵ lət ⁴	277
maj ⁴ pok ⁵	270	ma:k ⁵ lət ⁵	276
maj ⁴ sa:ŋ ²	270	ma:k ⁵ la:ŋ ²	274
maj ⁴ tsu ³	269	ma:k ⁵ la:ŋ ² ŋən ²	274
maj ⁵	75	ma:k ⁵ la:ŋ ² laŋ ¹	274
maj ⁵ sop ⁵	249	ma:k ⁵ la:ŋ ² xam ²	274
maj ⁶ pha ³ tsoŋ ⁵	201	ma:k ⁵ la:j ²	277
ma:t ⁵	316	ma:k ⁵ lam ²	72
ma:k ⁴ ləŋ ⁵	107	ma:k ⁵ li ⁵ tsw ⁶	275
ma:k ⁵ ʔo ²	273	ma:k ⁵ liw ¹	273
ma:k ⁵ ta ⁶	68	ma:k ⁵ luŋ ⁴ jen ²	274
ma:k ⁵ ʔo ⁵ tsa ⁵	274	ma:k ⁵ luk ¹	277
ma:k ⁵ ʔon ⁶	274	ma:k ⁵ mə ³	261
ma:k ⁵ ʔu ³	277	ma:k ⁵ man ⁴	276
ma:k ⁵ fəŋ ²	274	ma:k ⁵ man ⁴ ʔoŋ ⁵	228
ma:k ⁵ faj ²	275	ma:k ⁵ man ⁴ heŋ ³	276
ma:k ⁵ faj ²	299	ma:k ⁵ man ⁴ jen ⁶	227
ma:k ⁵ faj ² tha:t ⁴	301	ma:k ⁵ man ⁴ kam ⁵ ta ⁶ phi ¹	276
ma:k ⁵ fuŋ ¹	275	ma:k ⁵ man ⁴ leŋ ⁶	276
ma:k ⁵ heŋ ⁶	280	ma:k ⁵ man ⁴ ləŋ ¹	276
ma:k ⁵ hɔm ¹	273	ma:k ⁵ man ⁴ su ³ li ²	276
ma:k ⁵ ha:ŋ ¹ xa:ŋ ¹	277	ma:k ⁵ man ⁴ ta ⁶ phi ¹	276
ma:k ⁵ ha ¹ la:t ⁴	274	ma:k ⁵ man ⁴ thən ⁵	276

ma:k ⁵	moŋ ²	xam ²	274	ma:k ⁵	xə ¹	kam ⁵	280
ma:k ⁵	moŋ ⁶		273	ma:k ⁵	xə ¹	ləŋ ⁶ lɛŋ ²	280
ma:k ⁵	moŋ ⁶	ŋa ² tsa:ŋ ⁴	273	ma:k ⁵	xə ¹	loŋ ¹	280
ma:k ⁵	moŋ ⁶	faj ²	273	ma:k ⁵	xə ¹	som ³	280
ma:k ⁵	moŋ ⁶	koj ³	273	ma:k ⁵	xə ³	li ² law ²	277
ma:k ⁵	moŋ ⁶	sa:m ¹ xan ¹	273	ma:k ⁵	xəŋ ⁵		275
ma:k ⁵	mo ⁶		287	ma:k ⁵	xa:m ¹		275
ma:k ⁵	mon ⁵		275	ma:k ⁵	xa:m ¹	kon ³ pəŋ ⁵	276
ma:k ⁵	pha:n ⁴		114	ma:k ⁵	xe ¹		112
ma:k ⁵	phet ⁵		281	ma:n ²			162
ma:k ⁵	phet ⁵	ʔɛŋ ²	281	ma:n ²	se ¹		271
ma:k ⁵	phet ⁵	hɛŋ ³	281	ma:n ²	suj ⁵		83
ma:k ⁵	phet ⁵	lip ¹	281	ma:n ²	xaw ³	xi ¹	278
ma:k ⁵	phet ⁵	loŋ ¹	281	ma:n ²	xot ⁵		89
ma:k ⁵	phet ⁵	mun ⁶	222	ma:n ³			234
ma:k ⁵	phet ⁵	si ³ lok ⁴	281	ma:n ³	lok ⁴		234
ma:k ⁵	phet ⁵	tsi ⁴ fa ⁴	281	ma:n ⁵	ta:n ⁵		164
ma:k ⁵	phin ⁴	ko ²	275	ma:n ⁵	ta ⁶		319
ma:k ⁵	phit ⁴		223	ma:n ⁵	thəŋ ⁵		319
ma:k ⁵	phit ⁴		281	ma:n ⁶			49
ma:k ⁵	sa:ŋ ²	pho ²	274	ma:ŋ ¹			148
ma:k ⁵	sak ⁴		277	ma:ŋ ²	mu ²		230
ma:k ⁵	tek ⁵		314	ma:ŋ ⁵	ka ⁵ la ⁵		87
ma:k ⁵	təj ⁵		276	ma:ŋ ⁶			326
ma:k ⁵	ta ⁵	tsaw ²	274	ma:ŋ ⁶			331
ma:k ⁵	top ⁵		276	ma:w ⁵	thəw ⁵		44
ma:k ⁵	tsək ¹		273	ma:w ⁵	luk ⁴ tsa:ŋ ³		53
ma:k ⁵	tsaŋ ⁶		275	ma:w ⁵	lut ⁴ pa:n ⁶		50
ma:k ⁵	tsaŋ ⁶	ha ³ xan ¹	276	ma:w ⁵	thaw ³		50
ma:k ⁵	tsaŋ ⁶	lɛŋ ⁶	275	mu ¹			253
ma:k ⁵	tsaŋ ⁶	phək ⁵	275	mu ¹	fan ²		253
ma:k ⁵	tsaŋ ⁶	som ³	275	mu ¹	hu ¹ loj ⁶		254
ma:k ⁵	tsaŋ ⁶	wa:n ¹	275	mu ¹	ləŋ ²		253
ma:k ⁵	tsaŋ ⁶	xaw ³ lo ¹	275	mu ¹	me ⁶		253
ma:k ⁵	tu ²	ti ²	171	mu ¹	pə ³		253
ma:k ⁵	wa:j ¹		287	mu ¹	se ³		253
ma:k ⁵	wa:w ²		276	mu ¹	thən ⁵		254
ma:k ⁵	xə ¹	ja:w ²	280	mu ¹	tha:w ⁵		253

mu ¹ xo ¹	254	mo ³ loj ²	307
mu ¹ xo ³	217	mo ³ lam ⁴ let ⁵ ,	167
mu ² tsi ⁵	331	mo ³ mi ³	299
muk ⁴ mu ¹	109	mo ³ pew ⁶	307
mun ² ta ⁶	120	mo ³ phen ²	307
mun ⁵	329	mo ³ phak ¹	206
mun ⁵ la:n ⁴ pa:n ⁴ sen ¹	332	mo ³ phak ¹	206
mun ⁵ li ³ sen ¹ pi ⁶	339	mo ³ sot ⁴	307
munj ² sut ¹	311	mo ³ sa:ŋ ³	110
munj ⁴	264	mo ³ tɔŋ ²	307
munj ⁶	102	mo ⁴ kup ¹	193
munj ⁶	119	mo ⁵	289
munj ⁶	304	mo ⁵ ŋən ²	289
munj ⁶ tɔk ⁵	305	mo ⁵ hek ⁵	289
munj ⁶ tu ²	305	mo ⁵ hin ¹ senj ¹	289
munj ⁶ wa:j ¹	305	mo ⁵ hin ¹ xew ¹	290
mo ¹ hap ⁴ ʔe ¹	52	mo ⁵ kə ⁶	290
mo ¹ ja ³	52	mo ⁵ lam ⁴ man ²	289
mo ¹ ja ³ saw ² jo ³	52	mo ⁵ lek ⁵	289
mo ¹ la:j ²	51	mo ⁵ tɔŋ ²	289
mo ¹ lot ⁴ man ⁶	52	mo ⁵ xam ²	289
mo ¹ lu ⁶ , mo ¹ ta:k ⁴ ka ⁵ la ²	52	mo ⁵ xaw ³	210
mo ¹ phi ¹	52	mo ⁶ jɔŋ ⁶	269
mo ²	251	mo ⁶ sun ²	278
mo ² lan ²	251	mo ⁶	125
mo ³	306	mo ⁶ xa:t ⁵ jaw ² sa:n ¹	65
mo ³ ŋa ² la:j ²	167	mot ⁴	262
mo ³ ŋap ⁴	307	mot ⁴ som ³	262
mo ³ ʔəm ⁶	307	mot ⁴ xem ¹	262
mo ³ hek ⁵	307	mok ⁵	208
mo ³ ho ¹	193	mot ⁵ hɔm ¹	222
mo ³ ho ¹ lek ⁵	194	mom ⁶	140
mo ³ ho ¹ lin ⁴ mɛp ⁴	194	mon ³	256
mo ³ ho ¹ tsɔk ⁴ xu ³	194	mon ⁵	154
mo ³ ho ¹ tsen ⁶	194	mon ⁵ mo ⁶	153
mo ³ ho ¹ tsik ¹ ŋn ²	193	mon ⁵ law ⁶	154
mo ³ ho ¹ xəw ⁵	194	mon ⁵ tsa:ŋ ⁶	154
mo ³ ho ¹ xon ¹	194	mon ⁵ tsam ⁴	154

mon ⁶ lo ¹ xo ¹ sə ²	249	mək ⁵ wa:j ¹ wan ²	271
moŋ ¹	112	mək ⁵ xam ² ha:j ²	272
moŋ ³ ka:w ⁶	261	mək ⁵ xaw ³ ləŋ ¹	271
moŋ ³ ka:w ⁶ xam ²	261	mək ⁵ xaw ³ tek ⁵	271
moŋ ³ xon ¹	262	mən ²	109
moŋ ³ xon ¹ hək ⁵	262	mən ¹ ho ¹	311
moŋ ³ xon ¹ lɛ _v ⁶	262	mən ¹ kim ²	163
moŋ ³ xon ¹ laŋ ¹ xa:j ²	263	mən ¹ laŋ ⁶	311
moŋ ³ xon ¹ sa:j ¹	262	mən ¹ mit ⁴	163
moŋ ⁵ kon ⁶	192	mən ²	150
moŋ ⁵ sa:l ⁵	321	mən ⁵ man ³	111
moŋ ⁶	210	mən ⁶ mew ³	280
moj ¹	294	mən ¹ , mən ¹ sa ²	138
moj ⁶	93	mən ²	183
moj ⁶ lam ⁴	309	mən ² səŋ ²	183
məp ⁴ məp ⁴	67	mən ² , təw ²	150
mək ⁴ faj ²	299	mən ³ xo ²	80
mək ⁵	246	mən ⁶	209
mək ⁵	294	mən ¹	70
mək ⁵	325	mən ⁶	93
mək ⁵ həm ¹ luk ¹	271	maw ²	324
mək ⁵ hən ¹ kaj ⁵	271	maw ² pə ¹ thaw ³	324
mək ⁵ ha:ŋ ¹ ma ¹	271	maw ³ lək ⁴ ləm ¹ law ²	77
mək ⁵ haw ¹ lən ²	272	maw ⁵	138
mək ⁵ hew ² ŋən ²	272	maw ⁶	326
mək ⁵ ja ³	270	maw ⁶ maj ⁴	284
mək ⁵ kuj ⁵ xə ⁶	271	maw ⁶ mo ⁶	284
mək ⁵ la:j ¹ wan ²	271	maw ⁶ phak ¹	284
mək ⁵ lak ¹ len ⁶	271	maw ⁶ tən ⁶	284
mək ⁵ mo ⁶	270	ŋɛ ¹ n ¹ ho ¹ toj ²	122
mək ⁵ muj ⁴ kuj ⁵	271	ŋɛ ¹ n ¹ xo ²	122
mək ⁵ pə ³ xa ⁶	271	ŋɛw ³	125
mək ⁵ pa:n ² tsin ⁵	271	ŋəŋ ² xo ²	121
mək ⁵ phen ²	271	ŋəŋ ² jem ³ , ŋəŋ ² toj ²	119
mək ⁵ pi ⁵ ʔɛŋ ⁶	272	ŋa:m ⁶ sa ⁶	314
mək ⁵ suj ² xən ⁶ xə ⁶	271	ŋək ⁴	125
mək ⁵ tsa:m ² ka ²	272	ŋəm ² xaj ⁵	82
mək ⁵ tsa:m ² xam ²	271	ŋaw ³ lin ⁴	71

ŋoŋ ² tʷŋ ⁶	301	wan ² ŋu ²	343
ŋo ² xɛn ¹	126	wan ² ʔam ⁶	89
ŋom ² pa ⁶	113	wan ² ʔɔk ⁵	341
ŋo ⁴	61	wan ² han ¹ la ³ , wan ² tət ⁵	82
ŋoŋ ² tsɔk ⁴ xu ³	321	wan ² ka:t ⁵	343
ŋɔm ¹	131	wan ² kaj ⁵	344
wi ¹	195	wan ² le ²	247
wi ¹ ho ¹	199	wan ² liŋ ²	344
wi ¹ ma ⁴	195	wan ² lu ¹	343
wi ¹ si ³ xa:j ²	195	wan ² ma ¹	344
wi ¹ thi ⁵	195	wan ² ma ⁴	343
wi ¹ ha:ŋ ⁵	195	wan ² mu ¹	344
wi ² ha ⁵ la ⁴	168	wan ² pa:ŋ ⁶ ta:j ²	343
wit ⁴	100	wan ² phit ⁴	169
wit ⁴ , lit ⁴	316	wan ² phit ⁴	342
we ⁶ pan ⁵ wan ⁵ lep ⁴	249	wan ² sə ¹	343
wen ² xiŋ ² , ki ¹ we ⁶	190	wan ² sin ¹	169
wɛk ⁵	116	wan ² sin ¹	342
wɛk ⁵	94	wan ² taŋ ³ lə ¹ ho ¹	341
wɛn ¹ sət ⁴ tsa ⁵	85	wan ² tok ⁵	341
wɛn ⁶ huk ¹ , het ¹ huk ¹ ,	110	waj ⁶	171
wɛn ⁶ maj ¹	110	waj ⁶ pha ² la ²	171
wɛn ¹	198	wa:n ¹	157
wɛn ¹ , ten ¹	132	wa:n ¹ ʔɔn ⁶ ʔɔn ⁶	157
wɔn ⁴ wɛn ⁴	341	wa:n ¹ fun ²	213
wɔw ⁵ sop ⁵	68	wa:n ¹ fun ² ʔun ⁵	213
wa ²	336	wa:n ⁵ hek ⁵	308
wa ³	195	wa:n ⁵ hin ¹	308
wa ³ mɯ ²	195	wa:n ⁵ hu ¹	308
wa ⁵ jo ⁵	292	wa:n ⁵ ka ³	105
wa ⁵ xo ²	189	wa:n ⁵ me ³	308
wa ⁶	247	wa:n ⁵ sət ⁴	308
wak ⁴	123	wa:ŋ ⁵	120
wak ⁴ waw ²	261	wa:ŋ ⁶ hən ²	239
wan ²	294	wa:ŋ ⁶ mɯ ²	69
wan ²	337	wa:ŋ ⁶ la ³ tu ⁶	239
wan ² ŋɛk ⁴	343	wa:ŋ ⁶ xa ¹	70
wan ² ŋa:j ²	343	wa:w ²	74

wa:j ¹ ha:t ⁵	269	liw ⁴ tsi ⁴	69
wa:j ¹ lɛŋ ⁶	269	liw ⁴ mw ²	68
wa:j ¹ ləŋ ¹	269	liw ⁴ tsiŋ ⁵ tsɔj ³	69
wa:j ¹ lam ⁴	269	liw ⁴ ka:ŋ ⁶	69
wa:j ²	143	liw ⁴ ta:m ² ka:ŋ ⁶	69
wa:j ²	244	liw ⁴ tin ⁶	70
wa:j ² ləŋ ¹ ma ²	338	liw ⁴ , sun ⁵	336
wa:j ² ma ² , wa:j ² ləŋ ¹ ,	338	le ²	116
wa:j ² pa:n ⁶	95	le ² lin ⁴	117
wa:j ⁵ xo ²	122	le ⁵ sa:w ¹	175
wu ²	61	lep ⁴ kaj ⁵	266
wo ²	254	lep ⁴ mi ¹	266
woj ⁵ fun ²	223	lep ⁴ sə ¹	266
woj ⁵ la ⁵	256	let ⁵	94
won ²	90	len ¹	249
won ⁴ huk ¹	110	lek ⁵ lə ⁶	314
li ⁵	210	leŋ ⁴	108
li ⁶	329	leŋ ⁴ luk ⁴	82
li ⁶ ŋa:m ²	141	leŋ ⁴ xaw ³	174
li ⁶ hak ⁴	150	lew ¹ toj ²	119
li ⁶ kan ⁶	148	lew ⁵	140
li ⁶ ko ⁶ , ko ⁶	149	leŋ ¹ kaj ⁵ , leŋ ¹ law ³	71
li ⁶ mi ² li ⁶ tsi ²	242	let ⁵ ʔək ⁵	341
li ⁶ pha:n ¹ li ⁶ ja:n ¹	242	lek ⁴ sɔj ²	307
li ⁶ tɔn ²	141	leŋ ³ laj ⁴	337
li ⁶ thɔm ⁵	151	leŋ ³	143
li ⁶ toj ²	150	leŋ ⁶	133
li ⁶ tsəŋ ²	148	leŋ ¹	317
li ⁶ xom ¹	72	leŋ ¹ ŋo ²	317
lik ⁴	165	leŋ ¹ ma ⁴	317
lik ⁴ tham ² , lik ⁴ pha ² la ²	165	leŋ ¹ tin ⁶	317
lik ⁴ tsəŋ ²	182	leŋ ¹ tsaw ⁶	146
lin ⁴	71	leŋ ¹ xə:j ²	317
lin ⁴ kaj ⁵ jət ⁵	71	leŋ ² hu ¹ leŋ ² ta ⁶	293
lin ⁶	289	leŋ ² keŋ ²	201
lin ⁶ xo ³	289	leŋ ³ fun ² tho ⁵ xew ¹	212
lit ¹	122	leŋ ⁶ kət ⁵	152
liw ¹	298	leŋ ⁶	152
liw ¹ xo ²	122	leŋ ⁶ kam ⁵	153

lɛŋ ⁶ lut ⁴	152	lə ⁴ mu ¹ tsen ² phaw ⁴	216
lɛŋ ⁶ lam ⁶	152	lə ⁴ mu ¹ tsen ² tso ²	216
lɛŋ ⁶ saw ¹	152	lə ⁴ mu ¹ tsen ² tso ² lo ⁵	216
lɛŋ ⁶ tsəŋ ² həŋ ²	152	lə ⁴ mu ¹ tsen ² xo ³	217
lɛŋ ⁶ tsəŋ ² həŋ ²	152	lə ⁴ mu ¹ tsen ² xo ³ lo ⁵	217
lɛŋ ⁶ tsə:ŋ ² ha:ŋ ²	152	lə ⁴ tsən ² ŋo ² ho ⁵ tɔŋ ⁶ ,	219
lɛŋ ⁶ tsɪŋ ² hiŋ ²	152	lək ⁴	298
lɛŋ ⁶ wa:w ²	152	lək ⁴ phak ¹	210
lɛŋ ⁶ xɔŋ ⁵	152	lək ⁵ ta ⁶ jem ³	119
lɛw ¹	140	ləm ¹ , ŋu ² ləm ¹	263
lwk ¹	342	ləm ³	143
lwm ² to ⁶ lwm ² xiŋ ²	137	lən ⁶	337
lwm ² xiŋ ²	145	lən ⁶ ŋɔn ⁵	345
lɤŋ ³ xaw ³	209	lən ⁶ hok ⁵	345
lə ¹ fə ¹	57	lən ⁶ ha ³	345
lə ¹ ha:ŋ ³	236	lən ⁶ jaw ⁵	345
lə ¹ , kət ⁵	143	lən ⁶ lɛŋ ²	294
lət ⁴	73	lən ⁶ lɔm ⁶	175
lət ⁴ xwn ³ ho ¹	90	lən ⁶ lap ¹	343
lət ⁴ hɛŋ ³	74	lən ⁶ mon ²	343
lə ⁴	206	lən ⁶ pət ⁵	345
lə ⁴ pɛp ⁴	94	lən ⁶ sɔn ⁴	345
lə ⁴ ŋo ² la:n ⁶	219	lən ⁶ sa:m ¹	344
lə ⁴ ŋo ² tso ² phak ¹ som ³	219	lən ⁶ sip ¹ ŋet ⁵	345
lə ⁴ ŋo ² xo ³ xiŋ ¹	218	lət ⁴ saw ⁴	137
lə ⁴ ŋo ² xo ³ lo ⁵	218	ləŋ ¹	152
lə ⁴ ŋɛp ⁵	206	ləŋ ¹ lɛŋ ⁶	152
lə ⁴ kɛn ² ŋo ² ho ⁵ tɔŋ ⁶	219	ləŋ ¹ pək ⁵ ma:k ⁵ tsɔk ¹	152
lə ⁴ kaj ⁵ tom ³	219	ləŋ ¹ pək ⁵ xaj ⁵	152
lə ⁴ kaj ⁵ lɤŋ ³	219	ləŋ ¹ tsɪŋ ⁵ hiŋ ⁵	152
lə ⁴ kaj ⁵ phaw ⁴	219	ləŋ ¹ xaj ⁵	152
lə ⁴ kaj ⁵ tom ³ ka ⁶ li ¹	219	ləŋ ¹ xam ²	152
lə ⁴ kaj ⁵ tso ² lo ⁵	219	ləŋ ¹ xew ¹	152
lə ⁴ mu ¹ pa:t ⁵	217	ləŋ ¹ xi ³ ja ³	152
lə ⁴ mu ¹ phaw ¹	217	ləŋ ⁶	328
lə ⁴ mu ¹ som ³	217	la ³	67
lə ⁴ mu ¹ tsen ² ho ⁵ tɔŋ ⁶	217	la ³ kɔn ³	76
lə ⁴ mu ¹ tsen ² lɤŋ ³	216	la ³ la:j ²	78

la ³ siw ¹	78	la ³ wa:ŋ ²	239
la ³ xaj ¹ jɔŋ ⁶ jɔŋ ⁶	77	la ³ wa:ŋ ²	239
la ³ xew ¹	78	la ³ wan ² ʔɔk ⁵	335
la ³ hɛŋ ⁶	70	la ³ wan ² tok ⁵	335
la ³ hɔŋ ⁵	77	la ³ xɔŋ ¹ ti ⁶ hɔŋ ²	322
la ³ mɔŋ ¹	76	la ³ xa:w ¹	77
la ³ mɔm ³	76	la ³ xi ¹ la ³ mɔŋ ¹	77
la ³ leŋ ¹	91	la ³ xi ³ mɛŋ ² mun ²	78
la ³ lɛŋ ⁶	77	la ³ xon ¹	78
la ³ juŋ ³	76	la ³ tu ⁶ ʔɔn ⁵ , la ³ wa:ŋ ² ʔɔn ⁵	239
la ³ kɔŋ ⁴	76	la ³ tu ⁶ loŋ ¹ , la ³ wa:ŋ ² loŋ ¹	239
la ³ ʔon ³ la ³ ʔon ⁵	77	la ⁴ la:t ⁴	332
la ³ phək ⁵	77	la ⁴ la ⁴	64
la ³ saw ¹ tsaw ⁶ ki ⁶	77	la ⁴ xoj ¹	64
la ³ fa:t ⁵	77	la ⁵	247
la ³ fa ³	78	la ⁵ kan ⁶	247
la ³ hən ²	237	la ⁵ li ⁵	319
la ³ hɔŋ ⁵ , tseŋ ⁵ hɔŋ ⁵	335	la ⁶ ka ² , la:ŋ ⁵ ka ⁵	264
la ³ hew ⁵	76	la ⁶ lam ⁶	78
la ³ la ¹	135	la ⁶ pa ²	59
la ³ lam ⁴ hak ⁴	77	la ⁶ phe ²	59
la ³ lam ⁴ tsəŋ ²	77	la ⁶ tha ² faj ²	317
la ³ lam ⁶	77	la ⁶ tha ² men ⁶	317
la ³ luk ¹	76	la ⁶ xam ²	59
la ³ ma:ŋ ⁶	135	la ⁶ seŋ ¹	59
la ³ maw ³ tsaw ⁶ sə ¹	135	lap ¹ hu ¹ lap ¹ ta ⁶	136
la ³ mon ²	76	lap ¹ siŋ ⁵ , lap ¹ swŋ ⁵	341
la ³ mun ⁶	77	lap ¹ ta ⁶	120
la ³ pa:n ⁶	78	lap ¹ ta ⁶ phi ¹ pho ¹	79
la ³ pha:k ⁵	67	lap ⁴	316
la ³ saw ³ kaw ³ tsan ²	77	lam ¹ la:j ¹ , lam ¹ la ⁵	332
la ³ som ³	76	lam ²	326
la ³ suk ¹ saw ¹	77	lam ² maj ⁴	285
la ³ tsa ⁴ ta ⁶ xom ¹	77	lam ⁴	295
la ³ tu ⁶ hən ²	239	lam ⁴ met ⁶	114
la ³ tu ⁶ hɔŋ ⁵	239	lam ⁴ jɔj ⁴	116
la ³ tu ⁶ swŋ ⁵	239	lam ⁴ ŋa:n ¹	73

lam ⁴ ʔu ¹ taw ³	73	lam ⁴ man ² phak ¹	224
lam ⁴ ʔɔj ³	223	lam ⁴ man ² tho ⁵ xon ¹	224
lam ⁴ fə ¹ letŋ ³ , lam ⁴ letŋ ³	227	lam ⁴ mo ⁵	296
lam ⁴ fə ¹ ma:k ⁵ tsa:ŋ ²	227	lam ⁴ phi ¹ laj ²	159
lam ⁴ fə ¹ phak ¹	227	lam ⁴ phik ⁴	207
lam ⁴ fə ¹ xa ²	227	lam ⁴ saw ¹	295
lam ⁴ fa ⁴ sa:j ¹ fon ¹	295	lam ⁴ sam ⁵ mok ⁴ ta ⁵ la ⁵	296
lam ⁴ fot ⁴	207	lam ⁴ seŋ ¹ lam ⁴ xa:m ²	252
lam ⁴ hɛŋ ³	298	lam ⁴ som ³	223
lam ⁴ hɔm ¹	195	lam ⁴ su ⁵	223
lam ⁴ ja ³ ju ⁴	227	lam ⁴ teŋ ⁶ fa:ŋ ¹	228
lam ⁴ laŋ ²	298	lam ⁴ tɔŋ ⁶	224
lam ⁴ la:ŋ ³	295	lam ⁴ tɔŋ ⁶	301
lam ⁴ la:j ²	73	lam ⁴ ta ⁶	73
lam ⁴ li ⁶	207	lam ⁵ pa:t ⁴ læŋ ⁶	329
lam ⁴ lim ²	297	lam ⁵ pa:t ⁴ səŋ ¹	329
lam ⁴ lin ⁶	234	lam ⁶	151
lam ⁴ lip ¹	207	lam ⁶ hɔk ⁵	151
lam ⁴ liw ⁵	297	lan ² mo ²	251
lam ⁴ lom ²	227	lan ³ tsan ³	141
lam ⁴ lom ² hɛŋ ³	227	lan ⁶	93
lam ⁴ lu ³ sə ²	229	law ³ ʔɔj ³	228
lam ⁴ lup ¹	298	law ³ ho ¹ hɔŋ ²	228
lam ⁴ mɛt ⁴ ta ⁵	172	law ³ jew ⁶ ma ⁴	228
lam ⁴ ma:k ⁵	227	law ³ ma:k ⁵ 4it ¹	228
lam ⁴ ma:k ⁵ tsɔk ¹	228	law ³ sɛn ⁵	228
lam ⁴ ma:k ⁵ ʔon ⁶	228	law ³ tsa:ŋ ⁶	228
lam ⁴ ma:k ⁵ ha ¹ la:t ⁴	228	laj ¹	297
lam ⁴ ma:k ⁵ hiw ³	228	laj ¹ xɛ ⁴ xɛ ⁴	298
lam ⁴ ma:k ⁵ jin ³	227	laj ¹ xa ⁴ xa ⁴	298
lam ⁴ ma:k ⁵ kɛŋ ²	228	laj ¹ xoŋ ⁴ xoŋ ⁴	298
lam ⁴ ma:w ²	296	laj ³ kan ⁶	144
lam ⁴ man ²	224	laj ⁶	127
lam ⁴ man ² tho ⁵ lin ⁶	224	laj ⁶ pɔk ⁴ sɔk ⁴	127
lam ⁴ man ² ŋa ² ,	224	laj ⁶ puk ⁴ suk ⁴	127
lam ⁴ man ² hɔm ¹	224	laj ⁶ som ³ ʔom ³	127
lam ⁴ man ² mu ¹	224	laŋ ¹	326

lan ¹ kəŋ ¹ lan ¹ kuŋ ¹	81	luk ⁴ xoj ¹	64
lan ¹ kəŋ ¹ ,	81	luj ¹ lom ²	103
lan ¹ kom ² , lan ¹ tə ³ xaw ³	81	luj ¹ xaw ³	107
lan ¹ ma ² , lon ² lan ¹ ma ²	338	luj ⁴	209
lan ¹ ta ⁶	67	luŋ ⁶ kon ⁶	201
lan ³ jen ⁶	238	luŋ ⁶ sə ³	201
lan ⁶	131	luŋ ⁶ sin ³	201
lan ⁶ ŋək ⁴	131	lo ⁴	317
lan ⁶ kət ⁵ ho ¹ xaw ⁵	131	lo ⁵	126
lan ⁶ kam ⁴ ka:ŋ ²	131	lo ⁵	283
lu ⁵	170	lo ⁵ læ ⁴	88
lu ⁵ lam ⁴	169	lo ⁵ maj ⁴ pok ⁵	283
lu ⁵ lik ⁴	170	lo ⁵ maj ⁴ tsu ³	283
lu ⁵ sɔm ²	170	lok ⁴	257
lu ⁵ sa:ŋ ⁵ ka:n ²	170	lok ⁴	61
lu ⁵ ta:n ²	171	lok ⁴ ʔɔn ⁵ ʔɛn ⁵	257
lu ⁵ tsɔŋ ³ paw ²	170	lok ⁴ tsɔk ⁵	257
lu ⁵ tsaw ³ pha ² la ²	170	lok ⁴ tu ³	257
lu ⁵ xaw ³ heŋ ¹ ho ⁵	169	lok ⁴ xaw ³	209
lu ⁶	118	lom ¹	143
lu ⁶ lən ⁶	83	lom ²	292
lu ⁶ mo ¹	164	lom ² kat ¹ lom ² lɛŋ ⁴	293
luk ¹ xɛp ⁵	72	lom ² lɛŋ ⁴ ,	293
luk ¹ si ³ xa:ŋ ³	72	lom ² liw ¹	293
luk ¹ tso ² lo ⁵	219	lom ² na:w ¹ lom ² lɛŋ ⁴ ,	293
luk ⁴	325	lom ⁴	133
luk ⁴	61	lom ⁴ ʔop ⁴ pop ⁴	133
luk ⁴ maʷ ⁴ maʷ ⁵	86	lom ⁴ sɛŋ ³ kɛŋ ²	133
luk ⁴ paʷ ⁴	64	lom ⁶	121
luk ⁴ kəj ⁶	61	lon ³	326
luk ⁴ ʔe ¹ ma ¹	82	lon ⁴	297
luk ⁴ ʔɔk ⁵	62	lon ⁵	111
luk ⁴ ʔɔk ⁵ la:n ¹ xaj ⁵	62	lon ² le ²	247
luk ⁴ tsɔm ²	62	lon ² seŋ ⁵	163
luk ⁴ sək ⁵	55	lon ³	103
luk ⁴ ko ⁵ ʔɔm ³	61	lon ³	306
luk ⁴ tsa:ŋ ³	53	lon ⁶	95
luk ⁴ tsa:j ²	61	lɔ ⁶	244

לכ ⁴	138	לנ ⁶ ja:p ⁵ ja:k ⁴	323
למ ¹ jem ³	119	לנ ⁶ jem ³ ta:η ² toj ²	323
לנ ¹	262	לנ ⁶ ja:p ⁵ ta:η ² mɔj ⁶	323
לנ ²	129	לנ ⁶ juη ⁵ ta:η ² tɔ ²	319
לנ ² kom ⁶ ho ¹	130	לנ ⁶ ka ⁴ ta:η ² xa:j ¹	113
לנ ² ηək	131	לנ ⁶ ka ⁴ ta:η ² xa:j ¹	323
לנ ² ʔim ⁵	129	לנ ⁶ kat ⁴ ta:η ² tsa:η ⁶	323
לנ ² ha:j ²	129	לנ ⁶ kin ⁶ ta:η ² jɛm ³	323
לנ ² jet ⁵ xa ¹	130	לנ ⁶ kin ⁶ ta:η ² jem ³	206
לנ ² kɛη ²	130	לנ ⁶ kin ⁶ ta:η ² jem ³	206
לנ ² kwɪ ⁴ לנ ² ka:t ⁴	129	לנ ⁶ kit ¹ ηa ²	323
לנ ² kap ⁴ לנ ² ka:j ²	129	ji ¹ , hi ¹	69
לנ ² lɛη ⁴	130	ji ² ʔen ¹ ʔen ¹	75
לנ ² lan ¹	129	ji ² la:t ⁴ la:t ⁴	75
לנ ² lap ¹ , לנ ² lak ¹	129	ji ⁴	245
לנ ² li ⁶ לנ ² wa:n ¹	129	ji ⁵	144
לנ ² sɛη ³ xiη ² , לנ ²	129	ji ⁵ la:w ²	331
לנ ² ta:k ⁵ ha:j ¹	129	ji ⁶ maj ¹	110
לנ ² taη ³ xa ¹	129	jip ¹	124
לנ ² wan ²	129	jit ¹	211
לנ ² xot ⁵	130	jit ¹ faj ²	302
לנ ² xot ⁵ xa ¹	130	jin ¹ me ⁶ leη ⁴	84
לנ ⁶ la ²	291	jin ² ʔen ³	142
לנ ⁶ pok ⁵	265	jin ¹ te ⁶ leη ⁴	84
לנ ⁶ sa:j ²	291	jin ² ja ³	142
לנ ⁶ ηən ²	158	jin ² le ⁵	142
לנ ⁶ ho ¹ kok ⁵	291	jin ² tu ²	142
לנ ⁶ la ¹ pha ¹ tsan ²	291	jin ⁴ xa:η ⁴	114
לנ ⁶ loη ¹ to ² ki ²	290	jin ⁵ tɔw ²	312
לנ ¹	73	jin ⁶ tsw ⁵	46
לנ ¹ ʔu ¹	60	je ¹	245
לנ ¹ ʔɔn ⁵	59	je ³	61
לנ ⁶ ʔa ³ ta:η ² ʔa:j ⁶	323	jep ⁵	132
לנ ⁶ ʔa:η ³ ta:η ² tha:η ⁵	323	jet ⁴ kuj ⁶	110
לנ ⁶ hɔm ¹ ta:η ² pɛη ²	323	jet ⁵ xɛn ¹	126
לנ ⁶ het ⁵ ta:η ² pɔk ⁶	323	jem ³	118
לנ ⁶ hu ⁴ ta:η ² han ¹	323	jem ³ toj ²	118

jem ³ to ⁵ kan ⁶	119	jam ²	140
jem ³ tsət ⁴ jem ³ tsa:ŋ ⁵	119	jam ⁶ xaw ³	116
jen ⁶	146	jaw ² kən ⁶	97
jen ⁶ sɔj ¹ sɔj ¹	147	ja:m ² fon ¹	337
jen ⁶ si ⁵ jen ⁶ phəm ¹	144	ja:m ² hɛŋ ² la ²	339
jeŋ ²	120	ja:m ² hət ⁴ la ²	340
jeŋ ² ta ⁶	120	ja:m ² kən ³	314
jew ⁶	73	ja:m ² kat ¹	337
ja ² jək ⁵	268	ja:m ² la:ŋ ¹ xaw ³	340
ja ³ ja ⁶ lam ⁴	228	ja:m ² maj ³	337
ja ³ ja ⁶ mət ⁴	228	ja:m ² pa:t ⁵ xaw ³	340
ja ³ ja ⁶ tuk ¹ ho ¹	203	ja:m ² phə ¹ la ²	340
ja ³ kaw ⁶	203	ja:m ² pum ² xaw ³	340
ja ³ phən ⁵ jən ⁶	229	ja:m ² xaw ³ xam ⁶	339
ja ³ phək ⁵	229	ja:m ⁶	140
ja ³ phaw ¹	171	ja:m ⁶	197
ja ³ phom ¹ , ja ³ mom ⁵	229	ja:ŋ ³	208
ja ³ pu ² ɬk ⁴	228	ja:ŋ ³ ji ⁵ kən ³ tsen ²	215
ja ³ sɔ ³	203	ja:ŋ ³ ji ⁵ moŋ ³ ka:w ⁶	216
ja ³ si ² lik ⁴	229	ja:ŋ ³ ji ⁵ phaw ⁴	215
ja ³ xən ⁵	229	ja:ŋ ³ ji ⁵ tom ³ xən ⁶ tha:ŋ ⁶	216
ja ³ xa ² ho ¹ sa:ŋ ⁴	57	ja:ŋ ³ ji ⁵ tso ² lo ⁵	216
ja ⁴ pum ² xaw ³	106	ja:ŋ ³ ji ⁵ xo ³ lam ⁴ su ⁵	216
ja ⁶	59	ja:ŋ ³ xa ⁵ , xa ⁵ faj ²	208
ja ⁶ loŋ ¹	49	ja:ŋ ⁶	132
ja ⁶ loŋ ⁶	63	ja:ŋ ⁶	288
ja ⁶ ʔək ⁵	66	ja:ŋ ⁶ həj ²	288
ja ⁶ ʔən ⁵	60	ja:ŋ ⁶ huŋ ²	288
ja ⁶ la:j ²	60	ja:ŋ ⁶ ja:ŋ ⁶	157
ja ⁶ mot ⁴	52	ja:ŋ ⁶ koj ³	288
ja ⁶ ta:j ²	63	ja:ŋ ⁶ ta:ŋ ²	132
ja ⁶ tsaw ³	63	ja:ŋ ⁶ taŋ ⁶	288
ja ⁶ xa:w ¹ , xa:w ¹ loŋ ¹	166	ju ² pa:k ⁴	168
ja ⁶ ha:n ²	50	ju ² pat ¹	203
ja ²	261	ju ² pat ¹ hən ²	203
ja ² ma:k ⁵ mop ⁵	306	ju ² pat ¹ xɛŋ ¹	203
jak ¹	122	ju ⁴ tsan ⁵ la ⁵	336
jak ⁴ ma ⁵	126	ju ⁵	243

ju ⁵ lən ⁶	83	jom ⁴ səw ² ho ¹	111
ju ⁵ ʔon ³	74	jom ⁴ la:j ³	111
ju ⁵ la:j ⁶	83	jom ⁴ maj ¹	111
ju ⁵ li ⁶ sa:m ² sa ⁵ 4a ⁵ la ⁵	241	joŋ ²	246
ju ⁵ tsəm ⁵ kan ⁶ , ju ⁵	145	joŋ ³	249
juŋ ³	141	joŋ ³ xwŋ ³	56
juŋ ³ ja:ŋ ³ juŋ ³ jɔŋ ¹	141	joŋ ⁵	90
juŋ ³ ja:ŋ ³ juŋ ³ jɪŋ ³ ,	141	joŋ ⁵ lam ⁴	238
juŋ ³ jaw ²	141	joŋ ⁶	102
jo ²	248	joŋ ⁶	249
jo ⁴	248	joŋ ⁶	304
jok ⁴ mɔw ²	124	joŋ ⁶ jɔŋ ⁶	157
jok ⁴ me ⁶ mɔw ²	122	joŋ ⁴	298
jom ² lan ²	144		
jom ⁴	127		
jom ⁴ ʔa:j ⁶	127		
jom ⁴ ha:j ³	127		
jom ⁴ kɛm ³ pɔŋ ⁵	127		
jom ⁴ law ² tsaw ⁶	127		
jom ⁴ pə ⁴	127		
jom ⁴ phɛm ⁴ ʔɛm ³	127		
jom ⁴ phɔm ³ ʔom ³	127		
jom ⁴ phom ⁴ ʔom ³	127		
jom ⁴ xo ¹	127		
joŋ ¹ , sa:ŋ ¹	210		
joŋ ⁵ ki ⁵	191		
joŋ ⁵ tsa:k ⁴	312		
joŋ ⁶ joŋ ⁶ jaw ² jaw ²	141		
joŋ ⁴ maj ⁴	285		
joŋ ⁵	298		
joŋ ⁵	138		
joŋ ⁵ ha:j ⁴	161		
joŋ ⁵ jɛk ⁵	138		
joŋ ¹	74		
joŋ ¹ tiŋ ¹ tiŋ ¹	74		
joŋ ¹ ta:p ¹ ta:p ¹	75		
joŋ ² li ³	114		
joŋ ⁴	111		